

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ — ΚΥΚΛΟΣ Α'.

ΑΔ. Ι. ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΤΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΝΕΩΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ 1204 - 1924

ΕΓΚΕΚΡΙΜΕΝΗ

Διὰ τὴν Γ' τάξιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων
καὶ τὰς ἀντιστοίχους.

ΜΕ 100 ΧΑΡΤΑΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ Α'.

Άριθμὸς ἀδείας κυκλοφορίας ⁶⁷⁴
₂₄₋₅₋₂₄

Τιμάται μετὰ τοῦ βιβλιοσήμου καὶ
φόρου Ἀναγκαστικοῦ Δανείου Δρ. 19.00
Τιμὴ βιβλιοσήμου » 7.30
Πρόσθετος φόρος Ἀναγκ. Δανείου » 0.70

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩ. Ν. ΣΙΔΕΡΗ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
46. ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ

1. Θ 24

ΣΥΣΤΗΜΑ ΔΙΔΑΣΚΑΛΩΝ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ - ΚΥΚΛΟΣ Α.

1924
ANA
NEO

Α.Δ. Ι. ΛΑΙΑΝΤΙΟΥ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΣ ΝΕΠΙΤΗΜΙΟΥ

ΝΕΩΤΕΡΙΣΤΟΡΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

1924

ΕΠΙΡΙΜΕΝΗ
ΔΙΑ ΤΗΝ Γ' ΤΑΞΙΝ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΑΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥΣ
ΜΕ 100 ΈΙΓΑΣ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΑΣ

ΙΩΑΝΝΙΣ Α.

ΕΝΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ
ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ
46, ΟΔΟΣ ΣΤΑΥΡΟΥ — ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ, 46
1924

“ΓΡΑΜΜΑΤΑ”
ΚΑΘΟΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ Σ. ΘΙΒΑΛΟΠΟΛΙΩΝΙΟΝ
8 ΕΡΚΙΝΗΣ, 2 ΒΟΥΒΛΗΣ, ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΑ

Αριθ. πρωτ. 1909.

Ἐν Θήραις, τῇ 31 Ἰανουαρίου 1924

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗ
ΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρόσ

τὸν π. Ἀδ. Ἀδαμα
Συγγραφέα διδακτικῶν
βιβλίων.

Ἀνακοινοῦμεν ὑμῖν ὅτι δι' ἡμερῶν
μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 29 τοι
ῦπ' ἀριθ. 7 φύλλῳ τῆς Ἐφημερίδος
πρός κρίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑπ
ιστορίᾳ πρός χρῆσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ
λείσιν.

Ἐξεως, τῇ 10 τοῦ λίγοντος
δημοσιευθείσης ἐν τῷ
υβερνήσεως, ἐνεκρίθη τὸ
ον βιβλίον «ΕΘΝΙΚΗ
εως τῶν Ἑλληνικῶν σχο-

Ἐντολὴ τοῦ Ὑπουργοῦ

Ο Τμηματάρχης τοῦ Γ' τμήματος
ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Π. Ζαγαριάρης

Μὲ τὴν ἐκδιδομένην ἡδη μικρὰν Ἰστορίαν τῶν Νεωτέρων χρόνων, Ἐλληνικήν καὶ Εὐρωπαϊκήν, διὰ τὴν Γ' τάξιν, παρέχω εἰς τοὺς κ.κ. συναδέλφους καὶ τοὺς μαθητάς, πλὴν τῆς Γυμνασιακῆς μου *Βυζαντινῆς Ἰστορίας*, πλήρες σύστημα διδασκαλίας τῆς Ἰστορίας τοῦ α' κύκλου, δηλαδὴ καὶ τῶν τριῶν τάξεων τοῦ Ἑλληνικοῦ σχολείου.

Ἡ ἀπὸ τὸ 1204 περιόδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἰστορίας, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ἀρχίζει τὸ βιβλίον, εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς διαμορφώσεως τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τὴν ίδιαν ἐποχὴν ἀρχίζουν εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ διαμορφώνωνται τὰ μεγάλα κράτη καὶ ἡ δῆλη κοινωνία. Ἰδοὺ αἱ δύο μεγάλαι ίδεαι, τὰς ὁποίας ἔθεωρησα ὡς θεμέλιον τῆς Ἰστορικῆς μου ἀναπτύξεως. Ἐπάνω εἰς αὐτὰς μὲ εὐληπτον καὶ ἐναργῆ ἀφήγησαν ἐπροσπάθησα νὰ ὑφάνω τὴν Ἰστορικὴν ἔκθεσιν τῶν μεγάλων γεγονότων.

Τὴν προσπάθειάν μου αὐτὴν ἀναγνωρίζουν καὶ οἱ κ.κ. κριταὶ τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ Συμβουλίου. Μὲ ίκανοποίησιν θὲ ἀναφέρω μερικὰς περικοπὰς ἀπὸ τὴν κρίσιν τοῦ πρώτου εἰσιγγητοῦ κ. Καφάλη.

«Ἐν τῇ ἑκλογῇ τῆς ὥλης ὁ δυγγραφεὺς παρουσιάζει κανονιγίας, ἀφ' ἑνὸς διότι περιδιαμβάνει ἐν τῷ ἐγκειμονίῳ νέον ὥλικόν, ἀφ' ἑτέρου δὲ διότι ἔχετάζει τὰ γεγονότα καὶ μὲ ἄλλας παρὰ τὰς δυνηθεις ἀπόλυτες.—Ἡ ἑκθεδις τῶν γεγονότων καθίσταται ἐμφανεστέρα καὶ ἀξιοπιστότερα, καὶ ἡ δικέψις τῶν γαθητῶν ἀναβιδάζεται εἰς ἀνώτερον ἐπίπεδον.

«Ο δυγγραφεὺς ἀναπαριστᾷ μετ' ἀκριβείας τὸν βίον τῶν ἰστορογυμένων ἑθνῶν καὶ ιδίᾳ τῶν Ἑλλάνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας.—Τὸ βιβλίον τοῦτο πλεονεκτεῖ ἀπὸ τῆς ἀπόλυτες τῆς ἑκλογῆς, διαρθρώσεως καὶ κατανομῆς τῆς ὥλης.

«Καὶ ἀπλὴ ἀναγνωρίσις τῶν τίτλων τῶν κεφαλαίων ἀποδεικνύει πόσον ἐπιτυχῶς κατένεμε καὶ διστηματικῶς διήρθρωσε καὶ δεξιῶς ἔξιλεξε τὸ ὥλικόν.

«Ἐκαδτον τῶν μερῶν καὶ ἐκαδτον τῶν κεφαλαίων ἀποτελεῖ κατὰ πάντα ἐνότητα εὐκολύνουσαν τοὺς γαθητὰς εἰς τὴν δυγκέντρωσιν τῶν γνώσεων των.

«Πολλαχοῦ ἡ ζωηρότης τῆς περιγραφῆς, ἡ ἐνάργεια, μὲ τὴν ὅποιαν ἐμφανίζει τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν γιᾶς ἐποχῆς, ὡς καὶ ἡ δραματικὴ ἀφήγησις τῶν γεγονότων, εἶναι ἀναμφισβήτητοι ἀρεταὶ τοῦ βιβλίου.

«Τὸ ξηρὸν διδακτικὸν βιβλίον μεταβάλλεται εἰς λογοτεχνικὸν βιβλίον. Ἐπειδὴ δὲ ὁ οὐδιώδης δικοπὸς τῆς ἑκπαιδεύσεως εἶναι ἡ θνικὴ ἀγωγὴ τοῦ γαθητοῦ, διὰ τοῦτο ἀποδίδω μεγάλην δημιαδίαν εἰς τὸ αἰδόημα, μὲ τὸ ὄποιον ὁ δυγγραφεὺς γράφει τὰ βιβλιά του».

ΑΔ. ΑΔ.

δ'.

ΜΕΡΟΣ Α'.—Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς
Αὐτοκρατορίας 1204—1453

• B'.—Ἡ Νεωτέρα Ἐύρωπαῖκή Ἰστορία
1453—1830

• Γ'.—Οἱ χρόνοι τῆς δουλείας τοῦ Ἑθνους
1453—1821

• Δ'.—Ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις
1821—1830

• Ε'.—Ἡ τελευταία Ἐκκονταετήρις
1830—1924
Περιλήψεις ἑκάδτου μέρους.

"Ἐκαστον μέρος ὑποδιαιρεῖται εἰς 4—5 κεφάλαια καὶ ἔκαστον κεφάλαιον εἰς 2—3 μαθήματα.

'Ἐκάστον μέρος προτάσσεται μικρὰ εἰσαγωγή, ἣς εἰναι ἡ εἰκὼν τῆς ἐποχῆς, τῆς ὥπολας τὰ γεγονότα ἀποτελοῦν τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. 'Ἐκάστον δὲ κεφαλαῖον προτάσσονται τὰ σπεριεχόμενα.

Μετὰ τὴν ἀφήγησιν ἑκάστης ἐποχῆς (μέρους) ἀκολουθεῖ περίληψις ἡ ἀνασκόπησις, καὶ μετὰ τὴν ἀνασκόπησιν Γενικαὶ σκέψεις, εἰς τὰς ὥπολας ἑξαβοηται ἡ σημασία ἑκάστης περιόδου.

Καὶ ἔκαστον τῶν μερῶν καὶ ἔκαστον τῶν κεφαλαίων ἀποτελεῖ κατὰ πάντα ἐνότητα εὐκολύνονταν τοὺς μαθητὰς εἰς τὴν συγκέντρωσιν τῶν γνώσεών των ἀναφερομένων εἰς ἑκάστην ἐποχήν.

Η πλονοιωτάτη σίκουνογράφοποις συμπληρώνει καὶ διασαρηγίζει τὸ ὅλον (εἰναι δὲ αἱ εἰκόνες ἐκλελεγμέναι ἀπὸ αὐθεντικὰ μνημεῖα). Παρεγγιένεται σημειώματα ἐπεξηγηματικὰ τῶν εἰκόνων καὶ τῶν χαρτῶν.

ΝΕΟΤΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ, ή όποια είχε καταστραφή κατά τὴν Δ' Σταυροφορίαν ώπο τῶν Φράγκων (1204), ἐπανιδρύθη μετ' ὀλίγα ἔτη (1261). Ἀλλ' εἰς νέος πολεμικὸς λαός ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, οἱ Τούρκοι, κατέστρεψαν ὁριστικῶς τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν τοῦ Μεσαιώνος (1453).

Ἄπο τότε ἥρχισε μία σκληρὰ ἐποχὴ δουλείας διὰ τὸ Ἐλληνικὸν Ἐθνος (1453—1821). Ἡ Εὐρώπη ἀρχίζει νὰ κάμνῃ μεγάλας προόδους. Ἀλλ' εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἡ πλώθη ἡ βαρδαρότης τῶν Τούρκων. Κατὰ τὴν μακρὰν ἐποχὴν τῆς δουλείας 4 αἰώνων τὸ Ἐλληνικὸν γένος ὑπέστη φοβερὰς δοκιμασίας. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἡ μεγάλη Ἐλληνικὴ ἐπανάστασις (1821) καὶ οἱ Ἐλληνες ἀπέκτησαν τὴν ἐλευθερίαν τῶν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαῖας Ἐλλάδος (1830).

Ἀλλ' ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἐλλὰς ἦτο πολὺ μικρά. Διὰ τῶν ἀγώνων ὅμως καὶ θυσιῶν τῆς ἐπέτυχε κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη μεγάλην πρόοδον καὶ αὔξησιν.

Συμφώνως λοιπὸν μὲ τὰ σπουδαῖα γεγονόνα, τὰ όποια ἐξιστοροῦνται, ἡ μακρὰ ἐποχὴ αὕτη 7 αἰώνων (104-1922) διαιρεῖται εἰς πέντε μεγάλα τιμήματα ἢ μέρη. Είναι δὲ ταῦτα:

- A') Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τῆς Ἐλληνικῆς Αὐτοκρατορίας (1204-1453).
- B') Η Νεωτέρα Εύρωπαϊκὴ ιστορία (1453-1820).
- C') Οἱ χρόνοι δουλείας τοῦ "Ἐθνοῦς" (1453-1821).
- D') Η Ἐλληνικὴ ἐπανάστασις (1821-1830).
- E') Η τελευταία Ἐκαπονταετηρίς (-1924).

ΜΕΡΟΣ Α'.

ΟΙ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

1204—1453

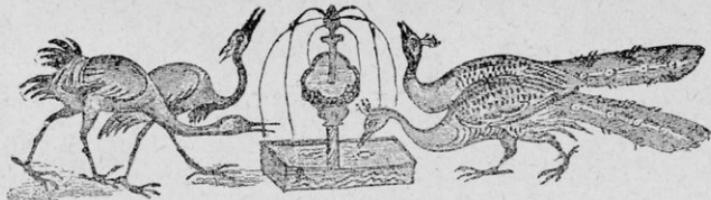
Αἱ δύο μεγάλαι δυνάμεις, ὁ Ἐλληνισμὸς καὶ ὁ Χριστιανισμός, ἐδημιουργησαν κατὰ τὸν Μεσαιώνα ἐν μέγα Χριστιανικὸν Ἐλληνικὸν κράτος. Οἱ Ἐλληνες τοῦ Μεσαιώνος διέδωκαν τὸν μέγαν Βυζαντινὸν πολιτισμόν, εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Συγχρόνως δὲ μὲ τοὺς ἴσχυροὺς στρατοὺς των διέσωζον τὸ Χριστιανικὸν κράτος ἀπὸ ὅλους τοὺς βαρβάρους. Εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπέκρουν τοὺς Πέρσας καὶ τοὺς Ἀραβίας. Εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπέκρουν ἀπείρους βαρβάρους, Ἰδίως τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σέρβους. Ἐσωζόντες τὸ μέγα Χριστιανικὸν κράτος ἀπὸ τοὺς Φράγκους, τοὺς βαρβάρους τῆς Δύσεως.

Κατὰ δύο μεγάλας ἐποχὰς ἡ Ἐλληνικὴ Αὐτοκρατορία ἔφθασεν εἰς ὄψιστον σημεῖον δυνάμεως καὶ πολιτισμοῦ:

1ον) Ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ, τὸν Κ' αἰῶνα.

2ον) Ἐπὶ τῆς Μακεδονικῆς δυναστείας, τὸν Ι'—ΙΒ' αἰ.

Τοὺς μεγάλους Μακεδόνας Αὐτοκράτορας διεδέχθησαν ἄλλοι ἥρωες, οἱ Κομνηνοί. Ἀλλὰ κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν ἔγιναν αἱ μεγάλαι ἐκστρατεῖαι τῶν Σταυροφόρων, διὰ ν' ἀπελευθερωθοῦν δῆθεν οἱ Ἀγιοι Τόποι. Ἀλλ' η ἀλήθεια εἶναι ὅτι ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐζήτουν νὰ καταστρέψουν τὴν Ἐλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν καὶ νὰ κατακτήσουν τὰς Ἐλληνικὰς χώρας. Οἱ μεγάλοι Κομνηνοί κατώρθωσαν νὰ σώσουν τὸ Ἐλληνικὸν κράτος ἀπὸ τὰς τρεῖς πρώτας Σταυροφορίας. Ἀλλ' η Δ' Σταυροφορία κατέληξεν εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὴν καταστροφὴν τῆς Αὐτοκρατορίας (1204).

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΦΡΑΓΚΟΚΡΑΤΙΑ

Ο ΔΙΑΜΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

(1204-1261)

a.—Τὰ Φραγκικὰ κράτη. Ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως.—Τὸ Δουκάτον τῶν Ἀθηνῶν. Τὸ Πριγκιπάτον τῆς Πελοποννήσου.

b.—Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη. —Οἱ ἀνεξάρτητοι τοπάρχαι. —Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζούντος. —Τὰ δύο μεγάλα κράτη: Τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἰπερίου. Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαιας.

a.—Τὰ Φραγκικὰ κράτη

Ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, ὅπως ὡνομάζετο ἡ Κωνσταντινούπολις, εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ τοὺς πολεμιστὰς τῆς Δ' Σταυροφορίας. Τὸ μέγα ἐκεῖνο κατόρθωμα διήγειρε τὴν κατάπληξιν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ τὴν Δύσιν. Τὸ δὲ ἀποτέλεσμα ἦτο ὅτι μετὰ τὴν νίκην οἱ Σταυροφόροι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἐλληνικὰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἐδρύθησαν τότε πολλὰ κράτη Φραγκικὰ καὶ Ἑλληνικά. Ἀπὸ τότε λοιπὸν ἥλλαξεν ὅλως διόλου ἡ μορφὴ τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς.

Ἡ διανομὴ τῆς Αὐτοκρατορίας. —Μετὰ τὴν νίκην οἱ Φράγκοι ἤρχισαν τὴν διανομὴν τοῦ Κράτους. Ὁ κόμις τῆς Φλάνδρας (τοῦ Βελγίου) Βαλδουΐνος ἐστέφθη αὐτοκράτωρ εἰς

τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, οἱ δὲ Ἐνετοὶ ἐξέλεξαν ἰδικόν των πατριάρχην. Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην ἔγινεν ἄλλος βασιλεύς, ὁ Βονιφάτιος ὁ Μομφερρατικός.

Τὰ Φραγκικὰ κράτη.—Τὰ δύο λοιπὸν μεγάλα Φραγκικὰ κράτη ήσαν ἡ Λατινικὴ (δηλαδὴ Φραγκικὴ) Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης. Ἀλλ' ἐκτὸς αὐτῶν ἴδρυθησαν καὶ ἄλλα Φραγκικὰ κρατῖδια. Αἱ χώραι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἐμοιράσθησαν εἰς τοὺς εὐγενεῖς πολεμιστὰς ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ αὐτῶν. Ἰδρύθησαν λοιπὸν ἐν Πριγκιπάτον εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἐν Δουκάτον εἰς τὴν Ἀττικήν, καὶ πλεῖσται ἄλλαι κομιτεῖαι καὶ βαρωνίαι.

Ἡ δὲ Ἐνετία ἔλαβε τὴν μερίδα τοῦ λέοντος. Διότι αἱ σπουδαιότεραι κτήσεις αὐτῆς ὑπῆρξαν ἡ Εῦβοια καὶ ἡ Κρήτη, αἱ νῆσοι τοῦ Αἰγαίου πελάγους, καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἴσχυρὰ παραθαλάσσια κάστρα (ὅπως ἡ Μεθώνη καὶ ἡ Κορώνη). Κατ' αὐτὸν λοιπὸν τὸν τρόπον ἡ Ἐνετία ἀπέκτησεν ἐν θαυμάσιον ἀποικιακὸν κράτος εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς.

Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη.—Συγχρόνως ὅμως ἴδρυθησαν ὅποι Βυζαντινῶν ἀρχόντων καὶ μεγάλα Ἑλληνικὰ κράτη. Ἡσαν δὲ ταῦτα δύο Αὐτοκρατορίαι μὲ πρωτεύουσαν τὴν Τραπεζοῦντα καὶ Νίκαιαν, μία Ἡγεμονία εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἄλλα μικρότερα. Προσέτι δὲ ἴδρυσαν ἴσχυρὰ κράτη καὶ οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Σέρβοι. Καὶ οὕτως ἡ ἄλλοτε ἴσχυρὰ καὶ ἐνιαία Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία κατεκερματίσθη εἰς πολλὰ μεγάλα καὶ μικρὰ κράτη. Τόσον δὲ μεγάλη ἦτο ἄλλοτε ἡ ἔκτασις αὐτῆς, ὥστε τώρα ἐντὸς τῆς πυλαιᾶς περιοχῆς αὐτῆς ὑπάρχουν 20 περίπου κράτη, Ἑλληνικὰ καὶ διάφορα ξένα.

Η Αὐτοκρατορία τῆς Ρωμανέας.—Ἡ Λατινικὴ Αὐτοκρατορία τῆς Κωνσταντινουπόλεως¹⁾ ὠνομάσθη Ρωμανία,

1. Οἱ Φράγκοι, δηλαδὴ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἐλέγοντο καὶ Λατίνοι, διότι οἱ περισσότεροι εἶχον σχέσιν μὲ τοὺς ἀρχαίους Ρωμαίους, τοὺς Λατίνους.

δπως ἄλλοτε ἡ μεγάλη Ἑλληνική, πραγματικῶς ὅμιως ἵτο μία σκιὰ κράτους. Ὁ Αὐτοκράτωρ Βαλδουΐνος δὲν κατεῖχε παρά μόνον τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐν μέρος τῆς Θράκης, οὕτε χρήματα, οὕτε στρατὸν εἶχε, καὶ ὁ βίος Φραγκικῆς Αὐτοκρατορίας μόλις διήρκεσεν γῆμισυν αἰώνα (1204—1261).

Οἱ Φράγκοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως περιῆλθον ἀμέσως, μόλις ἔδρυθη ἡ Αὐτοκρατορία των, εἰς πόλεμον μὲ τὸν βασιλέα τῆς Θεσσαλονίκης. Φοβερὸν δ' ἔχθρὸν εἶχον τὸν σκληρὸν τούρον τῶν Βουλγάρων Ἰωαννίτσην. Ἐπιτεθεὶς οὗτος ἐναντίον τοῦ Βαλδουΐνου ἐπέφερεν ὀλοσχερῆ καταστροφὴν εἰς τὸν στρατὸν αὐτοῦ (1205). Καὶ τότε ἐπὶ δύο ἔτη ὁ αἵμοδιψῆς τούρος Σκυλογιάννης, δπως τὸν ὀνόμαζον οἱ Ἑλληνες, εὑρεν ἀφορμὴν καὶ ἔκαμε φρικιαστικὰς καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὰ Φραγκικὰ κράτη τῆς Βορείας Ἑλλάδος, δηλαδὴ ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Ρωμανίας καὶ τὸ Βασίλειον τῆς Θεσσαλονίκης, ἤρχισαν νὰ παρακιάζουν πάρα πολὺ ταχέως, μόλις ἐπέρασαν δέκα ἔτη ἀπὸ τὴν ἔδρυσιν των. Διότι, ἐκτὸς τῶν ἔχθρῶν των, τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Ἑλλήνων, εἶχον καὶ ἀναμεταξύ των φοβερὰς διχονοίας. Καὶ ἐκτὸς τούτου οἱ Φράγκοι πολεμοῦσται εἶχον ἐλαττωθῆ ἄλλοι εἶχον φονευθῆ εἰς τὰς μάχας, ἄλλοι εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὰς πατρίδας των.

Τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν.—Σπουδαιότερα ὅμιως ὑπῆρξαν τὰ κράτη, τὰ ὅποῖα ἔδρυσαν οἱ Σταυροφόροι πρὸς Νότον τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς τὰς ἐνδόξους χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Τὰ πλέον δινομαστὰ ἔγιναν τὸ Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν καὶ τὸ Προγκιπάτον τῆς Πελοποννήσου.

Εἰς Γάλλος εὐπατρίδης, δ' Ὅθων Δελαρώς, ἔλαβεν ὡς φέουδον τὴν χώραν τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῶν Θηρῶν. Τὸ Γαλλικὸν τοῦτο Δουκᾶτον ἔφθασεν εἰς ἀκμὴν καὶ ἡ χώρα ἔζησεν ἡσύχως. Ἡλθε καρὸς μάλιστα, ὅτε κατώρθωσαν οἱ Δελαρώς νὰ ἔχουν στρατὸν 1500 ἵππεων καὶ 30000 πεζῶν.

Τὸ Πρεγκεπάτον τοῦ Μορέως. — Τὸ λαμπρότερον δὲ Φραγκικὸν κράτος ὑπῆρξε τὸ Πριγκιπάτον τῆς Ἀχαΐας ἢ τοῦ Μορέως, ως ἐκαλεῖτο τότε ἡ Πελοπόννησος. Ἡ κατάκτησις τῆς χώρας δὲν ὑπῆρξε δύσκολος εἰς τοὺς Γάλλους, διότι οὗτοι ἔσυνθηκοι λόγησαν μὲ τοὺς ιθαγενεῖς καὶ ἀφησαν εἰς τὰς πόλεις τὰ προνόμια καὶ τὰς ἐλευθερίας των. Οἱ διρυταὶ τοῦ ἔνου ἔκεινου Πελοπόννησιακοῦ κράτους ἦσαν οἱ Γάλλοι ἄρχοντες Βιλλαρδουΐνοι, οἱ ὅποιοι ἔγιναν πρίγκιπες, δηλαδὴ ἡγεμόνες.

Τὸ Πριγκιπάτον τοῦ Μορέως εἶχε λαμπρὰν διοργάνωσιν. Ἐπὶ κεφαλῆς εἶναι ὁ πρίγκιψ, μετ' αὐτὸν ἥρχοντο οἱ βαρδοῖ, Ὅπηρον ἐπίσης οἱ ἑγχώριοι ἄρχοντες, Ἐλληνες, οἱ ὅποιοι εἶχον καὶ αὐτοὶ δύναμιν. Ἡ κατακτηθεῖσα χώρα διῃρέθη εἰς δώδεκα βαρωνίας, ἐκ τῶν ὅποιων αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν αἱ βαρωνίαι τῆς Πάτρας, τῆς Καρυταίνης, τῆς Καλαμάτας. Οἱ πρίγκιψ ἡτοῦ ὅμως ὑποχρεωμένος ν' ἀκολουθῇ ὅχι μόνον τοὺς Φραγκικούς νόμους, ἀλλὰ καὶ νὰ σέβεται: «τὰ συνήθεια τοῦ τόπου».

Οἱ πλέον γενναιούσιοι καὶ μεγαλοπρεπῆς ἀπὸ τοὺς πρίγκιπας τοῦ Μορέως ὑπῆρξεν ὁ Γουλιέλμος Βιλλαρδουΐνος, ὁ ὅποιος ἐγεννήθη εἰς τὴν Καλαμάταν. Ἡτο πολὺ ἀγαπητὸς εἰς τοὺς ὑπηκόους του, ώμίλει δὲ καλῶς τὰ «Ρωμαϊκα», ὅπως ἔλεγον τότε, καὶ οἱ Ἐλληνες τὸν ἡγάπων. Η πριγκιπικὴ αὐτοῦ αὐλὴ ὡμοίαζε «μὲ τὴν αὐλὴν ἐνὸς μεγάλου βασιλέως». Οἱ Γουλιέλμος ἐκυρέρνησε μὲ φρόνησιν καὶ δικαιοσύνην τὸν τόπον. Κατ' ἔκεινον λοιπὸν τὸν χρόνον ἡ Πελοπόννησος ἀπέκτησεν ἡσυχίαν καὶ ἀξιόλογον πρόσδοτον.

β.—Τὰ Ἐλληνικὰ κράτη.

Φράγκος καὶ Ἐλληνες. — Καθ' ὃν χρόνον οἱ κατακτηταὶ περιέπιπτον εἰς κατάπτωσιν ἀπὸ τὰς διχονοίας, τὰ Ἐλληνικὰ κράτη ἦκμασαν ταχέως. Διότι ἡ ἐγκατάστασις τῶν Φράγ-

κων εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, αἱ καταστροφαί, τὰς ὁποῖας ἐπήγεγκον, ηὕξησαν τὸ μῆσος ἐναντίον τῶν ἐπιδρομέων καὶ μᾶζη μὲ αὐτὸ ηὕξηθη καὶ ἡ φιλοπατρία τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τότε δοι

ΦΡΑΓΚΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ
Σταυροφόρος πάνοπλος. Ἐσωτε-
ρικῷς φορεῖ φολιδωτὸν ἔνδυμα
μέχρι γονάτων.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ
Πεζὸς τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ. Ή-
σαν ωπλισμένοι δύως οἱ ἀρχαῖοι,
ἰδιως Ῥωμαῖοι.

οἱ ξένοι ἀπὸ τὴν Δύσιν ὀνομάζοντο μὲ κἄποιαν περιφρόνησιν, ὅπως καὶ σήμερον, Φράγκοι. Προσέτι αἱ θρησκευτικαὶ διαφοραὶ ἤνοιξαν βαθύτερον τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν δύο κόσμων, τοῦ Ἑλληνικοῦ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τοῦ Φραγκικοῦ τῆς Δύσεως⁽¹⁾.

Οἱ βάρδαροι ἐκεῖνοι ἐπιδρομεῖς τῆς Δύσεως δὲν εἶχον κατακτήσει ἔνα λαὸν ἀπολίτιστον, ἀλλ' εἶχον ἔλθει νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς ἓν παλαιὸν Ἐθνος, τὸ ὅποιον ἦτο ὑπερήφανον διὰ τὸν πολιτισμόν του. Οἱ δὲ ἡττημένοι δὲν ἔμειναν εἰς τὴν κατάπτωσιν, ἐνεκά τῆς ὁποίας εὔκόλως τοὺς κατέκτησαν. Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη,

(1) Ἀπὸ τότε ἐπίσης ἀρχίζει ἡ διάκρισις νὰ λέγωνται Ἀνατολικοὶ οἱ Ὀρθόδοξοι, Δυτικοὶ οἱ Καθολικοὶ.

τὰ ὅποια ἰδρυσαν οἱ Βυζαντινοὶ μεγιστᾶνες, συνεκέντρωσαν ὅλας τὰς δυνάμεις τοῦ Ἐθνους. Τὸ ἐθνικὸν αἰσθημα ἀνεγεννήθη, καὶ ἀπὸ τὴν καταστροφὴν ἀνεπήδησε μία νέα Ἑλλάς. Οἱ ἡγεμόνες τῶν ἰδρυομένων Ἑλληνικῶν κρατῶν εἶχον δῆλος μίαν μόνον φιλοδοξίαν, ν' ἀνακτήσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Οἱ τοπάρχαι.—Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχε πλέον κεντρικὴ διοικησις ἡ ἐπαρχιακὴ ἀριστοκρατία ἔλαβε μεγάλην δύναμιν. Μερικοὶ ἴσχυροὶ συνεκέντρωσαν εἰς τὸν τόπον των ὅλην τὴν ἔξουσίαν καὶ ἀνεκήρυξαν ἑαυτοὺς ἀνεξαρτήτους. Οἱ τοιοῦτοι Ἑλληνες ἀρχοντες, οἱ τοπάρχαι, ἦσαν πολλοὶ εἰς διάφορα μέρη, διοικοστοὶ δ' ἔγιναν οἱ Σγουροὶ εἰς τὴν Κόρινθον, δὲ Λέων δὲ Χαμάρετος εἰς τὴν Δακωνικήν.

Ἄλλὰ καὶ πολὺ μεγάλα Ἑλληνικὰ κράτη, ως εἶπον, συνεκροτήθησαν. Οἱ ἀρχοντες τῆς Κωνσταντινουπόλεως διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ἐλευθέρας Ἑλληνικὰς χώρας, καὶ οἱ σπουδαιότεροι ἀπὸ αὐτοὺς ἰδρυσαν τὰ κράτη τῆς Νικαίας, τῆς Τραπεζοῦντος καὶ τῆς Ἡπείρου.

Ἡ Αὐτοκρατορέα τῆς Τραπεζοῦντος.—Ἡ μακρινὴ ἐκείνη Αὐτοκρατορία ἀπετελεῖτο ἀπὸ τὴν μεσημβρινὴν παραλίαν τοῦ Εὔξεινου ἥως τὸν Καύκασον. Τὸ μέρος ἐκεῖνο ἐλέγετο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Πόντος. Εἰς ἀπὸ τοὺς Κομνηνούς ἀνεκήρυξεν ἑαυτὸν Αὐτοκράτορα εἰς τὴν Τραπεζοῦντα (i 204). Ἡ χώρα τὸν ἐδέχθη μὲν ἐνθουσιασμόν, διότι ἀπὸ ἐκεῖ κατήγοντο οἱ Κομνηνοί. Πολὺ ταχέως ἐμεγάλωσε τὸ νέον κράτος, ἔγινε δὲ τόσον πλούσιον καὶ ἴσχυρόν, ὥστε οἱ Αὐτοκράτορες ὀνομάσθησαν μεγάλοι Κομνηνοί. Τὸν ἰδρυτήν, τὸν Α' Κομνηνόν, διεδέχθησαν ἥως τὴν καταστροφὴν τοῦ κράτους εἴκοσιν Αὐτοκράτορες (1222—1461).

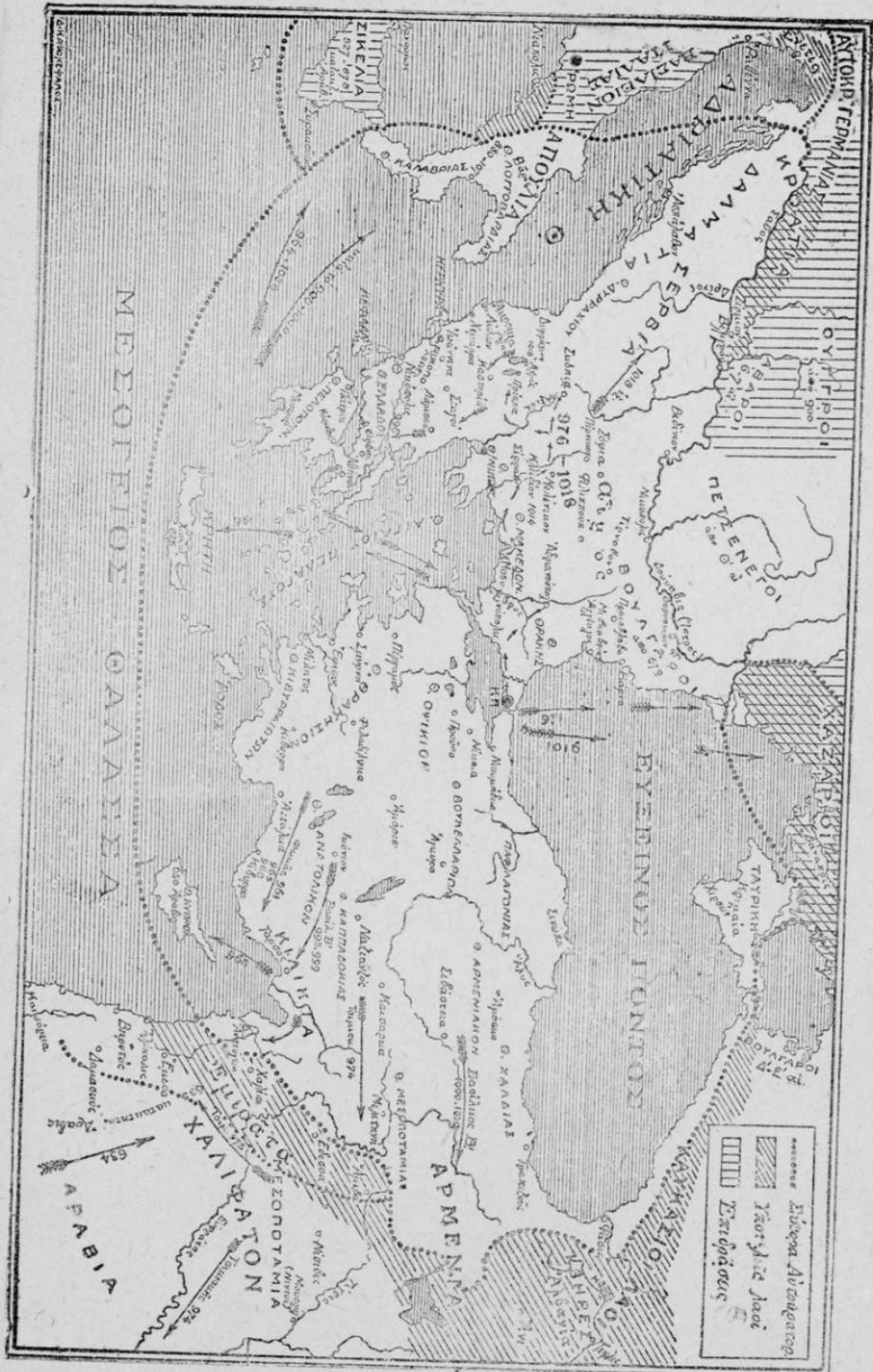
Τὰ μεγάλα πλούτη τῆς Ἑλληνικῆς ἐκείνης Αὐτοκρατορίας προήρχοντο ἀπὸ τὸ ζωηρότατον ἐμπόριον, τὸ ὅποῖον διενήργει τὴν Τραπεζοῦς μὲ τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ασίας. Ἡ πρωτεύ-

ουσα τοι κράτους Τραπεζοῦς ἡτο ώραιοτάτη πόλις και ἡ φήμη αὐτῆς είχε διαδοθῇ εἰς ὀλόκληρον τὸν Ἀνατολικὸν κόσμον. Εἰς τὰ μεγαλοπρεπέστατα παλάτιά των ἔζων μὲν μεγαλοπρέπειαν οἱ μεγάλοι Κομνηνοί. Ἡ Τραπεζοῦς ἔγινε πολὺ λαμπρὸν κέντρον Ἑλληνικῶν γραμμάτων και τέχνης, ἀπὸ τότε δὲ διετηρήθη εἰς τὸν Πόντον ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας ἀκμαιότατος ὁ Ἑλληνισμός.

Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἡπείρου. — Ἀκόμη σπουδαιοτέρα ἡτο ἡ προσπάθεια πρὸς Ἰδρυσιν Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὴν Ἡπειρον, τὴν ὅποιαν ἔκαμεν ὁ Μιχαὴλ Ἀγγελος, ἀπὸ τὸν Αὐτοκρατορικὸν οἶκον τῶν Ἀγγέλων τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ Μιχαὴλ ἔκάλεσεν εἰς τὰ ὅπλα τοὺς ὄρεινούς και ἐδημιούργησεν ἱσχυρότατον στρατόν. Δὲν ἡτο δὲ ματαιόδοξος και διὰ τοῦτο δὲν ὠνόμασεν ἑαυτὸν Αὐτοκράτορα, ἀλλ' ἥρκεσθη εἰς τὸν τίτλον Δεσπότης. Τὸ κράτος του λοιπὸν ὠνομάσθη Δεσποτᾶτον (ἡγεμονία) τῆς Ἡπείρου και είχε πρωτεύουσαν τὴν Ἀρταν, ἀργότερα δὲ τὰ Ιωάννινα.

Ο Μιχαὴλ ἔβαλε τὰ θεμέλια ἐνὸς ἱσχυροῦ Ἑλληνικοῦ κράτους εἰς τὰ Δυτικὰ τῆς Χερσανήσου. Ο δὲ διαδεχθεὶς αὐτὸν ἀδελφός του Θεόδωρος ἐμεγάλωσε τὸ Δεσποτᾶτον. Ο Θεόδωρος ἥρχισε νὰ πολεμῇ μὲ τόλμην και δραστηριότητα πρὸς τοὺς Βουλγάρους και τοὺς Φράγκους. Κατέκτησε τὴν Θράκην, τὴν Μακεδονίαν και τὴν Θεσσαλίαν, και ἐπὶ τέλους εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην (1222). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συγκροτήθη ἔν μέγα Ἑλληνικὸν κράτος ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Εὔξεινον Πόντον, και πρὸς Νότον ἕως τὸν Κορινθιακὸν κόλπον. Ο δὲ ὁ Θεόδωρος ἐστέψθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην «Βασιλεὺς και Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων».

Η Αὐτοκρατορία τῆς Νίκαιας. — Οταν οι Σταυροφόροι εἴκαιον τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὁ Αὐτοκράτωρ Θεόδωρος Λάσκαρης ἐπῆγεν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅπου συνηθροίσθησαν ὁ Πατριάρχης και ἄλλοι Βυζαντινοὶ μεγιστᾶνες. Ἐκεῖ ἀνεκηρύχθη και οὗτος «Αὐτοκράτωρ τῶν Ρωμαίων».

Η ΜΕΓΑΛΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ.—"Οπος γέτο ξλογει κατά τους χρόνους της συνάψεως της (I.—IB' αιώνων).

Τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατεῖχον τότε οἱ Τούρκοι Σελτζοῦκοι, ἐκείνοι οἱ ὅποιοι εἶχον κατακτήσει τοὺς Ἀγίους Τόπους. Ὁ Δάσκαρης ἐνίκησεν εἰς πολλὰς μάχας καὶ τοὺς Σελτζοῦκους καὶ τοὺς Φράγκους, καὶ ἐπεξέτεινε τὸ Κράτος αὐτοῦ εἰς ὅλοκληρον τὸ Δυτικὸν μέρος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Τὸν Δάσκαρην διεδέχθη ὁ γιανδρός του Ἰωάννης Βατά-

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΑΤΟΛΗ ΤΟΝ ΙΑ' αι.

Κατόπιν τοῦ διαμελισμοῦ μετὰ τὴν Δ' Σταυροφορίαν (1204).

τοῦ (1222—1254). Ἐνίκησε καὶ αὐτὸς τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς Φράγκους, ἐπέρασε μάλιστα εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ κατέλασεν ὅλην σχεδὸν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ἡ Ἑλληνικὴ Μικρὰ Ἀσία εἶδε τὰς τελευταίας καλὰς ἡμέρας.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΚΟΣΜΗΜΑ

Από τοιχογραφίαν εἰς ἐκκλησίαν τοῦ Μυστρᾶ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΠΑΝΙΔΡΥΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- α.—**Η Αύτοκρατορία τῆς Νικαίας.**—Η ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. — Η Δυναστεία τῶν Παλαιολόγων (1261—1453).
β.—**Η Έθνικὴ Ἀνατολὴ τὸν ΙΔ' αἰώνα.**—Οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἰταλοί. Η Ἐνετοκρατία. — Τὰ ἔχνη τῆς Φραγκικῆς ἐπιδράσεως.

α.—**Η ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**

Η ἔρεις τῶν δύο Ἐλληνικῶν κρατῶν.—Τὰ δύο μεγάλα Ἐλληνικὰ κράτη ἦσαν τὸ Ἀνατολικὸν τῆς Νικαίας καὶ τὸ Δυτικὸν τῆς Ἡπείρου. Τόσην δὲ δύναμιν εἶχον καὶ τὰ δύο, ὥστε, ἂν ἦσαν ἡνωμένα, θὰ ἤδυναντο νὰ κυριεύσουν ἀμέσως τὴν Κωνσταντίνοπολιν. Η ἀντιζήλια των δύως ἔδωκε μακροτέραν ζωὴν εἰς τὸ Δατινικὸν κράτος τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Εἰς τὴν Αύτοκρατορίαν τῆς Νικαίας ἔγινεν Αύτοκράτωρ ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος, ἀνὴρ πολὺ μεγάλης ἰκανότητος. Μόλις ὁ Μιχαὴλ ἀνήλιθεν εἰς τὸν θρόνον, παρήγγειλεν ἀμέσως εἰς τοὺς Γάλλους, στι: «Δεν θέλουν νὰ μείνουν εἰς τὴν Κωνσταντίνοπολιν, δφείλουν νὰ πληρώνουν φόρον».

Η ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως (1261).—Ο Μιχαὴλ Παλαιολόλος ἦτο πολὺ γενναῖος στρατηγός, ἐστερέωσε τὴν δύναμίν του καὶ ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του εἰς τὴν Ἀσίαν.

“Επειτα ἐπέρχασεν εἰς τὴν Εύρωπην καὶ ἀφήρεσεν ἀπὸ τοὺς Δατίνους ὅλας τὰς κτήσεις αὐτῶν. “Ωστε περιεκύλωσεν ἀπὸ παντοῦ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἡ Δατινικὴ Αὐτοκρατορία περιώρισθη μόνον εἰς τὴν πρωτεύουσαν. ”Επερήμενε δὲ ὁ Μιχαὴλ νὰ εὕρῃ τὴν κατάλληλον περίστασιν διὰ νὰ τὴν κυριεύσῃ καὶ νὰ ἔκδιψῃ τοὺς Φράγκους. “Η εὐνοϊκὴ περίστασις παρουσιάσθη, καὶ εἰς στρατηγὸς τοῦ Μιχαὴλ, ἀφοῦ συγεννοίθη μὲ τοὺς κατοίκους, κατέλαβε τὴν πόλιν. ”Ο Ἑλληνικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ἐν θριάμβῳ ἀνακράζων: «Νίκη εἰς τὸν Αὐτοκράτορα Μιχαὴλ! »

Η Κωνσταντινούπολις γίνεται πάλιν πρωτεύουσα Ἑλληνικοῦ κράτους. Ο Μιχαὴλ Παλαιολόγος εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Πόλιν καὶ στέφεται δευτέραν φορὰν Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Οἱ Παλαιολόγοι. — Κατ’ αὐτὸν τρόπον ἐπανιδρύθη ἡ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία, καὶ ἀπὸ τὸν Μιχαὴλ ἀρχίζει μία νέα δυναστεία, ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων. Οἱ Παλαιολόγοι ἐκράτησαν τὰ σκηπτρά τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαιωνὸς ἐπὶ δύο ἀκόμη αἰώνας (1261—1453).

Ἡ ἐποχὴ τῶν Παλαιολόγων εἶναι ἡ τελευταῖα περίοδος τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι Χριστιανοὶ Αὐτοκράτορες ἐπάλαισαν ἐπὶ δύο αἰώνας, διὰ νὰ σώσουν τὸ κράτος. Ἀλλ’ ἡ σωτηρία ἦτο ἀδύνατος, διότι οἱ ἐχθροὶ ἦσαν πολυάριθμοι καὶ ὁ Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς εἶχε χάσει τὰς μεγάλας χώρας καὶ δυνάμεις, τὰς ὁποίας εἶχεν ἄλλοτε.

Ο Μιχαὴλ Παλαιολόγος. — Ο ἵκανώτερος ἀπὸ τοὺς Παλαιολόγους ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος, ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος. Δὲν ἦτο μόνον ἀνδρεῖος στρατηλάτης, ἀλλ’ ἦτο καὶ σπουδαῖος πολιτικός. Μόλις ἀνέδη εἰς τὸν θρόνον τοῦ Βυζαντίου, ἀμέσως ἤρχισε ν’ ἀνακτᾷ τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. ”Αλλοτε μὲ τὴν δύναμιν τοῦ ξίφους, ἄλλοτε μὲ τὴν διπλωματίαν του πάντοτε ἐπροχώρει καὶ ἐμεγάλωνε τὸ νέον Ἑλληνικὸν κράτος.

‘Αλλ’ ὁ Μιχαὴλ εἶχε νὰ παλαιίσῃ μὲ φοβερὸς δυσκολίας. Καὶ δημως ἐνέκησε τοὺς Βουλγάρους, τοὺς Σέρβους, τὸν πρίγκιπα τοῦ Μορέως καὶ τὸν δεσπότην τῆς Ἡπείρου, καὶ ἀνέκτησε πολλὰς Ἐλληνικὰς χώρας. Εἶχε λοιπὸν ν’ ἀντιμετωπίσῃ ἀπειρους ἔχθρους, ιδίως τὸν βασιλέα τῆς Νεαπόλεως καὶ Σικελίας Κάρολον τὸν Ἀνδεγαυούχον, ὁ δποῖος ἐσχεδίαζε νὰ κάμη ιδιαίτην τοῦ Αὐτοκρατορίαν εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Κάρολος Ἀνδεγαυούχος κατέβρυσε νὰ συνενώσῃ τοὺς ἴσχυροτέρους λαοὺς τῆς Δύσεως ἐναντίον του. Ὁ Μιχαὴλ κατατροπώνει τὸν στρατὸν τοῦ Καρόλου εἰς τὴν Ἡπείρον. Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν φοβερὰν θέσιν τοῦ Ἐλληνισμοῦ, πρέπει νὰ γνωρίσωμεν ποία ἦτο ἡ κατάστασις τότε εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἀνατολήν.

β.—Ἡ Ἐλληνικὴ Ἀνατολὴ τὸν ΙΔ' αἰῶνα.

Γάλλοις καὶ Ἰταλοῖς.—Κατὰ τὸν πρῶτον αἰῶνα τῆς Φραγκοκρατίας κυριαρχεῖ εἰς τὴν Ἀνατολήν τὸ Γαλλικὸν ἔθνος, οἱ σπουδαιότεροι βαρῦνοι εἶναι Γάλλοι. Κατὰ τὸν ἐπόμενον δημως αἰῶνα, τὸν ΙΔ', οἱ Γάλλοι χάνουν τὰ πρωτεῖα καὶ λαμβάνουν δύναμιν σχεδὸν παντοῦ οἱ Ἰταλοί.

Ἡ σπουδαιοτέρα Ἰταλικὴ κυριαρχία ἐν Ἐλλάδι ἦτο τὸ Ἰταλικὸν Δουκᾶτον τῶν Ἀθηνῶν, τὸ ὄποιον ἐκυδέρνων οἱ Ἀτσαγιόλαι. Τὸ παλαιὸν Γαλλικὸν Δουκᾶτον εἶχε καταστραφῆ ἀπὸ Καταλανοὺς πολεμιστάς, οἱ ὅποιοι διέτρεχον τὰς Ἐλληνικὰς χώρας καὶ ἐλεημάτουν αὐτάς.

III Ἐνετοκρατία.—Ἡ ἔνεικὴ κυριαρχία, ἡ ὅποια ὑπῆρξε περισσότερον διαρκής, ὑπῆρξεν ἡ κυριαρχία τῶν Ἐνετῶν. Τὰς Ἐνετικὰ κράτη ἦσαν διεσκορπισμένα εἰς τὰς Ἐλληνικὰς παράλια καὶ τὰς νήσους. Οἱ Ἐνετοὶ ἔμειναν πολὺν καιρὸν εἰς τὴν Ἐλλάδα καὶ ἀφῆκαν ἔως σήμερον πολλὰ ἵχνη τῆς διαιρονῆς αὐτῶν.

Εἰς τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους ἰδρύθη τὸ Δουκᾶτον τοῦ Ἀρχιπελάγους, τό ὅποιον περιελάμβανε δώδεκα νήσους. Ἡ σπουδαιωτέρα δὲ κτήσις τῶν Ἐνετῶν ἦτο ἡ Κρήτη. Εἰς τὴν μεγαλόνησον ὅμως ἐκείνην ἡ κυριαρχία τῶν Ἐνετῶν δὲν ὑπῆρξε πολὺ εὔκολος. Ἐπτὰ φοράς κατὰ τὸν ΙΔ' αἰώνα ἐπανεστάησαν οἱ Ἕλληνες ἀρχοντες. Ὁνομαστοὶ ἴδιως ἔγιναν οἱ Καλλέργαι, οἱ δόποιοι ὑπερησπίθησαν γενναῖως τὴν πατρίδα των.

Τὰ ἔχνη τῆς Φραγκοκρατίας ἐπειδράσεως. — Ἡ ἐποχὴ τῆς Φραγκοκρατίας ἀφήκε πολλὰ ἔχνη εἰς τὴν Ἑλλάδα. Διότι σώζονται ἀκόμη τὰ Ισχυρὰ κάστρα, τὰ ὅποια ἥγειραν οἱ Φράγκοι βαρῶνοι. Εἰς ἐν μακρὸν ποίημα τῶν χρόνων ἐκείνων, τὰ Χρονικὰ τοῦ Μορέως, ἔξιστοροῦνται εἰς δημόδη γλώσσαν οἱ πόλεμοι τῶν Φράγκων πρὸς κατάκτησιν τῆς Πελοποννήσου.

Κατὰ τὴν περιπετειώδη ἐκείνην ἐποχὴν ηὐχαριστοῦντο οἱ ἄνθρωποι νὰ διαβάζουν φανταστικὰ διηγήσεις τῶν κατορθωμάτων τῶν ἱπποτῶν. Τοιαῦτα Γολλικὰ καὶ Ἰταλικὰ ποιήματα ἐμμήθησαν καὶ οἱ Ἕλληνες, καὶ ἔγραψαν μὲ στίχους ώραιάτατα μυθιστορήματα. Τὸ πλέον δὲ ἀγαπητὸν ἀπὸ τὰ ποιήματα αὐτὰ ἔγινεν ἀργότερα ὁ Ἐρωτόκριτος.

Οἱ Σέρβοι. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔλαθον δύναμιν εἰς τὴν Χερσόνησον καὶ ἐγχώριοι λαοί. Τότε ἐφάνησαν οἱ Βλάχοι (οἱ σημερινοὶ Ρουμάνοι), καὶ ἰδρύθη τὸ Βλαχοθουλγαρικὸν κράτος, τὸ ὅποιον ὑπῆρξε φοιτερὸν διὰ τὸν Ἐλληνισμόν. Κατὰ δὲ τὸν ΙΔ' αἰώνα ἔφθασαν εἰς μεγάλην δύναμιν οἱ Σέρβοι, καὶ ἀνεφάνησαν οἱ Ἀλβανοί. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου ἡ Σερβία διαρκῶς ἐμεγάλωνεν εἰς βάρος τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν Βουλγάρων.

Οἱ Ἀλβανοί. — Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου οἱ Ἀλβανοί ἔλαθον σπουδαίαν θέσιν εἰς τὴν Ἐλληνικὴν ιστορίαν. Οἱ Ἀλβανοὶ ἤρχισαν ἀπὸ τὸν ΙΔ' αἰώνα νὰ κατέρχωνται ἀπὸ τὴν χώραν των, ἀπὸ τὰ ΒΔ. τῆς Χερσονήσου, εἰς τὴν Θεσσαλίαν, ἐπειτα εἰς τὴν νοτιωτέραν Ἑλλάδα καὶ εἰς μερικὰς νήσους. Ἡ συγ-

γενής αὕτη φυλὴ συνεχωνεύθη ταχέως μὲ τὴν Ἑλληνικὴν. "Οσοι Ἀλβανοὶ ἐγκατεστάθησαν εἰς Ἑλληνικὰς χώρας ἔγιναν Ἑλληνες.

Οἱ ὄθωμανοὶ Τούρκοι. — 'Αλλ' ὁ φοδερὸς ἔχθρός, ὁ ὅποῖος εἰς τὸ τέλος κατέστρεψε τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡσαν οἱ Ὅθωμανοὶ Τούρκοι. Ἡσαν δὲ οὗτοι συγγενεῖς μὲ τοὺς Τούρκους Σελτζούκους, οἱ ὅποιοι, εἰχον κατακτήσει τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἡ νέα αὕτη φυλὴ τῶν Τούρκων ἤρχετο ἀπὸ τὰ βάθη τῆς Ἀσίας, ἀπὸ τὸ σημερινὸν Τουρκεστάν, καὶ ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Εἶχεν ἀρχηγὸν τὸν Ὅθιμάν, ἀπὸ τὸν ὃποῖον ὠνομάσθησαν Ὅθωμανοί.

Καὶ οἱ Τούρκοι οὗτοι παρεδέχθησαν τὴν θρησκείαν τοῦ Μωάβεθ καὶ ἔγιναν Μουσουλμάνοι. "Οπως δὲ ἄλλοτε οἱ Ἀραδεῖς καὶ ἔπειτα οἱ Σελτζούκοι, ἤρχισαν καὶ αὐτοὶ μὲ φανατισμὸν τὰς κατακτήσεις. Ὁ Ὅθιμάν προχωρεῖ μὲ δρμήν, κατακτᾷ διαφόρους χώρας καὶ ἐπὶ τέλους κυριεύει τὴν Προύσαν, καὶ οὕτω πλησιάζει εἰς τὸν Βόσπορον.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Ὅθιμάν ἔξηκολούθησαν νὰ προχωροῦν. Κατέκτησαν ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τέλους τὴν Νίκαιαν. Κατὰ τὰ μέσα τοῦ ΙΔ' αἰώνος (1350) Ἑλληνικὴ Μικρὰ Ἀσία δὲν ὅπηρχεν.

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ

'Απὸ τὸν Ὅσιον Δουκᾶν τῆς Λεβαδείας (ΙΑ' αι.).

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ
Εἰς τὰ φυλλώματα εἰκονίζονται πιηνά καὶ ζῶα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΙ—ΑΠΗΑΠΙΣΜΕΝΟΙ ΑΓΩΝΕΣ

- α.—Τὸ Βυζαντινὸν κράτος κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα.—Ἐμφύλιοι πόλεμοι.—Τὸ μέγα Σερβικὸν κράτος.
β.—Αἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εὐρώπην.
γ.—Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ Μεδαιωνικοῦ Ἐλλανιδουοῦ.—
‘Ο Μακούήλ Παλαιολόγος.—Τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μορέως.

α.—Ἡ πατάστασις τοῦ Κράτους τὸν ΙΔ' αἰῶνα.

λπίδας μεγάλας διήγειρεν ἡ ἀνάκτησις τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ Ἐλληνικὸν ὅμως Κράτος, τὸ ὅποιον ἀνιδρύθη δὲν ἦτο ἡ ἄλλοτε ἴσχυρὰ Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία. Δὲν εἶχε παρὰ μόνον τὴν Θράκην, μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡτο δὲ περικυκλωμένον ἀπὸ ἴσχυροὺς ἔχθροὺς καὶ πρὸς τούτοις ἦτο ἐξηγητημένον οἰκονομικῶς καὶ στρατιωτικῶς.

Οἱ διάδοχοι τοῦ Μιχαήλ Παλαιολόγου.— ‘Ο Μιχαήλ Παλαιολόγος ὑπῆρξεν ὁ τελευταῖος μέγας στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς τοῦ Βυζαντίου. Μετ' αὐτὸν ἦρχισεν ἡ κατάπτωσις. Οἱ πρῶτοι διάδοχοι τοῦ Μιχαήλ, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο καὶ οἱ δύο Ἀνδρόνικοι, πάπποις καὶ ἔγγονος (περὶ τὸ 1300), ἐπολέμησαν μὲν ἀρκετὴν γενναιότητα ἔναντίον τῶν Τούρκων καὶ ἄλλων ἔχθρων. Οἱ ἀγῶνες των ὅμως ἥσαν πλέον ἀπηλπισμένοις ἀγῶνες. Ἄλλα

δὲν ἔφθανε τοῦτο. Περιήλθον εἰς μεγάλας ἔριδας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἐπωφελήθη ὁ μέγας ἄρχων Ἰωάννης Καντακουζηνὸς καὶ ἐπανεστάτησεν ἐναντίον τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων. Τότε ἔγιναν μεγάλοι ἐμφύλιοι πόλεμοι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

Ο Καντακουζηνὸς κατώρθωσε νὰ στεφθῇ καὶ αὐτὸς Αὐτοκράτωρ. Ἡτο ἀνὴρ μεγάλης παιδείας καὶ ἴκανότητος. Ἀλλ' ἀπὸ φιλοδοξίαν ἐπροξένησε μεγάλα κακὰ εἰς τὴν πατρίδα του. Κατόπιν μετενόησεν, ἀφῆκε τὸν θρόνον του καὶ ἔλαβε τὸ «μοναχικὸν σχῆμα». Εἰς τὸ μοναστήριόν του διῆλθε τὸν ὑπόλοιπον βίον ἀσχολούμενος εἰς θρησκευτικὰς μελέτας καὶ εἰς τὸ νὰ συγγράψῃ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων αὐτοῦ.

III αὕτησες τῶν Τούρκων καὶ τῶν Σέρβων. — Μὲ τοὺς μακροχρονίους ἐκείνους ἐμφυλίους πολέμους καὶ ὅσαι Ἑλληνικαὶ δυνάμεις εἶχον μείνει κατεστρέφοντο καὶ αὐταῖ. Οἱ δὲ πολυάριθμοι ἔχθροι, οἱ διάφοροι Φράγκοι, οἱ Βούλγαροι, Σέρβοι, Τούρκοι καὶ ἄλλοι, κατεκερμάτιζον καὶ τὰ ὑπολειπόμενα λείψανα τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Οἱ Ἑλληνες ἔξηκολούθουν τοὺς ἐμφυλίους πολέμους, καὶ κατὰ τὸ 1350 οἱ μὲν Τούρκοι ἦσαν πλησίον εἰς τὸν Βόσπορον, οἱ δὲ Σέρβοι εἶχον ἰδρύσει ἐν μέγα κράτος. Ο βασιλεὺς αὐτῶν Στέφανος Δουσάν κατώρθωσε νὰ κυριεύσῃ ὀλόκληρον σχεδὸν τὴν Μακεδονίαν, ἔπειτα τὴν Θεσσαλίαν καὶ ἔφθασεν ἔως τὰ Τρίκαλα. Ο Δουσάν ἔγινεν ὁ λαχυρότερος ἡγεμὼν τῆς Χερσονήσου καὶ ὠντερεύετο ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ Ἑλληνικὸν κράτος διὰ Σερβικοῦ.

Αἱ κατακτήσεις τῶν Τούρκων εἰς τὴν Εύρωπην. — Ο ἀνδρεῖος πολεμιστὴς Μουράτ Α' κατακτᾷ τὴν Θράκην, κυριεύει τὴν Αδριανούπολιν καὶ μεταφέρει εἰς αὐτὴν τὴν πρωτεύουσάν του (1360).

Ο δὲ τελευταῖος λαχυρὸς ἡγεμὼν τῆς Χερσονήσου, ὁ Στέφανος Δουσάν, εἶχεν ἀποθάνει, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τὰ μεγάλα σχέδιά του. Εἰς μίαν δὲ περίφημον μάχην, ἡ ὁποία συνήφθη

εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον (πεδίον τῶν κοσσύφων) τῆς Σερβίας, κατεστράφη ὡπὸ τῶν Τούρκων ἡ δύναμις τοῦ Σερβικοῦ κράτους (1389). Κατόπιν καθυποτάσσουν τοὺς Βουλγάρους καὶ φθάνουν νικηταὶ ἕως τὸν Δούναβιν. Τοιουτοτρόπως ἡ Κωνσταντινούπολις

ΑΙΓΑΙΟΝ ΗΜΙΓΑΛΑΝΙΚΑΙ ΧΩΡΑΙ ΙΑ' αι.

Ἡ ὀρμητικὴ προέλασις τῶν Τούρκων.

εἶναι πλέον ἀπομονωμένη καὶ τριγυρισμένη ἀπὸ τοὺς στρατοὺς τῶν Ὀθωμανῶν. Εἶναι ἀποχωρισμένη καὶ ἀπὸ τὸ ὄπόλοιπον Ἐλληνικὸν κράτος καὶ ἀπὸ τὰ ἄλλα Χριστιανικὰ κράτη.

Οἱ Τούρκοι καὶ ἡ Κωνσταντινούπολις. — Ὁ μέγας σκοπὸς τῶν Τούρκων ἦτο νὰ κυριεύσουν τὴν μεγάλην Χριστιανικὴν πρωτεύουσαν, τὴν Κωνσταντινούπολιν. Εἶχον ἐστραχμένα τὰ βλέμματα πρὸς τὴν μεγάλην πόλιν, ἡ ὁποίᾳ «ἔκειτο εἰς τὸ μέρος, ὃπου συναντῶνται διορθεῖσαι καὶ δύο θάλασσαι, καὶ ἔφαίνετο ὡς εἰς δακτύλιος στολισμένος μὲ δύο σαπφείρους καὶ δύο σμαράγδους». Ὁ ἴδιος πόλις ἔκαμψε καὶ τοὺς Ἀραβίας πρὸς ἐξ αἰώνων νὰ ἐφορμοῦν μὲ μανίαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν Κωνσταντινούπολιν. Διότι ὁ προφήτης τῶν Μωάμεθ εἶχεν εἶπει, ὅτι εἰς τοὺς πιστοὺς αὐτοῦ ἀνήκεν «ἡ μεγάλη πόλις, ἡ ὁποίᾳ περιβάλλεται ἐκ δύο μερῶν ὑπὸ θαλάσσης καὶ ἐξ ἑνὸς μέρους ὑπὸ ξηρᾶς».

Ὄ στρατὸς τῶν Τούρκων. — Ἡ ἀκατάσχετος ὄρμὴ τῶν Τούρκων ἐξῆγεται ἀπὸ τὴν ἐλεεινὴν θέσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ευρίσκοντο οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοί. Ἀλλ' εἶχον ὅμιως καὶ οἱ Τούρκοι μεγάλην δύναμιν, διότι ἦσαν πολεμικὸς λαός, εἶχον γενναῖους ἀρχηγούς, καὶ στρατὸν λαμπρὰ διωργανωμένον.

Τὸ ἵσχυρότατον μέρος τοῦ Ὀθωμανικοῦ στρατοῦ ἀπετέλουν κυρίως οἱ Γενίτσαροι. Συνεκροτοῦντο δὲ αὗται ἀπὸ τοὺς εὐρώστους Χριστιανοὺς παῖδας, τοὺς ὁποίους ἥρπαζον ἀπὸ τοὺς γονεῖς τῶν οἱ Τούρκοι. Ἡ ἀνατροφὴ τῶν ἀνετίθετο εἰς Μόυσουλ μάνους ἱερεῖς, οἱ ὁποῖοι τοὺς ἐνέπνεον τὸν ἄγριον φανατισμὸν τοῦ Ἰσλάμ. Εἶχον αὐτοὺς συγκεντρωμένους εἰς ἕνα στρατῶνα, καὶ ἡ διαρκῆς ἀσχολία τῶν ἦτο ὁ χειρισμὸς τῶν ὅπλων. Μὲ χριστιανικὲς λοιπὸν δυνάμεις οἱ Τούρκοι κατέστρεψον τὸν Χριστιανισμὸν καὶ τὸν Ἑλληνισμόν.

34/10/28

*β.—Αἱ τελευταῖαι προσπάθειαι
τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ.*

1350-1450

Ο τελευταῖος αἰών τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας διήλθεν εἰς ἀπελπιστικάς προσπαθείας τῶν Αὐτοκρατόρων διὰ νὰ σώσουν τὸ Κράτος. Αρ' ὅτου ὅμως οἱ Τούρκοι (ἀδίγον μετὰ τὸ 1350) ἐγκατέσταθησαν εἰς τὴν Εύρωπην, ή σωτηρία ἦτο πλέον ἀδύνατος.

ΤΗΣ ἔξαντλησις τοῦ Κράτους. Μόλις ἐπέρασαν οἱ Οθωμανοὶ εἰς τὴν Εύρωπην, θύρυσαν κράτος πολὺ πληγάδιον τῆς Ἑλληνικῆς πρωτευούσης.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία εὑρίσκετο εἰς ἐλεσινὴν κατάστασιν. Τὸ κράτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἓν μικρὸν μέρος τῆς Θράκης, ἀπὸ μερικὰς νήσους καὶ μέρη τῆς Ηελιοποννήσου. Οὕτε στόλον εἶχε, οὔτε ἑθνικὸν στρατόν, καὶ οἱ Αὐτοκράτορες ἥναγκάζοντο νὰ στρατολογοῦν μισθοφόρους Φράγκους, ἀκόμη καὶ Τούρκους. Αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι κατεστρέφοντο ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς μισθοφόρους, οἱ ὅποιοι ἐπεδίδοντο εἰς λεηλασίας αὐτῶν. Καὶ τὸ χειρότερον ἦτο ὅτι οἱ ἐμφύλιοι πόλεμοι καὶ αἱ ἕριδες μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἔπαινον. Απὸ τὸ 1350 λοιπὸν ἡ ιστορία τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶναι πολὺ θλιβερά, ὡς εἰς βίος γεμάτος ἀγωνίαν, ἡ ὅποια διήρκεσεν 100 ἔτη, ἔως τὴν καταστροφήν.

Οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουαῖοι.— Οἱ μεγάλοι ἐχθροὶ ἦσαν οἱ Τούρκοι. Άλλὰ πρῶτοι οἱ Σταυροφόροι, οἱ ὅποιοι ἔλεγον, ὅτι ἐπήγαιναν νά πολεμήσουν διὰ τὸν Σταυρόν, αὐτοὶ ἤνοιξαν τὸν δρόμον εἰς τοὺς Τούρκους. Διότι οἱ Φράγκοι, δηλαδὴ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως, ἐγκατασταθέντες εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἐξηγορέντες τὰς δυνάμεις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Πρῶτοι δὲ ἀπὸ ὅλους οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουαῖοι..

Αἱ δύο αὐταὶ ναυτικαὶ πόλεις τῆς Ἰταλίας, ἡ Ἐνετία καὶ ἡ Γένουα, εἶχον ἀποκτήσει μὲ τὸ ἐμπόριον μεγάλα πλούτη καὶ δύναμιν. Οἱ ἴσχυροὶ στόλοι των ἡσαν κυρίαρχοι εἰς τὸ Αἰγαῖον πέλαγος. Οἱ Ἐνετοὶ καὶ οἱ Γενουαῖοι εἶχον ὅρπάσει ὅλον τὸ

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΠΛΟΙΟΝ

Αἱ σημαῖαι του φέρουν τὸν σταυρόν.

ΜΙΑ ΠΟΛΗΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

Ίταλοί ἔμποροι εἰς τὴν προκυμαῖαν.

ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων καὶ ἐφέροντο ώς νὰ εύροσκοντο εἰς ἰδιάκας των χώρας.

•Ο Μανουὴλ Παλαιολόγος (κατὰ τὸ 1400). — Μετὰ τὸν Αὐτοκράτορα Καντακουζηνὸν ἀνὴρθον εἰς τὸν θρόνον οἱ νόμιμοι βασιλεῖς, οἱ Παλαιολόγοι. Εἰς ἀπὸ τοὺς καλυτέρους ὑπῆρξεν ὁ Μανουὴλ Παλαιολόγος, ὁ ὃποῖος εἶχε μεγάλην μόρφωσιν καὶ εὐγένειαν ψυχῆς. "Αν ἡσαν ἄλλοι χρόνοι, θὰ ἤδυνατο αὐτὸς νὰ σώσῃ τὸ κράτος. Άλλὰ τώρα πλέον δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ κατορθώσῃ τίποτε.

"Επὶ τῆς βασιλείας τοῦ Μανουὴλ ὁ γενναῖος ἀρχηγὸς τῶν Τούρκων Βαγιαζῆτ καθυπέταξεν ὅλους τοὺς Χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Χερσονήσου. Ὁλόκληρος λοιπὸν ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολὴ ἀπὸ τὴν Ἀδριατικὴν θάλασσαν ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμὸν ἥτο ὑπόδουλος εἰς τὸν Βαγιαζῆτ. Τὸ δὲ Ἑλληνικὸν κράτος περιωρίζετο μόνον εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, καὶ ἐπέκειτο ἡ δριστικὴ καταστροφὴ αὐτοῦ.

6/10/28

Πρόσκαιρος θιάσωσις. — Τότε ο Μανουήλ ἀπεφύσιε νὰ
ὑπάγῃ εἰς τὴν Εὐρώπην διὰ νὰ ζητήσῃ βοήθειαν. Εἰς τοὺς Παρισίους
καὶ τὸ Δονδεῖνον ἔγινεν εἰς αὐτὸν μεγαλοπρεπεστάτη οὐρανοῦ.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΜΑΝΟΥΗΛ ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ
Ἡ ἐνδυμασία τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων ὅμοιαζει
μὲ τὰ ἀρχιερατικὰ ἱμφια.

Ἡ πρόσκαιρος ὅμιως σωτηρία τοῦ Κράτους δὲν ἦλθεν ἀπὸ
τὴν Δύσιν, ἀλλὰ ἀπὸ τὴν Ἀνατολήν. Εἰς τὰς κεντρικὰς χώρας
τῆς Ἀσίας ὁ Μογγόλος κατακτητὴς Ταμερλάνος εἶχε σχημα-
τίσει ἐν φοβερὸν βαρβαρικὸν κράτος. Οἱ Ὁθωμανοὶ λοιπὸν εύ-

ρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ ἀγωνισθοῦν διὰ τὴν ὑπαρξίν των.
 Ὁ Ταμερλῆνος καὶ ὁ Βαγιαζῆτ, αἱ δύο μάστιγες τοῦ Θεοῦ,
 δπως ὠνομάσθησαν, συγαντῶνται εἰς τὴν πεδιάδα τῆς Ἀγκύρας.
 Ὁ φοιβερὸς Μογγόλος κατακτητής νικᾷ καὶ αἰχμαλωτίζει τὸν
 Βαγιαζῆτ (1402). Ἡ μάχη τῆς Ἀγκύρας ἔδωκε 50 ἑτῶν ἀκόμη
 ζωὴν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν κράτος.

Τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως. — Κατὰ τὴν βασιλείαν
 τοῦ Μανουὴλ Παλαιολόγου (κατὰ τὸ 1400) ἀκμάζει εἰς τὴν Ηε-
 λοπόννησον ἐν νέον Ἑλληνικὸν κράτος. Πρωτεύουσα τοῦ νέου
 κράτους, τὸ ὅποιον ἐλέγετο Δεσποτᾶτον, ἦτο ὁ Μυστρᾶς πλη-
 σίον τῆς Σπάρτης. Ὁ Μυστρᾶς ἔγινε σπουδαῖον κέντρον γραμ-
 μάτων καὶ τέχνης, καὶ τὸ Δεσποτᾶτον τοῦ Μορέως ἦτο κατὰ τοὺς
 ζοφεροὺς ἔκείνους χρόνους τὸ ὅστατον καταφύγιον τοῦ Μεσσιω-
 νικοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Οὐδὲς καὶ διάδοχος τοῦ Μανουὴλ ὁ Ἰωάννης Η' Παλαι-
 ολόγος διεμοιράσθη μὲ τοὺς ἀδελφούς του τὰ τελευταῖα λεῖψανα
 τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους. Αὐτὸς ἔμεινεν εἰς τὴν Κωνσταντινού-
 πολιν ὥς Αὐτοκράτωρ, εἰς δὲ τοὺς ἀδελφούς τους ἔδωκε τὴν
 Ηελοπόννησον. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι δεσπόται, Θωμᾶς, Δημήτριος
 καὶ Κωνσταντῖνος, εἰργάσθησαν δραστηρίως διὰ νὰ μεγαλώσουν
 τὸ Ηελοπόννησιακὸν κράτος. Ἐξεδίωξαν τοὺς Φράγκους καὶ
 σκαριαν πάλιν Ἑλληνικὴν ὄλοκληρον τὴν Ηελοπόννησον.

Μολειριέας τῆς Μπόλεως καὶ καταστροφαὶ τοῦ Μορέως. — Αἱ προσπάθειαι τῶν Παλαιολόγων εἰς τὴν Ηελο-
 πόννησον προσείλκυσαν τὴν προσοχὴν τῶν Τούρκων. Ὁ Βαγια-
 ζῆτ καὶ κατόπιν οἱ διάδοχοὶ του ἐπροσπάθησαν πολλάκις νὰ
 καταλάβουν ἐξ ἐφόδου τὴν Κωνσταντινούπολιν. Ἄλλὰ δὲν τὸ
 κατώρθωνον, διότι οἱ Ἑλληνες ὑπερησπίζοντο μὲ γεναιότητα
 τὴν πρωτεύουσάν των. Τότε ἐστρέφοντο μὲ μανίαν ἐναντίον τῆς
 Ηελοπόννησου. Ηολλὰς φοράς ἔστειλαν τοὺς ἀγρίους στρατούς
 των νὰ ἐργμώσουν τὸν Μορέαν, ὁ ὅποιος τὴν ἐποχὴν ἔκείνην
 συστηματικῶς ὑπέστη φοιβεράς καταστροφάς.

Τον ένωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν. — Οἱ τελευταῖοι Παλαιολόγοι στρέφουν διαρκῶς τὰ βλέμματα εἰς τὴν Δύσιν ἔητοσθες βοήθειαν. Προσπαθοῦν νὰ κολακεύσουν τὸν Πάπαν, τοῦ ὄποιου, ως γνωρίζομεν, τὸ ὄνειρον ἦτο ἡ ἔνωσις τῶν δύο Ἐκκλησιῶν, τῆς Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς. Οἱ Αὐτοκράτωρ Ιωάννης Η' Παλαιολόγος βλέπων, ὅτι τὸ κράτος του ἦτο μόνον ἡ πρωτεύουσα, μεταβαίνει εἰς τὴν Ἰταλίαν συνοδεύομενος ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου καὶ πολυαριθμοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Μεγάλη σύνοδος συνεκροτήθη τότε εἰς τὴν Φλωρεντίαν ἀπὸ ἵεράρχας τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Μετὰ μακρὰς καὶ πεισματώδεις συζητήσεις ἔγινεν ἐπὶ τέλους δεκτὴ ἡ ἔνωσις τῶν Ἐκκλησιῶν (1439).

Εἰς μάτην ὅμιως οἱ Παλαιολόγοι ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπιβάλλουν καὶ διὰ τῆς βίας τὴν ἔνωσιν τῶν Ἐκκλησιῶν. Οἱ κλήρος καὶ ὁ λαὸς ἔκαμψεν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, διότι γῆθελον νὰ εἶναι ἀνεξάρτητοι ἐκκλησιαστικῶς ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Ο ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΙΩΑΝΝΗΣ Η'

Μετάλλιον. — Γύρω ἡ ἐπιγραφή: «Ιωάννης βασιλεὺς καὶ αὐτοκράτωρ Ρωμαίων ὁ Παλαιολόγος».

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

Είναι πολύ συνηθισμένη εἰς τὰ μάρμαρα καὶ εἰς τὴν ζωγραφικήν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΠΤΩΣΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ

- α.—**Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ.**—Οἱ τρεῖς Χριστιανοὶ ἥρωες: ὁ Οὐνυάδης, ὁ Σκεντέρμπεης. —Οἱ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.—Αἱ προστοιμασίαι τοῦ Μωάμεθ καὶ τῶν Ἑλλήνων.
- β.—**Ἡ πολιορκία καὶ ἡ ἀλωσίς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**—Ἡ ἀπελπιστική ἀντίστασις.—Ἡ ἔφοδος καὶ ἡ ἀλωσίς. —Δεηλασία καὶ κατέστροφή.
- γ.—**Ο Βυζαντινὸς πολιτισμός.**—Ἡ ἀναγέννησις ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων.—Τὰ γραμματα καὶ ἡ τέχνη.—Τό Δεσποτάτον τοῦ Μορέως.

a.—**Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ.**

 ρεῖς Χριστιανοὶ ἥρωες ἔδωσαν ἀθάνατον λάμψιν εἰς τὰς τελευταῖας στιγμὰς τοῦ Χριστιανισμοῦ τῆς Ἀνατολῆς. Οἱ τρεῖς οὗτοι πρόμαχοι είναι ὁ Οὐγγρός Ιωάννης Ούνυάδης, ὁ Ἑλληνοσαλβανὸς Καστριώτης ἢ Σκεντέρμπεης καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος.

Τοὺς ἥρωϊκωτάτους ἀγῶνας ἥρχισεν ὁ Οὐνυάδης πρὸς σωτηρίαν τῆς Οὐγγαρίας. Αἱ πρώται ἐκστρατεῖαι αὐτοῦ ἦσαν κεραυνοβόλοι. Ὁ Οὐνυάδης κατέστρεψε πολλοὺς στρατοὺς τῶν Τούρ-

χων. 'Αλλ' ἐπὶ τέλους ὁ Χριστιανικὸς στρατὸς ἔπαθε πανωλεθρίαν (1444). Τὸν ἀγῶνα ἔξηκολούθησεν εἰς τὴν Ἀλβανίαν ὁ ἥρως Σκεντέρμπεης (ήγειρων Ἀλέξανδρος). Ὁ Σκεντέρμπεης κατακερματίζει τέσσαρας στρατοὺς τῶν Τούρκων. 'Αλλ' εἰς Τούρκοι κατορθώνουν καὶ ἀνακύπτουν πάλιν.

• Κωνσταντένος Παλαιολόγος. — Εἰς τὸ μεταξὺ οἱ Τούρκοι στρέφουν τὴν προσοχὴν των πρὸς Νότον διὰ νὰ καθυποτάξουν τὰς χώρας τῆς κυρίως Ἐλλάδος καὶ νὰ καταστρέψουν τὸ Ἐλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου. Εἰς τὸν Μυστρᾶν εἰναι: Δεσπότης, δηλαδὴ ἥγειρων, ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος. Ὁ Κωνσταντῖνος ἔξακολοθεῖ ν' ἀπελευθερώνῃ Ἐλληνικὰς χώρας. Ἐξέρχεται μάλιστα ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον καὶ καθυποτάσσει τὴν κεντρικὴν Ἐλλάδα. Ἐχει μεγάλα σχέδια. Ἐλπίζει νὰ συνεγωθῇ μὲ τὸν Σκεντέρμπεην. 'Αλλὰ πολυάριθμος Τούρκιος στρατὸς εἰσοριᾷ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ Κωνσταντῖνος ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ὑπερασπίζεται γενναιότατα τὸν Ἰσθμὸν (τὸ Ἐξαμίλιον). Ἀναγκάζεται δημος νὰ ὑποχωρήσῃ, καὶ ὁ Μορέας πληγιμορᾶται ἀπὸ τὰ στίφη τῶν βαρδάρων καὶ ὑφίσταται φοβερὰς καταστροφὰς (1446).

Μέγα ήτο τὸ ἔργον, τὸ ὅποῖον εἶχεν ἐπιχειρήσει ὁ Δεσπότης τοῦ Μυστρᾶ Κωνσταντῖνος. Βλέπων ὁ ἐνθουσιώδης ἐκεῖνος ἥγειρών, διὰ κατακλύζεται ἡ Χερσόνησος ἀπὸ τοὺς Τούρκους, ἐπροσπάθει νὰ δημιουργήσῃ ἄλλο ισχυρὸν Ἐλληνικὸν κράτος. Ἡλπίζει διὰ τιθέμενος ἐπὶ κεφαλῆς τῶν Ἐλλήνων, θ' ἀπηλευθέρωνε τὴν Κωνσταντινούπολιν ἀπὸ τὴν πίεσιν τῶν Τούρκων καὶ θ' ἀνέκτα τὴν ἀληγρονομίαν τῶν πατέρων του.

"Οταν δὲ ἀπέθανεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἰωάννης Η' χωρὶς υἱόν, διάδοχος αὐτοῦ ἔγινεν ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος. Μὲ θάρρος ἔρχεται ὁ εὐγενῆς ἐκεῖνος ἥρως ἀπὸ τὸν Μυστρᾶν εἰς τὴν Πόλιν διὰ νὰ ἀνέλθῃ εἰς τὸν μαρτυρικὸν θρόνον (1449-1453).

Αἱ προετοιμασέαις τοῦ Μωάμεθ. — Κατὰ τὸν χρόνον ἐκεῖνον ἤγειρον τῶν Τούρκων ὅτο δὲ νεαρὸς Μωάμεθ Β', γενναῖος στρατηγὸς ἀλλ' αἰμοδόρος, χωρὶς καμψίαν πίστιν καὶ τὶ μήν. Ὁ Μωάμεθ δὲν εἶχεν ἄλλην σκέψιν παρὰ πᾶς νὰ κυριεύσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν. "Αὕπνος διήρχετο τὰς νύκτας του κάμνων σχέδια τῆς πόλεως καὶ ἐπαναλαμβάνων τοὺς λόγους τοῦ Προφήτου: «Ο μεγαλύτερος στρατηλάτης θὰ εἴναι: ἔκεινος, ὁ δόπιος θὰ κατακτήσῃ τὴν Κωνσταντινούπολιν».

Εὐθὺς μόλις ἀνήλθον εἰς τὸν θερόν, ἥρχισαν καὶ οἱ δύο ἀντίπαλοι ἤγειρόνες νὰ κάμνουν προετοιμασίας, δὲ μὲν Μωάμεθ διὰ νὰ πολιορκήσῃ τὴν Πόλιν, δὲ Κωνσταντίνος διὰ νὰ σώσῃ τὴν πρωτεύουσαν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο ἀκόμη ἡ ώραιοτέρα πόλις τῆς οἰκουμένης, καὶ εἶχεν ἀντισταθῆ εἰς τόσον πολλὰς πολιορκίας: πρὸ δὲ τοῦ δὲ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἰδίους Τούρκους.

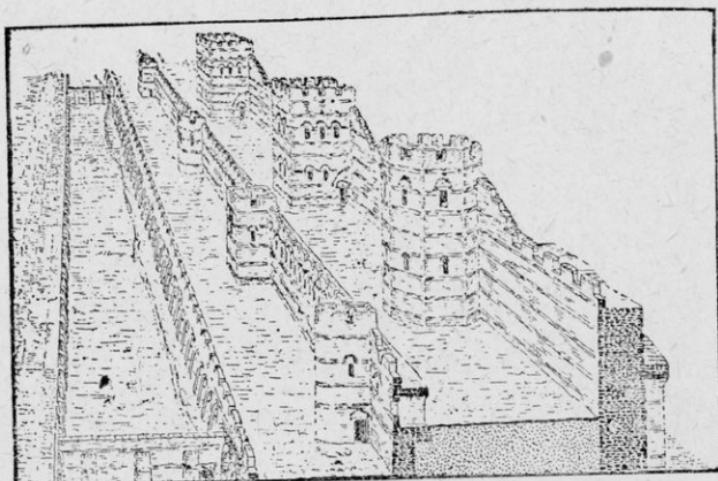
Ο Μωάμεθ ἥρχισεν ἀπὸ τὸ 1452 ν' ἀποκλείῃ Θλας τὰς συγκοινωνίας μὲ τὴν Δύσιν καὶ μὲ τὰς ἄλλας Ελληνικὰς χώρας. Τότε ὁ Αὐτοκράτωρ κλείει ἀμέσως τὰς πύλας, συλλαμβάνει ὅλους τοὺς Τούρκους, οἱ δόπιοι εὑρίσκοντο εἰς τὴν Πόλιν, καὶ μιηνύει εἰς τὸν Μωάμεθ, διτὶ «ἔχει καταφύγιον τὸν Θεόν».

Ο Μωάμεθ κηρύττει πόλεμον. Εἰς τεχνίτης Οὐγγρος ἀνέλαβε νὰ τοῦ κατασκευάσῃ μεγάλα τηλεδόλα, τὰ δόπια θὰ συνέτριβον τὰ ίσχυρὰ τείχη. "Ἐν κολοσσιαῖον δὲ τηλεδόλον ἔχύθη εἰς τὴν Άδριανούπολιν, ἔχρειασθησαν 100 βόες καὶ 2000 ἀνδρες διὰ νὰ τὸ σύρουν ἔως τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Αἱ προετοιμασέαις τῶν Ελλήνων. — Μόλις ἔκλεισε τὰς πύλας τῆς πόλεως ὁ Κωνσταντίνος, εἶδε τριγύρω του τὴν ἐρήμωσιν. Οὔτε στρατόν, οὔτε πάρους εἶχεν. Οἱ Όρθοδοξοὶ Χριστιανοὶ τῆς Χερσονήσου ἦσαν ὑπόδουλοι. Οἱ βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης εἶχον ὑποσχεθῆ βοῆθειαν, ἀλλ' εἰς μάτην ἀνέμενεν ὁ Αὐτοκράτωρ. Πρὸ καὶ ροῦ εἶχεν ἀρχίσει νὰ συναθροίζῃ εἰς τὴν

πόλιν τρόφιμα καὶ σῖτον. Ἐπειτα ἐδειλτίωσεν ὅσον γῆδύνατο τὴν κατάστασιν τῶν δχυρωμάτων.

Αἱ δυνάμεις τῶν ἀντεπάλων. — Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς Ἀπριλίου 1453 ὁ Μωάμεθ περιεκύλωσε τὴν Πόλιν μὲ 250.000 ἄνδρας. «Ως ἄμμον τῆς θαλάσσης» διεσκόρπισε τὸν στρατόν του καθ' ὅλην τὴν ἔκτασιν τοῦ τείχους ἀπὸ τὰς Βλαχέρνας πρὸς Βορρᾶν ὧς τὴν Χρυσῆν πύλην πρὸς Νότον. Ἐπίσης καὶ ἀπὸ

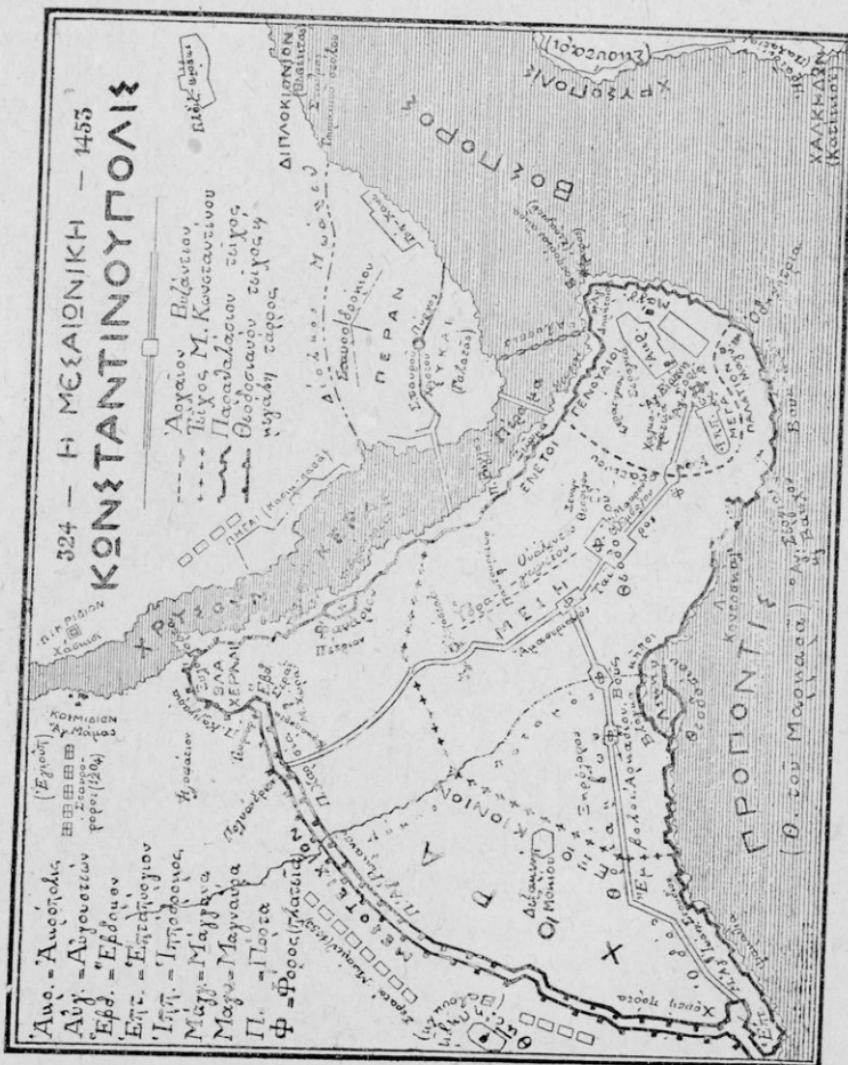
ΤΑ ΤΕΙΧΗ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
Τοιαῦτα ἦσαν ἐπὶ 1000 ἑτη. Συνισταντο ἀπὸ τρεις αιράς δχυρωμάτων.

τὴν θάλασσαν περιεκύλωνε τὴν πόλιν Τουρκικὸς στόλος 400 πλοῖων.

Τὰ τείχη τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν ἴσχυρότατα. Ἡσαν ἀκόμη τὰ ἴδια, τὰ ὅποια εἶχον κτισθῆν πρὸ 1000 ἑτῶν. Ὁ Αὐτοκράτωρ ἐξηκρίβωσεν, ὅτι δὲν εἶχε παρὰ μόνον 7.000 περίπου ἄνδρας διὰ γὰρ ὑπερασπισθεῖσιν τὰ ἀπέραντα τείχη.

β.—*Η πολιορκία καὶ ἡ ἄλωσις
τῆς Κωνσταντίνου συνπόλεως.*

Αἱ πρώται ἡμέραι τῆς πολιορκίας.—Μόλις ἤρχι-
σεν ἡ πολιορκία, ἔγινεν ἐν λαμπρὸν κατόρθωμα τῶν Ἑλλή-

νων. Τέσσαρα Χριστιανικά πλοϊα κατετρόπωσαν στόλον 150 Τουρκικών, καὶ εἰσήλθον ἐν θριάμβῳ εἰς τὸν Κεράτιον.

‘Αλλ’ ἡ ἀγαλλίασις τῶν κατοίκων δὲν διήρκεσε πολὺ. Ἡσαν βέβαιοι οὗτοι ὅτι ἔχθρικὸς στόλος δὲν ἥδυνατο νὰ πλησιάσῃ εἰς τὰ τείχη, διότι ὁ Κεράτιος κόλπος εἶχε κλεισθῆ, μὲ βαρεῖαν σιδηρᾶν ἄλυσιν. ‘Αλλ’ ὁ Μωάμεθ κατεσκεύασεν ἐντὸς μιᾶς νυκτὸς Ἑυλίνην ὅδὸν μὲ σανίδας ὑπεράνω τῶν ὑψωμάτων τοῦ Γαλατᾶ, καὶ οὕτως ἔρριψεν εἰς τὸν Κεράτιον πολλὰ πλοῖα. Κατάπληξις καὶ φόβος κατέλαβε τότε τοὺς πολιορκουμένους.

III ἀπελπιστικὴ ἡγεμόνεις. — ‘Ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἡ πολιορκία περιωρίζετο εἰς μικροσυμπλοκὰς περὶ τὰ τείχη. ’Αλλ’ ἀρχίζει ἡ κόπωσις τῶν πολιορκουμένων. ‘Ο στρατὸς τῶν πολιορκητῶν αὐξάνεις ἀδιακόπως ἀπὸ τοὺς προστρέχοντας πολεμιστὰς τοῦ Ἰσλάμ, ὁ στρατὸς τῶν πολιορκουμένων «δλιγοστεύει διὰ τὸν καθημερινὸν θάνατον».

Οἱ πολιορκηταὶ δὲν παύουν νὰ κτυποῦν τὰ τείχη μὲ πυροβόλα καὶ μὲ διαφόρους πολιορκητικὰς μηχανάς. Οἱ πολιορκούμενοι ἀγωνίζονται ἀκούραστοι μὲ ἀνδρεῖαν, ἀλλὰ καθημερινῶς καταπονοῦνται. Τὰ τείχη κρημίζονται ἀπὸ τὸν ἀκατάπαυστὸν βομβαρδισμόν. Κατόπιν αρχίζουν μεγάλαι ἐπιθέσεις καὶ ἔφοδοι. «Τὰ βέλη καὶ αἱ πέτραι πίπτουν ὡς βροχή. Καὶ ἡ μάχη καὶ ὁ πόλεμος καὶ ἡ συμπλοκὴ εἰναι φρικαλέα». ‘Ολαι αἱ ἔφοδοι ἀποκρούονται γενναίως. Ἀκούραστοι καὶ ἀύπνοι οἱ κάτοικοι ἡμέραν καὶ νύκτα, γυναῖκες, γέροντες καὶ παιδία, βοηθοῦν εἰς τὰ νὰ ἐπισκευάζωνται τὰ τείχη.

Αἱ παραγγέλλεις τῆς ιεραγάλης ἐφόδου. — ‘Ο Μωάμεθ παραγγέλλει εἰς τὸν Αὐτοκράτορα, ὅτι τὸν ἀφίνει ἐλεύθερον νὰ ὑπάγῃ, ὅπου θέλει, μὲ τοὺς ἄρχοντας καὶ τὰ ἀγαθά του, ἀρκεῖ νὰ τοῦ παραδῶσῃ τὴν πόλιν. Μὲ ὑπερηφάνειαν ὁ Αὐτοκράτωρ ἀπαντᾷ: «Οὔτε ἐγώ, οὔτε ἄλλος κανεὶς ἀπὸ τοὺς κατοίκους ἡμιπορεῖ νὰ σοῦ παραδώσῃ τὴν πόλιν. Διότι ὅλοι σύμφωνοι, μὲ τὴν θέλησίν μας, θ’ ἀποθάνωμεν καὶ δὲν θὰ λυπηθῶμεν τὴν

ζωήν μας». Τότε δο Μωάμεθ ώρισε την ημέραν τῆς μεγάλης ἐφόδου.

ΤΗ ΤΕΛΕυΤΑΪκα νύξ. — Τὴν νύκτα τῆς παραμονῆς, ἀπὸ τὸν θόρυβον καὶ τὰς φωταψίας τῶν ἔχθρῶν, ἐνόησαν οἱ Χριστιανοί, δτι ἑτοιμάζεται ἡ ἕροδος. Εἶναι εἰς πρὸς πεντακοσίους ἔχθρους. 'Ο Αὐτοκράτωρ διατάσσει νὰ γίνη λιτανεῖα. 'Αρχιερεῖς, ἱερεῖς, μοναχοί, γυναικες καὶ παιδία μὲ δάκρυα περιέρχονται τὰ τείχη καὶ ἀνακράζουν τὸ «Κύριε ἐλέησον».

"Οταν δὲ ἐτελείωσεν ἡ λιτανεῖα, ὁ βασιλεὺς ἐξεφώνησε πρὸς τοὺς ἀρχοντας ὑπέροχον δημηγορίαν. Τοὺς προτρέπει «ν' ἀποθάνουν ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος καὶ γ' ἀγωγοὶςθοῦν διὰ νὰ σώσουν τὴν πόλιν, ἢ ὅποια εἴναι ἡ χαρὰ πάντων τῶν Ἐλλήνων». Καὶ τότε ὅλοι τίποτε πλέον δὲν ἐσκέπτοντο «οὔτε τὰ τέκνα, οὔτε τὰς γυναικας, οὔτε τὸν πλοῦτον, εἰμὴ μόνον νὰ ἀποθάνουν διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των». "Επειτα ὁ βασιλεὺς πηγαίνει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν, ὅπου ἐν μέσῳ ἀπειρου λαοῦ λαμβάνει τὴν θείαν μετάληψιν. Καὶ κατόπιν μεταδαίνει διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ Παλάτιόν του, τὸ δποτὸν ἦτο εἰς τὰς Βλαχέρνας, καὶ ζητεῖ συγγνώμην ἀπὸ ὅλους: «Καὶ ἀπὸ πέτρων, ἐὰν ἔτοι κανεῖς, δὲν ἥδυνατο νὰ μὴ θρηγήσῃ». "Οταν δὲ ἥλθον τὰ μεσάνυκτα, περιῆλθεν ἔφιππος τὰ τείχη καὶ τοὺς πύργους διὰ νὰ ἐπιτηρήσῃ τὴν φρουρήσιν.

ΤΗ άλωσις. — Πρὸς τὰ ἔξημερώματα τῆς 29 Μαΐου 1453 μὲ κρότους τῶν τυμπάνων καὶ μὲ ἀλαλαγμούς ἐφορμοῦν οἱ ἔχθροι ὅλοι μαζὶ, συγχρόνως καὶ ἀπὸ τὴν Ἑγράν καὶ ἀπὸ τὴν θάλασσαν. 'Η μᾶλλον λυσσώδης προσδοκὴ γίνεται εἰς τὴν πύλην τοῦ Ἀγίου Ρωμανοῦ, ὅπου εἴναι ὁ Ἰδιος ὁ Μωάμεθ καὶ ὁ Ἰδιος ὁ Αὐτοκράτωρ. Τρία σώματα στρατοῦ ἐφορμοῦν, καὶ τὰ τρία ἀποκρούονται γενναιῶς. Αἱ φωναὶ καὶ ὁ κρότος ἀναδαίνουν ἔως τὸν οὐρανόν.

Εἶχεν ἥδη ἀνατείλει ὁ ἥλιος, καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ ἀνακράζει μὲ ἀγαλλίασιν: «Συστρατιῶται καὶ ἀδελφοί, ἵδική μας εἴναι ἡ νίκη». 'Αλλ' αἰφνιδίως βλέπει νὰ περικυλώνεται. Μία μικρὰ

πύλη είχε λησμονηθή, άνοικτή καὶ οἱ Τοῦρκοι εἶχον εἰσέλθει δι' αὐτῆς. Ὁ Αύτοκράτωρ ὄρμακα καὶ ἀγωνίζεται ώς ὁ τελευταῖος τῶν στρατιωτῶν. «Ολοὶ οἱ ἀξιωματικοὶ πίπτουν ἀγωνιζόμενοι ώς λέοντες. «Ἡ πόλις κυριεύεται καὶ ἔγῳ ζῶ ἔτι»; ἀνακράζει δὲ Αύτοκράτωρ. Ἀλλὰ τὴν ἵδιαν στιγμὴν τὸν κτυποῦν, πίπτει νεκρός, καὶ ἔξαφανίζεται εἰς τὸν σωρὸν τῶν πτωμάτων.

Λεηλασία καὶ καταστροφή. — Ἐπὸ δὲ τὰ μέρη εἰσορμοῦν οἱ Τοῦρκοι καὶ ᾄπτονται ἀμέσως εἰς τὴν ἀρπαγὴν καὶ τὴν λεηλασίαν. Οἱ κάτοικοι τρέχουν εἰς τὸν μέγαν ναὸν τῆς Ἄγιας Σοφίας, εἰσορμοῦν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ὁ καθεὶς ὄρκεῖται νὰ δεσμεύῃ καὶ νὰ σύρῃ δσους αἰχμαλώτους ἥδυνατο. Ἀλλοι ἀρπάζουν καὶ σπάζουν τὰ πολύτιμα σκεύη, τὰ κειμήλια, τὰς ἀγίας εἰκόνας. Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μεγαλοπρεπῆς ναὸς ἔμεινε γυμνὸς ἀπὸ τοὺς θηραυροὺς του. Ἡ λεηλασία καὶ ἡ καταστροφή ἔξηκολούθησεν. Εἰς τρεῖς ἡμέρας ἡ μεγάλη καὶ πλουσία πόλις εἶχε γίνει μία φρικτή, ἐρημία.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς πρώτης ἡμέρας εἰσῆλθεν ὁ Μωάμεθ ἕφιππος παρακολουθούμενος ἀπὸ τοὺς μεγιστᾶντας αὐτοῦ. Μόλις ἕφθασεν εἰς τὰς πύλας τῆς Ἄγιας Σοφίας, καταδαίνει ἀπὸ τὸν ἵππον καὶ πίπτει εἰς τὸ ἔδαφος διὰ νὰ προσκυνήσῃ. Τὸ ἔξαίσιον θέαμα τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τὸν καταπλήττει. Ἀναδαίνει εἰς τὴν Ἄγιαν Τράπεζαν καὶ κάμνει τὴν προσευχήν του. Ἡ μεγάλη ἐκκλησία τῶν Χριστιανῶν γίνεται τέμενος τοῦ Ἰσλάμ, καὶ ἡ πόλις τοῦ Κωνσταντίνου γίνεται πρωτεύουσα τῶν Ὀθωμανῶν (29 Μαΐου 1453).

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκυριεύθη ἡ μεγάλη Χριστιανικὴ πρωτεύουσα, 1128 ἔτη ἀφ' ὅτου ἔδρυσεν αὐτὴν ὁ Μέγας Κωνσταντίνος (325-1453). Εἶχε πολιορκηθῆ εἰκοσι φορᾶς ἀπὸ παντούς ἔχθρούς, ἀλλ' ἦτο πάντοτε προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ ἦτο πάντοτε ἡ βασίλισσα τῶν πόλεων, ἀπὸ τὴν ὥποιαν τὸ φῶς τοῦ πολιτισμοῦ διεδίδετο εἰς τὴν Ἀνατολήν καὶ τὴν Δύσιν.

III κατάλυσις τῶν Ἑλληνικῶν Κρατῶν. — Ἀφοῦ ἐκυρίευσεν ὁ Μωάμεθ τὴν κατ' ἔξοχὴν Πόλιν, συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου ἀπὸ τὸν Δούναβιν ὥστε τὸ Ταίναρον. Ὅταν ἐπῆγεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐθαύμασε τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Κατόπιν ὤρμησεν εἰς τὸν Μορέαν. Ἐκυρίευσε τὰς πόλεις καὶ τὰ κάστρα, ἐπληγμένοις μὲν αἷμα τὸν τόπον. Ἐπειτα ἐξεθρόνισε τοὺς Δεσπότας τοῦ Μορέως, τοὺς ἀδελφοὺς τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος, καὶ τοιουτοτρόπως κατέλυσε τὸ Ἑλληνικὸν κράτος τῆς Πελοποννήσου (1460). Μετὰ ἦν ἔτος κατέστρεψε καὶ τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζοῦντος (1461). Ἐλευθέρα γωνία Ἑλληνικῆς γῆς δὲν ὑπῆρχε πλέον.

γ.—Ο Βυζαντινὸς πολιτισμός.

Η Ἀναγέννησις ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων.

Φ πολεοσιμὸς ἐπὶ τῶν Παλαιολόγων. — Τόση μεγάλη ἦτο ἡ ζωτικότης τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὥστε καὶ ἡ ἐποχὴ ἀκόμη αὕτη τῶν Παλαιολόγων, ἐποχὴ πολιτικῆς παρακμῆς, ἐδοξάσθη ἡπό μίαν τελευταίαν, ἀλλὰ δυνατήν λάμψιν πολιτισμοῦ.

Εἰς ὅλον τὸν κόσμον κατὰ τὸν ΙΔ' καὶ ΙΕ' αἰώνα ἡ Κωνσταντινούπολις ἦτο πάντοτε ὁ «δόφιναλμὸς τῆς οἰκουμένης». Ἡτο ἡ μεγαλυτέρα πόλις τοῦ κόσμου, τὸ κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου καὶ πρὸ πάντων ἡ πόλις τῶν γραμμάτων καὶ τῆς τέχνης. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Κωνσταντινουπόλεως οἱ φοιτηταὶ συνέρρεον διὰ ν' ἀκούσουν ἐπιφανεῖς καθηγητάς. Μοναδικὸν δὲ εἶναι εἰς τὴν ιστορίαν τὸ παράδειγμα ἐνδεὶς Κράτους, τὸ διποτὸν εὑρίσκεται εἰς κατάπτωσιν καὶ ὅμως ἔχει φθάσει εἰς τόσην μεγάλην ἀνθησιν πολιτισμοῦ.

Τὰ γράμματα καὶ αἱ ἐπιστῆμαι. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων μεγάλη λάμψις παιδείας καὶ σοφίας φωτίζει δόλοκληρον τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Πολυάριθμοι λόγιοι γρά-

φουν σωρείσαν συγγραμμάτων. Τότε ἀκμάζουν σπουδαῖοι θεολόγοι, ιστορικοί καὶ φιλόσοφοι. Πολλοί ἐκ τῶν συγγραφέων τούτων διέλαμψαν εἰς ὅλα τὰ εἶδη τῶν γραμμάτων καὶ τῆς ἐπιστήμης. Ἀκόμη καὶ δύο Αὐτοκράτορες ἦσαν ἔξαρτοι συγγρα-

ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Ο Ἡγιος Ἐλευθέριος τῶν Ἀθηνῶν. Ἔχει σχῆμα Σταυροῦ, ὅπως ἔχεις πάντας διαδεδομένη, καὶ η Ἑλληνικὴ γλώσσα ώμιλείτο μὲ κομφότητα, η ὁποία ἔκινε τὸν θαυμασμόν.

■■■ τέχνη.—Συγχρόνως μὲ τὴν ἀνθησιν τῶν γραμμάτων ἥκμαζεν εἰς μέγαν βαθὺδον καὶ η τέχνη. Ἡ Βυζαντινὴ τέχνη, ως γνωρίζομεν, είναι κυρίως ἐκκλησιαστικὴ τέχνη. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Παλαιολόγων αἱ ἐκκλησίαι ἔκτιζοντο μὲ μεγαλύτεραν κομφότητα (εἴχον περισσότερους τρούλλους, είχον στοάς καὶ ἄλλας ἔξωτερικάς διακοσμήσεις). Ἐσωτερικῶς δὲ ἐστολίζοντο μὲ τοιχογραφίας, δηλαδὴ μὲ ζωγραφίας ἐπάνω εἰς τοὺς

τοιχους. Τὰ ψηφιδωτά, μὲ τὰ ὅποια ἔζωγράφιζον ἄλλοτε, εἶχον ἐγκαταλειψθῆ, διότι ἡ τοιχούτη διακόσμησις ἦτο πολυδάπανος,

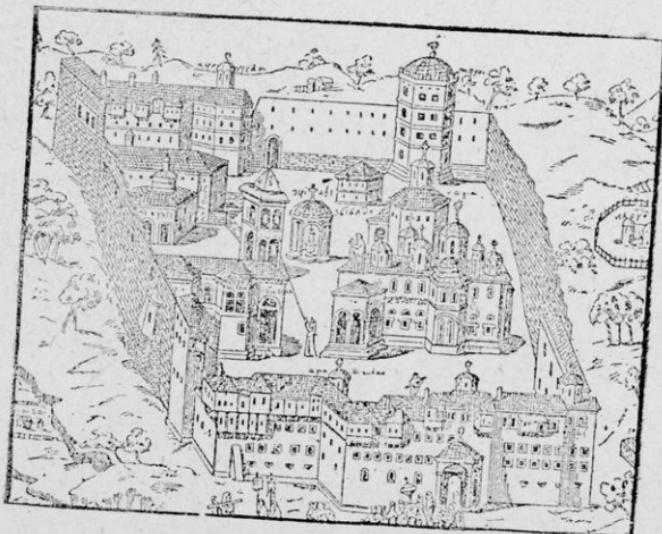

ΨΗΦΙΔΩΤΟΝ

ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΑ

τὸ δὲ κράτος ἦτο τώρα πτωχόν. Ἄλλ' αἱ τοιχογραφίαι ἦσαν

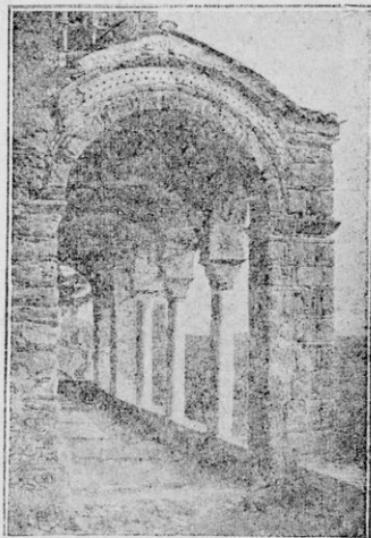
ΜΟΝΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΡΟΥΣ

ώραιόταται, ζωγραφισμέναι μέ λαμπρὰ χρώματα καὶ μὲ μεγάλην τέχνην.

Τὸ σπουδαῖον εἰναι ὅτι καὶ τὰ γράμματα καὶ ἡ τέχνη δὲν ἔλαμψαν μόνον εἰς τὴν μεγάλην πρωτεύουσαν, εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς πρωτευόσας τῶν ὄλλων Ἐλληνικῶν κρατῶν, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Ἀρταν, τὴν Νεακαίαν, τὴν Τραπεζοῦντα, τὸν Μυστρᾶν, καὶ εἰς ὅλας ἐν γένει τὰς Ἐλληνικὰς χώρας.

Τὰ Βυζαντινὰ μνημεῖα. — Εἰς τὰς πρωτευόσας ταύτας διεσώθησαν ἔως σήμερον πολλὰ ώραιότατα Βυζαντινὰ μνημεῖα. Πολλὰς δὲ ἐκκλησίας μὲ τοιχογραφίας ἔχομεν εἰς τὰ Μετέωρα, Ἰδίως εἰς τὸ "Αγιον Ὅρος, ὅπου ἥκιμασε πολὺ ὁ μοναχικὸς βίος.

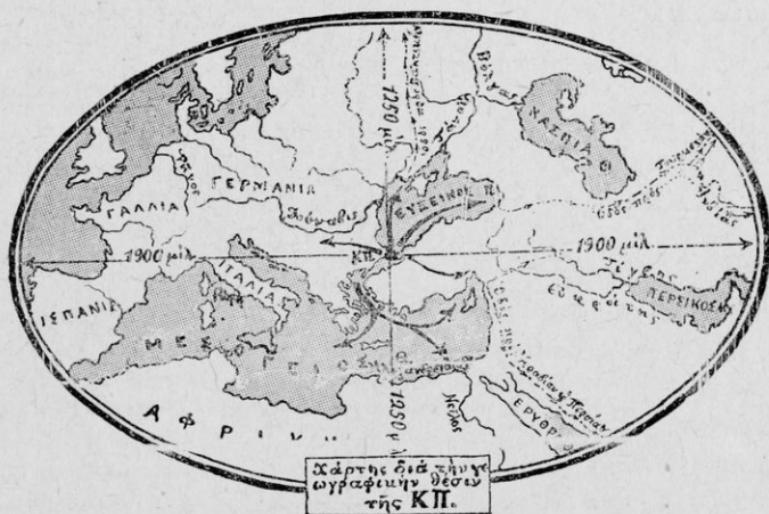
Ίδιως δημοσίη καὶ καλλιτεχνικὴ ἀναγέννησις τῶν Παλαιολόγων ἀφῆκε τὰ λαμπρότερα τεκμήρια εἰς τὰ ἔρειπια τοῦ Μυστρᾶ. Εἰς τὸ βουνὸν τοῦ Ταΰγετου, ὅπου οἱ Δεσπόται Παλαιολόγοι είχον τὴν πρωτεύουσάν των, σώζεται μία ὀλόκληρος Βυζαντινὴ πόλις. Δὲν ἀναπλάττομεν μόνον μὲ τὴν φαντασίαν μας τὴν λαμπρότητα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀλλ' εἰς τὸν Μυστρᾶν ἔχομεν ἀπτὰ τὰ πολύτιμα λείψαντα τοῦ Βυζαντινοῦ πολιτισμοῦ. Ἐκεῖ βλέπομεν μὲ τοὺς ὄφθαλμούς μας ωραιοτάτας ἐκκλησίας μὲ τὰς τοιχογραφίας των, ἀρχοντικὰ οἰκήματα, μεγάλα τείχη καὶ τὰ παλάτια τῶν Δεσποτῶν.

ΣΤΟΑ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς μίαν ἀπὸ τὰς ωραιοτέρας ἐκκλησίας τοῦ Μυστρᾶ, τὴν Παντάγασσαν.

III ἀφύπνισες τοῦ ἐθνικοῦ αἰσθήματος. — Κατὰ τὴν ἑποχὴν τῶν Παλαιολόγων οἱ Βυζαντινοί, δηλαδὴ οἱ "Ελληνες τοῦ Μεσαιώνος", ἔκαιμαν πολὺ μεγάλας προσπαθείας διὰ νὰ σώσουν τὴν πατρίδα των. "Ολοι ἐθερμαίνοντο ἀπὸ μεγάλην φιλοπατρίαν. Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις ἀνεγεννήθησαν (ὅπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν γενναίων Φράγκων ἵπποτῶν, ίδιως διωτοὶ ἀπὸ τὴν φιλοπατρίαν). Οἱ λόγιοι τοῦ καιροῦ ἐκείνου ὑπενθυμίζουν εἰς τοὺς ὁμοεθνεῖς των ὅτι εἶναι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων καὶ τὰ μεγάλα ἔργα, τὰ ὅποια ἐπραξαν ἐκεῖνοι ὑπὲρ τῆς πατρίδος των. Ήδιως δὲ δύο ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους λογίους τοῦ κόσμου, ὁ Γεώργιος Γεμιστὸς καὶ ὁ Βησσαρίων. Καὶ οἱ δύο ἐξορκίζουν τὸν Αὐτοκράτορα Κωνσταντίνον νὰ λάβῃ τὸ ὄνομα Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων, διότι μόνον τὸ ὄνομα αὐτὸ ἀρκεῖ νὰ ἔξασφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Είς τὸ Α' μέρος: *Οἱ τελευταῖοι χρόνοι τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.*

Κεφ. Α'.—**Ἡ Φραγκοκρατία.**—Μετὰ τὴν ἀλώσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τὸ 1204, οἱ Φράγκοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Τότε ἡ Ἑλληνικὴ Ἀραιολή ἐμοιφάσθη εἰς πολυάριθμα κράτη, εἰς Φραγκικὰ πριγκιπάτα, δουκάτα, βαρόνιας κλπ. Ἡ δὲ Κωνσταντινούπολις ἔγινε πρωτεύοντα μᾶς Λατινικῆς Αὐτοκρατορίας καὶ ἡ Θεοσαλονίκη ἐνὸς Φραγκικοῦ Βασιλείου.

Συγχρόνως ὅμως ἴδευθησαν καὶ Ἑλληνικὰ κράτη. Τὰ σπουδαιότερα ἥσαν ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας, ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Τραπεζοῦντος, καὶ τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου. Τὰ Ἑλληνικὰ κράτη ἥσαν γεμάτα ζωήν, ἐνῷ τὰ Φραγκικὰ διοὺν κατέπιπτον.

Κεφ. Β'.—**Ἡ ἀνάκτησίς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**—Ἡ Αὐτοκρατορία τῆς Νικαίας καὶ τὸ Δεσποτάτον τῆς Ἡπείρου, μόλις ἴδευθησαν, ἥρχισαν νὰ ἀγωνίζωνται διὰ τὰ ἐπανιδρύσοντα τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἐπὶ τέλους ὁ Αὐτοκράτωρ τῆς Νικαίας Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνέκτησε τὴν Κωνσταντινούπολιν (1261). Το ἐπανιδρύθεν ὅμως Ἑλληνικὸν κράτος ἦτο πολὺ μικρὸν καὶ ἀσθενές. Διότι εἰς τὴν εὑρεῖαν περιοχὴν τῆς ἄλλοτε μεγάλης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας εἶχον γίνει σχεδὸν 20 κράτη ξένα καὶ ἔγχώρια. Ἄλλ' ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἥρχισεν ἀμέσως γὰρ ἀπελευθερώνη τὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κεφ. Γ'.—**Οἱ Παλαιολόγοι.**—Ἄπο τοτε ἥρχισε μία νέα δυναστεία, ἡ δυναστεία τῶν Παλαιολόγων, ἡ δόπια ἐκράτησε τὸν θρόνον ἔως τὸ τέλος, σχεδὸν 200 ἔτη (1261-1453). Μερικοὶ ἀπὸ τῶν Παλαιολόγους ἀνεδείχθησαν ἵκανοὶ Αὐτοκράτορες. Ἀλλὰ δὲν ἥρχισαν τὰ κατορθώσον τίποτε, διότι φοβεροὶ ἥσαν τότε οἱ κίνδυνοι, οἱ δόποι οἱ παντοῦ περιεκκλιτορον τὸ Κράτος.

Κατὰ τὸν χρόνον τῶν Σέρβων οἱ Σέρβοι ἴδουσαν μέγα Κράτος (1350). Ἄλλ' οἱ φοβεροὶ ἐχθροὶ εἴναι οἱ Ὁθωμανοὶ Τοῦρκοι, οἱ δόποι εἰς δόλια ἐπὶ ἐκνούλευσαν ὀλόκληρον τὴν Μικρὰν Ασίαν καὶ ἔφθασαν ἔως τὸν Βόσπορον. Εἶχον πολὺ ἀνδρεῖον ἡγεμόνας καὶ πολὺ ισχυρὸν στρατόν.

Κεφ. Δ'.—**Ἡ πτῶσις τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας.**—Οἱ Παλαιολόγοι κατέβαλον μεγάλας προσπαθείας διὰ τὰ οώσαν τὸ Κράτος καὶ τὰ εὖρον βοήθειαν ἀπὸ τὴν Δύσιν. Ἄλλ' ἔμειναν ἐντελῶς ἐγκαταλειμμένοι. Ἰδίως ἐπροστάθησαν νὰ συγκεντρώσουν τὰς Ἑλληνικὰς δυνάμεις εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἴδουσαν τὸ Δεσποτάτον τοῦ Μυστρᾶ, τὸ ὅποιον ταχέως ἤκμασεν.

Οι τελευταῖοι πρόμαχοι τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνατολῆς ἦσαν οἱ τρεῖς Χωιστιανοὶ ἥρωες, ὁ Ἰωάννης Οὐνυάδης, ὁ Σκεντέρμπετης, καὶ ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος, ὁ δοῦλος ἢτο Δεοπότης, δηλαδὴ ἡγεμών τῶν Μυστιζᾶ.

Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος ἀνέκτησεν δῆλην τὴν Πελοπόννησον καὶ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα ἀπὸ τῶν Φράγκους. Εἶχε μεγάλα σχέδια, ἀλλὰ δὲν ἐπρόφθασε τὰ τὰ ἐκτελέση. Διότι τὰ ἄγρια στίφη τῶν Τούρκων εἰσώρμησαν πολλὰς φοράς εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ κατέστρεψαν τὴν χώραν.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἔγινεν Αὐτοκράτωρ εἰς τὴν Κωνσταντιούπολιν ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος. Ἡγεμὼν τῶν Τούρκων ἢτο δὲ Μωάμεθ Β', ὁ δοῦλος περιεκύκλωσε τὴν πόλιν μὲ πολυάριθμον στρατὸν καὶ στόλον. Ἡ πολιορκία διήρκεσε 58 ἡμέρας. Οἱ δλίγοι ὑπερασπισταὶ καὶ οἱ κάτοικοι ἥγανθισθησαν μὲ ἡρωϊσμόν. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἡ μεγάλη ἔφοδος. Ως λέων ἥγανθισθη ὁ Κωνσταντίνος Παλαιολόγος καὶ οἱ ουσιαστῶται αὐτοῦ. Ἐπεσεν δὲς μάρτιος, καὶ οἱ Τούρκοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν Πόλιν (**29 Μαΐου 1453**). Οὗτο κατεστράφη δριστικῶς ἡ **Βυζαντινὴ Αὐτοκρατορία**.

Κατὰ τὸν χρόνον τῆς πτώσεως ἡ Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία τοῦ Μεσαιῶνος ἔλαμψε μὲ μεγάλην ἀνθησίαν τῆς παιδείας καὶ τῆς τέχνης. Εἰς μέγαν δὲ βαθμὸν ἀρεπτύχθη τὸ ἐθνικὸν αἰσθῆμα μὲ τὴν ἀνάμυησιν τῶν κατορθωμάτων, τὰ ὅποια εἰλον διαπράξει ὑπὲρ τῆς πατρίδος οἱ μεγάλοι πρόσδιοι, οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες.

ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ

Σφραγίς τῶν δημοσίων ἐγγράφων.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Μετά τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Φράγκων (1204), οἱ ρύθμοι εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν πάμπολλα κράτη Ἑλληνικὰ καὶ Φραγκικὰ. Τὰ Φραγκικὰ κράτη διήρκεσαν πολὺ ὀλίγον, διότι οἱ κατακτηταὶ δὲν εἶχον δμόνοιαν. Ἰδίως δμως, διότι οἱ Ἑλληνες εἰς τὴν δυστυχίαν ἀνέκτησαν τὰς παλαιάς ἀρετάς των. Η Ἑλληνικὴ ζωή, ἡ ὥσπεις ἔφυγεν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐσκόρπισθη εἰς δλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας μὲ κέντρα τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Ἀρταν τὴν Τραπεζούντα, τὴν Νίκαιαν, τὸν Μυστράν.

Η Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, τὴν ὥσπεις ἀνιδρυσαν οἱ Παλαιολόγοι δὲν ἦτο ισχυρὸν κράτος, δηποτε ἄλλοις. Ἀλλά κατὰ τὰ 200 ἑκατόντα ἔτη ἡ Ἑλλὰς ἐσκόρπισε μεγάλην λάμψιν γραμμάτων καὶ τέχνης. Ἀκριβῶς κατὰ τοὺς τελευταῖς ἑκατόντας χρόνους τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα ἀνυψώθη εἰς μίαν λαμπρότατην ἀναγέννησιν.

Ἀλλὰ δὲν ἀνέγεννήθη τότε μόνον τὸ Ἑλληνικὸν πνεῦμα. Ἀκόμη καὶ τὸ Ἑλληνικὸν αἰσθῆμα. Διότι τότε ἀκριβῶς εἰς τὴν δυστυχίαν ὅλοι οἱ Ἑλληνες ἥσθιόθησαν, δει ἀνήκουν εἰς ἕνα λαὸν καὶ διὰ ἀπετέλουν μίαν πατριδα. Τότε ἥρχοιςαν νὰ διαδιθωταὶ τὰ ώραια ὄνόματα Ἑλλην καὶ Γένος. Διὰ τοῦτο αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶναι τόσον πολὺ συγκινητικαί. Ολίγοι γενναῖοι ὑπερηφανίσθησαν τὴν μεγάλην μας Πόλιν ἐναντίον ἔκαντον τάδων χιλιάδων. Ἐνικήθησαν, ἀλλ᾽ ἐπολέμησαν ώς ἥρωες, ἔπεσκαν ώς μάρτυρες καὶ ἔθυσισαν μὲ πρεθυμίαν τὴν ζωήν των ὑπέρ τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος. Η ήρωικὴ δὲ ἑκατόντα θυσία ἔδωκε δύναμιν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος 400 ἔτη, διὰ νὰ ἔχῃ ἀπίθατος καὶ καρτερίαν εἰς τὴν σκληρὰν δουλείαν, ἥως τὴν ἡμέραν τῆς Ἐλευθερίας.

ΙΚ ΦΑΟΣ ΑΕΤΟΣ

Το τὸ ἔμβλημα τῶν Παλαιολόγων καὶ ἔμεινεν ώς τὸ σύμβολον τῶν ἔθνος καὶ ἔλαπισιν.

ΜΕΡΟΣ Β'.

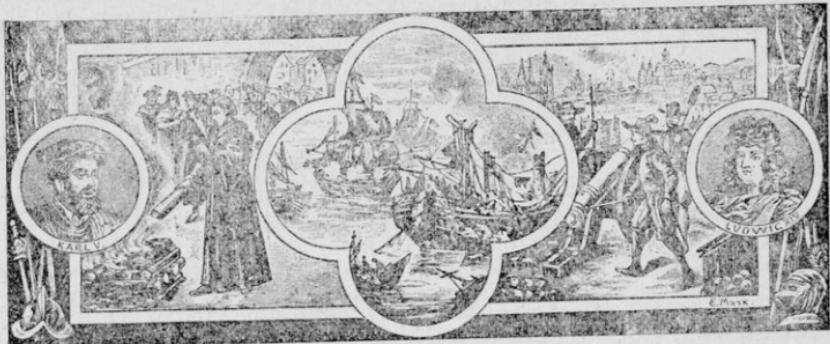
ΟΙ ΝΕΩΤΕΡΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗΝ

11/12/28

Η άλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων ὑπῆρξε τόσον μέγα γεγονός διὰ τὴν παγκόσμιον ιστορίαν, ὡστε τὸ έτος 1453 θεωρεῖται ως τὸ τέλος τοῦ Μεσαιωνος.¹ Απὸ τὸ 1453 ἀρχίζει νέα μεγάλη ἐποχὴ εἰς τὴν ιστορίαν, οἱ Νεώτεροι χρόνοι.

Καθ' ὅν χρόνον ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή ἔπιπτεν εἰς τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων, ἡ Εὐρώπη ἥρχισε νὰ γίνεται ὅλως διόλου διαφορετικὴ ἀπὸ ὅ, τι ἦτο πρὶν κατὰ τὸν Μεσαιωνα. Κατά τὸν ΙΕ' αἰώνα τὸ πνεῦμα τῶν ἀνθρώπων ἀνεζωγονήθη μὲ νέας ιδέας εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας, τὰς ἐπιστήμας καὶ τὴν θρησκείαν. Διάφοροι ἐφευρέσεις ἔγιναν, αἱ ὄποιαι ηγύκλουναν τὴν πρόοδον καὶ τὸν πολιτισμόν. Αγνωστοι χώραι ἀνεκαλύφθησαν.

Συγχρόνως κατὰ τὴν ιδιαίτερην ἐποχὴν οἱ βασιλεῖς ἔλαθον μεγάλην δύναμιν καὶ ἥρχισαν νὰ δημιουργοῦνται τὰ νεώτερα κράτη. Μέγας δὲ πολιτισμὸς ἀνεπτύχθη εἰς τὴν Γαλλίαν, ὃπου μὲ τὸν καιρὸν ἐκαλλιεργήθησαν αἱ ιδέαι τῆς ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ καὶ ἔγινεν ὑπὲρ αὐτῶν ἡ μεγάλη Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.² Απὸ τότε, ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰώνος, οἱ λαοὶ ἐξήτησαν νὰ εἰναι ἀνεξάρτητοι καὶ ἔγιναν πολλὰ νέα κράτη εἰς τὴν Εὐρώπην, ὅπως καὶ τὸ ιδιαίτερον μας Βασίλειον τῆς Ἑλλάδος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΕΩΣ ΤΟΝ ΙΗ' ΑΙΩΝΑ

1453 - 1700

α.—‘Η Ἀναγέννησις.—Οι Ἑλληνες ασφοι εἰς τὴν Ἰταλίαν.

6.—Αἱ ἐδυρόδεις καὶ αἱ ἀνακαλύψεις.—Οἱ νέοι κόσμοι. Αἱ ἀποικίαι τῶν Εὐρωπαίων.

γ.—‘Η Μεταρρύθμισις.—Οἱ Θρησκευτικοὶ πόλεμοι. —Τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἔως τὸν ΙΗ' αἰώνα.

α.—‘Η Ἀναγέννησις.

Ἡ νέα περίοδος τῆς ἱστορίας, ἡ ὥποια εἶναι ὅλως διόλου διαφορετικὴ ἀπὸ τὸν Μεσαιώνα, ἐμφανίζεται κατὰ τὸν ΙΗ' αἰώνα καὶ δονομάζεται **Ἀναγέννησις**. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, τὸ ὅποιον ἦτο πολὺ ζωηρὸν κατὰ τὴν ἀρχαιότητα, εἰχε πέσει δὲ εἰς λήθαιργον κατὰ τὸν Μεσαιώνα, ἥρχισε τώρα καὶ πάλιν νὰ ἔξυπνῃ, νὰ ἀναγεννᾶται. Ἡ ἀφύπνισις δὲ αὕτη τοῦ πνεύματος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν Δύσιν προήλθεν ἀπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ.

Οι "Ελληνες σοφοί" εἰς τὴν Ἰταλίαν. — Η πρώτη χώρα, τὴν ὅποιαν ἐφώτισαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, υπῆρξεν ἡ Ἰταλία μὲ τὴν ὅποιαν εὑρίσκοντο εἰς συχνάς σχέσεις οἱ Βυζαντῖνοι. Προσέτι ἡ Ἰταλία ἦτο χώρα πλουσία καὶ φραία, κατάληγος διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος καὶ τῶν τεχνῶν.

Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἄλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως πολλοὶ "Ελληνες καὶ καλλιτέχναι ἐπήγαιναν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Μετὰ τὴν ἄλωσιν διμως μέγα πλῆθος Ἑλλήνων λογίων ἐπήγγαν νὰ ἐγκατασταθοῦν εἰς τὴν Ἰταλίαν διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Οἱ "Ελληνες ἐπήγγαν εἰς τὴν Φλωρεντίαν, τὴν Ῥώμην, τὴν Ἐνετίαν καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας Ἰταλικὰς πόλεις. Οἱ δύο ἐπιφανέστατοι σοφοὶ λόγιοι, ἡσαν οἱ γνωστοὶ εἰς ἡμές Γερμιστὸς καὶ Βησσαρίων. Πολλοὶ διμως ἡσαν καὶ οἱ ἄλλοι διάσημοι, ὁ Χρυσόλωρᾶς, ὁ Γαζῆς, οἱ δύο ἀδελφοὶ Κωνσταντῖνος καὶ Ἰωάννης Δάσκαρης, καὶ πλεῖστοι ἄλλοι, οἱ διοικοῦντες τότε τὴν Ἑλληνικὴν παιδείαν εἰς τὴν Ἰταλίαν.

Αἱ ἡγεμονικαὶ αὐλαὶ τῆς Ἰταλίας. — Οἱ ἀρχοντες τῶν Ἰταλικῶν πόλεων ἡσαν πλούσιοι καὶ γεμάτοι ἐνθουσιασμὸν διὰ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Εἴς πολλὰς δὲ πόλεις τῆς Ἰταλίας ἐπροστατεύοντο τότε τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι. Η λαμπροτέρα δὲ εἶναι ἡ Φλωρεντία καὶ οἱ περίφημοι ἡγεμόνες αὐτῆς οἱ Μέδικοι.

Εἴς τὰ λαμπρὰ παλάτιά των οἱ μεγαλοπρεπεῖς Ἰταλοὶ ἡγεμόνες εἶχον ώς τὴν πλέον εὐχάριστον ἔνασχόλησιν των τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Μὲ μεγάλην προθυμίαν συνεκέντρων λογίους καὶ καλλιτέχνας, ἥκουν δὲ μὲ θαυμασμὸν τοὺς "Ελληνας σοφοὺς καὶ συνεζήτουν μετ' αὐτῶν.

Τὰ ἀρχαῖα χειρόγραφα. — Οἱ "Ελληνες λόγιοι ἐφερον μαζὶ των ἀρχαῖα χειρόγραφα, ως πολύτιμον κληρονομίαν τῶν πατέρων των. Οἱ δὲ Ἰταλοὶ ἀρχοντες ἔδιδον ὀλόκληρον περιουσίαν διὰ νὰ ἀποκτήσουν χειρόγραφα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες συγγραφεῖς, οἱ φιλόσοφοι, ἵδιως ὁ Πλάτων, ἐμπνέουν ἔνθουσιασμὸν εἰς τοὺς Ἰταλούς, μὲ λατρείαν δὲ καὶ μὲ πάθος ἐπιδίδονται: οὗτοι εἰς τὴν σπουδὴν αὐτῶν. Οἱ δὲ Βυζαντινοὶ λόγιοι, οἱ ὅποιοι φιλοξενοῦνται εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἐδύνουν Ἀκαδημίας, Πανεπιστήμια, Γυμνάσια, εἰς τὰ ὅποια τρέχουν φοιτηταὶ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης διὰ νὰ διδαχθοῦν τὴν Ἑλληνικὴν σοφίαν.

Οἱ "Ελληνες διδάσκαλοι λαμβάνουν εἰς τὴν Ἰταλίαν μεγάλας τιμάς. Ο Βησσαρίων μάλιστα ἀπέκτησε μεγάλην δύναμιν καὶ δόξαν. Ὁ ἐπιφανῆς οὗτος σοφὸς είναι ὁ πρώτος, ὁ ὅποιος μὲ μεγάλας δαπάνας καὶ κόπους κατήρτισε πλουσίαν βιβλιοθήκην, τὴν ὅποιαν ἔχαρισεν εἰς τὴν Ἐνετίαν. Συγώδευσε δὲ τὴν δωρεάν του μὲ μίαν θαυμασίαν ἐπιστολήν. εἰς τὴν δοποίαν διδάσκει πόσαν μέγα ἀγαθὸν είναι ἡ μελέτη τῶν βιβλίων καὶ ἵδιως τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων *.

* Τέχνη. — **III** 'Αναγέννησις εἰς τὴν Εὐρώπην. — Η ἀρχαία σοφία ἡτο πλουσία τροφὴ διὰ τὰ πνεύματα τῶν ἀνθρώπων. Η διάδοσις δὲ αὐτῆς ἔφερε μίαν νέαν ἐποχὴν εἰς τὴν πρότερον βάρδαρον Εὐρώπην.

Λαμπροτάτη ἐπίσης ὑπῆρξεν ἡ Ἀναγέννησις τῆς τέχνης εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἀρχιτέκτονες, γλύπται, ζωγράφοι ειργάζοντο τότε

* **Ο Βιδσαρίων καὶ τὰ βιβλία.** — «Ἀπὸ τρυφερᾶς ἡλικίας, γράφει ὁ Βησσαρίων, κατέβαλα πᾶσαν προσπάθειαν καὶ φροντίδα, δπως ἀποκτήσω δσα βιβλία (Ἑλληνικά, ἐννοεῖ) ἡδυνάμην. Πρὸς τοῦτο οὐ μόνον πολλὰ ἴδιοτεχίως ἀντέγραψα, ἀλλὰ καὶ τὰ γλίσχρα ποσά, τὰ ὅποια κατώρθωνα νὰ οἰκονομήσω ἐκ τοῦ λιτοῦ μου βίου, δλα ἔχορησιμοποίουν πρὸς ἀγυράνιαν βιβλίων. Διότι ἔφρόνουν διτὶ ἡτο ἀδύνατον νὰ προμηθευθῶ ἄλλα στολιδία λαμπρότερα, ἄλλον θησαυρὸν ὀφελιμώτερον. Τὰ βιβλία είναι πηγὴ καὶ ταμεῖον τῶν χρηστῶν ἥθων, τῶν καλῶν νόμων καὶ τῆς εὐτεβείας. Τὰ βιβλία ἔπωσι, συναναστρέφονται καὶ διμιλοῦσι μὲ ἡμᾶς, μᾶς διδάσκουσι, μορι φώνουσι καὶ παρηγοροῦσι. Τόση δὲ μεγάλη είναι ἡ δύναμις καὶ ἡ ἀξία αὐτῶν, ὥστε, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον τὰ βιβλία, ἄπαντες ἡμεῖς θὰ εἰμεθα ἄξεστοι καὶ ἀπολίτιστοι, οὔτε ἀναμνήσεις τοῦ παρελθόντος θὰ ὑπῆρχον, οὔτε ἀξιούμητα πρότυπα ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς*.

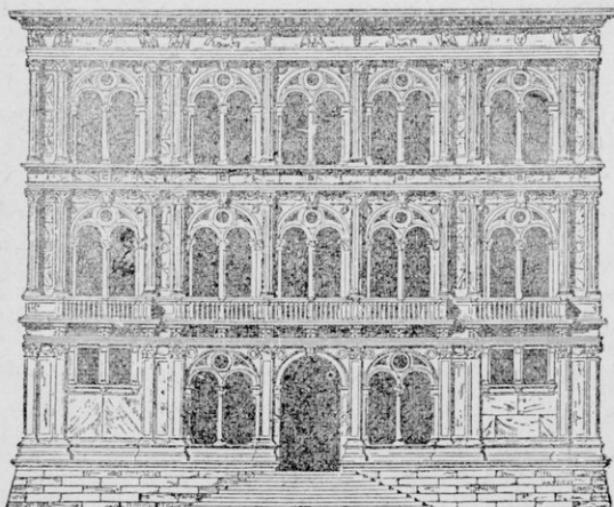
ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Ιστορία

μὲ **πλαξιοθαύμαστον δραστηριότητα.** Ή μεγάλη ἔκείνη καλλιτε-
χνική ἀνθησις ἐνθυμίζει τὴν ὄψηλὴν
ἀκμὴν τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τε-
χνῶν εἰς τὰς Ἀθήνας ἐπὶ Περικλέους
καὶ ἀργότερον εἰς τὴν Ἀλεξανδρειαν
ἐπὶ τῶν Πτολεμαίων.

Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΡΑΦΑΗΛ
Περίφημος καλλιτέχνης τῆς
'Ιταλικῆς Ἀναγεννήσεως
(κατά τὸ 1500).

Πρώτη ἡ Ἰταλία ἐφωτίσθη ἀπὸ τὴν λάμψιν τῆς Ἀναγεννήσεως. Ἀρ-
γότερα δὲ ἡ πνευματικὴ καὶ καλλι-
τεχνικὴ αὐτῆς κίνησις μετεδόθη ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώ-
ρας. Σπουδαῖοι συγγραφεῖς καὶ καλ-
λιτέχναι ἤκμασαν εἰς δλας σχεδὸν τὰς
χώρας τῆς Εὐρώπης (τὴν Γαλλίαν,
τὴν Ἀγγλίαν, τὴν Ἰσπανίαν κλ.).

ΜΕΓΑΡΟΝ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΝΕΤΙΑΝ
· Η Ἐνετία ἦτο πόλις σχεδὸν Βυζαντινή, καὶ τὸ μέγαρον τοῦτο δημοιάζει
μὲ Βυζαντινὲν Παλάτιον.

β.—Αἱ ἔφευρέσεις καὶ αἱ ἀνακαλύψεις

Καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν του Μεσαιωνος ὁ κόσμος δὲν ἔμαθε περισσότερα πράγματα ἀπὸ ὅσα ἐγνώριζεν ἡ ἀρχαιότητς. Μόνον κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα ἔγιναν εἰς τὴν Εὐρώπην διάφοροι σπουδαῖαι ἔφευρέσεις. Ἐπίσης τότε ἀνεκαλύφθησαν νέοι κόσμοι. Αἱ ἔφευρέσεις καὶ ἀνακαλύψεις ἔφερον μεγάλας μεταβολὰς εἰς τὸν βίον, καὶ αὗται λοιίως συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόσδον τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ.

• **Θ χάραστης καὶ ἡ τυπογραφία.** — Κατὰ τὴν ἀρχαιότητα καὶ κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν ἔγραφον ἐπὶ παπύρου καὶ μειδράνης. Τὸν ΙΕ' αἰῶνα κατεσκευάσθη χάρτης ἀπὸ βάκην διφασιμάτων. Τὸν λοιίον δὲ καιρὸν διεριμέργιος εἰς τὴν Γερμανίαν ἀνεκάλυψε τὴν τυπογραφίαν. Πρωτότερα τὰ βιβλία ἐγράφοντο διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἐλέγοντο χειρόγραφα. Διὰ τῆς τυπογραφίας ἀπὸ ἐν χειρόγραφον γίνονται πολλαπλάσια ἀντίτυπα.

• **Ἡ ἔφεύρεσις τῆς τυπογραφίας διήρξε πολὺ εὐεργετικὴ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.** Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ ἔγιναν γνωστότεροι. Ἡ παιδεία λοιπὸν διεδόθη καὶ τὰ ἀγαθὰ αὐτῆς ἔγιναν κοινὰ εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους.

• **Πυρετός.** — Ακόμη καὶ κατὰ τὸν μεσαιωνικὸν, ὅπως καὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους χρόνους, οἱ πολεμισταὶ εἶχον ὡς ἀμυντικὰ ὅπλα τὴν ἀσπίδα καὶ τὸν θύρακα, ὡς ἐπιθετικὰ τὴν λόγχην καὶ τὸ τόξον. Οἱ Βυζαντῖνοι ἐγνώριζον καὶ κατεσκευάζον τὸ ὑγρὸν πῦρ ἀπὸ διαφόρους ἐκρηκτικάς ὥλας. Ἀλλ' ἡ πυρίτις, μὲ τὴν ὄποιαν γεμίζονται τὰ πυροβόλα ὅπλα, δὲν ἔγινε γνωστὴ εἰς τὴν Εὐρώπην παρὰ μόνον κατὰ τὸν ΙΕ' αἰῶνα. Τὰ παλαιὰ ὅπλα ἀντικατεστάθησαν μὲ νέα τρομερώτερα. Κατ' ἀρχὰς κατεσκευάσθησαν τὰ τουρφένια. Κατόπιν δὲ τὰ μεγάλα πυροβόλα ἡ τηλεόπολα (τὰ κανόνια.) Ὁλίγον δὲ κατ' ὀλίγον ἔλασσον τὰ ὅπλα ταῦτα διαφόρους τελειοποιήσεις.

ΤΗΙ πυξές. — Οι παλαιοί ναυτικοί δὲν έτόλμων ν' ἀνοίγωνται εἰς τὸ πέλαγος, διότι ἐφοδοῦντο μήπως χαθοῦν. Τώρα ἀνεκαλύφθη ἡ πυξίς, ἡ ὅποια εἶναι μία μαγνητισμένη βελόνη εἰς ἐν κιβωτίδιον καὶ δεικνύει πάντοτε τὸν Βορρᾶν. Οἱ ναυτικοὶ εὑρίσκουν μὲ τὴν πυξίδα ποῦ διευθύνονται καὶ πλέουν ἀφόδως εἰς τὸ πέλαγος. Τότε ἔγιναν αἱ ἀνακαλύψεις νέων καὶ ἀγγάστων χωρῶν. "Ἐως τότε ὁ κόσμος ἦτο πολὺ δλίγον γνωστός. Δὲν ἦσαν καλῶς γνωσταὶ παρὰ μόνον αἱ χώραι, αἱ ὅποιαι εἶναι γύρω εἰς τὴν Μεσόγειον θάλασσαν.

ΤΗΙ ἀνακάλυψες τῆς Ἀμερικῆς (1492). — Οἱ πρώτοι θαλασσοπόροι ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὴν Πορτογαλίαν. Διηγούνθυσαν κατὰ μῆκος τῆς Δυτικῆς Ἀφρικῆς διὰ νὰ εὕρουν πρὸς Νότον τῆς ἡπείρου ταύτης δίοδον εἰς τὴν Ἀνατολήν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔφθασαν διὰ θαλάσσης εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἰνδίας.

ΠΛΟΙΟΝ
ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ ΤΟΥ ΚΟΛΟΜΒΟΥ

νέαν ἡπειρον, ἡ ὅποια εἶναι ἡ Ἀμερική, ἔλαθε δὲ τὸ ὄνομα ἀπὸ ἔνα ἄλλον ἐρευνητὴν ὀνομαζόμενον Ἀμέρικον.

Αἲ ἀποικέας τῶν Εὐρωπαέων. — Οἱ Ἰσπανοὶ ὠνόμασαν τοὺς παλαιοὺς κατοίκους τῆς Ἀμερικῆς Ἰνδούς, διότι εἶχον νομίσει, ὅτι ἔφθασαν εἰς τὰς Ἰνδίας τῆς Ἀνατολῆς.

Οι Ἰσπανοί εῦρον εἰς τὴν Ἀμερικὴν μεγάλα βασίλεια, τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ Μεξικόν. Εἰς τὰς χώρας δὲ ἐκείνας ὑπῆρχον ἀφθονα μεταλλεῖα χρυσοῦ καὶ ἀργύρου. Οἱ Ἰσπανοὶ κατώρθωσαν νὰ κατακτήσουν τὰ πλούσια ἐκεῖνα βασίλεια μὲ πολὺ μικροὺς στρατούς, διότι εἶχον δύναμιν μὲ τὰ πυροβόλα ὅπλα.

Τοιουτοτρόπως οἱ Πορτογάλοι καὶ οἱ Ἰσπανοὶ ἀπέκτησαν ἀπεράντους χώρας μικρὰν ἀπὸ τὴν Εὐρώπην. Οἱ Πορτογάλοι ἐκυριάρχουν πρὸς Ἀνατολάς, εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ εἰς τὴν Ἀσίαν. Οἱ δὲ Ἰσπανοὶ ἐκυριάρχουν πρὸς Δυσμᾶς εἰς τὴν Ἀμερικὴν, διότι εἶχον πλουσιωτάτας χώρας. Ἡ Ἰσπανία ἔγινε τότε λιχυρότατον κράτος.

Τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα. Αἱ ἐφευρέσεις, αἱ ὅποιαι ἔγιναν τὸν ΙΕ' αἰῶνα εἰς τὴν Εὐρώπην, ὡς καὶ αἱ ἀνακαλύψεις νέων χωρῶν, ἔφερον σπουδαιότατας μεταβολὰς εἰς τὸν βίον. Δυνάμεις δὲ νὰ εἴπωμεν ὅτι ἀπὸ τότε ἥλλαξεν ἡ ὄψις τοῦ κόσμου. Τὸ ἐμπόριον ἔλαβε τεραστίαν ἀνάπτυξιν. Τὰ προϊόντα, τὰ ὅποια ἥσαν ἀλλοτε πολὺ σπάνια καὶ πολὺ ἀκριβά, διπλαὶ ἡ καρφὲς, ἡ ζάκχαρις, ἡ μέταξα, ἐκοινίζοντο τῷρα διὰ πλοίων μὲ εὐκολίαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Ὁ κόσμος ἐμεγάλωσε καὶ ὁ πλοῦτος τῶν Εὐρωπαϊκῶν λαῶν ηὕησεν εἰς μέγιστον βαθμὸν.

Ἔδιως δὲ αἱ ἀστικαὶ τάξεις, αἱ ὅποιαι ἥσαν παρημελημέναι, ἐπλούτησαν πολὺ μὲ τὴν ἐργασίαν των καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ ἀνάπτυξις μὲ τὰ γράμματα καὶ ἡ εὐμάρεια τοῦ βίου τῶν μεσαίων τάξεων ἐπέφεραν πολὺ μεγάλην μεταβολὴν εἰς ὅλην τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν.

γ. — Ἡ Μεταρρύθμισις.—Τὰ πράτη τῆς Εὐρώπης.

III Δυτικὴ Ἐκκλησία. — "Ολοὶ οἱ Χριστιανοὶ ἀπετέλουν εἰς τὴν ἀρχὴν μίαν Ἐκκλησίαν. Ἐπειτα διηγρέθησαν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν καὶ εἰς τὴν Δυτικὴν ἡ Καθολικήν. Ὁλοὶ δὲ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Δύσεως ἦσαν ἡγωμένοι καὶ εἶχον ἀρχηγὸν τὸν πάπαν.

"Αλλ' ἡ Ἀναγέννησις ἔκαμεν, ὥστε οἱ φωτισμένοι ἀνθρωποι νὰ μὴ πιστεύουν τυφλῶς, διὰ τοῦτο ἐδίδασκον οἱ ἵερεῖς καὶ ὁ πάπας. Διὰ τοῦτο ἔζητησαν νὰ ἀναμορφώσουν τὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἐπανάστασις αὐτὴ, ἡ ὁποία ἔγινεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, λέγεται Μεταρρύθμισις.

"Ο μεγαλύτερος μεταρρυθμιστὴς ἦτο ὁ Λουύθρος, Γερμανὸς μοναχός, ὁ ὁποῖος ἐδίδαξεν, ὅτι μόνον ἡ Βίβλος περιέχει τὴν ἀλήθειαν. Ὁ πάπας ἀφώρισε τὸν Λουύθρον, ἀλλ' αἱ νέαι ιδέαι ἔκαμψαν μεγάλας προσόδους, κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν Γερμανίαν. Οἱ διπάδοι τοῦ Λουύθρου ὠνομάσθησαν Διαμαρτυρόμενοι (Προτεστάνται), διότι διεμαρτυρήθησαν ἐναντίον τοῦ πάπα.

III Θρησκευτικὴ διαέρεσις. — Ἡ Μεταρρύθμισις διεδόθη ταχέως καὶ εἰς τὰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Τοιουτοτρόπως κατὰ τὸ 1550 είχε διασπασθῇ ἡ Χριστιανικὴ ἑνότητος τῆς Δύσεως. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔχωρίσθησαν εἰς δύο μέρη. Τὴν Μεταρρύθμισιν ἤκολούθησαν αἱ Βόρειαι χώραι (ἡ Γερμανία, αἱ Σκανδανικαὶ χῶραι, ἡ Ὀλλανδία καὶ ἡ Ἀγγλία). Αἱ δὲ Δατινικαὶ χώραι, αἱ ὁποῖαι συνδέονται μὲ τὴν ἀρχαίαν Ρώμην (ἡ Ἰταλία, ἡ Γαλλία, ἡ Ἰσπανία, ἡ Πορτογαλία), ἔμειναν Καθολικαὶ.

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης ἔχωρίσθησαν εἰς δύο ἔχθρικὰ στρατόπεδα. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπέφερε πολλοὺς καὶ μεγάλους πολέμους, οἱ ὁποῖοι δυνομάζονται εἰς τὴν ἴστορίαν Θρησκευτικοὶ πόλεμοι. Ἡ ἐποχὴ δὲ ἐκείνη είναι ἀπὸ τὰς πλέον αἰματηρὰς ἐποχὰς τῆς ἴστορίας καὶ διήρκεσε πεσίπου 100 ἔτη (1550—1650).

Οι φανατικώτεροι υποστηρικταί της Καθολικής θρησκείας ήσαν οι πλέον λιχυροί βασιλεῖς τῆς Εύρωπης, οι βασιλεῖς τῆς Ισπανίας. Ούτοι ἔστελλον τοὺς στρατούς των εἰς τὴν Εύρωπην διὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς Διαμαρτυρομένους. Ό σπουδαιότερος δὲ ὑπερασπιστὴς τῶν διαμαρτυρομένων ὑπῆρξεν ὁ βασιλεὺς τῆς Σουηδίας Γουσταῦος Ἀδόλφος, ὁ ὄποιος ἦτο εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους πολεμιστὰς τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἡ Μεταρρύθμισις ἐπροξένησεν εἰς ὅλην τὴν Δύσιν μεγάλους καὶ σκληρούς πολέμους. Ἀλλ’ ἔφερε καὶ ἐν μέγα καλόν. Διότι ἐπὶ τέλους ἐνόησαν οἱ ἀνθρώποι, ὅτι ἦτο διλέθριον νὰ σφάζωνται διὰ τὰς θρησκευτικὰς των ἰδέας. Ὁ καθεὶς δύναται νὰ πιστεύῃ ἐλευθέρως τὴν θρησκείαν ποῦ θέλει, δηλαδὴ νὰ ἔχῃ ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως.

Τὰ κράτη τῆς Εύρωπης ἔως τὸν ΙΙ^ο αἰώνα.— Κατὰ τὸν μεσαίωνα ὅλην τὴν δύναμιν εἰχον οἱ εὐγενεῖς καὶ οἱ ἱππόται, οἱ ὄποιοι ἐκυριάρχουν μὲ τὰ λιχυρὰ κάστρα των. Ἀλλὰ μὲ τὰ πυροβόλα οἱ βασιλεῖς κατέστρεψον τὰ κάστρα καὶ καθυπέτασσον τοὺς εὐγενεῖς. Ἐπὶ τέλους δὲ κατώρθωσαν νὰ συγκεντρώσουν αὐτοὶ ὅλην τὴν δύναμιν. Ἀντὶ νὰ ὑπάρχουν πολλοὶ αὐθένται ὑπῆρχεν εἰς ἀρχαν, ὁ βασιλεὺς, ὁ ὄποιος εἶχεν ὑπαλλήλους διὰ νὰ διοικῇ τὴν χώραν του, εἶχε στρατὸν διὰ νὰ φυλάττῃ αὐτήν. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν τὰ κράτη εἰς τὴν Εύρωπην. Ὡμοίασαν δηλαδὴ μὲ τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡ ὄποια κατὰ τὸν μεσαίωνα ἦτο τὸ μόνον λιχυρὸν κράτος.

Τὰ πρῶτα μεγάλα βασίλεια, τὰ ὄποια ἔγιναν εἰς τὴν Εύρωπην ησαν ἡ Ἰσπανία, ἡ Γαλλία καὶ ἡ Ἀγγλία. Διότι εἰς τὰς χώρας αὗτὰς ὁ βασιλεὺς ἔλαβεν ἐνωρίς δύναμιν. Εἰς δὲ τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Γερμανίαν ἡ χώρα ἔμεινε διηγρημένη εἰς πολλὰς ἡγεμονίας καὶ μικρὰς δημοκρατίας.

III. Ισπανέα καὶ ἡ Γαλλία. — Κατὰ τὸν ΙΓ' καὶ ΙΖ' αἰώνα τὰ μεγάλα κράτη ήσαν ἡ Ισπανία καὶ ἡ Γαλλία. Ἀλλ' οἱ βασιλεῖς τῆς Ισπανίας ἐσπατάλησαν τὰς δυνάμεις των εἰς τοὺς Θρησκευτικοὺς πολέμους.

Εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ὁ βασιλεὺς ἔγινε πανίσχυρος, ὅτο ὁ μόνος κύριος, ὅπως καὶ ὁ Βυζαντινὸς Αὐτοκράτωρ. Ἡ τοιαύτη βασιλεία λέγεται ἀπόλυτος μοναρχία. Ὁ λαχυρότερος μονάρχης τῆς Γαλλίας, καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς λαμπροτέρους βασιλεῖς τοῦ κόσμου, ὑπῆρξεν ὁ Λουδοβίκος ΙΔ'. Μεγάλοι συγγραφεῖς καὶ καλλιτέχναι ἐλάμπουν τότε τὴν Γαλλίαν, ἡ δὲ γεωργία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔκαμψαν αὐτὴν πλουσιωτάτην. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην (1650- 1700) ἡ Γαλλία ὑπῆρξε τὸ πλέον πολιτισμένον καὶ τὸ λαχυρότερον κράτος τῆς Εὐρώπης.

Αὲ ἐλευθερέας εἰς τὴν Ἀγγλίαν. — Κατὰ τὸν ἵδιον καιρόν, κατὰ τὸν ὅποιον εἰς τὴν Γαλλίαν ἦτο ἀπολυταρχία, εἰς τὴν Ἀγγλίαν οἱ ὑπήκοοι τοῦ βασιλέως ἔκαμψαν ἐπαναστάσεις καὶ ἀπέκτησαν πολλὰ δικαιώματα. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας ἤγαγκάσθη ἀπὸ τότε νὰ σέβεται τὰς ἐλευθερίας τῶν Ἀγγλῶν.

1) Κάθε ἔτος καλοῦνται οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους καὶ σχηματίζουν ἐν συνέδριον, τὸ ὅποιον λέγεται Κοινοβούλιον.

2) Οἱ νόμοι καὶ οἱ φόροι ψήφιζονται ἀπὸ τὸ κοινοβούλιον.

3) Οὓδεις Ἀγγλος δύνατοι νὰ βιβήῃ εἰς τὰς φυλακὰς χωρὶς νὰ δικασθῇ.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ βασιλεὺς ὀφείλει νὰ ὑπακούῃ εἰς τὴν θέλησιν τοῦ λαοῦ. Οἱ Ἀγγλοι λοιπὸν εἶναι ὁ πρῶτος λαὸς τῆς Εὐρώπης, ὁ ὅποιος ἔζητησε καὶ ἐπέτυχε τὰς ἐλευθερίας του. Προητοίμιασαν λοιπὸν μίαν μεγάλην ἀλλαγὴν τῆς κοινωνίας, τὴν ὅποιαν ἐτελείωσε κατόπιν, ώς θὰ ἴδωμεν, ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.

ΦΡΑΓΚΙΚΟΝ ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Ο ΔΕΚΑΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ ΑΙΩΝ—Η ΕΥΡΩΠΗ

Έως τὸ 1830

- α.—Τὰ μεγάλα κράτη τοῦ ΙΗ' αἰώνος.—Η Ἀγγλικὴ Αὐτοκρατορίας. Η Ρωμαϊκή Ρωμαϊκή Βασιλεία. Αἱ Ήνωμέναι πολιτεῖαι.
β.—Η Γαλλικὴ Ἐπανάστασις.—Αἱ μεγάλαι ἀρχαι τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ισότητος.—Η Δημοκρατία.
γ.—Ο μέγας Ναπολέων.—Η Εύρωπη μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος.—Αἱ ἐλευθερίαι τῶν λαῶν.

α.—Τὰ μεγάλα κράτη τοῦ ΙΗ' αἰώνος.

Απὸ τὰς σπουδαιοτέρας ἐποχὰς τῆς ιστορίας εἶναι ὁ Δέκατος δύγδοος αἰών. Διότι κατὰ τὸν αἰώνα τοῦτον ἐσχηματίσθησαν μεγάλα κράτη, κατὰ τὰ τέλη δὲ αὐτοῦ ἔγινεν ἡ Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἢ ὅποια ἔφερε μεγάλην ἀλλαγὴν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ εἰς τὸν κόσμον.

Η Ἀγγλικὴ Αὐτοκρατορία.—Αφ' ὅτου ὁ Ἀγγλικὸς λαὸς ἀπέκτησε τὰς ἐλευθερίας του, ἔγινε πολὺ ταχέως μέγας λαός.

Κατὰ τὸν 19^ο αἰώνα οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοί εἶχον ἀποικίας εἰς τὰς Ἰνδίας καὶ εἰς τὴν Ἀμερικήν. Κατὰ τὸν ΙΗ' δημιουργὸν

αἰῶνα κατώρθωσαν σι "Αγγλοι νὰ ἀφαιρέσουν ἀπὸ τοὺς Γάλλους δλας τὰς ἀποικίας των, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἔδρυσαν τὸ μεγαλύτερον ἀποικιακὸν κράτος τοῦ κόσμου.

III Ρωσία καὶ ὁ μέγας Πέτρος. — Ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας ἡ Ρωσία ἔμεινεν διόλου χωρισμένη ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ σχεδὸν ἀγνωστος. Οἱ Ρωσοι εἶχον παραλάβει τὸν Χριστιανισμὸν ἀπὸ τοὺς Βυζαντινούς. Οἱ Αὐτοκράτορες αὐτῶν ἐλέγοντο τσάροι, καὶ ἐμιμοῦντο τοὺς Ἑλληνας Αὐτοκράτορας τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Εἶχον ἐκατομύρια ὄντηκόους καὶ ἀπέρκυντον κράτος. Δὲν εἶχον δημως οὔτε στρατόν, οὔτε βιομηχανίαν.

ΤΣΑΡΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ

Οι παλαιοὶ τσάροι ἐμιμοῦντο τὴν ἐνδυμασίαν τῶν Ὀλλήνων Αὐτοκρατόρων.

οίον εἰς τὴν Βαλτικὴν θάλασσαν νέαν πρωτεύουσαν, ἡ ὥποια ὀνομάζεται μὲ τὸ ὄνομά του Πετρούπολις. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Πέτρου ἡ Ρωσία ἤρχισε νὰ γίνεται μεγάλη καὶ ἰσχυρά.

IV Ρωσία καὶ ὁ μέγας Φρειδερίκος. — Εἰς τὰ Βόρεια μέρη τῆς Γερμανίας κεῖται ἡ Ρωσσία, πολὺ μικρὰ χώρα. Ὁ μεγαλύτερος βασιλεὺς τῆς Ρωσσίας ἦτο ὁ Φρειδερίκος Β' (κατὰ τὸ 1750), ὁ ὥποιος ἔζη βίον λιτώτατον, ώς εἰς ἀπλοῦς ἀξιωματικός. Ὁ Φρειδερίκος ἐμεγάλωσε τὸ κράτος του καὶ ἔκαμε τὸν Ρωσσικὸν στρατὸν τὸν πρῶτον στρατὸν τῆς Ευρώπης.

Αξ. Ήνωμένατ Πολιτείας. — Εἰς τὴν Βορείαν Ἀμερικὴν εἶχον οἱ Ἀγγλοι πολλὰς ἀποικίας. Οἱ ἀποικοι ἡθελον νὰ εἰναι ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι, καὶ διὰ τοῦτο ἐπανεστάτησαν ἐναντίον τῶν Ἀγγλων, ἐνίκησαν αὐτοὺς καὶ ἔδρυσαν μίαν μεγάλην δημοκρατίαν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ νέον κράτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ πολλὰ μικρότερα ἔλαβε τὸ ὄνομα Ἁνωμέναι Πολιτεῖαι (τῆς Ἀμερικῆς).

β. — Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις.

Ο λαὸς ζητεῖ μεταρρυθμίσεις. — Οἱ βασιλεῖς τῆς Γαλλίας, ἵδιως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἐξώδευον περισσότερα ἀπὸ ὅσα εἰσέπραττον. Διὰ νὰ ἔξοικονομήσουν χρήματα ἐπέδαλλον πολὺ βαρεῖς φόρους εἰς τὸν λαόν, ὁ ὅποιος ἔπεσεν εἰς δυστυχίαν. "Ολοι παρεπονοῦντο διὰ τὴν κατάστασιν. Κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' αἰώνα ἥκιμασαν εἰς τὴν Γαλλίαν μεγάλοι συγγραφεῖς, οἱ ὅποιοι μὲ τὰ βιβλία των ἐκήρυξαν τὰς Ἰδέας τῆς Ισότητος καὶ τῆς ἐλευθερίας. Ὁ λαὸς ἐφωτίσθη καὶ ἐζήτησε μεταρρυθμίσεις διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὰ δικαιώματά του.

Ἡ Ἑθνικὴ συνέλευσις τῶν Γάλλων. — Ὁ Λουδοβίκος ΙΔ' διὰ νὰ εὕρῃ χρήματα γηγαγκάσθη νὰ καλέσῃ τὸ 1789 συνέλευσιν ἀπὸ τὰς τοεῖς τάξεις κοινωνίας, δηλαδὴ ἀπὸ τὸν αλητρον, τοὺς εὐγενεῖς καὶ τοὺς ἀστούς. Ἡ συνέλευσις ἔκεινη ἔγινεν Ἐθνικὴ συνέλευσις (Ἐθνο συνέλευσις). Τοῦτο ἐσήμαινεν, ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, χωρὶς διάκρισιν τάξεων, ἦσαν οἱ πρὸς ἀλλήλους καὶ ἦσαν κοινοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους.

Ἡ Ἐθνοσυνέλευσις τῶν Γάλλων ἡθέλησε νὰ κάμη διὰ μιᾶς δλας μαζὶ τὰς μεταρρυθμίσεις, αἱ ὅποιαι ἔχρειάζοντο. Διὰ τοῦτο ἔγινεν ἐπανάστασις, δηλαδὴ γενικὴ ἀλλαγή. Ἐπειδὴ δὲ ὁ βασιλεὺς ἐζήτησε νὰ φέρῃ ἐμπόδια εἰς τὴν Ἐθνοσυνέλευσιν, ὁ λαὸς τῶν Παρισίων ἐξηρεθίσθη, ὥρμησε καὶ ἐκυρίευσεν ἐν φρούριον, τὸ ὅποιον ἔχρησίμευεν ὡς φυλακὴ καὶ ἐλέγετο Βαστίλη. Ἡ

ἄλωσις τῆς Βαστίλλης ἡτο γη νίκη τῆς ἐλευθερίας. Διὰ τοῦτο γη πιέρα ἔκεινη (14 Ιουλίου) ἑορτάζεται ως γη Ἑθνική ἑορτὴ τῶν Γάλλων.

• **Η Διακήρυξις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου.**
• Η Ἑθνικὴ συνέλευσις τῶν Γάλλων ἡθέλησε νὰ διακηρύξῃ εἰς

Ο ΔΑΝΤΩΝ

Ο ΡΟΒΕΣΠΙΕΡΟΣ

Δύο χόρο τοὺς αποδικοτέρους ἄνδρας τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως.

ὅλον τὸν κόσμον, ὅτι πᾶς ἀνθρωπος ἔχει δικαιώματα, τὰ ὅποια καὶ κυβεργήσεις ὀφείλουν νὰ σέδωνται. Ἐψήφισε λοιπὸν τὴν Διακήρυξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου. Ἰδοὺ γη περίληψις:

Οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐλεύθεροι, καὶ ἔχουν ὅλοι τὰ ἴδια δικαιώματα.

Οὐδὲν δύναται νὰ φυλακισθῇ χωρὶς διαταγὴν τοῦ δικαστοῦ, φυλακίζεται δὲ μόνον, διότι παρήκουσεν εἰς τὸν νόμον.

Πᾶς πολίτης ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ πιστεύῃ, νὰ λέγῃ καὶ νὰ γράφῃ ὅ τι θέλει. Ἀρκεῖ νὰ μὴ βλάπτῃ τὸν ἄλλον.

Ο νόμος πρέπει νὰ εἶναι ὁ ἴδιος δι' ὅλους. Κάθε πολίτης δύναται ν' ἀνυψωθῇ μὲ τὴν ἀξίαν του, ὅχι διότι εἶναι εὐγενὴς ἢ πλούσιος. Ολοι εἶναι ξεις ἀπέναντι τοῦ νόμου.

Τὸ ἔθνος εἶναι ὁ κυρίαρχος. Πᾶσα ἔξουσία προέρχεται ἀπὸ τὸ ἔθνος (δηλαδὴ ἀπὸ τὸν λαόν).

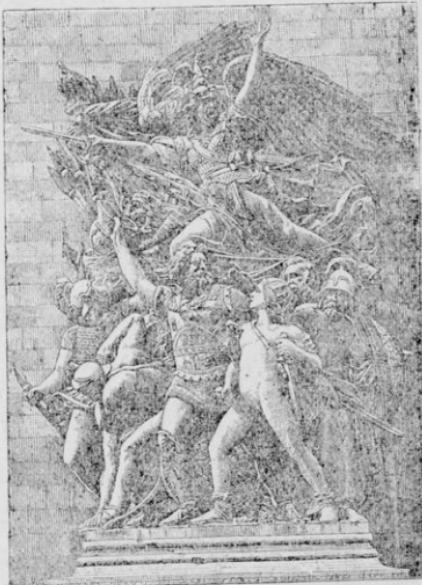
Αἱ μεγάλαι αὐται ἀρχαι, αἱ ὅποιαι ἡλλαξαν ὅλως διόλου

τὴν παλαιὰν κοινωνίαν, συνοψίζονται εἰς τὰς τρεῖς πολυτίμους λέξεις: Ἐλευθερία, Ἰσότης, Ἀδελφότης.

· **III ἀνακήρουξες τῆς Δημοκρατίας.**—Η Γαλλική Ἐπανάστασις ἐπροκάλεσεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον μεγάλην ἐντύπωσιν. Οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐχάρησαν, διότι ἡ Ἐπανάστασις ἐγίνετο διὰ τὰς Ἐλευθερίας τοῦ λαοῦ. Ἄλλοι βασιλεῖς ἐφοδήθησαν, διότι ἔχαναν τὰ δικαιώματα καὶ τὴν δύναμιν των. Διὰ τοῦτο ἥθελησαν νὰ βοηθήσουν τὸν βασιλέα τῆς Γαλλίας. Οἱ λαοὶ ἤγανάκτησεν καὶ ὁ βασιλεὺς κατηγορήθη, ὅτι συνωμότει μὲ τοὺς ξένους ἐναντίον τῆς πατρίδος του. Τότε ἀνεκηρύχθη εἰς τὴν Γαλλίαν ἡ Δημοκρατία.

Ο δὲ βασιλεὺς κατεδικάσθη εἰς θάνατον καὶ ἀπεκεφαλίσθη. Ἐγίναν δὲ τότε φονεῖς καταδίκησεις καὶ φόνοι. Κάθε ἡμέραν οἱ εὐγενεῖς ἐσύροντο εἰς τὴν λαιμητόμον. Η ἐποχὴ ἐκείνη ὠνομάσθη Τρομοκρατία.

Οταν ἐκαρατομήθη ὁ Λουδοβίκος ΙΓ', ὅλα σχεδὸν τὰ Εύρωπα ἄκα πράτη συνεμάχησαν ἐναντίον τῶν Γάλλων. Οἱ σύμμαχοι εἰσώρμησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἄλλοι δημοκρατικοὶ ἔδειξαν ἀξιοθαύμαστον ἡρωϊσμὸν καὶ τὰ Γαλλικὰ στρατεύματα ἐνηκησαν ὅλους τοὺς ἐχθρούς.

Η ΜΑΣΣΑΛΙΩΤΙΣ

Σύμπλεγμα ἀγαλμάτων εἰς τοὺς Παρισίους.—Παριστάνει στρατιώτας, οἱ δοποὶ πηγαίνουν εἰς τὸν πόλεμον. Ἅγνειναι μίχ γυνή, ἡ Πατρίς, ἡ ὥπολα τραγουδεῖ τὴν Μασσαλιώτιδα καὶ ὁδηγεῖ τὰ τέκνα τῆς εἰς τὴν νίκην.

γ.—'Ο μέγας Ναπολέων. — 'Η Ευρώπη έως τὸ 1830.

Ο Βοναπάρτης Αύτοκράτωρ. — Εἰς τοὺς πολέμους ἐκείνους εἶχε διακριθῆ εἰς νεαρώτατος ἀξιωματικός, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ τὴν Κορσικὴν καὶ ὠνομάζετο Ναπολέων Βοναπάρτης. Ο Βοναπάρτης ἔγινε ταχέως στρατηγὸς καὶ ὠδήγει τοὺς Γάλλους πάντοτε εἰς τὴν νίκην. Τόσον δὲ μεγάλην δόξαν καὶ δημοτικότητα ἀπέκτησεν, ὥστε κατέρθωσεν ν' ἀνακηρυχθῆ Αὐτοκράτωρ τῶν Γάλλων μὲ τὸ ὄνομα Ναπολέων ὁ Α' (1804).

Τότε ή Ἀγγλία, ή Αὐστρία, ή Πρωσία καὶ ή Ρωσία ἐκίνησαν πόλεμον ἐναντίον τῶν Γάλλων. Ο Ναπολέων εἰσέρχεται θριαμβευτικῶς εἰς τὴν Βιέννην καὶ ἔπειτα εἰς τὸ Βερολίνον.

"Ἐν μόνον κράτος εἰς τὴν Εὐρώπην, ή Ἀγγλία, ἀνθίστατο πάντοτε εἰς τὸν Ναπολέοντα. Μὲ τὸν στόλον τῆς ή Ἀγγλία ἦτο η κυρία τῶν θαλασσῶν. Οἱ δὲ στρατοὶ τοῦ Ναπολέοντος δὲν ἤδύνατο νὰ προσδάλουν τοὺς Ἀγγλους, προφυλαγμένους εἰς τὴν μεγάλην νῆσον των.

Η μεγάλη δύναμις τοῦ Ναπολέοντος. — Ο Αύτοκράτωρ εἶχε κατασυντερίψει ὅλους τοὺς μεγάλους λαοὺς ὃσοι ἀνθίσταντο εἰς τὴν δύναμιν του. Ο Ναπολέων ἦτο σχεδὸν κύριος τῆς Ευρώπης.

Ἡ μεγάλη ἀνύψωσις τοῦ Ναπολέοντος ἐγύρισε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Ο Αύτοκράτωρ ἡθέλησε νὰ ἔχῃ αὐλὴν τόσον λαμπράν, ὅπως ἦτο η αὐλὴ τῶν βασιλέων. Ηὔχαριστεῖτο μὲ τὰς τελετὰς καὶ μὲ τὰς αὐλοκολακίας. Ἐγόμισεν, διτὶ ἦτο ὁ μόνος κύριος, καὶ ἐκυδέρνησεν ἀπολυταρχικῶς, ὅπως οἱ παλαιοὶ βασιλεῖς.

Τόσον ἔμεγάλωσεν ἡ ὑπερηφάνειά του, ὥστε ἐφαντάσθη, ὅτι ἡδύνατο νὰ γίνῃ βασιλεὺς τῶν βασιλέων. Διὰ τοῦτο οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐζήτησαν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν κοινὸν ἔχθρόν, ὁ ὅποιος εἶχε καταντήσει τύραννος.

III κατεστροφὴ τοῦ Ναπολέοντος. — Ο Ναπολέων ἔκαιε μίαν παράτολμον ἐκστρατείαν ἐναντίον τῆς Ρωσίας. Ἀλλ' ὁ χειμῶν ἦτο φοβερὸς καὶ ὁ μέγας στρατός του ἀπὸ 500 χιλ. ἄνδρας κατεστράφη σχεδὸν ὀλόκληρος.

Τότε ὅλοι οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας. Ο Ναπολέων ἐπάλαισεν ἐναντίον ὅλων γυγάντιων ἀγῶνα. Ἀλλ' εἰς τὸ Βατερόλ, χωρίον τοῦ Βελγίου, κατεστράφη ὁ Γαλλικὸς στρατὸς (1815), καὶ ὁ Ναπολέων ἤγαγκάσθη νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ τὸν θρόνον. Οἱ Ἄγγλοι τὸν συνέλαβον καὶ τὸν ἔστειλαν πολὺ μακρὰν εἰς μίαν νησιδία τοῦ ὠκεανοῦ, τὴν Ἁγίαν Ἐλένην, ὅπου μετ' ὅλιγα ἦτη ἀπέθανεν.

Τὸ Συνέδριον τῆς Βιέννης. — Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Ναπολέοντος ὅλα τὰ κράτη τῆς Εὐρώπης ἔστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Βιέννην. Ἐκεὶ ἔγινε μία μεγάλη συνδιάσκεψις, ἡ ὅποια ὠνομάσθη Συνέδριον τῆς Βιέννης (1815), διὰ νὰ κανονίσῃ τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὅπως καὶ κατόπιν κατὰ τὸν ΙΘ' αἰῶνα, αἱ πρώται δανάμεις, δηλαδὴ τὰ ἴσχυρότερα κράτη τῆς Εὐρώπης ἦσαν ἡ Ἄγγλια, Αὐστρία, Ρωσία καὶ Γαλλία. Αὗτὰ ἐκανόνιζον, ὅπως ἦθελον, τὰ Ευρωπαϊκὰ ζητήματα. Διὰ τοῦτο τὰ πέντε αὐτὰ κράτη ὠνομάσθησαν μεγάλαι Δυνάμεις.

Αἱ πρόσοδοι τοῦ πολιτισμοῦ. — Εἰς ὅλην ἐν γένει τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος ἥρχισαν νὰ νικοῦν αἱ ἔδεικτα τῆς ἐλευθερίας. Οἱ βασιλεὺς καὶ οἱ ὄπουργοι ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν εἰς τὸ Σύνταγμα. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους συνέρχονται κάθε ἔτος καὶ ἀποτελοῦν μίαν συνέλευσιν, ἡ ὅποια ὀνομάζεται Βουλή (ἢ Κοινοδούλιον), ψηφίζουν τοὺς νόμους καὶ

ἐπιβλέπουν τοὺς ὑπουργούς. Ὁ τοιοῦτος τρόπος τῆς κυβερνήσεως ἐνδεικνύεται Συνταγματικὸν πολίτευμα.

Αἱ ἐλευθερίαι αὗται συνετέλεσαν, ὥστε οἱ λαοὶ νά ἐργασθοῦν περισσότερον διὰ τὴν πρόσδον τοῦ πολιτισμοῦ. Πανταχοῦ ἡρχισαν νὰ ἰδρύωνται Πανεπιστήμια, Γυμνάσια καὶ δημοτικὰ σχολεῖα. Τὸ ἐμπόριον, ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία ἔλαβον μεγάλην ἀνάπτυξιν. Συγχρόνως ἡρχισαν νὰ γίνωνται σπουδαῖαι ἀνακαλύψεις ἀπὸ τοὺς σοφούς, αἱ ὁποῖαι ἐτελειοποίησαν τὸν πολιτισμόν.

Αἱ ἐθνικότητες. — Ἐπὸ τὰς ἀρχὰς ἐπίσης τοῦ ΙΘ' αἰώνος οἱ λαοὶ, οἱ ὅποιοι εἶχον τὴν ἴδιαν γλώσσαν καὶ τὰ ἴδια αἰσθήματα, ἐζήτησαν νὰ εἰναι γηγενεῖς καὶ ν' ἀποτελοῦν ἔθνη. Ἡρχισαν δὲ τὰ ὑπόδουλα ἔθνη νὰ ἀγωνίζωνται διὰ νὰ γίνουν ἐλεύθερα καὶ ν' ἀποτελέσουν κράτη. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσχηματίσθησαν πολλὰ νέα κράτη εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αμερικήν.

Κατὰ τὸν μακρὸν ἐκεῖνον χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Εὐρώπη ἔφθανεν εἰς τόσον μεγάλην πρόσδον, οἱ πατέρες μας εὑρίσκοντο ὑπὸ τὴν δουλείαν τῶν Τούρκων. Ἀλλ' ὅταν διεδόθησαν αἱ ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας, ἔκαμε καὶ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος μίαν μεγάλην Ἐπανάστασιν διὰ νὰ γίνῃ ἀνεξάρτητον κράτος.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Β' μέρος: Οἱ Νεώτεροι χρόνοι.

Κεφ. Α'. — **Ἡ Εὐρώπη** ἔως τὸν ΙΗ' αἰώνα. — Οἱ Νεώτεροι χρόνοι ἀρχίζουν εἰς τὴν Εὐρώπην μὲ πολὺ μεγάλα γεγονότα. Εἶναι δὲ ταῦτα:

1ον) **Ἡ Ἀναγέννησις.** Νέαι ίδεαι διαδίδονται εἰς τὴν Εὐρώπην ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας λογίους, οἱ ὅποιοι ἔκαμαν γνωστήν τὴν σοφίαν καὶ τὸν πολιτισμὸν τῶν προγόνων τινων. Οὕτω παρήκθη ἡ μεγάλη **Ἀναγέννησις** τῶν γράμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν.

2ον) **Μεγάλαι ἐφευρέσεις** ηὐκόλυνταν τὴν πρόβοδον τοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ χρησιμοποίησις τῆς **συνέλιτδος** ἐδωκε δύναμιν εἰς τοὺς βασιλεῖς. **Ἡ τυπογραφία** ἐβοήθησε τοὺς σοφοῖς διὰ τὰ διαδώσοντὴν παιδείαν εἰς τὸν κόσμον. **Ἡ συξίς** ὠδήγησε τοὺς θαλασσοπόρους διὰ τὸ ἀνακαλύψον νέους κόσμους. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἦγετος τὸ ἐμπόριον καὶ ὁ πλοῦτος τῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης.

3ον) **Ἡ ἀγάπινξις** τῶν ἀνθρώπων ἔκαμε πολλοὺς τὰ ζητοῦν τὴν βελτίωσιν τῆς ἐκκλησίας. Τοῦτο ὠντιάσθη **Μεταρρύθμισις**, καὶ πρῶτος ἐκήρυξεν αὐτὴν εἰς τὴν Γερμανίαν ὁ μοναχὸς **Λούθηρος**. Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης ἐχωρίσθησαν εἰς Καθολικοὺς καὶ Διαμαρτυρομένους, μεγάλοι δὲ πόλεμοι προέκυψαν εἰς ὅλας τὰς χώρας λεγόμενοι **Θρησκευτικοὶ πόλεμοι**.

Τὴν ἐποχὴν τῆς **Ἀναγέννησεως** τὰ ἴσχυρότερα κράτη ἦσαν ἡ **Ισπανία** καὶ ἡ **Γαλλία**. Άλλὰ μετὰ τὸν Θρησκευτικὸν πόλεμον ἡ **Γαλλία** ἔλαβε τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν Εὐρώπην (τὸν ΙΖ' αἰώνα).

Κατὰ δὲ τὸν ΙΗ' αἰώνα ἡ **Αγγλία** ἔγινε πολὺ ἰσχυρὰ **Ἀντοκρατορία** μὲ μέγα ἀποικιακὸν κράτος. Κατὰ τὸν ίδιον αἰώνα δύο νέα κράτη ἐμφαγίζονται εἰς τὴν Εὐρώπην, ἡ **Ρωσία** καὶ ἡ **Πρωσία**. Εἰς δὲ τὴν Βορείαν **Αμερικὴν** ἴδονται ἡ **Δημοκρατία** τῶν **Ηγεμένων** **Πολιτειῶν**.

Κεφ. Β'. — **Ο ΙΗ' αἰώνος.** — **Ἡ Εὐρώπη** ἔως τὸ 1830. — Απὸ τὰ σοφάλητα τῶν βασιλέων της ἡ **Γαλλία** εἶχε καταπέσει. Λιὰ τὰ διορθωθῆντας κατάστασις συνηῆθεν **Ἐθνικὴ Συνέλευσις**, ἡ ὥπολα διεκήρυξε τὰς ἐλευθερίας τῶν ἀνθρώπων καὶ τὴν ἰσότητα αὐτῶν (1789). Τότε ἔγινεν ἡ **Γαλλικὴ Ἐπανάστασις**, ἡ ὥπολα ἀνεμόρφωσεν ὅλην τὴν κοινωνίαν τῆς Εὐρώπης.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεώτερα **Ιστορία**

Οι βασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἐπετέθησαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας, ἀλλ' ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία ἐθριάμβευσεν. Ὁ στρατηγὸς Βοναπάρτης εῦρεν εὐκαιρίαν καὶ ἔγινεν Αύτοκράτωρ μὲ τὸ ὄνομα Ναπολέων δ' Α'. Ὁ Ναπολέων ἐνίκησεν ὅλους τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Ἡ φιλοδοξία τοῦ ὅμως κατέστρεψε καὶ αὐτὸν καὶ τὴν Γαλλίαν.

Αἱ πρόδοοι τοῦ πολιτισμοῦ ἔκαμαν τοὺς λαοὺς νὰ ζητοῦν τὴν ἐνωσιν αὐτῶν εἰς ἔθνη, καὶ τὴν ἐλευθερίαν των, ὥστε νὰ ἀποτελέσουν ἀνεξάρτητα κράτη. Κατὰ τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ΙΘ' αἰώνος ἔγιναν πολλοὶ ἔθνικοὶ σπλέμοι, καὶ νέα κράτη ἐθνικούνδησαν εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Αμερικήν. Κατὰ τοὺς χρόνους ἡροίσας καὶ ἡ μεγάλη Ἐθνικὴ Ἔπανάστασις (1821).

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Ἡ δύναμις τῶν Τούρκων κατέστρεψε τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν. Ἀλλὰ τὸ Ἐλληνικὸν πνεῦμα διετηρήθη. Οἱ Ἐλληνες σοφοὶ ἔφυγαν εἰς τὴν Εύρωπην καὶ διέσωσαν τὸν πολιτισμὸν εἰς τὰ ἔθνη τῆς Δύσεως. Ἡ Ἀναγέννησις τῆς Εὐρώπης δεικνύει πόσον ἀνωτέρα είναι ἡ δύναμις τοῦ πνεύματος ἀπὸ τὴν βίαν. Τό τιδιον δεικνύουν καὶ αἱ μεγάλαι ἔφευρέσσις, αἱ δοποῖαι συνετέλεσαν εἰς τὸ νὰ προσθέσῃσθαι ὁ πολιτισμός.

Μὲ τὰς μεγάλας δὲ ἀνακαλύψεις ὁ κόσμος ἔγινεν εὐρύτερος καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι ἀπέκτησαν μεγάλας ἀποικίας. Ἄλλ' ἀντὶ ἡ Εύρωπη νὰ καταγίνῃ εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὴν βιομηχανίαν, ἔταράχθη ἐπὶ αἰώνας ἀπὸ μεγάλους πολέμους. Ἡ Γαλλία, ἡ ὁποίᾳ ἦτοι ισχυρά, ἔχασε τὴν δύναμιν της, ἀνεθείηθη δῆμος μὲ μίαν μεγάλην ἐπανάστασιν.

Ἡ Γαλλικὴ Ἔπανάστασις καὶ ἡ Ιστορία τοῦ Ναπολέοντος διδάσκουν πολλὰ χρήσιμα εἰς τὰ κράτη καὶ εἰς τοὺς λαούς. Ὁλοὶ οἱ στρατοὶ τῆς Εὐρώπης ὠρμησαν ἐναντίον τῆς Γαλλίας, διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν Ἔπανάστασιν. Ἄλλ' ἡ ἀγάπη τῶν Γάλλων εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὰς ἐλευθερίας των ἔφερε τὴν νίκην. Ὁ Ναπολέων, ἀν καὶ ἦτο μέγας ἀνήρ, δῆμος κατεχάσθη τὴν δύναμίν του, καὶ ἔκαμε φοβερὰ σφάλματα, τὰ ὃποια ἔφεραν τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Ὁ μεγαλύτερος λοιπὸν κίνδυνος δι' ἓντος λαὸν είναι νὰ ἔχῃ ἀπόλυτον κύριον.

ΜΕΡΟΣ Γ'.

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ — Η ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

1453—1821

Η είδησις, ότι η Κωνσταντινούπολις ἔπεισεν εἰς τὴν ἔξουσίαν τῶν Τούρκων, ἔρριψε τὴν Εὐρώπην εἰς τρόμον. Διότι εἰς τὸ ἴσχυρόν προπύργιον τοῦ Χριστιανισμοῦ, τὸ ὅποιον ἐπὶ αἰώνας ἔσωζε τὴν Εὐρώπην, εἶχεν ἐγκατασταθῆ εἰς βάρβαρος λαὸς ἥπερ τὴν Ασίαν, καὶ οἱ λαοὶ τῆς Δύσεως ἐνόμισαν ὅτι ἔφθασε πλέον τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Ολίγον κατ' ὀλίγον οἱ Τούρκοι ἡπλωσαν τὴν κυριαρχίαν τῶν εἰς δλας τὰς χώρας, αἱ ὄποιαι ἀπετέλουν ἄλλοτε τὴν Ἑλληνικὴν Αὐτοκρατορίαν, καὶ τὴν θέσιν αὐτῆς κατέλαβεν ἐν μέγα βαρβαρικὸν κράτος. Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν εἰς τὴν Εὐρώπην ἐγίνετο Ἀναγέννησις τῆς κοινωνίας, εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολὴν ἡ κατάκτησις τῶν Τούρκων ἐπέφερε τὴν βαρβαρότητα. Η θλιβερὰ αὕτη ἐποχὴ τῆς δουλείας, η ὁποία διήρκεσε σχεδὸν 4 αἰώνας, ὀνομάζεται **Τουρκοκρατέα**.

Τόσον μεγάλη ἦτο η καταστροφή, ὥστε ἐνόμιζε κανεὶς, ὅτι ἡ Ἑλληνικὴ ἱστορία θὰ ἐτελείωνε πλέον. Ἀλλὰ δὲν συνέδη τοῦτο. Καὶ ὅταν οἱ Ρωμαῖοι καθυπέταξαν τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα, πάλιν οἱ Ἑλληνες ἀνηγέρθησαν καὶ ἰδρυσαν κατὰ τὸν μεσαιώνα μίαν μεγάλην Αὐτοκρατορίαν. Καὶ τώρα αἰώνες συμφορῶν καὶ δουλείας δὲν κατέστρεψαν τὸν ἔθνισμόν των. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτο ὁ μέγας καὶ ἵερος Ἀγὼν τοῦ 1821, ὁ ὅποιος ἐφερε τὴν ἐλευθερίαν. Διὰ τοῦτο εἶναι σπουδαιοτάτη η ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας, κατὰ τὴν ὅποιαν οἱ Ἑλληνες κατέρθωσαν ν' ἀναγεννηθοῦν, ὥστε νὰ ἰδρύσουν καὶ πάλιν ἐν νέον ἐλεύθερον κράτος.

BYZANTINΗ ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΑΙ ΚΑΤΑΚΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΔΑΝΩΝ

1453 – 1770

- α. — Ἡ ἰδρυσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας. — Άι κατακήσεις τῶν Σουλτάνων.
- β. — Ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη καὶ οἱ Τούρκοι. — Ἡ Ἐνετοκρατία. Οἱ πόλεμοι τῶν Ἐγειρῶν καὶ τῶν Τούρκων.
- γ. — Ἡ διοργάνωσις τῆς κατακτήσεως. — Ἡ διοικησις τῶν Τούρκων. Οἱ ρχγιάδες. Ἡ βαρδαράτης εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν.

α. — Ἡ ἰδρυσις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.

‘Ο Μωάμεθ Β’ ὁ Κατακτήτης ἐξηκολούθησεν ἀμέσως μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως τὰς κατακτήσεις του, ἐπίσης καὶ οἱ διάδοχοι Σουλτάνοι. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυθη εἰς τὴν Ἀνατολήν ἐν ἀπέραντον βαρδαρικὸν κράτος, ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία.

Άι κατακτήσεις τοῦ Μωάμεθ τοῦ Β’ — Μετὰ τὴν μεγάλην νίκην του ὁ Μωάμεθ ὁ Β’, νεαρώτατος, εἰς ἥλικαν 24 ἔτην, ἦτο πανίσχυρος. Ἀφοῦ ἐτακτοποίησε τὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπανέλαβε ταχέως τὰς ἐκστρατείας του. Ἐκ τῶν τριῶν

ΣΟΛΕΙΜΑΝ ΟΜΕΓΑΛΟΠΡΕΠΗΣ

Εις τὸ πλαίσιον καθέτως Τουρκικὴ σημαῖα καὶ ἡ ἐπιπονθεῖς, τὴν ὑπολαν
ἐκράτουν οἱ Ὀθωμανοὶ ὡς σημαῖαν εἰς τὰς μάχας. Ὁριζοντίως δὲ τὰ διάφορα
δῆλα τῶν (ἐπάνω εἰς τὸ μέσον τὸ τουρβάνιον), τὰ παλαιά, λόγχαι, πελέκεις,
περικεφαλαῖαι, κεφαλοθραῦσται, κατώ τὰ ὅπλα τῆς ἐποχῆς τῆς προόδου,
διάφοροι απάθι: μὲ διακοσμήσεις.

Χριστιανῶν ἡρώων, οἱ δποῖοι ὑπερησπίζοντο τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, ὁ Κωνσταντίνος εἶχε φονευθῆ ἡρωϊκῶς ὑπερασπιζόμενος τὴν πόλιν του. Ἀργότερα δὲ ἐξέλιπον καὶ οἱ δύο ἄλλοι, ὁ Οὐνυάδης καὶ ἔπειτα ὁ Σκεντέριπενης.

Ο Μωάμεθ ἀρχίζει μὲ δρμήν τὰς ἐκστρατείας του, καθυποτάσσει τὴν Βλαχίαν (Ρουμανίαν), τὴν Σερβίαν καὶ Ἐρζεγούνην, τὴν Ἀλβανίαν. Συγχρόνως κατακτᾷ τὴν Ἡπειρωτικὴν Ἑλλάδα, τὴν Πελοπόννησον καὶ τὰς νήσους. Κάμνει κατακτήσεις εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ καταστρέφει τὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Τραπεζούντος (1461). Ἐπὶ τέλους προσπαθεῖ νὰ βιφθῆ καὶ ἐναντίον τῆς Εὐρώπης. Ἀπειλεῖ δὲ τὸ ἀλογόν του θὰ φάγη ἀχυρον εἰς τὸν βωμὸν τοῦ Ἅγιου Πέτρου τῆς Ρόμης.

Οταν ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ (1481), εἶχε κατακτήσει δώδεκα βασιλεία, καὶ εἶχε κυριεύσει διακοσίας Χριστιανικὰς πόλεις. Εἰς τὴν Ἀσίαν εἶχε φθάσει ἕως τὸν Εὐφράτην ποταμὸν καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην ἕως τὸν Δούναβιν. Αὐτὸς ἔγινεν ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Τουρκικοῦ κράτους ἐν Εὐρώπη.

Αἴ κατακτήσεις τῶν Σουλτάνων. — Οἱ διάδοχοι τοῦ Μωάμεθ δὲν ἔφθασαν τὴν πολεμικὴν δρμήν του Κατακτητοῦ. Ἐξηκολούθησαν δῆμος καὶ αὐτὸι τὰς κατακτήσεις καὶ ἐμεγάλωσαν τὸ Τουρκικὸν κράτος.

Ο σπουδαιότερος Σουλτάνος, δῆμος λέγονται οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ Τουρκικοῦ κράτους, ὑπῆρξεν δὲ Σολεῖμάν δὲ Μεγαλοπρεπῆς (κατὰ τὸ 1550). Ο Σολεῖμάν κατώρθωσε νὰ κάμῃ κατακτήσεις, εἰς τὰς δῆμοις εἶχεν ἀποτύχει καὶ αὐτὸς ὁ Μωάμεθ. Κατέκτησε τὸ Βελιγράδιον πρὸς Βορρᾶν καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ἦσαν ἐλεύθεροι νὰ προχωρήσουν εἰς τὴν Εὐρώπην. Κατέκτησε τὴν Ρόδον πρὸς Νότον, γὰρ δῆμοια ἀνήκεν ἀπὸ τὰς Σταυροφορίας εἰς τοὺς Ἰωαννίτας ἵπποτας. Καὶ οὕτως οἱ Τούρκοι ἔγιναν οἱ κύριοι εἰς ὅλην τὴν Μεσόγειον.

Ἡ Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορέα. — Μὲ πολλοὺς ἀγῶνας καὶ νίκας 40 ἑτῶν, ὁ Σολεῖμάν ἐστερέωσε τὴν Τουρκικὴν

ΠΟΛΥΝΙΑ ΡΩΣΙΑ

Θρασύβολος

ΧΑΡΤΗΣ ΟΘΩΝΑΝΙΚΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ (Διαδοχαιαυγένειμέχρι του 1683)

ΤΟΥ 1359

Καταστάσις μέχρι του 1451

Τού 1451 μέχρι το 1481

Σελιγ Α. (1512-1520)

Σολιδίου Β. (1520-1566)

» μέχρι 1683

κυριαρχίαν. Ἡ ἐποχὴ αὕτη, ὁ ΙΣΤ' αἰών, εἶναι ἡ ἐνδοξότερα περίσσος τῶν Τούρκων. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἦτο ὁ τελειότερος

ἀπὸ ὅλους τοὺς Εὐρωπαῖούς. Ἡ Εὐρώπη ἐφοβεῖτο τὴν Τουρκίαν. Μεγάλοι βασιλεῖς ἐζήτουν τὴν φιλίαν της. Ἔως τὸ 1700 δὲν ἔπαιναν νὰ πολεμοῦν οἱ Σουλτάνοι διὰ νὰ μεγαλώσουν τὰς κατακτήσεις των.

Ο ΤΟΥΓΡΑΣ

Τὸ ἐπίσημον μονόγραμμα τῶν Σουλτάνων

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον
ἔδρυθη ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία, ἡ ὥποια ὀνο-

μάσθη Ὀθωμανικὴ ἀπὸ τὸν ἀρχηγέτην τῶν Τούρκων Ὀθμάν. Τὸ μέγα τοῦτο βαρδαρικὸν κράτος κατετίχειν ἀπεράντους χώρας. Εἰς μὲν τὴν Ἀνατολὴν εἶχε τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Περσίαν, τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὴν Συρίαν. Εἰς τὴν Ἀφρικὴν εἶχε τὴν Αἴγυπτον, τὴν Τόνιδα καὶ τὸ Ἀλγέριον. Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην διόλκηρον τὴν χερσάνησον τοῦ Αἴμου καὶ τὰς νήσους. Αἱ κύριαι ήσαν αἱ χώραι τῆς Ἀσίας, ἡ Ἀσιατικὴ Τουρκία, καὶ αἱ χώραι τῆς Εὐρώπης, ἡ Εὐρωπαϊκὴ Τουρκία.

β. — Ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη καὶ οἱ Τοῦρκοι.

Οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες τῆς Δύσεως ἐπροσπάθησαν νὰ βοηθήσουν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς, ἀλλὰ δὲν κατώρθωσαν τίποτε. Μεγάλοι δὲ πόλεμοι ἔγιναν εἰς τὰς Ἐλληνικὰς χώρας μεταξὺ τῶν Τούρκων καὶ τῶν Ἐνετῶν.

Σχέδια Σταυροφορίας. — Ἡ Χριστιανικὴ Εὐρώπη, ἡ ὥποια ἀφῆσεν ἀδοκίθητον τὴν Κωνσταντινούπολιν, πολλὰς φορᾶς ἐτρόμαξεν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Μὲ τοὺς ἴσχυρούς των στρατούς ἐπανειλημένως ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν Δύσιν καὶ ἔφθασαν ἔως

τὴν Βιέννην, εἰς τὸ κέντρον τῆς Εὐρώπης. Οἱ Χριστιανοὶ ἡγεμόνες ἔκαμαν πολλὰ σχέδια Σταυροφορίῶν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλοι οἱ δυστυχεῖς δοῦλοι ἐπερίμεναν εἰς μάτην δοήθειαν ἀπὸ τὴν Δύσιν.

Τοις ναυτιλιακέα τῆς Ναυπάκτου. — Μόνον γὰρ Ἐνετία κατέρθισε (τὸ 1571) νὰ σταλῇ Ισχυρὸς στόλος Χριστιανικῶν δυνάμεων εἰς τὰ Ἑλληνικὰ παράλια. Ο Τουρκικὸς στόλος, ἐπίσης Ισχυρός, συνηγνηθῆται μὲ τὸν Χριστιανικὸν εἰς τὸν κόπον τῆς Ναυπάκτου, δπου ἔγινε μία περίφημιος ναυμαχία. Οἱ Τούρκοι ἐπολέμησαν μὲ γενναιότητα. Εἰς τὸ τέλος δημιοῦρος ὁ στόλος των κατεστράφη. Ἡνίκη τῶν Χριστιανῶν δρείλεται εἰς τὴν ἀνδρείαν τῶν Ἑλλήνων ναυτικῶν, οἱ όποιοι ἐμάχοντο ἐπὶ τῶν συμμαχικῶν πλοίων.

Οἱ πόλεις τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων. — Οἱ Ἐνετοὶ κατεῖχον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας πολλὰς νήσους καὶ παραλίας πόλεις, αἱ όποιαι ἦσαν πολὺ χρήσιμοι διὰ τὸ ἐμπόριόν των. Διὰ τοῦτο ὑπερησπίσθησαν μὲ πεῖσμα τὰς κτήσεις αὐτῶν ἐναντίον τῶν Τούρκων, καὶ τὸ κατέρθισαν ἔως τὸ 1700. Ἔως τότε λοιπὸν διήρκεσεν εἰς τὴν Ἑλλάδα γὰρ Ἐνετοκατία.

Μεταξὺ τῶν Ἐνετῶν καὶ τῶν Τούρκων ἔγιναν ἔως τὸ 1700 τέσσαρες μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὰς χώρας τῆς Ἀνατολῆς. Κάθε εἰς ἀπὸ τοὺς πολέμους αὐτοὺς εἶχε πολλὰς περιπετείας καὶ διήρκεσε πολλὰ ἔτη. Ἡσαν σκληροὶ καὶ ἄγριοι πόλεμοι. Ἡ θέσις δὲ τῶν Ἑλλήνων ἦτο φοδερωτάτη. Ἡγωνίζοντο μὲ ἥρωϊσμὸν εἰς τὸ πλευρὸν τῶν Ἐνετῶν, καὶ σχι μόνον δὲν εἶχον καμμίαν ἀμοιβήν, ἀλλὰ τὸ ἐναντίον αὐτοὶ καὶ ἡ χώρα αὐτῶν ὑπέφερον τὰς μεγαλυτέρας καταστροφὰς ἐκ τοῦ πολέμου.

Οἱ δύο πρώτοι πόλεμοι. — Οἱ πόλεμοι ἡρχισαν ὅλη γὰ ἔτη μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως μὲ πολλὴν ἀγριότητα. Ο Μωάμεθ ἐπριόνιζε τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἔκαμψε φρικαλέας καταστροφὰς εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Οἱ Ἐνετοὶ ἐνεκήθησαν καὶ ἔχασαν πολλὰς κτήσεις.

“Άλλος μέγας πόλεμος ἔγινεν ἐπὶ Σολεύμαν τοῦ Μεγαλοπρεποῦς. Οἱ Ἐνετοὶ ἔχασαν τὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου, ὀλόκληρος δὲ ἡ Πελοπόννησος ἔγινε Τουρκικὴ (κατὰ τὸ 1550). Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων ἐξηπλώνετο εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς δὲ τοὺς Ἐνετοὺς ἔμειναν μόνον μερικαὶ ἀπὸ τὰς Ἰονίους νήσους καὶ ἡ Κρήτη, ἡ σπουδαιοτέρα κτήσις αὐτῶν.

Ο πόλεμος διὰ τὴν Κρήτην — Μακροχρόνιος ἰδίως ὑπῆρξεν ὁ πόλεμος, ὁ ὅποιος ἔγινε (περὶ τὸ 1650) διὰ τὴν Κρήτην. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπῆγεν αἰφνιδίως καὶ ἐπετέθη κατὰ τῆς Κρήτης. Τότε ἡ Ἐνετικὴ διοίκησις, διὰ νὰ περιποιηθῇ τοὺς Ἑλληνας, ἔξεδωκε προκήρυξιν, ἡ ὅποια ἔλεγεν: «Μεταξὺ τῶν ὑπηρόων λαῶν τὸ ἔνδοξον καὶ βασιλικὸν Ἑλληνικὸν γένος πρέπει νὰ προτιμᾶται, διότι ἐκνοιάρχησε πολὺν χρόνον». Οἱ Ἐνετοὶ ὑπερησπίσθησαν μὲ γενναιότητα τὴν νήσον, περίφημος δὲ ἔγινεν ἡ πολιορκία τοῦ Ἡρακλείου. Τέλος μετὰ 25 ἑτῶν ἥρωϊκοὺς ἀγῶνας οἱ Ἐνετοὶ ἡγαγκάσθησαν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν Κρήτην (1669).

Ο πόλεμος διὰ τὴν Πελοπόννησον. — Μετ’ ὀλίγα ἔτη οἱ Ἐνετοὶ ἔξηκολούθησαν τὸν πόλεμον, τὸν ὅποιον διηγύθυνεν εἰς ἔξοχος πολεμιστής, ὁ Φραγκίσκος Μοροζίνης. Ἐφερε δὲ ὁ πόλεμος οὗτος μεγάλην δόξαν εἰς τὴν Ἐνετίαν. Κατ’ ἀρχὰς ὁ Μοροζίνης ἐκυρίευσεν ὀλόκληρον τὴν Πελοπόννησον (1687), καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐσκίρτησαν ἀπὸ χαράν, διότι ἐνόμισαν ὅτι ἥλθεν ἡ ὥρα τῆς ἐλευθερίας των.

Τὸ ἴδιον ἔτος ὁ Μοροζίνης ἐπεχείρησε τὴν πολιορκίαν τῶν Αθηνῶν. Τότε δὲ συνέδη ἐν μέγα δυστύχημα διὰ τὸν πολιτισμόν. Ὁ Μοροζίνης ἐδομβάρδισε τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου εἶχον δύχυρωθή, οἱ Τούρκοι. Μία δὲ δόμιδα ἐπεσεν εἰς τὸν Παρθενῶνα, ὁ ὅποιος ἐχρησίμευεν ως πυριτιδαποθήκη, καὶ τὸν ἀνετίναξεν εἰς τὸν ἀέρα. Καὶ οὕτως ὑπέστη ἀνεπανόρθωτον καταστροφὴν τὸ ἀνυπέρβλητον ἐκεῖνο μνημεῖον τῆς τέχνης.

Άργότερα όμως η Τουρκία έκυριευσε τὴν Πελοπόννησον (1715). Τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ ΙΗ' αἰώνος ὅλαις αἱ Ἐλληνικαὶ χώραι ἦσαν εἰς τὴν ἔξουσιαν τῶν Τούρκων. Ἀκριθῶς όμως ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἥρχισεν ἡ κατάπτωσις τῶν Τούρκων καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ δούλου Ἐλληνισμοῦ.

γ.—Ἡ διοργάνωσις τῆς κατακτήσεως

Ἄφού οἱ Τούρκοι κατέκτησαν τὰς Χριστιανικὰς χώρας, διωργάνωσαν τὸ κράτος των καὶ ἐκυδέρνων ὡς σκληροὶ κατακτηταὶ τοὺς ὑπόδουλους λαούς.

Οἱ ὑπόδουλοι λαοί. — Ἡ κυριαρχία τῶν Τούρκων ἐπεξετάθη εἰς ὅλην τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου, καὶ οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου ἔγιναν ὑπόδουλοι εἰς αὐτούς. Ἡσαν δὲ οὗτοι οἱ Ρουμάνοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Ἐλληνες. "Ολαὶ αἱ χώραι καὶ οἱ λαοὶ οὗτοι ἀπετέλουν ἄλλοτε μέρος τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας. Εἶχον δὲ λάθει ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας τὴν Ὁρθόδοξον θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Ἡ διοίκησις τῶν Τούρκων. — Ὁ ἀπόλυτος κύριος τῶν χωρῶν, αἱ όποιαι ἐκυριεύθησαν, ἐλέγετο Σουλτάνος (μέγας αὐθέντης). Εἶχε κατοικίαν τὸ Σεράγιον, τὸ ὄποιον, ὅπως καὶ τὸ Βυζαντινὸν παλάτιον, συνίστατο ἀπὸ πολλὰ παλάτια, κήπους, οἰκήματα. Ὁ Σουλτάνος ἦτο ὁ κύριος τῆς χώρας, ὁ κύριος τῶν Μουσουλμάνων καὶ τῶν ὑπόδουλων.

Οἱ ἀρχηγὸς τῆς κυρεργήσεως ἦτο ὁ μέγας Βεζύρης, πρωθυπουργός, ἀς εἴπωμεν. Μὲ τοὺς ἄλλους ὑπουργοὺς ἀπετελεῖτο τὸ Διβάνιον (Συμβούλιον), καὶ ὅλη ἡ κυρεργήσις ἐλέγετο Ὑψηλὴ Πύλη.

Αἱ κατακτηθεῖσαι χώραι διηρέθησαν εἰς μεγάλας περιφερείας. Ὁ διοικητὴς ἐλέγετο πασσᾶς, εἰς δὲ τὰς μικροτέρας περιφερείας βέης καὶ εἰς τὰς μικρὰς πόλεις ἀγᾶς. Μεγάλην δὲ δύναμιν εἶχον εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος οἱ ἵερωμένοι (ἱμάμαι καὶ δερβίσαι). Προσέτι οἱ δικασταί, διαιρούμενοι εἰς πολλὰς τάξεις, ἐκ

τῶν ὁποίων ὁ γνωστότερος ἡτο ὁ κατῆς. Ἐδίκαζον δὲ οὗτοι κατὰ τὸ Κοράνιον, τὸ ὁποῖον ἡτο ἡβάσις τῶν Τουρκικῶν νόμων.

Φεραγγιάδες. Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία δὲν ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἔνα λαόν, ἀλλ' ἀπὸ πολλοὺς λαούς, ἐκείνους, τοὺς ὁποίους κατέκτησαν οἱ νικηταί. Οἱ νικηταὶ ἡσαν οἱ Μουσουλμάνοι, οἱ πιστοί. Αὗτοί εἶχον ὅλα τὰ δικαιώματα. Οἱ νικημένοι ἡσαν οἱ Χριστιανοί, οἱ γκιασούρηδες οἱ ἀπιστοί, οἱ ὁποῖοι ἔζων ως δοῦλοι. Δὲν ἐθεωροῦντο οὗτοι ως ἀνθρώποι, ἀλλ' ως ποίμνιον, ἡσαν οἱ δαγιάδες, περιφρονημένοι καὶ χωρὶς καμμιλαν ἀξίαν.

Οἱ κατακτηταὶ δημως ἀφήκαν τοὺς φαγιάδες νὰ ἔχουν τὴν θρησκείαν καὶ τὴν γλώσσαν των. Κατέστρεψαν τὰ κράτη, δὲν ἥθελον δημως νὰ ἔξολοθρεύσουν τοὺς λαούς. Δὲν ὑπῆρχεν Ἑλληνικὴ Αὐτοκρατορία, οὔτε Βασιλείου Σερβικὸν ἢ Βουλγαρικόν, ὑπῆρχεν δημως λαὸς Ἑλληνικός, ἐπίσης καὶ Σερβικὸς καὶ Βουλγαρικός. Διότι οἱ φαγιάδες ἔχρειάζοντο εἰς τοὺς Τούρκους διὰ νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους.

Ἡσαν δὲ πολλῶν εἰδῶν οἱ φόροι, τὸ χαράτσι. Ἀκόμη καὶ διὰ τὴν κεφαλήν των, διὰ νὰ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ ζοῦν, ἐπλήρωνον οἱ φαγιάδες. Ο φοβερώτερος δὲ φόρος ἡτο τὸ γνωστὸν εἰς ἡμᾶς παιδιμάζωμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον κατηρτίζοντο τὰ ισχυρὰ τάγματα τῶν Γενιτσάρων.

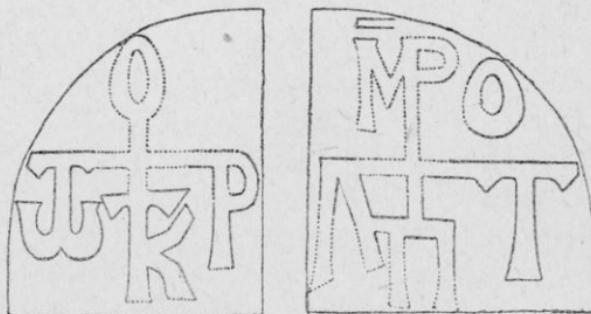
····· βαρβαρότητες εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Ἀνατολήν. — Τὸ ισχυρὸν κράτος τῶν Ὀθωμανῶν δὲν ἐστηρίζετο παρὰ μόνον εἰς τὴν δύναμιν τῶν ὅπλων. Διὰ τοῦτο ἔφερε παντοῦ τὴν καταστροφὴν καὶ τὴν βαρβαρότητα.

Αἱ σπουδαῖαι χῶραι, αἱ ὁποῖαι ἀπετέλουν τὴν Ὀθωμανικὴν Αὐτοκρατορίαν, ἡσαν αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι, ἡ παλαιὰ Ἑλλάς, αἱ χῶραι τοῦ Αἴμου, ἡ Μικρὰ Ἀσία, ἡ Συρία, ἡ Αἴγυπτος. Ἡσαν δηλαδὴ αἱ ἔνδοξοι ἐκεῖναι χῶραι, εἰς τὰς ὁποῖας διεμορφώθη ὁ πολιτισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος. Ἀπὸ τοὺς παναρχαίους χρόνους ἔως τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκικῆς κατακτήσεως, 3000 ἔτη καὶ περισσότερα, ἡ Ἀνατολικὴ Μεσόγειος ἡτο Ἑλλ-

νική θάλασσα, κέντρον τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου. Ὁ Ἑλληνικὸς πολιτισμός τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἡγεῖται εἰς τὰς περὶ τὴν Μεσόγειον χώρας. Τώρα ἡ Ἑλληνικὴ Ἀνατολή, ἀπὸ τὴν ὁποῖαν τὸ φῶς ἐσκορπίσθη εἰς δύο τὸν κόσμον, ἐκλείσθη ἐπὶ πολλοὺς αἰώνας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα.

Ἡ πατέσις καὶ ἡ ἀναγέννησις τοῦ Ἑλληνισμοῦ. — Ὁ Ἑλληνισμὸς εἶχε βυθισθῆ ἐις τὸ σκότος ἐκεῖνο τῆς βαρ-
βαρότητος. Ἐπὶ τρεῖς αἰώνας ἔζησε βίον βασανισμένον καὶ ἔμει-
νεν εἰς τέλειον μαρασμὸν (ἀπὸ τὸν ΙΕ' ἕως τὸν ΙΗ' αἰώνα).
Ἐξαφνα ἀνέκτησε πάλιν ζωὴν, δὲ βίος του καὶ δὲ πολιτισμός
του ἀνεπτύχθησαν εἰς μέγαν βαθμόν. Ἡ ἀναγέννησις ἐκείνη
ἐπέφερε τὸν μέγαν καὶ ἵερὸν Ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς Ανεξαρτησίας.

Αἱ τρεῖς μεγάλαι δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἀνεῳγόνησαν τὸ
δοῦλον ἔθνος ὑπῆρξαν: 1) ἡ Ἐκκλησία, 2) ἡ αὐτοδιοίκησις,
καὶ 3) αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις.

ΜΟΝΟΓΡΑΜΜΑ

Σύμπλεγμα γραμμάτων: «Ο ΖΚΡ—ΜΝΤ».

ΑΓΙΟΙ ΕΝΤΟΣ ΦΥΛΛΩΜΑΤΟΣ
'Από διακοσμητικήν τοιχογραφίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

- α. — **Η Θρησκεία.** — Ο Πατριάρχης καὶ ὁ κληρος. Τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ μοναστήρια.
β. — **Οι Ἔθληνες ἀρχοντες.** — Οι Φαναριῶται. Οι μεγάλοι διερμηνεῖς. Οι ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας.
γ. — **Οι Ἔθληνες εἰς τὰς ἐπαρχίας.** — Ἡ αὐτοδιοίκησις. Αἱ κοινότητες.

α. — **Η θρησκεία.** — Ο Πατριάρχης ὁ καὶ κληρος.

Ἡ μεγαλυτέρα δύναμις, ἡ ὅποια συνεκράτησε τὸν Ἑλληνισμὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, ὑπῆρξεν ἡ διατήρησις τῆς θρησκείας, δηπως ἐπίσης καὶ τῆς γλώσσης. Ο Πατριάρχης ἔγινεν ὁ ἔθναρχης τοῦ ἔθνους καὶ οἱ ἵερωμένοι ἦσαν οἱ καλύτεροι ὁδηγοὶ καὶ προστάται τῶν δούλων.

Ο Πατριάρχης — Ο Μωάμεθ ἔδωκε μερικὰς θρησκευτικὰς ἐλευθερίας εἰς τοὺς βαγιάδες. Κάθε Χριστιανικὸς λαὸς εἶχε τὸν θρησκευτικὸν ἀρχηγόν του. Ο ἀνώτατος ἦτο ὁ πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων. Ο Μωάμεθ διέταξε νὰ ἐκλεγῇ πατριάρχης ὁ Γεώργιος Σχολάριος μὲ τὸ ὄνομα Γεννάδιος. Ο κατακτητὴς ἔκαμεν εἰς αὐτὸν μεγάλας τιμᾶς καὶ τοῦ ἔδωκεν ἐγγράφως τὰ προνόμια τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἔθνους. Ο πατριάρχης εἶχε τὴν ἀνωτάτην διοίκησιν τῆς ἐκκλησίας. Οι ἐπίσκοποι, τὰ μοναστήρια, ὅλος ἐν γένει ὁ κληρος ἐξηρτώντο ἀπὸ αὐτὸν.

Διὰ τοὺς Τούρκους ὁ πατριάρχης τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἦτο ὁ ὑπόλογος διὰ τὸ ἔθνος του. Οἱ πατριάρχαι λοιπὸν ἥσαν δοῦλοι τοῦ Διδανίου. Πολλοὶ ἔξ αὐτῶν ὑπερησπίσθησαν γενναιότατα τὰ δικαιώματα τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι τοῦ κατακτητοῦ, ἀνεδείχθησαν ἀληθινοὶ ἥρωες. Ὅλοι σχεδὸν ὑπέστησαν καταδίώξεις, ἔξωρίσθησαν, ἐμαρτύρησαν, ἄλλοι ἐφονεύθησαν, ἀλλ' ἔμενον ἀκλόνητοι εἰς τὴν φύλαξιν τῶν δικαιωμάτων τοῦ Ἐθνους καὶ τῶν νόμων, τῶν διοίων ἥσαν φύλακες καὶ προστάται.

‘Φ Ηματριάρχης ἡτο ὁ ἔθναρχης. — “Ολοι οἱ πατριάρχαι ὑπεστήριξαν τὸ δοῦλον γένος εἰς τὰς δυστυχίας του, Ιδίως δὲ ἐφρόντισαν διὰ νὰ διαδώσουν τὴν παιδείαν.

‘Ο Πατριάρχης ἦτο ὁ ἀρχηγὸς τοῦ δούλου Γένους. Οἱ Χριστιανοὶ τὸν ἐπροσκύνουν ως αὐθέντην καὶ βασιλέα. Διὰ τὸ διόδουλον Ἐλληνικὸν γένος ἦτο ὁ ἔθναρχης, ὅπως τὸν ἔλεγον καὶ αὐτοὶ οἱ ίδιοι οἱ Τούρκοι. Εἶχε τριγύρω του ἀληθινὴν αὐλήν, ὅπως ὁ Αὐτοκράτωρ, τὴν Ἱερὰν Σύνοδον καὶ πλῆθος ιερωμένων ὑπαλλήλων. Ἡτο ως εἰς Χριστιανὸς Αὐτοκράτωρ τῶν δούλων.

‘Φ αληθος. Τὰ μοναστήρια. — Αἱ διόδουλοι χώραι ἥσαν διηγημέναι εἰς μητροπόλεις καὶ ἐπισκοπάς. ‘Ο πατριάρ-

Ιησοῦς Χριστός— Νικᾶ
Φως— Χριστοῦ

Φαίνει— πᾶσιν
Ιησοῦ— σῶσον με.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΩΓΡΑΦΙΣΜΕΝΟΣ

χης ἐξέλεγε τοὺς μητροπολίτας καὶ τοὺς ἐπισκόπους, οὗτοι δὲ πάλιν τοὺς κατωτέρους αληθινούς. Αἱ μητροπόλεις ἐπροσπά-

θουν νὰ διατηροῦν σχολεῖα καὶ φιλανθρωπικὰ ἰδρύματα. Καὶ οἱ Μητροπολῖται μὲ τὴν παιδείαν των καὶ οἱ ιερεῖς μὲ τὰς ἀρετάς των ἡσαν πολὺ σεβαστοὶ εἰς τὸν λαόν. Ὁ σύνδεσμος δὲ οὗτος τοῦ κλήρου καὶ τοῦ ὑποδούλου Ἑλληνικοῦ λαοῦ ὅπηρξε μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις τοῦ ἔθνους.

Πολὺ δὲ μεγάλην ἐπίδρασιν εἶχον εἰς τὸν λαόν καὶ οἱ μονα-

«Δεῦτε πρὸ	ἀναπλάσω
μὲ πάντες	ὑμᾶς ἄρα-
οἱ οικιών-	τε τὸν ζυ-
τες καὶ πε-	γόν μου ἐφ' ὁ-
φορτισμέ-	μᾶς καὶ μά-
νοι καγώ	θετε ἀπ' ἐμοῦ».

ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ

‘Από Εὐαγγέλιον ζωγραφισμένον εἰς τοιχογραφίαν.

χοί, οἱ καλόγοροι. Πολυάριθμα ἡσαν τὰ μοναστήρια, εἰς τὰ όποια κατέφευγον οἱ ἀνθρώποι διὰ νὰ εὕρουν κατὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους τὴν ἡσυχίαν των. Τὰ σπουδαιότερα ἡσαν ἡ Ἀγία Λαΐδα πλησίον εἰς τὰ Καλάδρυτα, τὰ Μετέωρα πλησίον εἰς τὰ Τρίκκαλα. Ὁνομαστὸν δὲ ἐξηκολούθησε νὰ είναι ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους τὸ ὅρος Ἀθως, τὸ Ἀγιον Ὄρος εἰς τὴν Χαλκιδικήν. Τὰ μοναστήρια τοῦ Ἀγίου Ὄρους ἔγιναν κέντρον παιδείας καὶ παρέσχον πολὺ μεγάλην εὐεργεσίαν εἰς τὸ δούλον ἔθνος.

**β. — Οι "Ελληνες ἄρχοντες
τῆς Κωνσταντινουπόλεως.**

Οι Τούρκοι μετεχειρίζοντο εἰς τὰς μεγάλας ὑπηρεσίας τοὺς εὐγενεῖς "Ελληνας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντα Φαναριώτας. Κατώρθωσαν δὲ καὶ οὗτοι νὰ δειχθοῦν εἰς πολλὰς περιστάσεις προστάται τοῦ Ἐθνους.

Οἱ Φαναριώτας. — Περὶ τὸν Πατριάρχην συνηθροίσθησαν τὰ λείψανα μεγάλων διζαντινῶν οἰκογενειῶν. Οὕτως ἐσχηματίσθη μία σπουδαία Ἐλληνικὴ ἀριστοκρατία εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἥτις κατόρκει εἰς τὴν συνοικίαν Φαναρίουν, ὅπου εἶναι καὶ σήμερον τὰ Πατριαρχεῖα, καὶ διὰ τοῦτο ὡνομάσθησαν Φαναριώτας.

Οἱ "Ελληνες τοῦ Φαναρίου εἰχον γίνει πλούσιοι ἀπὸ τὸ ἐμπόριον καὶ ἦσαν πολυμαθέστατοι. Μὲ τὴν εὐφυΐαν καὶ

τὰς γνώσεις των ἀπέκτησαν μεγάλην ἐπιδρασιν. Οἱ Τούρκοι εἶναι

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Τιτορία

ΕΙΣ ΦΑΝΑΡΙΩΤΗΣ ΗΓΕΜΩΝ

'Απὸ παλαιῶν ξυλογραφιῶν. — Οἱ ήγεμών τῆς Μολδοβελαχίας Ἀλέξανδρος Τψηλάντης (κατὰ τὸ 1780), πατήρ τοῦ στρατηγοῦ.

λαὸς ἀμαθῆς, ἀκατάλληλος διὰ τὴν διοίκησιν. Ἡναγκάσθησαν λοιπὸν νὰ καταφύγουν εἰς τοὺς Ἐλληνας. Ἡ Ψυχλή Πύλη ἐξέλεγεν ώς πολιτικοὺς ὑπαλλήλους Ἐλληνας Φαναριώτας.

Οἱ μεγάλοι Διερμηνεῖς — Ιδίως οἱ Τούρκοι ἡναγκάσθησαν νὰ μεταχειρισθοῦν Φαναριώτας διὰ τὰς σχέσεις των μὲ τοὺς λαοὺς τῆς Δύσεως. Μόνον οἱ Φαναριώταις ἤξευραν νὰ συντάσσουν ἔγγραφα καὶ νὰ δμιοῦσιν ξένας γλώσσας. Μετεχειρίζοντο δὲ τότε οἱ Τούρκοι εἰς τὴν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν των καὶ τὴν Ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἔδαλαν λοιπὸν Ἐλληνας εἰς τὰς ὑψηλὰς θέσεις τῆς διπλωματίας.

Κατ’ ἀρχὰς οἱ Ἐλληνες ὑπάλληλοι τῆς Πύλης ἐλέγοντο γραμματικοί. Διότι συνέτασσον τὰ ἔγγραφα καὶ ἐκράτουν τοὺς λογαριασμούς. Αργότερα ἔλαθον τὸν τίτλον μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ εἶχον πολὺ ὑψηλὴν θέσιν. Οἱ Ἐλληνες οὗτοι ὑπάλληλοι ἦσαν σχεδὸν ὑπουργοὶ τῶν ἐξωτερικῶν εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος.

ΕΙΣ ΦΑΝΑΡΙΩΤΗΣ ΗΓΕΜΩΝ

·*Ἀπὸ παλαιὰν ἐνλογραφίαν.*
·*Ο ἡγεμὼν τῆς Μολδαβίας Μεχαήλ Σοῦτσος (κατὰ τὸ 1820).*
·*ὅποιων οἱ ἀπόγονοι σώζονται ἕως σήμερον (Μαυροκορδάτοι, Ψυχλάνται, Σοῦτσοι κλπ.).*

Αὲ Ηγεμονέας. — Ἡ Βλαχία καὶ ἡ Μολδαβία, αἱ ὅποιαι ἀπετέλεσαν τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν, ἀνήκουν εἰς τὸ Τουρκικὸν κράτος. Ἡ Πύλη ἀπὸ τὸν IZ' αἰῶνα ἔστελλεν εἰς τὰς χώρας ταύτας Φαναριώτας ώς ηγεμόνας. Οἱ Ἐλληνες οὗτοι αὐθένται ἦσαν ώς πραγματικοὶ βασιλεῖς εἰς τὰς μεγάλας καὶ πλουσίας ἐκείνας χώρας παρὰ τὸν Δούναβιν, αἱ ὅποιαι ἐλέγοντο ηγεμονίαι. Ἀνήκουν δὲ εἰς τοὺς μεγαλυτέρους Ἐλληνικοὺς οἰκους, τῶν ὅποιων οἱ ἀπόγονοι σώζονται ἕως σήμερον (Μαυροκορδάτοι, Ψυχλάνται, Σοῦτσοι κλπ.).

Ο. Έλληνεσμὸς εἰς τὴν Ρουμανίαν. — Τόσον μεγάλη υπῆρξεν ἡ ἐπιδρασίς τοῦ Ἐλληνισμοῦ, ὅστε ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῶν Ἐλλήνων ἡγεμόνων ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρουμανίας Ἐλληνικὴ περίοδος (ὁ ΙΗ' αἰών). Οἱ Φαναριώται ἡγεμόνες διέδωκαν τὴν Ἐλληνικὴν παιδείαν καὶ εἰσήγαγον εἰς τοὺς ἀξέστους χωρικοὺς τῆς Βλαχίας τὴν Ἐλληνικὴν ἐξημέρωσιν καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἡ Ἐλληνικὴ γλώσσα ἦτο ἡ γλώσσα τῆς ἀριστοκρατίας, πολλαὶ δὲ εὐγενεῖς Ρουμανικαὶ οἰκογένειαι ἐξελληνίσθησαν. Ἡ Μολδοβλαχία ἔγινε τότε ως μία μεγάλη Ἐλληνικὴ ἀποικία.

III προστασία τοῦ ἔθνους. — Οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς ἐφάνησαν ωφέλιμοι εἰς τὴν Υψηλὴν Πύλην. Παρέσχον ὅμως καὶ πολὺ μεγάλας υπηρεσίας εἰς τὸ δούλον ἔλιγος αὐτῶν.

Ἐν γένει οἱ Φαναριώται ἀπετέλεσαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τὴν ἀνωτάτην τάξιν τοῦ ἔθνους. Ἀπὸ δληγη τὴν Ἐλλάδα ἥρχοντο οἱ δούλοι εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν διὰ νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν των. Μὲ τὴν μεγάλην δύναμιν των ἐπροστάτευον καὶ ἔσωζον τοὺς δούλους ἀδελφούς των. Μὲ τὴν μεγάλην δὲ παιδείαν καὶ τὸν πολιτισμόν των ἐδείκνυον πόσον μεγάλην ὑπεροχὴν εἶχεν ἡ Ἐλληνικὴ φυλὴ ἀπέναντι τοῦ διαρδάρου λαοῦ, δ ὅποιος τὴν κατέκτησε.

γ.—**Οἱ Ἐλληνες εἰς τὰς ἐπαρχίας. Αἱ κοινότητες.**

Διὰ νὰ εἰσπράττουν εὔκολωτερον οἱ Τοῦρκοι τοὺς φόρους, ἀφῆκαν εἰς μερικὰς Ἐλληνικὰς χώρας ὀλίγας ἐλευθερίας. Ἐκ τούτου προήλθον αἱ κοινότητες, αἱ ὅποιαι παρέσχον μεγάλας ωφελείας εἰς τὸ ἔθνος.

IV διοικήσεις τῆς χώρας. — Αἱ Ἐλληνικαὶ χώραι διηγρέθησαν ύπὸ τῶν κατακτητῶν εἰς τέσσαρας μεγάλας διοικήσεις, τὴν Μακεδονίαν, τὴν Θεσσαλίαν, τὴν Εύβοιαν μὲ τὴν

Στερεὰν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Πελοπόννησον, τὰς ὁποίας ἐκυδέρνων οἱ πασάδες.

Ἡ γῆ, ἡ ὁποῖα ἀνήκεν εἰς τοὺς Ἑλληνας κατοίκους, περιῆλθε, κατὰ τὸ δικαίωμα τῆς κατακτήσεως, εἰς τὴν κυριότητα τοῦ Σουλτάνου. Μερικοὶ δημοσίες ἀπὸ τοὺς δουλούς διετήρησαν μηκρὰ κτήματα, τὰ ὁποῖα ἐκαλλιέργουν πληρώνοντες βαρὺν φόρον ἀπὸ τὰ προϊόντα αὐτῶν.

Αἱ κοινότητες. — Ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἦτο τόσον πολὺ ἐρριζωμένη εἰς τοὺς Ἑλληνας ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα, ὥστε ἀκόμη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας ἀνεπτύχθη ἡ αὐτοδιοίκησις.

Τὰ χωρία μιᾶς περιφερείας μὲ τοὺς κατοίκους των ἀπετέλουν μίαν κοινότητα. Ἐκυδερνῶντο δὲ αἱ κοινότητες ἀπὸ Ἑλληνας ἀρχοντας, οἱ δοποῖοι εἰχον διάφορα δνόματα, ἐλέγοντο συνήθως δημιογέροντες, εἰς ἄλλα μέρη προεστοί ἢ ἐπίτροποι. Γενικῶς δὲ ἐλέγοντο ἀρχοντες ἢ προύχοντες.

Τοὺς ἀρχοντας αὐτοὺς ἐξέλεγεν ἑκάστη κοινότης, δηλαδὴ οἱ κάτοικοι τῆς περιφερείας. Αὐτοὶ εἰσέπραττον, ἐπλήρωνον τοὺς φόρους, καὶ ἐν γένει διεχειρίζοντο τὴν περιουσίαν τῆς κοινότητος. Ὅσα χρήματα ἔμενον τὰ μετεχειρίζοντο διὰ νὰ βοηθοῦν τοὺς δυστυχεῖς συγχωριαγούς των καὶ νὰ προστατεύουν τοὺς καταδιωκομένους συμπατριώτας των.

Ἡ εἰσπραξίες τῶν φόρων. — Ἡ αἰτία, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ Τούρκοι ἀφησαν διλίγας ἐλευθερίας εἰς μερικὰ μέρη, ἦτο ἡ εὐκολία, τὴν ὁποίαν ἐζήτουν, διὰ νὰ εἰσπράττουν τοὺς φόρους. Οἱ Τούρκοι, οἱ δοποῖοι ἡσαν νωθροὶ καὶ ἀμελεῖς, ἔδειπον, ὅτι οἱ Ἑλληνες εἰχον τὴν ἴκανότητα νὰ κανονίζουν μόνοι τὰς ὑποθέσεις των. Διὰ νὰ μὴ ἐνοχλοῦνται αὐτοὶ, διὰ τοῦτο ἀφιναν τοὺς κατοίκους νὰ συλλέγουν καὶ νὰ πληρώνουν τοὺς φόρους. Οἱ Ἑλληνες ἀρχοντες τῶν χωρίων εἰσέπραττον, δπως ἥθελον, καὶ συνέλεγον, δπως ἥξευρον, τὰ χρήματα. Ὁ Τούρκος ἥθελε μόνον νὰ ἔχῃ τὸ ὄρισμένον εἰσόδημά του ἀπὸ κάθε χωρίον.

Τὰ κεφαλοχώρια. — Εἰς τὰ δρεινὰ μάλιστα μέρη, ὅπου οἱ Τούρκοι ἔδιαρύνοντο νὰ ὑπάγουν, ἀφιναν ὅλος διόλου ἐλεύθερα τὰ χωρία. Πολλὰ μαζὶ ἀπετέλουν μίαν ἔνωσιν καὶ ἐλέγοντο κεφαλοχώρια. Ο διοικητής, ὁ ὅποιος ἦτο "Ελλην, ἐλέγετο κοτζάμπασης. Ἐνίστε οἱ κοτζαμπάσηδες ἐπίειζον τοὺς κατοίκους καὶ διὰ τοῦτο ἐθεωροῦντο ὡς τύραννοι.

Ἄξι νῆσοι. — Τὸ ἵδιον ἔγινε καὶ εἰς τὰς πολυαρέθμους "Ελληνικὰς νήσους. Οἱ Τούρκοι ἔδιαρύνοντο νὰ στέλλουν διοικητὰς εἰς τοὺς γυμνοὺς ἔκεινους βράχους. Διὰ τοῦτο ἀφησαν εἰς τοὺς νησιώτας τὰς ἐλευθερίας καὶ τὰς συνηθείας των. Πολλαὶ νῆσοι ἐκυδερνώντο μόναι ἀπὸ διοικητάς, τοὺς ὅποιους ἐξέλεγεν ὁ λαὸς καὶ οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο ἐπίτροποι. Κάθε ἔτος ὁ Τούρκος ναύαρχος ἔκαμψε τὸν γύρον του εἰς τὰς νήσους, οἱ ἐπίτροποι ἀνήρχοντο εἰς τὰ πλοῖα καὶ ἐπλήρωντον τοὺς φόρους.

Μὲ τὰς διλγας αὐτὰς ἐλευθερίας, τὰς ὅποιας ἀπέκτησαν οἱ "Ελληνες διὰ τῆς ἴκανοτήτος των, ἀνεπτύχθη ὁ κοινωνικὸς βίος τοῦ ἔθνους κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας.

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ

"Η Παναγία μὲ τὰς χεῖρας ἡπλωμένης εἰς προσευχὴν ἐνωγραφίζετο πάντοτε εἰς τὴν κόγχην τοῦ ιεροῦ. Η ἐπιγραφὴ λέγει : « Μήτηρ Θεοῦ — ἡ τῶν οὐρανῶν πλατυτέρα ».

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ
'Από τοιχογραφίαν εἰς παλαιάν ἐκκλησίαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

ΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ Ο ΣΤΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΝΑΥΤΙΚΟΝ

- α. — **Αἱ ἑλεύθεραι ὁρειναὶ χῶραι.** — Οἱ Σουλιώται καὶ οἱ Μανιάται
Τὰ πολεμικὰ ἥθη των.
β. — **Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ οἱ κλέφται.** — Οἱ βίοι καὶ οἱ ἀγῶνες των. Τὰ
ἀρματωλίκια.
γ. — **Ἡ ναυτικὴ δύναμις.** — Οἱ Ἑλληνες ναυτικοί. Ἡ γῆδρα, αἱ Σπέτσαι
καὶ τὰ Ψαρά. Οἱ Ἑλληνικός στόλος.

a. — Αἱ ἑλεύθεραι ὁρειναὶ χῶραι.

Ις τὰς ὁρεινὰς χώρας οἱ Ἑλληνες διετήρησαν
κάποιαν ἑλευθερίαν καὶ κατὰ τὴν δουλείαν.
Ίδιως δὲ ἐντελῶς ἀνεξάρτητοι χώραι ἔμειναν
τὸ Σοῦλι εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἡ Μάνη εἰς τὴν
Πελοπόννησον.

Αἱ ὁρειναὶ χῶραι. — Τὸ παλαιὸν φιλοπόλεμον πνεῦμα
τῶν Ἑλλήνων διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας,
συνετέλεσε δὲ εἰς τὸ νὰ μείνουν οἱ Ἑλληνες σχεδὸν ἀνεξάρτη-
τοι εἰς τὰ ὁρεινὰ μέρη. Ἀλλως τε οἱ Τούρκοι ἐπροτίμιων τὰς
πεδιάδας καὶ τοὺς εὐφόρους τόπους.

Αἱ κυριώτεραι χώραι, εἰς τὰς ὁποῖας διετηρήθη ἡ ἑλευθε-
ρία, ἦσαν τὰ ὁρεινὰ μέρη τῆς Βορείας Ἑλλάδος, τῆς Πελοποννή-

σου, καὶ τῆς Κρήτης. Εἰς τὰ βουνά τῆς Ἡπείρου, εἰς τὸν Ὀλυμπὸν, τὴν Ηίνδον, τὸν Ταῦγετον, εἰς τὰ Σφακιὰ τῆς Κρήτης, ἔξησαν οἱ Ἑλληνες σχεδὸν ἐλεύθεροι κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Οἱ Ἡπειρῶται, οἱ Μανιάται, οἱ Σφακιανοὶ διετήρησαν τὰ ἀρχαῖα πολεμικά των ἔθιμα καὶ τὸν ἡρωϊσμὸν τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς. Ιδίως δὲ εἰς τὴν Ἡπείρον καὶ τὴν Πελοπόννησον, οἱ νάτοικοι ἔξησκήθησαν τελείως εἰς τὸν πόλεμον.

Τὸ Σουλι καὶ οἱ Σουλιώται. — Εἰς τὰ ἄγρια βουνά τῆς ἀρχαῖας Θεσπρωτίας, εἰς τὴν Ἡπείρον, είχον καταφύγει κατὰ τὸν ΙΖ' αἰώνα μερικαὶ Ἡπειρωτικαὶ οἰκογένειαι διὰ νὰ σωθοῦν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἐκτισαν εἰς πολὺ ἀποκρήμνους βράχους χωρία, ἐκ τῶν ὅποιων σπουδαιότερον, ἥ πρωτεύουσα, ἀς εἶπωμεν, ἥτο τὸ Σουλι. Εἰς τὴν πεδιάδα ὑπῆρχον πολλὰ ἄλλα χωρία, τὰ ὅποια ἦσαν ὡς σύμμαχοι. Οἱ γέροντες τῶν χωρίων ἀπετέλουν ἐνσυμβούλιον, τὸ ὅποιον διηγύθυνε τὰς σπουδαίας ὑποθέσεις.

Οἱ Σουλιώται εἴχον ως στρατιώται καὶ μὲ τὴν ιδίαν πτωχείαν, δπως οἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάται. Οὔτε ἐμπόριον οὔτε γράμματα ἤξευρον. Τὸ μόνον πρᾶγμα που ἐγνώριζον ἥτο νὰ μεταχειρίζωνται τὰ ὅπλα. Ἡσαν δὲ ἀνδρες εὐσωμοὶ καὶ ῥωμαλέοι. Είχον μικρὰν κόμην καὶ μύστακα, ἦσαν ὄψηλοι καὶ εὐκίνητοι. Ἀκόμη δὲ καὶ αἱ γυναῖκες ἦσαν ἀνδρεῖαι, ὡς αἱ ἀρχαῖοι Σπαρτιάτισται, καὶ πολλὰς φορὰς ἐκράτουν καὶ αὐται τὰ ὅπλα μαζὶ μὲ τοὺς ἀνδρας.

«Κανένας καμίαν τέχνην ἥ πραγματείαν δὲν μετεχειρίζοντο, παρὰ δῆλη τους ἥ γύμνασις παιδιόθεν εἶναι εἰς τὰ ἀρματα. Μὲ αὐτὰ τρόγουν, μὲ αὐτὰ κοιμοῦνται καὶ μὲ αὐτὰ ἔχουνοῦν». Ο παλαιός ιστορικὸς **Περραΐδης**.

Τῇ Μάνη καὶ οἱ Μανιάται. — Εἰς τὴν ἄγονον χώραν τοῦ Ταῦγετου πρὸς τὸ Ταίναρον, ἥ ὅποια λέγεται Μάνη, κατέκει ἀνέκαθεν φιλοπόλεμος λαός, οἱ Μανιάται.

Καὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας οἱ Μανιάται ἔμειναν ἀνεξάρτητοι καὶ είχον ιδιαίτερα τῶν διοίκησιν. «Οπως οἱ Σουλιώται, είχον κάμει καὶ οἱ Μανιάται ἐν εἶδος ὁμοσπονδίας. Κάθε

χωρίον είχε τὸν ἰδικόν του ἀρχηγόν, ὁ ὅποιος ἐλέγετο καπετάνος. "Ολοι μαζὶ οἱ καπετάνοι τῆς Μάνης ἀπετέλουν τὸ Συμβούλιον τῆς ὁμοσπονδίας, τῆς ὅποιας ὁ ἀρχηγός, ὁ πρῶτος καπετάνος, ἐξελέγετο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Ὁ Σουλτάνος τὸν ἀνεγνώριζεν ὡς ἀρχηγὸν καὶ τοῦ ἔδιδε τὸν τίτλον μπένης.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Ἐλλάδος, εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ εἰς τὴν Μάνην, διετηρήθη τελείως ἡ ἐλευθερία. Εἰς τὰς χώρας δὲ αὐτὰς ἰδίως διωργανώθησαν καὶ ἐξησκήθησαν αἱ ἔνοπλοι δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἐχρησίμευσαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ Ἑθνους. 8329

β. — Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέπται.

Ἀκόμη σπουδαιότερος πεζικὸς στρατὸς τῆς Ἐπαναστάσεως συνεκροτήθη ἀπὸ τοὺς ἐνόπλους Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι εἶχον καταφύγει εἰς τὰ ὅρη. Οὗτοι ἦσαν οἱ περίφημοι κλέπται καὶ ἀρματωλοί, οἱ ὅποιοι ἐδόξασαν τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα τῆς Ἐλλάδος.

Οἱ κλέφται. — Εἰς δλας ἐν γένει τὰς ὀρεινὰς χώρας τῆς Ἐλλάδος, ἀπὸ τὸν Ὄλυμπον ἕως τὸ Ταίναρον, εἶχον καταφύγει φιλοπόλεμοι ἀνδρες, οἱ ὅποιοι δὲν ἥδυναντο νὰ ζήσουν εἰς τὴν δουλείαν. Αἱ δὲ καταπιέσεις τῶν Τούρκων ηὕξανον τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν. Κατέφευγον λοιπὸν εἰς τὰ ὅρη, διότι δὲν ἥδυναντο νὰ κύψουν τὸν τράχηλόν των εἰς τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἀπὸ τὰ βουνά των δὲ κατέβαινον εἰς τὰς πεδιάδας καὶ ἐλήστευον τοὺς Τούρκους. Διὰ τοῦτο ὠνομάσθησαν κλέφται. Ἰδού παριστάνεται εἰς ἐν ποίημα ὁ πόθος τῆς ἐλευθερίας:

« Μάνα, σοῦ λέω δὲν μπορῶ τοὺς Τούρκους νὰ δουλεύω,
Θὰ πάρω τὸ ντουφέκι μου νὰ πάω νὰ γίνω κλέφτης.
Νὰ κατοικήσω στὰ βουνά καὶ στές φηλές ὁρούλες ».

Οἱ ἀρματωλοί. — Οἱ κλέφται τόσον πολὺ ἡγώχλουν τοὺς Τούρκους, ὅστε ἡ Γψηλὴ Πύλη ἡγαγκάσθη νὰ συνθηκολογήσῃ μὲ πολλούς. Τοὺς προσέλαθεν εἰς τὴν ὄπηρεσίαν τῆς καὶ ἀνέθη-

κεν εἰς αὐτοὺς τὴν καταδίωξιν τῶν ληστῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον συνεκροτήθησαν εἰς διάφορα μέρη ἔξωπλισμένα σώματα. Οἱ ἄνδρες, οἱ ὅποιοι ἀπετέλουν αὐτά, ὡνομάσθησαν ἀρματωλοί, διότι ἔφερον ἀρματα, δηλαδὴ ὄπλα.

Ο ἀρχηγὸς τῶν ἀρματωλῶν σωμάτων ἦτο ὁ καπετάνιος, οἱ δὲ στρατιώται ήσαν παλληκάρια, διότι ἐδιάλεγε τοὺς ἄνδρεις οτέρους. Ο ὑπασπιστὴς τοῦ καπετάνιου ἦτο τὸ πρωτοπαλλήκαρον αὐτοῦ. Ἐκαστον σώμα εἶχε τὴν σημαῖαν του μὲ τὸν σταυρόν, τὸ φλάμπουρο, εἰς τὸ ὅποιον ἦτο ζωγραφισμένη ἡ Παναγία, εἴτε οἱ μεγαλομάρτυρες καὶ στρατηλάται "Ἄγιος Γεώργιος καὶ Ἅγιος Δημήτριος.

Οἱ ἀγῶνες τῶν ἀρματωλῶν. — "Αν καὶ ήσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Πόλης οἱ ἀρματωλοί, ὅμως δὲν ἐλησμόνουν, ὅτι οἱ Τούρκοι ήσαν οἱ κατακτηταὶ των. Πολλὰς φοράς ἥρχοντο εἰς συμπλοκὰς μὲ αὐτούς. Καὶ τότε εἶχον φυσικοὺς συμμάχους των τοὺς κλέφτας.

Οἱ Τούρκοι πασάδες διαρκῶς ἐζήτουν ν' ἀπογυμνώνουν τοὺς "Ἐλληνας ἀπὸ τὰ κτήματά των καὶ ἀπὸ δ, τι ἄλλο εἰχον. Ἀλλ' οἱ ἀρματωλοί καὶ οἱ κλέφται ὑπερησπίζοντο τοὺς ἀδικουμένους, καὶ διὰ τοῦτο εύρισκοντο διαρκῶς εἰς πόλεμον μὲ τοὺς πασάδες. Κατεδίωκον, κατέσφαζον τοὺς Τούρκους καὶ ἔκαψαν ἐλεύθερα τὰ χωρία τῆς περιφερείας των. Εἰς τὰ τραγούδια τῶν κλεφτῶν βλέπομεν τὴν μανίαν των ἐναντίον τῶν Τούρκων. Ο κλέφτης καυχᾶται καὶ λέγει:

«'ΒΕΦΗΤΑ ἀγάδες σκότωσα κι' ἔκαψα τὰ χωριά τους
Κι' δσσους στὸν τόπο ἄφησα καὶ Τούρκους κι' Ἀρβανίτες
Είναι πολλοί, ποιλάκι μου, καὶ μετρημό δὲν ἔχουν». 12/3/29

Τὰ λημέρεα καὶ τὰ ἀρματωλέντα. — Τὰ στρατόπεδα τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν ἀρματωλῶν ήσαν μακράν εἰς τὰ ὅρη. Ἐλέγοντο λημέρεα, καὶ τὰ σπουδαιότερα ήσαν ἐπάνω εἰς τὰ μεγαλύτερα ὅρη τῆς Βορείας Ἐλλάδος, εἰς τὰ "Ἀγραφα εἰς τὴν Πίνδον, τὸν "Ολυμπὸν. Ἀπὸ ἐκεῖ ὑψηλὰ εἶχον εἰς τὴν δικαιοδοσίαν

των μίαν ώρισμένην περιφέρειαν, ή ὅποια ἐλέγετο ἀρματωλίκι η καπετανάτον.

Ο βέος τῶν αλεφτῶν. — Τὸ κυριώτερὸν ἔνδυμα τῶν αλεφτῶν ἦτο ἡ φουστανέλλα. Ἀνωθεν τοῦ ἑσωτερικοῦ ὑποκαμί-

ΠΑΛΑΙΑ ΓΑΛΑΖΑΝΙΑ ΛΑΖΑΡΙΤΙΚΑ ΗΓΑΝΑΙΑ
Από παλαιά εἰκόνα. — "Ἔσχη καθ' θυοὺς τρόπου ἐγένενται καὶ φαγισμένοι"

σου ἐφόρουν γιλέκιον καὶ εἰς τοὺς πόδας κάλτσας ἐν εἶδει περικνημίδων, ως ὑπόδεσιν δὲ εἶχον τὰ τσαρούχια. Οἱ ἐπενδύτης των ἦτο ἡ κάπα.

Η μόνη ένασχόλγοις τῶν ἀνδρείων ἔκεινων ἦσαν τὰ ὅπλα, τὰ ἄρματα, αἱ ἀσκήσεις δὲ γῆσαν ἢ ἀνάπαυσίς των. Ἐρριπτον στὸ σημεῖο μὲ ἀξιοθαύμαστον ἀκρίβειαν. Ἐγυμνάζοντο, ὥπως οἱ ἀρχαῖοι, εἰς τὸ νῦν βίπτουν λιθάρι, νὰ πηδοῦν καὶ νὰ τρέχουν.

Ἄν καὶ ἔζων οἱ κλέφται τόσον σκληρὸν βίον, εἶχον ὅμως γενναῖα αἰσθήματα, ἐκράτουν τὸν λόγον των, εἶχον τὸ αἰσθήμα τῆς τιμῆς, ἐσέδοντο τοὺς ξένους, πρὸ παντὸς τὴν θρησκείαν. Τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα τὰ ἑώρταζον μὲ μεγαλοπρέπειαν, ὅπου καὶ ἀν εὐρίσκοντο.

III ἀνδρεία τῶν κλεψυδών. — Η χαρά των ἦτο νὰ κηγυνῶν τοὺς Τούρκους, ἡ δὲ ἀνδρεία καὶ ἡ ἀντοχή των ἦσαν μοναδικαί. Τὰ ἡρωϊκά των καταρθώματα προξενοῦν τὸν θαυμασμόν. Πολλὰς φορὰς ἔμενον τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας χωρὶς νὰ φάγουν καὶ νὰ πίουν, χωρὶς νὰ κοιμηθοῦν. Οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον, ὅτι ἐπὶ τέλους θὰ παρεδίδοντο. Ἀλλ' ἐκεῖνοι ἵνελάμβανον δυνάμεις, ἐφώρμων ἐναντίον των καὶ διέρχοντο τὰ χαρακώματα σῶις καὶ ἀβλαδεῖς.

Ἀλλ' ὅταν τοὺς συνελάμβανον οἱ Τούρκοι, τοὺς ὑπέβαλλον εἰς φοβερὰ βασανιστήρια. Τοὺς ἔσπαζον τὰ ὅστα μὲ μεγάλα σφυριά, τοὺς ἔσούδητον, τοὺς ἔγδερναν ζωντανούς. Υφίσταντο τὰ μαρτύρια χωρὶς νὰ δακρύζουν ἢ ν' ἀναστενάζουν. Εἰς τὰ συμπόσια ἔλεγον ὁ εἰς εἰς τὸν ἄλλον ὃς καλυτέραν εὔχιν «καὶ μολύβι», διότι γῆθελον νὰ εὕρουν τὸν θάνατον ἀπὸ μίαν σφαίραν εἰς τὴν ὥραν τῆς μάχης.

γ.—Η δημιουργία τῆς ναυτικῆς δυνάμεως.

Εἰς τὰ στρεῖς μικρὰς νῆσους, τὴν "Υδραν, τὰς Σπέτσας καὶ τὰ Ψαρά, κατηρτίσθησαν γενναῖοι: γαῦται, καὶ μικρός, ἀλλ' ἴσχυρὸς στόλος, ὁ ὃποῖος ἀπετέλεσε τὸν πολεμικὸν στόλον τοῦ Ἀγῶνος.

Οἱ Ἑλληνες γαυτικοί. — Τὰ Ἑλληνικὰ παράλια καὶ αἱ νῆσοι ποτὲ δὲν ἔπαυσαν ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα νὰ παράγουν ἀν-

δρείους ναυτικούς. Ἀπὸ τούς πρώτους χρόνους τῆς δουλείας οἱ Ἑλληνες ἦσαν οἱ σπουδαιότεροι ναῦται εἰς τὰ Ἐνετικὰ καὶ τὰ Τουρκικὰ πλοῖα.

Ολαὶ σχεδὸν αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι εἶχον πλοῖα. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ἡ Ἑλληνικὴ ναυτιλία ηὔξηθη, ἵδιως δὲ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰώνα προώδευσε πολὺ ταχέως. Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἥρχισαν νὰ ταξιδεύουν μακρὰν καὶ νὰ κάμνουν σπουδαιότατον ἐμπόριον. Ἀφοῦ ἐπλούτησαν αἱ Ἑλληνικαὶ νῆσοι, κατεσκεύασαν περισσότερα καὶ μεγαλύτερα πλοῖα.

Τὰ Υδρα, αἱ Σπέτσαι, τὰ Ψαρά.—Τὰ σπουδαιότερα κέντρα τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἔγιναν αἱ τρεῖς μικραὶ νῆσοι: "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Καὶ αἱ τρεῖς ἥρχισαν νὰ ἀκμάζουν ἀπὸ τὰ μέσα τοῦ ΙΗ' αἰώνος. Πολὺ δὲ ταχέως ἔκαμψαν σπουδαίους στόλους καὶ συνήθισαν μὲ τὸ ἐμπόριον μεγάλα πλούτη. Οἱ Υδραῖοι οἱ Σπετσιώται καὶ οἱ Ψαριανοὶ ἔγιναν ἐνδοξότατοι ναυτικοί, ἐφημίσθησαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ ἐδόξασαν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν.

Τὰ πλοῖα καὶ οἱ ναυτικοί μαζ.—Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα ἦσαν μικρὰ ιστιοφόρα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο βρύκια "Άλλ" οἱ ναῦται τῶν εἶχον ἀξιοθαύμαστον πεῖραν καὶ δεξιότητα. Κάθε πλοῖον εἶχε 100 περίπου ἄνδρας καὶ 10 κανόνια.

ΕΝ ΒΡΙΚΙΟΝ
Τὰ μικρὰ Ἑλληνικὰ ιστιοφόρα ἦσαν
δικίταρτα

Οἱ ναυτικοί μαξ ἦσαν μεγαλόσωμοις καὶ εἶχον ἥρωϊκὰ αἰσθήματα. Ἐθαύματα τὰ κατορθώματα τῶν προγόνων καὶ ἔδιδον εἰς τὰ πλοῖα τῶν ἐνδοξα ὀνόματα τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος, Ηρακλῆς, Ἀχιλλεύς, Δεωνίδας, Θειμιστοκλῆς, Ἐπαμεινώνδας. Τὰ ἑστόλιξον εἰς τὴν πρώτην μὲ ἀνάγλυφα (φιγοῦρες) τῶν παλαιῶν

ΕΛΛΗΝΕΣ ΝΑΥΤΙΚΟΙ

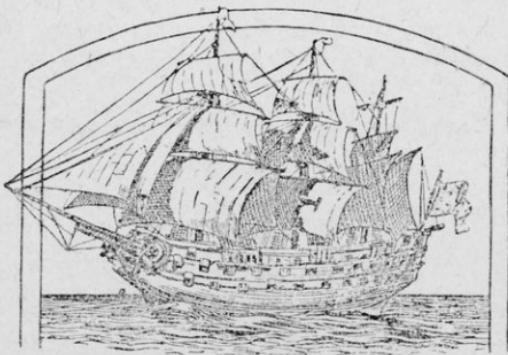
Έμπρός είναι δια τον Αντώνιο Οίκονόμου, ο οποίος έκαψε τήν έπανάστασιν στην Υδραν. Η ένδυμασία των ναυτικών του Αγώνος διεσώθη έως σήμερον.

ήρωων. Ήθελον νὰ μιμηθοῦν τὰ παλαιά καταστάσια καὶ, δπως
θὰ γίδωμεν, τὰ ἔφθασαν.

Τὸν ταξέδεια καὶ ἡ ἀνδρεῖα των. — Τὰ Ἑλληνικὰ πλοῖα διέτρεχον τὴν Μεσόγειον ἀπὸ τὸ ἐν ἄκρον εἰς τὸ ἄλλο. Εἰς ξένος ἴστορικὸς μὲ θαυμασμὸν λέγει τὰ ἔξις διὰ τοὺς θαλασσινούς μας:

«Τίποτε δὲν ἦτο πλέον εὔκινητον, πλέον τολμηρόν, πλέον ἀκούραστον ἀπὸ τὸ Ἑλληνικὸν ἔκεινο ναυτικόν. Οἱ πατέρες ἔπαιρναν μαζὶ τὰ παιδιά των ἀπὸ τὴν τρυφερὰν ἥλικιαν. Διὰ νὰ ξεκουρασθοῦν ἀπὸ τοὺς κόπους, ἵσταντο ὅρθιοι ἐπάνω εἰς τὸ κατάστρωμα, ἐκράτουν αὐτὰ εἰς τοὺς βραχίονας καὶ τὰ ἑδίδασκον νὰ γνωρίζουν τὴν θάλασσαν, τὰ στρατιώτας, τὰς ἀκτάς. Μὲ τοιαῦτα μαθήματα ὁ μικρὸς Ἐλλην ἐμάνθανε νὰ παίζῃ μὲ τὴν θάλασσαν».

Οἱ ιερὸι στόλοι τοῦ 1821. — Οἱ Ἑλληνες ναῦται ἦσαν ὅχι μόνον ἀξιοθάύμαστοι ώς θαλασσινοί, ἀλλὰ καὶ ἐμπειροὶ πολεμισταὶ εἰς τὰς ναυμαχίας. Τὸν καιρὸν ἔκεινον οἱ Ἀλγερινοὶ πειραταὶ ἦσαν ὁ τρόιος τῆς Μεσογείου. Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἐξώπλισαν τὰ πλοῖα τῶν μὲ κανόνια, καὶ ἀτρόμητοι συνηπτον ἀληθινὰς ναυμαχίας μὲ τὰ πειρατικὰ πλοῖα. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον προητοιμάσθη ὁ ιερὸς στόλος τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος.

ΕΥΡΩΠΑΤΙΚΟΝ ΙΣΤΙΟΦΟΡΟΝ ΤΟΥ ΙΗ' ΑΙΩΝΟΣ

Η ΠΑΝΑΓΙΑ ΒΡΕΦΟΚΡΑΤΟΥΣΑ
'Απὸ παλαιῶν τοιχογραφιῶν.—Ἐκπερισθεν σὲ προφῆται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΒΙΟΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

- α.—Τὰ δεινοπαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.—Αἱ καταπιέσεις καὶ αἱ δυστυχίαι.
- β.—Ο βίος τῶν ὑποδούλων.—Αἱ πέλεις καὶ τὰ χωρία. Ἡ ἐκκλησία.
- γ.—Τὸ ἔμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία.—Ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ἔμπορίου. Οἱ συνεταιρισμοὶ.
- δ.—Ἡ παιδεία καὶ τὰ γράμματα.—Τὰ σχολεῖα. Ἡ τέχνη. Τὰ δημόδη καὶ τὰ κλέφτικα τραγούδια.

α.—Τὰ δεινοπαθήματα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς.

ατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας μεγάλαι συμφοραὶ ἐνέσκηψαν εἰς τὸ Ἑλληνικὸν γένος. Ὁ πληθυσμὸς καὶ ἡ χώρα κατεστρέφετο, οἱ δουλοὶ ὑφίσταντο καθημερινῶς διωγμούς καὶ ὁ βίος ἐν γένει ἦτο γεμάτος ἀπὸ δυστυχίας.

β.—Ἡ ἐλάττωσις τοῦ πληθυσμοῦ.—Ἡ πρώτη καταστροφή, ἡ ὅποια ἐπηλθεν ἀμέσως μετὰ τὴν ὑποδούλωσιν, ἦτο

ὅτι ὁλιγόστευσεν εἰς ἐπίφοδον βαθμὸν ὁ πληθυσμὸς τῶν Ἑλλήνων χωρῶν. Γνωρίζομεν πόση σφαγὴ ἔγινεν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ποῖος ἐξολοθρευμὸς τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας.

Καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς Τουρκοκρατίας δὲν ἔπαινον νὰ σφάζουν οἱ Τούρκοι. Ἰδίως, ὅσαντις ἐγίνετο καρμία ἐπανάστασις, ἐσφάζοντο ἀδιακρίτως ἄνδρες, γέροντες καὶ γυναικόπαιδα. Αἱ δὲ πλουσιώτεραι οἰκογένειαι, διὰ νὰ σωθοῦν, κατέφευγον εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ ἵδιας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ῥωσίαν.

Αἱ καθηγιαστριναὶ συμφοραὶ.—Οἱ Τούρκοι ὅχι μόνον τοὺς τακτικοὺς φόρους εἰσέπραττον μὲ ἀπλησίαν, ἀλλ' ἐπέβαλλον εἰς τοὺς Χριστιανοὺς κατὰ πολλοὺς τρόπους χιλίων εἰδῶν ἐκτάκτους εἰσφορὰς καὶ ἀγγαρείας, δηλαδὴ καταναγκαστικὰς ἐργασίας. Μὲ πόσην δὲ φρίκην ἐνθυμοῦντο οἱ πατέρες μας τὸν φοβερὸν φόρον τοῦ αἴματος, τὸ παιδομάζωμα! Διότι ὅχι μόνον ἔχανον τὰ παιδιά των, ἀλλ' ἴσως αὐτὰ τὰ ἵδια ἐγίνοντο κατόπιν, ώς Γενίτσαροι, σφαγεῖς τῶν γονέων των!

Ἐν γένει δὲ οἱ δυστυχεῖς δοῦλοι δὲν εἶχον καρμίαν ἀσφάλειαν οὔτε ζωῆς, οὔτε τιμῆς, οὔτε ἴδιοκτησίας. Δικαιοσύνη διὰ τὸν ἥριταν δὲν ὑπήρχεν. Ὁ Τούρκος κατῆς ἦτο ἀπληστος, καὶ μόνον δστις ἔδιδε χρήματα εὑρισκε κάποιον δίκαιον. Οἱ πασάδες, οἱ βέηδες, οἱ ἀγάδες ἥρπαζον ὅτις ἥθελον αὐθαίρετως ἀπὸ τὸν δοῦλον.

Ἄλλ' οὔτε καὶ εἰς τὸν βίον των δὲν ἤσαν ἐλεύθεροι οἱ δοῦλοι νὰ ἐργάζωνται καὶ νὰ ζοῦν δπως ἥθελον, ἀλλ' δπως τοὺς ἐπέδαλλον οἱ αὐθένται των. Ἀκόμη δὲ καὶ τὰ θρησκευτικὰ καθήκοντα, τὰ ὅποια ἤσαν ἡ μόνη των παρηγορία, δὲν ἤδυναντο νὰ ἔχασκήσουν ἥσυχοι. Αἱ ἐκκλησίαι των ἔπρεπε νὰ είναι μικραὶ καὶ σκοτειναὶ. Καὶ σήμερον ἀκόμη βλέπομεν εἰς τὰς παλαιὰς ἐκκλησίας ζωγραφισμένους ἀγίους νὰ ἔχουν ἔχωρυγμένους τοὺς δόφθαλμοὺς μὲ τὴν λόγχην τοῦ Τούρκου στρατιώτου.

ΤΙ άμεινα καὶ ἡ βαρβαρότης. — Μὲ πολὺ δὲ κακὸν
δημικα ἔδλεπον οἱ Τοῦρκοι κάθε πρόσοδον. Δὲν ἀφίνον τοὺς Χρι-
στιανοὺς νὰ ἔχουν σχολεῖα, οὔτε νὰ ἐργάζωνται εἰς τὰς τέχνας.

ΤΟΥΡΚΟΙ ΠΥΡΟΒΟΛΟΥΝΤΕΣ ΕΙΚΟΝΑ

Απὸ ἀπεικόνισιν παλαιῶν περιηγητοῦ. — Εἰς τὴν σιάσιν τῶν Ἑλλήνων βλέ-
πομεν τὴν φρίκην, τὴν ὅποιαν προκαλεῖ ἡ βεβήλωσις.

Αἱ τέχναι εἰχον σταματήσει, οἱ ἀγροὶ ἔμενον ἀκαλλιέργητοι.
Μεγάλη δὲ καταστροφὴ ἔγινε τότε εἰς τὰ ἔργα τῆς τέχνης. Κα-

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Ιστορία

τεστρέφοντο ὅχι μόνον αἱ τοιχογραφίαι τῶν ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀρχαῖοι ναοί, τὰ ἀγάλματα καὶ κάθε ἔνδοξον μνημεῖον τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος.

Αἱ δυστυχίαι αὐτοὶ ἔκαμνον πολλούς, ὅπως γνωρίζομεν, νὰ γίνωνται κλέφται. Ἀλλὰ καὶ ἡ καρτερία ἐκείνων, οἱ ὅποιοι ἔμενον εἰς τὰς πόλεις, δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ἀξιοθαύμαστος ἀπὸ τὴν ἀνδρείαν τῶν κλεψτῶν. Αὗτοι εἶναι οἱ ἄγνωστοι ἥρωες, εἰς τοὺς ὅποιους ὀφείλομεν τὸ ὅτι σήμερον ὄμιλοῦμεν τὴν γλωσσαν μας καὶ λατρεύομεν τὸν Θεὸν τῶν πατέρων μας.

β.—Ο βίος τῶν Ἑλλήνων ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Μὲ τὸν καιρὸν κατώρθωσαν οἱ δοῦλοι νὰ ἀναπτύξουν τὸν κοινωνικὸν τῶν βίου. Τὸ κέντρον δὲ τοῦ βίου των ἦτο ἡ Ἐκκλησία. Ἰδίως δὲ ὑπέμειναν τὰς δυστυχίας μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τοὺς πόθους τῆς ἐλευθερίας.

Οἱ κάτοικοι.—Εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας οἱ κάτοικοι ἦσαν γνήσιοι Ἑλληνες, ἀπόγονοι τῶν Βυζαντινῶν, οἱ ὅποιοι πάλιν ἦσαν ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Εἶναι ἀληθές ὅτι πολλοὶ ξένοι λαοὶ ἐπέρασαν καὶ διέμειναν εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, Σλάδοι, Φράγκοι, Βλάχοι, Ἀλβανοί. Ἀλλ’ οὐτοις ἐξελληνίσθησαν, ἔγιναν δηλαδὴ Ἑλληνες. Ἐν γένει κανέν εἶλλο ἔθνος εἰς τὸν κόσμον δὲν διετηρήθη τόσον ἀναλλοίωτον, δσον τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου ἕως σήμερον, ἐπὲν **3000** ἔτη.

Αἱ Ἑλληνικαὶ χώραι καὶ πόλεις.—Αἱ σπουδαῖαι χώραι τῆς Ἑλλάδος ἦσαν ὁ Μορέας, ὅπως ἐλέγετο ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἡ Ρουμελη, ἡ Στερεά Ἑλλάς. Αἱ ἄλλαι χώραι εἶχον τὰ παλαιά τῶν ὄνοματα, Ἡπειρος Μακεδονία, Θεσσαλία. Οἱ Μοραΐται, Ρουμελιῶται, Ηπειρῶται, Μακεδόνες ἦσαν ὄνομαστοι διὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν των.

Εἰς τὴν Ἰρούμελην ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν, δὲν ὑπῆρχεν ἄλλη πόλις ἀξία λόγου. Εἰς δὲ τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν Μακεδονίαν ἔλασθον μεγάλην ἀνάπτυξιν τὴν Ἰωάννινα καὶ ἡ Θεσσαλονίκη. Εἰς δὲ

ΜΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΟΛΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

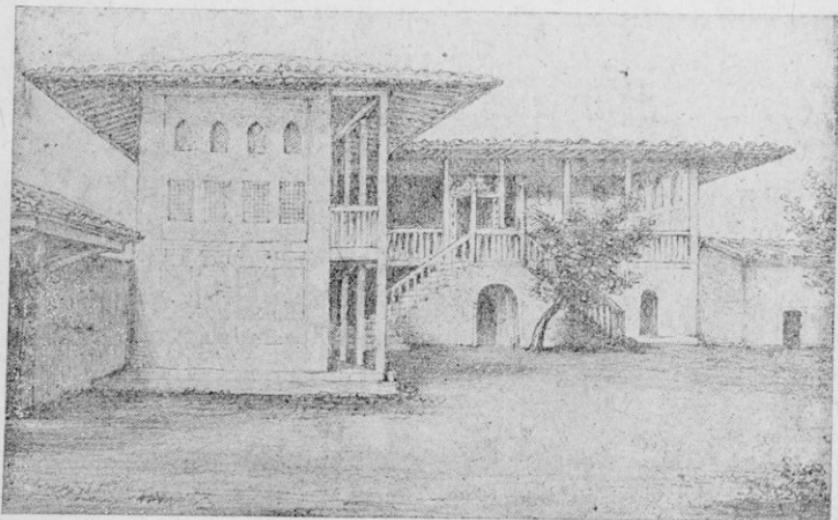
‘Απὸ εἰκόνα πολαιεῦ περιηγητοῦ.—Τὸ Ναύπλιον. Καὶ εἰς τὰ εἰκήματα καὶ εἰς τοὺς κατοίκους βλέπομεν τὴν ἀθλιότητα τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας.

τὸν Μορέαν γῆμαζον ὁ γέος Μυστρᾶς καὶ Ιδίως ἡ πρωτεύουσα Τούπολις, ὅπου διέμενεν ὁ πασᾶς.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν δὲ εἰς ποίαν κατάστασιν κατήντησαν αἱ Ἐλληνικαὶ πόλεις ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἀρχεῖ νὰ εἰπωμεν, ὅτι αἱ σῦνδοξοὶ Ἀθηναὶ δὲν ἦσαν τότε παρὰ ἐν πτωχικὸν χωρίσν. Εἰς ἐν μικρὸν σχολεῖον ἐπήγαινον 30 σχεδὸν μόνον μαθηταί. Διεκρί-

νοντο ὅμως^ς οἱ Ἀθηναῖοι πάντοτε διὰ τὴν φιλομάθειαν καὶ τὴν φιλοπατρίαν των.

Οἱ περιηγηταί. — Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἥρχοντο εἰς τὴν Ἑλλάδα λόγιοι· Εύρωπαιοι, διὰ νὰ γνωρίσουν τὴν χώραν, ή ὅποια ἔδοξάσθη εἰς τὸν κόσμον μὲ τὰ γράμματα καὶ τὰς τέχνας. Μέγαν Iδίως πόθον εἶχον νὰ θαυμάσουν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Οἱ ταξιδιώται οὗτοι ἐλέγοντο περιηγηταί. Τὰ δὲ βιβλία, εἰς τὰ ὅποια ἔγραψαν τὴν περιήγησίν των, είναι πολὺ

ΠΛΟΥΣΙΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΟΙΚΗΜΑ

‘Απὸ εἰκόνα παλαιοῦ περιηγητοῦ.—Το σκηνικό ήτο εἰς τὴν Θεσσαλίαν, δῆπου εἰς μερική μέρη ὑπῆρχε κάποια εὐμάρεια.

σπουδαῖα. Διότι μᾶς μανθάνουν ὅχι μόνον πῶς ἦσαν τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα, ἀλλὰ καὶ πῶς ἔζων τότε οἱ “Ελληνες.

Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς περιηγητὰς θαυμάζουν τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν εὐφύτων τῶν Ἑλλήνων τῆς Τουρκοκρατίας. Κάθε ξένος ἡεῦ-ρισκε φιλοξενίαν εἰς τὰς οἰκίας των, μερικοὶ δὲ μὲ τὴν φιλεργίαν των εἶχον γίνει πλούσιοι. Οἱ προσχούτες οὗτοι, ὅπως^ς ἐλέ-

γοντο, καὶ αἱ γυναικεῖς τῶν, αἱ ἀρχόντισσαι, ἐνέπνεον σεβασμὸν ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς βέηδες καὶ τοὺς ἀγάδες.

Τὰ ἔνδυματα. — Τὸ συνηθέστερον ἔνδυμα ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἦτο ἡ φουστανέλλα, τὸ ἔνδυμα τῶν κλεφτῶν καὶ ἐν γένει τῶν ὅρεινῶν. Ἐννοεῖται, ὅτι οἱ προῦχοντες καὶ οἱ καπεταναῖοι εἶχον χρυσοκέντητον στολήν, καὶ ἥσαν μεγαλοπρεπεῖς ἰδίως ὡς καδαλλάργδες.

Εἰς δὲ τὰς νήσους οἱ ναυτικοὶ μας ἐφόρουν τὴν βράκαν, ὅπως καὶ σήμερον οἱ Κρήτες. Οἱ δὲ πλούσιοι εἰς τὰς πόλεις εἶχον παλιτελεστέρας ἀμφίσεις, ὅπως συνηθίζουν εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Οἱ κοινωνικὸς δῆμος. — Ἡ Ἱερὰ Μητρόπολις καὶ ἡ Ἐπισκοπὴ ἥσαν ἡ σκέπη τῆς δούλης κοινωνίας. Οἱ μητροπολῖται καὶ οἱ ἐπίσκοποι ἐφρόντιζον διὰ τὰ σχολεῖα, διὰ τοὺς πτωχοὺς καὶ τοὺς ἀσθενεῖς. Ἐν γένει δὲ ὅλος ὁ κλῆρος εἶχε μεγίστην ἐπιδρασιν εἰς τὴν κοινωνίαν. Οἱ παπάδες, οἱ καλόγηροι, ἥσαν οἱ προστάται τοῦ πτωχοῦ λαοῦ.

Ἡ μόνη λοιπὸν ἀνακούφισις τῶν δούλων ἦτο ἡ ἐκκλησία, ἡ ὅποια ἔγινε τὸ κέντρον τῆς ζωῆς τοῦ χωρίου. Εἰς τὴν μνήμην δὲ τῶν ἀγίων ἐγίνοντο τὰ πανηγύρια, τὰ ὅποια ἥσαν ἡ μεγάλη κοινωνικὴ διασκέδασις. Μετὰ τὴν θείαν λειτουργίαν συνέτρωγον, διεσκέδαζον, ἔκαμψον μάλιστα καὶ ἀγώνας, ἰδίως εἰς τὸ πανηγύρι τοῦ Ἀγίου Γεωργίου. Ἀληθινὴ δὲ εὐφροσύνη ἥσαν διὰ τὰς οἰκογενείας αἱ μεγάλαι ἑορταὶ, τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα, τὰ ὅποιον τοὺς ἔκαμψεν νὰ ἐλπίζουν καὶ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Ἐθνους.

Αἱ συντεχνίαι. — Σπουδαῖαι κοινωνίαι καὶ ὀργανώσεις ἥσαν αἱ συντεχνίαι, τὰ σινάφια. Οἱ μικροὶ ἐπαγγελματίαι, ἔμποροι, μπαχάληδες, ψωμάδες, ψαράδες, εἴχοι καταρτίσει σωματεῖα δι' ἕκαστον ἐπάγγελμα. Εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὑπῆρχον πενήντα σχεδὸν σινάφια. Ἐδοήθουν τοὺς πτωχοὺς συντεχνίτας τῶν καὶ διειμοίραζον ἐλέη εἰς τοὺς γέροντας, εἰς τὰς χήρας, ἰδίως κατὰ τὰ Χριστούγεννα καὶ τὸ Πάσχα.

Αἱ ἐλπίδες καὶ οἱ πόθοις τῶν διούλων. — Εἰς τὸν Ἐλληνικὸν λαὸν εἶχε μείνει ἀνεξάλειπτος ἡ ἥρωϊκὴ θυσία τοῦ τελευταίου Αὐτοκράτορος, τοῦ Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου, καὶ ἡ ἀπώλεια τῆς μεγάλης ἐκκλησίας του, τῆς Ἀγίας Σοφίας. Μίαν ἡμέραν θὰ ἔξυπνα διαμαρτυρούμενος Βασιλιᾶς, καὶ τότε ὁ ιερεὺς, ὁ ὄποιος εἶχε καθῇ τὴν ἡμέραν τῆς ἀλώσεως, θὰ ἥρχετο πάλιν νὰ ἔξακολουθήσῃ εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν τὴν λειτουργίαν, τὴν ὅποιαν εἶχε διακόψει. Ἡ Κωνσταντινούπολις θὰ ἐγίνετο πάλιν ἡ μεγάλη πρωτεύουσα τῆς Ἐλληνικῆς Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας. Οἱ δοῦλοι συνήρχοντο κρυφίως τὴν νύκτα καὶ ἤκουον ἀπὸ τοὺς γέροντας τὰς συγκινητικὰς ἐκείνας προφητείας. Κάθε γενεὰ μετέδιδε τὰς ἐλπίδας εἰς τὰς ἐπομένας γενεάς. Μὲ τὴν ιερὰν καὶ ἀκρόδαντον αὐτὴν πεποίθησιν ἔζησαν οἱ πατέρες μας τοὺς κακοὺς χρόνους τῆς δουλείας, παρηγόρουν μάλιστα καὶ τὴν Παναγίαν:

« Σώπασε, κυρά Δέσποινα, μὴ κλαῖς καὶ μὴ δακρύζῃς.
Πάλι μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικά μας είναι. »

γ.—Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία. Οἱ συνεταιρισμοί.

Διὰ νὰ κατορθώσουν οἱ δοῦλοι ν' ἀναπτύξουν τὸν βίον καὶ νὰ ἐπιτύχουν τοὺς πόθους των, ἐνόησαν, διὰ εἰχον ἀνάγκην ἀπὸ χρήματα. Διὰ τοῦτο ἐπεδόθησαν μὲ τῷλον εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἀνεδείχθησαν οἱ μεγαλύτεροι ἔμποροι τῆς Μεσογείου. Μὲ τὸν πλοῦτον δέ, τὸν ὄποιον συνήθισαν, εὐηργέτησαν τὸ ἔθνος των.

Τὸ καθημερινὸν ἐμπόριον. — Τὸ μικροεμπόριον διὰ τὰς καθημερινὰς ἀνάγκας φυσικὰ ἦτο πολὺ πτωχὸν τὸν καιρὸν ἐκείνον τῶν πιέσεων καὶ τῆς δυστυχίας. Περιωρίζετο δέ, ὅπως καὶ ἡ γεωργία, εἰς τὰ ἀπολύτως χρήσιμα διὰ νὰ ζήσουν οἱ κάτοικοι, οἱ ὄποιοι ἄλλως τε ἥσαν πολὺ ἀπλοὶ καὶ ἐγκρατεῖς.

Τὸ μικροεμπόριον αὐτὸν ηύκολύνετο ἀπὸ τὰς συντεχνίας καὶ τὰ πανηγύρια. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πανηγύ-

ρεως τοῦ προστάτου Ἀγίου ἐγίνετο εἰς μερικὰ μέρη καὶ ἐμπορικὴ πανήγυρις. Ἐμποροι μὲ τὰς πραγματείας των καὶ ἀγορασταὶ ἥρχοντο ἀπὸ ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας. Τὰ πανηγύρια ἀνεπλήρωνον ἦν μέρει τὴν συγκοινωνίαν.

III ἀνάπτυξις τοῦ ἐμπορείου. — Τὸν μέγαν ὅμιλον πλούτον ἔφερε τὸ ἑξωτερικὸν ἐμπόριον. Προϊόντα τοῦ τόπου, ως ὁ σῖνος, τὸ ἔλαιον, μετεφέροντο εἰς τὰς Εὐρωπαϊκὰς ἀγοράς. Ἐπίσης καὶ προϊόντα τῆς μιᾶς χώρας εἰς τὴν ἄλλην, δπως ὁ σῖτος ἀπὸ τὴν Νοτίαν Ρωσίαν εἰς τὰς πόλεις τῆς Μεσογείου. Ἄλλὰ καὶ βιομηχανικὰ προϊόντα κατεσκευάζοντο εἰς Ἑλληνικὰς χώρας. Εἰς τὴν Θεσσαλίαν ἔκαμπνον μάλλινα εἶδη, εἰς δὲ τὴν Ηελοπόννησον μέταξαν. Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔφερον μὲ τὸν καιρὸν σημαντικὰ κέρδη καὶ ἔδωκαν ζωὴν εἰς χώρας, αἱ ὅποιαι ἥσαν ἔως τότε πτωχαὶ καὶ παρημελημέναι. | 6429

Θέ συνεταιρισμούς. — Τὸ σπουδαιότατον ὅργανον τοῦ ἐμπορίου εἶναι τὰ πλοῖα. Οἱ κάτοικοι τῶν κατ' ἑξοχὴν ναυτικῶν νήσων, αἱ ὅποιαι ἥσαν ἡ "Υδρα, αἱ Σπέτσαι καὶ τὰ Ψαρά, εἰχον ἐφαρμόσει ἐν θαυμάσιον σύστημα κοινῆς ἔργασίας καὶ κέρδους. "Οσοι ἥθελον συνήρχοντο, κατέθετον χρήματα καὶ ἐσχηματίζετο ἐν ποσόν, τὸ ὅποιον λέγεται κεφάλαιον, καὶ μὲ τὸ ὅποιον ἀρμάτωναν ἔν πλοῖον. Τὰ ἐμπορεύματα μετεφέροντο ἀπὸ τὴν μίαν χώραν εἰς τὴν ἄλλην καὶ ἐπωλοῦντο. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τὸ ταξίδι τὸ κέρδος ἐμοιράζετο κατ' ἀναλογίαν.

III βιομηχανία τῶν Ἀμπελακέων. — Πολὺ δὲ ἀξιόλογος βιομηχανία εἶχεν ἀναπτυχθῆ εἰς τὸ χωρίον Ἀμπελάκια, εἰς τὴν Θεσσαλίαν πλησίον τῆς Λαρίσσης. Ἐκεῖ κατεσκευάζοντο βαμβακερὰ νήματα διαφόρων χρωμάτων. "Ολοι οἱ κάτοικοι εἰργάζοντο, καὶ ἀνδρες καὶ γυναῖκες. Τὰ προϊόντα δὲ τῆς βιομηχανίας των ἐστέλλοντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως. Κατὰ τὸ 1800 τὸ μικρὸν ἐκεῖνο χωρίον εἶχε φθάσει εἰς μεγάλην εὐημάρειαν.

Ο συνεταιρισμὸς τῶν πλουσέων καὶ τῶν ἐργατῶν. Ἡκμασαν δὲ τόσον πολὺ τὰ Ἀμπελάκια, διότι καὶ ἐκεῖ, δῆπος καὶ εἰς τὰς τρεῖς νήσους, εἶχεν ἐφαρμοσθῆ τὸ σύστημα τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ὅτο δὲ τὸ σύστημα τοῦτο μία μεγίστη πρόσδος τῆς κοινωνίας. Πάντοτε ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἐζήτουν οἱ ἄνθρωποι νὰ κανονίσουν, ώστε νὰ μὴ ὑπάρχουν μεγάλαι διαφοραὶ εἰς τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας, νὰ μὴ ὑπάρχουν πάρα πολὺ πλούσιοι καὶ πάρα πολὺ πτωχοί. Τὸ δύσκολον τοῦτο ζήτημα είναι ή μεγάλη πληγὴ τῆς κοινωνίας, καὶ προσπαθοῦν μὲν κάθε τρόπον ἀκόμη ἔως σήμερον εἰς τὴν Εὐρώπην νὰ τὸ κανονίσουν. Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ καὶ οἱ Ἀμπελακιώται εἶχον λύσει τὸ ζήτημα πρὸ ἐνὸς αἰώνος. Οἱ πατέρες μας ἔδωκαν εἰς ὅλον τὸν κόσμον ἐν μέγα παράδειγμα κατὰ τὸν καιρὸν μάλιστα τῆς φοβερᾶς δουλείας των.

δ.—*H παιδεία καὶ τὰ γράμματα.*

Οἱ Τοῦρκοι δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς δούλους τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος. Διότι ἐφοδοῦντο, ὅτι αὕτη θὰ ἔφερε τὴν ἀφύπνισιν καὶ ἐπομένως τὴν ἐξέγερσιν αὐτῶν. Ἐλλαγῆς πρὸς τὰ γράμματα τῶν Ἑλλήνων δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐμποδισθῇ ἀπὸ καμμίαν τυραννίαν.

Τὰ σχολεῖα. — Κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς δουλείας οἱ μόνοι διδάσκαλοι ήσαν οἱ παπάδες καὶ οἱ φάλται, οἱ ὅποιοι ἐδίδασκον εἰς τὰ παιδεῖα τὸ Ἀλφάδητον, ἐπειτα τὸ Ψαλτῆρι καὶ τὸν Ἀπόστολον. Ο παπᾶς διηγεῖτο ἐπίσης εἰς αὐτὰ τὴν δόξαν τῶν προγόνων καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ἐθνους. Μὲ πόσην χαρὰν καὶ προθυμίαν ἔτρεχον τὰ τέκνα τῶν δούλων διὰ νὰ μάθουν δλίγα γράμματα, μᾶς λέγει τὸ παλαιὸν ποίημα: Φεγγαράκι μου λαμπρό κλπ.

Ἀπὸ δὲ τὸν ΙΖ' αἰώνα ἀρχίζουν νὰ ιδρύωνται καὶ σχολεῖα. Τὰ πρώτα ἔγιναν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ εἰς τὰ Ἰωάννινα, ἐπειτα καὶ εἰς ἄλλας πόλεις. Ἐφ' ὅσον δὲ ἐπροχώρει ὁ και-

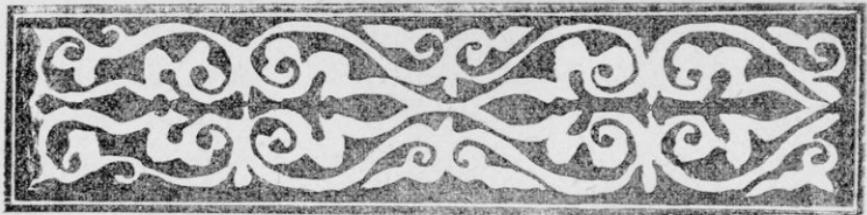
ρός, δὲν ἔπαινοςαν νὰ ἴδρυωνται σχολεῖα καὶ νὰ ἀναπτύσσεται ἡ παιδεία.

Ο δὲ τόπος, εἰς τὸν ὅποιον εὔρον θερμὴν καλλιέργειαν τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα, ήσαν, ὅπως καὶ κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν, τὰ μοναστήρια. Ἀλλοι ἀπὸ τοὺς καλογήρους ἐκαλλιέργουν τὰ κτήματα, ἄλλοι κατεγίνοντο εἰς τὸ σχολεῖον τῶν. Τὰ πλέον φημισμένα μοναστήρια ήσαν εἰς τὸ "Αγιον" Ορος ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας.

Τέχνη. — Εἰς τὸ "Αγιον" Ορος ἐπίσης διετηρήθη κατ' ἑξοχὴν καὶ ἡ Βυζαντινὴ τέχνη. Αἱ ἐκκλησίαι τῆς ἐποχῆς τῆς δουλείας ήσαν μικραὶ καὶ πτωχικαὶ. Ἀλλ' οἱ τοῖχοι ἐξωγραφίζοντο πάντοτε μὲ ζωηρὰς τοιχογραφίας, αἱ ὁποῖαι ἐνθυμίζουν τὰς παλαιὰς Βυζαντινάς. Ἐξωγραφίζοντο δὲ τότε καὶ πολλαὶ ὅγιαι εἰκόνες, μερικαὶ καλλιτεχνικώταται. Κατεσκευάζοντο δέ, ιδίως εἰς τὴν Ἡπειρον, θαυμάσια ἐκκλησιαστικὰ κειμήλια, σταυροί, ἐγκόλπια, ίερὰ ἀμφία.

Αἱ χώραι, αἱ ὁποῖαι διεκρίθησαν εἰς τὴν καλλιτεχνίαν, ήσαν ἡ Κρήτη καὶ ἡ Επτάνησος. Ἐπίσης εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἥκμασε καὶ ἡ ποίησις, πολὺ δὲ ἀγαπητὸν ἦτο εἰς τοὺς πατέρας μας τὸ μακρὸν μυθιστόρημα εἰς στίχους Ἐφωτόκοιτος.

Τὰ κλέφτεικα τραγούδια. — Τὸ ζωντανώτερον ὅμως πνευματικὸν δημιούργημα κατὰ τὴν δουλείαν τὸ ἐδημιούργησεν ὁ λαός. Εἶναι δὲ τὰ περίφημα δημώδη φόματα, καὶ πρώτα τὰ κλέφτικα τραγούδια. Ἐπάνω εἰς τὰ βουνὰ οἱ κλέφτες καὶ οἱ ἀρματωλοὶ ἐψαλλον τὸν πόνον τῶν διὰ τὴν δουλείαν, τὸ μέσος ἐναντίον τῶν τυράννων καὶ τὸν πόθον διὰ τὴν ἐλευθερίαν. Οὕτως ἐδημιούργηθησαν ὑπέροχα φόματα, τὰ ὅποια ἐψάλλοντο ἀπὸ στόμα εἰς στόμα καὶ ἐφθασαν ἔως τὴν ιδικὴν μας γενεάν.

BYZANTINON KOΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΑΙ ΠΑΡΑΜΟΝΑΙ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

1770-1821

- α.—'Η ἐπανάστασις τοῦ 1770.—'Η ἐκστρατεία τῶν Ρώσων εἰς τὴν Πελοπόννησον.—Ο Λάζαρος Κατσώνης.
- β.—Οι Σουλιώται καὶ ὁ Ἄλης πασδάς.—Τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῶν Σουλιωτῶν.
- γ.—'Η ΕΘΝΙΚΗ ἀναγέννησις τοῦ ΙΗ' αἰώνος.—'Η ἀκμὴ τοῦ ἐμπορίου καὶ τοῦ ναυτικοῦ.—Η θυμητία διαδοσίας τῆς παιδείας.
- δ.—Οι πρόδρομοι τῆς Ἐπαναστάσεως.—Ο Ρήγας Φεραίος, Ο Κοραής, Η Φιλική Εταιρεία.

γ. —'Η ἐπανάστασις τοῦ 1770.

ατὰ τὰ τελευταῖα 50 ἔτη, πρὶν ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις, ὅλοκληρον τὸ δοῦλον Ἐθνος εύρισκεται εἰς ἔξεγερσιν. "Ολοι ἐργάζονται ἀσκνως διὰ τὸν μέγαν Ἀγῶνα. Προστάτης δὲ τῶν Ἐλλήνων ἦτο ἡ Ὁρθόδοξος Ρωσία, ἡ ὥποια ὑπεκίνησεν ἐπανάστασιν εἰς τὴν Ηελοπόννησον.

Η Ὁρθόδοξος Ρωσία. — "Οταν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις, τὸ μέγα ἐκεῖνο κέντρον τῆς Ὁρθόδοξίας, τότε οἱ Τσάροι τῆς Ρωσίας ἔγιναν οἱ προστάται τῶν Ὁρθοδόξων Χριστιανῶν. Ἀπὸ τὸν καιρὸν τοῦ μεγάλου Πέτρου οἱ Τσάροι εἶχον τὴν φιλοδοξίαν νὰ ἐπανιδρύσουν τὴν Χριστιανικὴν Αὐτοκρατορίαν τῆς Ἀνατολῆς. Εἰς τὰς δυστυχίας τῆς δουλείας τῶν οἱ Ἑλληνες ἦσαν εὔκολόπιστοι καὶ ἥλπιζον, ὅτι τὸ ξανθὸν γένος

τοῦ Βορρᾶ, ὅπως δύναμασον τοὺς Ρώσους, θὰ κατέβαινε νὰ τοὺς ἀπελευθερώσῃ.

Μὲ μεγάλην δὲ δραστηριότητα εἰργάσθη ἡ μεγάλη Αἰκατερίνα διὰ τὴν ιδρύση καὶ πάλιν τῆς Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἡ φιλόδοξος αὕτη Τσαρίνα ἐκίνησε πόλεμον ἔγαντίον τῆς Τουρκίας καὶ ἔστειλεν ἀπεσταλμένους διὰ νὰ ὑποκινήσουν τοὺς Ἑλληνας εἰς ἔξέγερσιν.

III ἐκστρατεία τοῦ Ὁρλώφ. — Εἰς τὴν Πελοπόννησον οἱ ἀπεσταλμένοι εὗρον προθύμους τοὺς κατοίκους διὰ τὴν ἐπανάστασιν. Τοὺς ὑπεσχέθησαν, ὅτι θὰ ἥρχοντο οἱ Ῥώσοι μὲ πλοῖα, μὲ σπλα, καὶ μὲ στρατόν. Ἐπὶ τέλους ἐφάνησαν μερικὰ Ῥωσικὰ πολεμικὰ μὲ τὸν ναύαρχον Ὁρλώφ, τὰ ὁποῖα ἐπῆγαν εἰς τὸν Μεσσηνιακὸν κόλπον. Πρῶτοι οἱ Μεσσήνιοι καὶ οἱ Μανιάται, μόλις εἶδον τὰ Ῥωσικὰ πλοῖα, ἐσηκώθησαν ἀμέσως εἰς ἐπανάστασιν.

‘Αλλ’ οἱ Ἑλληνες εἰς μάτην ἐπερίμενον Ῥωσικὸν στρατόν, εἰς τὸ τέλος δὲ ἀνεχώρησαν καὶ τὰ πλοῖα. Οἱ δυστυχεῖς Πελοπόννησοι ἔμειναν ἐγκαταλειμμένοι. Οἱ πασάδες ἐξαπέλυσαν εἰς τὴν Πελοπόννησον ἄγρια στίφη Ἀλβανῶν, οἱ ὁποῖοι ἔσφαξαν τοὺς κατοίκους, ἐλεηλάτησαν τὴν χώραν, κατέστρεψαν καὶ ἔκαυσαν τὰ χωρία. Ἡ Πελοπόννησος ἐκολύμβησεν εἰς τὸ αἷμα καὶ μετεβλήθη εἰς μίαν φρικτὴν ἐρημίαν (1770).

Η ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ Η Β'.

Eἰς μετάλλιον. — Τὰ ἀνδρικὰ χαρακτηριστικὰ δεικνύουν τὴν ισχυρὰν θέλησιν τῆς μεγάλης ἐκείνης Τσαρίνας.

Ἐπὶ τέλους ἔγινε συνθήκη μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας (1774). Διὰ τῆς συνθήκης ἐκείνης ἡ μεγάλη Ὀρθόδοξη Ῥωσία ἀνελάμβανε τὴν προστασίαν ὅλων τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς.

Νέοι ἀγῶνες. — **Ο Λάριπρος Κατσώνης.** — Μετ' ὅλιγα ἦτη ἡ Ῥωσία γῆραξε καὶ πάλιν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας. Μεγάλα δὲ κατορθώματα διέπραξαν οἱ ναυτικοὶ μας εἰς τὴν θάλασσαν καὶ οἱ ἀρματωλοὶ εἰς τὴν Ἑγράν.

Τότε ἀνεφάνη εἰς ἀπὸ τοὺς μεγαλυτέρους θαλασσινούς τῆς ιστορίας, ὁ Λάριπρος Κατσώνης, ὁ ὅποιος ἦτο ταγματάρχης εἰς τὸν Ῥωσικὸν στρατόν. Πλούσιοι Ἐλληνες ἔμποροι τὸν ἑδονῆθησαν καὶ ἐξώπλισεν ἔνα μικρὸν στόλον, μὲ τὸν ὅποιον συνεκρότησε νικηφόρους ναυμαχίας ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. Μὲ τὰ μικρά του πλοῖα ἐξηγράνισε τὸ ναυτικὸν καὶ τὸ ἐμπόριον τῶν Τούρκων (κατὰ τὸ 1790), καὶ ἐπὶ πολλὰ ἦτη ἡτο κυριαρχοὶ εἰς τὰς Ἐλληνικὰς θαλάσσας.

Οἱ ἡρωëσμοὶ τῶν κλεφτῶν. — Τὸν ἵδιον καιρὸν γῆραξαν καὶ οἱ κλέφται εἰς τὴν Ἑγράν τὸν πόλεμον. Ἡρωϊκὸς συναγωνιστὴς μὲ τὸν Λάριπρον Κατσώνηη ἦτο ὁ ἀρματωλὸς Ἀνδροῦτσος. Εἶχον ὑπάγει καὶ οἱ δύο εἰς τὴν Μάνην μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ κινήσουν ἐκεῖ μεγάλην ἐπανάστασιν. Ἄλλ' οἱ Τούρκοι τοὺς κατεδίωξαν. Ἐπολέμησαν μὲ μεγάλην γενναιότητα, κατέστρεψαν πολλοὺς ἐχθρούς. Δὲν ἦτο δημιως δυνατὸν νὰ σωθοῦν. Διὰ τοῦτο δὲ μὲν Λάριπρος ἔφυγε μὲ πλοῖον εἰς τὴν Ῥωσίαν, δημο τοῦ ἔκαμπν μεγάλας τιμᾶς. Ο δὲ Ἀνδροῦτσος μὲ τοὺς 100 κλέφτας του διέσχισεν ὄλοκληρον τὴν Πελοπόννησον. Ἐπὶ 40 γῆμέρας καὶ νύκτας κατεδιώκετο ἀπὸ χιλιάδας Τούρκους. Καὶ κατώρθωσε μὲν νὰ διαφύγῃ, ἀλλ' οἱ Ἐνετοί, ἀφοῦ τὸν συνέλαβον, τὸν παρέδωκαν εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἀπέθινεν εἰς τὰς φυλακάς.

23/4/29
β.— Οι Σουλιώται καὶ ὁ Ἀλῆ-πασᾶς.

Κατὰ τὴν ἵδιαν ἐποχὴν οἱ ἀνδρεῖοι Σουλιώται ἀντεστάθησαν ἡρωϊκῶτατα ἔναντιον ἐνὸς πανισχύρου Τούρκου πασᾶ. Οἱ ἀγῶνες τῶν ἑπτούν μεγάλην λάμψιν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἱστορίαν, καὶ εἰναι ἀπὸ τοὺς ἀλησμονήτους ἡρωϊσμοὺς τῶν λαῶν.

‘Ο ‘Αλῆ-πασᾶς.—
 Εἰς τὴν Ἡπειρον εἶχε λάβει πολὺ μεγάλην δύναμιν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς, ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ ἐν χωρίον τῆς Ἀλβανίας. Ο Ἀλῆς εἶχε μεγαλώσει μὲ τὰ ὅπλα καὶ εἶχε τὴν φήμην γενναίου ἀρχηγοῦ. Μὲ τὴν φιλοδοξίαν δὲ καὶ τὴν σκληρότητά του ἔγινε ταχέως πανίσχυρος.

‘Αφοῦ ἔσφαῖε καὶ ἔδολοφόνει τοὺς κατοίκους καὶ τοὺς ἀρχοντας χωρίων τῆς Ἡπείρου, ἐπειτα ἐκυρίευεν αὐτά. Μερικοὶ ἦσαν καὶ στενώτατοι συγγενεῖς του, ἀλλ’ ὁ Ἀλῆ-πασᾶς δὲν ἐλυπεῖτο κανένα. Ἐπὶ τέλους ἐκυρίευε τὰ Ἰωάννινα, τὰ περίφημα Γιάννινα. Μὲ διποσχέσεις δὲ καὶ μὲ δῷρα κατώρθωσε νὰ τὸν ἀναγγωρίσῃ ὁ Σουλτάνος.

‘Ολίγον κατ’ ὀλίγον ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἐξέτεινε τὴν ἔξουσίαν του καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἡπείρον. Κατέλαβε μέρη ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἀκαρναίαν, τὴν Θεσσαλίαν. Μὲ τὰς ἀρπαγὰς συνέλεξεν ἀπειρα πλούτη, ἔκαμε δυνατὸν στρατὸν καὶ ἰδρυσεν ἀληθὸν κράτος μὲ πρωτεύουσαν τὰ Γιάννινα.

Ο ΑΛΗ-ΠΑΣΑΣ

Οἱ Σουλιώταις. — Ἡ μεγάλη ὅμιως δύναμις τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ προσέκρουσεν εἰς τοὺς μικροὺς καὶ πτωχοὺς Σουλιώτας. Πολλὰς ἐκστρατείας ἔκαμεν ὁ Ἀλῆς διὰ νὰ τοὺς καθυποτάξῃ. Ἐλλ' οἱ ὀλίγοι ἔκεινοι ἥρωες κατετρόπωνον πάντοτε τοὺς ἵσ-χυροὺς στρατούς του.

Μὲ τὴν θηριωδίαν ὅμιως συνήγνωνεν ὁ Ἀλῆς φοβερὰν δολιότητα καὶ πανούργιαν. Προσποιεῖται τὸν φίλον εἰς τοὺς Σουλιώτας καὶ μὲ δόλον συλλαμβάνει πολλοὺς αἰχμαλώτους. Μεταξὺ τῶν αἰχμαλώτων ἦτο καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σουλιώτων, ὁ Λάμπρος Τζαβέλλας, ὁ όποιος κατώρθωσεν ἀφεθῆ ἐλεύθερος διὰ νὰ παραδώσῃ δῆθεν τὸ Σουλι. Οἱ Τζαβέλλας εἶχε δώσει τῷ ὅμηρον τὸν νεαρὸν υἱόν του Φῶτον. Ἀφοῦ ἐπῆγεν εἰς τὸ Σουλι, ἔγραψεν εἰς τὸν τύραννον:

Ἡ ἴδια ἐνδυμασία (Ἀλέξην κὴ) ἦτο διαβεβούμενη εἰς τὰ περισσότερα μέρη τῆς Ἑλλαδος, ιδίως τῆς Ἕπειρου καθῆς.

«Ἀλῆ-πασᾶ, χαίρομαι ποῦ ἐγέλασα ἔνα δόλιον. Οἱ νιός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω ἐκδικήσει αὐτὸν πρὶν νὰ ἀποθάνω. Εὰν σὺ πάρῃς τὸ βιουνόν, θέλεις σκοτώσει τὸν νιόν μου

ΣΟΥΛΙΩΤΙΣΣΑ

«Ἀλῆ-πασᾶ, χαίρομαι ποῦ ἐγέλασα ἔνα δόλιον. Οἱ νιός μου θέλει ἀποθάνει, ἐγὼ ὅμως θέλω ἐκδικήσει αὐτὸν πρὶν νὰ ἀποθάνω. Εὰν σὺ πάρῃς τὸ βιουνόν, θέλεις σκοτώσει τὸν νιόν μου

μὲ τὸ ἐπίλοιπον τῆς φαμελίας μου καὶ τοὺς συμπατριώτας μου, τότε δὲν θὰ ἴμπορέσω νὰ ἐκδικήσω τὸν θάνατόν του. Ἐὰν ὁ υἱός μου, νέος καθὼς εἶναι, δὲν μένῃ εὐχαριστημένος ν' ἀποθάνῃ διὰ τὴν πατρίδα του, αὐτὸς δὲν εἶνε ἄξιος νὰ ζήσῃ».

Η γρωεκὴ ἀμενα.— «Ο Ἀλῆ-πασᾶς ἔγινεν ἔξω φρενῶν. Ἐκραξε τὰ στρατεύματά του καὶ τοὺς εἶπεν : «Ἐγὼ μὲ τὴν ἰδικήν σας δύναμιν κατετρόπωσα ὅλους μου τοὺς ἔχθρούς, ὅπου ἦτον εἰς πλέον μακρυνούς τόπους. Καὶ τώρα δὲν εἶναι ἐντροπή μας μιὰ χοῦφτα γιδολέφτες νὰ μᾶς κρατοῦν ἔξω ἀπὸ τὶς πόρτες μας μὲ τέτοιον φόδον καὶ τρόμον χωρίς νὰ τολμῶμεν νὰ τοὺς ἐγγίξωμεν ;»

Ἐξεστράτευσεν ἀμέσως ἐναντίον τοῦ Σουλιού μὲ περισσότερους ἀπὸ 22.000 ἄνδρας. Οἱ Σουλιώται μόλις ἦσαν 1300. Ἡσαν ὅμως γρωεκαὶ εἰχον ἀρχηγούς τὸν Τζαδέλλαν καὶ τὸν Μπότσαρην. Ἐσυραν τοὺς Ἀλβανούς εἰς τὰ ὅρη καὶ τὰ πυκνά των δάση καὶ τοὺς κατέκοφαν. Κατὰ τὰς μάχας ἐκείνας ἀνεδείχθησαν γηρωῖδες καὶ

ΒΟΡΕΙΟΣ ΑΛΒΑΝΟΣ

Κατὰ τὸν ίδιον περίπου τρόπον ἦσαν ἐνδεδυμένοι καὶ φυλισμένοι οἱ Σουλιώται.

αἱ Σουλιώτισσαι. Τὰς ώδήγει ἡ σύζυγος τοῦ Τζαδέλλα, ἡ ἀνδρεῖα Μόσχω. "Οταν εἰδεν ὁ Ἀλῆς τὴν συμφοράν, ἔφυγεν εἰς τὰ Γιάννινα καὶ ἐκλείσθη εἰς τὸ παλάτιον ἀπὸ τὴν λύσαν του (1792).

III πολιορκία τοῦ Σουλέου. — 'Ο Ἀλῆς-πασᾶς ἀφῆκε τοὺς Σουλιώτας νὰ ἡσυχάσουν μερικὰ ἔτη. Ἄλλ' αὐτός, ὁ ὅποιος εἶχε φθάσει εἰς τὴν δύναμιν ἐνὸς ἀρχηγοῦ κράτους, δὲν ἥδυνατο νὰ λησμονήσῃ ὅτι ἀπὸ μίαν φοῦχταν γιδοκλέφτες, ὅπως τοὺς ἔλεγεν, ὑπέστη τόσον μεγάλας ταπεινώσεις. Τὰς ἀρχὰς λοιπὸν τοῦ 1800 συνήθροισε πάλιν στρατὸν καὶ ἐπέπεσεν ἐναντίον τοῦ Σουλίου ἀπὸ διαφόρους διευθύνσεις. Μὲ λαμπρὰ ἡρωϊκὰ κατορθώματα οἱ ὀλίγοι Σουλιώται διεσκόρπισαν τοὺς Ἀλβανικούς στρατούς. Τότε ὁ Ἀλῆς ἀπεφάσισε νὰ περικυκλώσῃ τὸ ὅρος καὶ νὰ κάμη τακτικὴν πολιορκίαν. Ἐπὶ πολλοὺς μῆνας ἐπολιορκησε τὸ Σουλί. Κατέφυγεν εἰς πολλὰς πανουργίας, ἀλλὰ μὲ κανὲν μέσον δὲν κατώρθωνε τίποτε.

'Ανεκδιήγητα εἶναι τὰ μαρτύρια, τὰ ὄποια ὑπέφερον οἱ Σουλιώται ἀπὸ τὴν πεῖναν καὶ τὴν δίψαν. Πολλὰς ἡμέρας ἔμειναν νηστικοὶ καὶ διψασμένοι. Μὲ ἀνήκουστον ἀνδρεῖαν ἔκαμπαν ἡρωϊκὰς ἔξόδους τὰς νύκτας διὰ νὰ εὕρουν τροφάς. Ἐπὶ τέλους ἡγαγκάσθησαν νὰ δεχθοῦν εἰρήνην. Ἐπρότειναν νὰ ἀποχωρήσουν ἀνενόχλητοι μὲ τὰ σπλαχνὰ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδιά των, διπού ἥθελον.

III ἔνδοξος καταστροφή. — Οἱ Σουλιώται διηγρέθησαν εἰς ἀποσπάσματα διὰ νὰ ἀπομακρυνθοῦν. Ἄλλ' ὁ Ἀλῆς παρεσπόνδησεν, ως συνήθως, καὶ τοὺς κατεδίωξεν. Πολλοὶ ὀλίγοι κατώρθωσαν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν Ηάργαν ἀφανισμένοι ἀπὸ τὴν κούρασιν καὶ τὴν κακοπάθειαν. Ἄλλοι πάλιν ἔμειναν εἰς τοὺς πύργους των καὶ, δταν ἐπλησίασαν οἱ Τούρκοι, ἔβαλαν φωτὶ εἰς τὰ βαρέλια τῆς πυρίτιδος καὶ ἀνετινάχθησαν μαζὶ μὲ αὐτοὺς εἰς τὸν ἀέρα.

Ο χορὸς τοῦ Ζαλόγγου. — Πολλαὶ δὲ γυναῖκες είχον ἀποσυρθῆ μὲ τὰ δρέφη των εἰς ἓνα ἀποκρημνότατον δράχον

τοῦ ὅρους Ζαλόγγου. Εἰς τὴν ἀπελπισίαν των ἐπιάσθησαν ὅλαις ἀπὸπτὸ χέρι καὶ ἥρχισαν νὰ χορεύουν τὸν συρτόν. Ὑποκάτω ἦγοντετο ἐν δάραθρον χωρὶς τέλος. Μία μία, ἔως τὴν τελευταῖαν, ἐπλησίαζεν εἰς τὸ ἄκρον τοῦ δράχου, ἔρριπτεν εἰς τὸ δάραθρον τὸ παιδί της καὶ ἔπειτα ἐπήδα καὶ ἡ ἴδια.

Τοιαῦτα μεγάλα κατορθώματα ἔγιναν ἀπὸ τοὺς "Ἐλληνας ἥρωας καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔηράν. Τὰ τραγούδια, ποῦ ἔκαμεν ὁ λαός, τὰ ώραια δημιοτικὰ τραγούδια, ἔξυμνοιγ τοὺς λαμπροὺς ἀγώνας τοῦ Λάμπρου Κατσώνη, τῶν κλεφτῶν καὶ τῶν Σουλιωτῶν. Αἱ ἥρωϊκαὶ ἐκεῖναι θυσίαι εἶναι τὸ ἀντάξιον προανάκρουσμα τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας.

γ. — Ἡ Ἐλληνικὴ Ἀναγέννησις τοῦ ΙΗ' αἰῶνος.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν, εἰς τὴν ὁποίαν εύρισκόμεθα, τὰς ἀρχὰς τοῦ ΙΘ' αἰῶνος, μεγάλα γεγονότα ἐτάρασσον τὸν κόσμον. Ὁλόκληρος ἡ Εὐρώπη ἦτο ἀνάστατος, καὶ αἱ ὄψηλαι ἀρχαὶ τῆς ἐλευθερίας διαδιδόμεναι εἰς τοὺς λαοὺς ἔφερον σπουδαιοτάτας ἀλλαγὰς εἰς ὅλην τὴν κοινωνίαν.

Τὸν ἵδιον καιρὸν ἐγίνετο εἰς τὴν Ἐλλάδα μεγάλη ἀνάπτυξις τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ ζωηρὸς πόθος τῆς παιδείας διεδόθη εἰς τὸ δούλον ἔθνος. "Ολη ἡ κίνησις αὐτὴ ἐδείκνυε μίαν νέαν ζωήν, ἡ ὁποία ἥρχιζε διὰ τοὺς "Ἐλληνας.

Τὸ ἐμπόριον καὶ τὸ ναυτικόν. — Κατὰ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰῶνος τὸ Ἐλληνικὸν ἐμπόριον ἔφθασεν εἰς θαυμασίαν ἀνθρησιν. Μεγάλοι δὲ ἐμπορικοὶ οίκοι είχον ιδρυθή εἰς τὴν Τεργέστην, τὴν Βιέννην, τὴν Μασσαλίαν τὴν Ὀδησσὸν καὶ ἄλλας Εὐρωπαϊκὰς πόλεις.

Τὸ ἐμπόριον ἔχει ἀνάγκην κυρίως ἀπὸ ναυτικόν. Πραγματικῶς δὲ κατὰ τὴν ἴδιαν ἐποχὴν, ἐδημιουργησαν οἱ "Ἐλληνες σπουδαιότατον ἐμπορικὸν στόλον. Τὰ πολυάριθμα λαμπρῶς κατηρτι-

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΥ Νεωτέρα Ιστορία.

σμένα Ἑλληνικὰ πλοῖα μετεκόμιζον τὰ ἐμπορεύματα ἀπὸ τὸ ἔν μέρος τῆς Εὐρώπης εἰς τὸ ἄλλο. Εἰς ὁλόκληρον τὴν Μεσόγειον ἦτο ἀδιάλειπτος κίνησις ἀπὸ Ἑλληνικὰ πλοῖα, ἐνόμιζε κανεὶς δὲ εἶχε γίνει πάλιν Ἑλληνικὴ θάλασσα, ὅπως εἰς τοὺς ἀρχαὶ οὓς καὶ ἔπειτα εἰς τοὺς Βυζαντινοὺς χρόνους. Μὲ τὸ πολυάριθμον ναυτικὸν καὶ τὸ ζωηρότατον ἐμπόριον συνηθροίσθησαν μεγάλα πλούτη εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

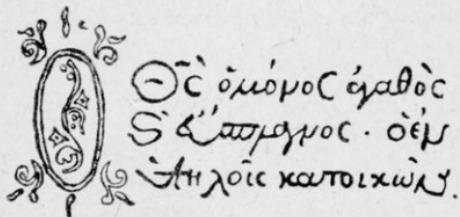
14/5/29 **Διάδοσις τῆς παιδείας καὶ ἡ φιλοπατρέα.** — Οἱ Ἑλληνες ἔμποροι καὶ ναυτικοί, οἱ ὅποιοι ἐπήγαντον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐμάνθανον ἐκεῖ τὰς νέας ἰδέας τῆς ἐλευθερίας καὶ τὰς προόδους τοῦ πολιτισμοῦ. Συνήθως ἡ διάδοσις τῆς παιδείας γίνεται ὀλίγον κατ' ὀλίγον. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ΙΗ' αἰώνα συνέδη κάτι τὸ ἔκτακτον εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ λάμψις τῆς παιδείας ἐφώτισεδιὰ μιᾶς τὸν δοῦλον Ἑλληνικὸν κόσμον. Οἱ ἄλλοι φαγιάδες, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ρουμάνοι, πολὺν καιρὸν ἀκόμη ἔμειναν εἰς τὴν ἀμάθειαν καὶ τὸ σκότος.

Ο πόθος δὲ οὗτος τῆς μαθήσεως συνεδυάζετο μὲ φλογερωτάτην φιλοπατρίαν καὶ ἀσθεστὸν πόθον τῆς ἐλευθερίας. Εἰς ὅλων τὸ στόμα ἦτο ἡ γλυκεῖα λέξις Γένος. Κράτος Ἑλληνικὸν δὲν ὑπήρχεν, ἀλλ' ἔζη πάντοτε τὸ Ἑλληνικὸν γένος, τὸ ὅποιον ἔζητε τὴν ἀπελευθέρωσίν του ἀπὸ τὸν τύραννον. Οἱ Ἑλληνες ἔμποροι, οἱ ὅποιοι ἦσαν μακρὰν ἀπὸ τὴν πατρίδα των, εἰργάζοντο μόνον δι' αὐτήν. Τὸ γλυκύτερον ὅνειρόν των ἦτο νὰ κερδίσουν χρήματα διὰ νὰ τὰ μεταχειρισθοῦν πρὸς ἀπελευθέρωσιν τοῦ γένους των. Ἐλέγοντο φιλογενεῖς ἡ διμογενεῖς, διότι, ἀν καὶ μακράν, εἶχον πάντοτε τὴν καρδίαν των πλησίον εἰς τὸ Γένος.

Τὰ σχολεῖα. Φέδεδάσκαλος τοῦ Γένους. — Μὲ τὰ ἀφίσσα χρήματα τῶν διμογενῶν ἐδημιουργήθησαν εἰς ὀλίγον χρόνον γυμνάσια καὶ βιβλιοθήκαι εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Τὰ σπουδαιότερα ἦσαν εἰς τὴν Σμύρνην, τὴν Χίον, τὰς Κυδωνίας, τὰ Ἰωάννινα. Τὸ γυμνάσιον τῶν Κυδωνιῶν εἶχε 300 μαθητάς, μεγάλην βιβλιοθήκην, ἀκόμη καὶ τυπογραφεῖον.

Ἡ μεγάλη αὕτη κίνησις δὲν περιωρίζεται μόνον εἰς τὴν διάδοσιν τῆς παιδείας. Τὸν ἴδιον καιρὸν ἐγέννησε τὸ ἔθνος σοφοὺς

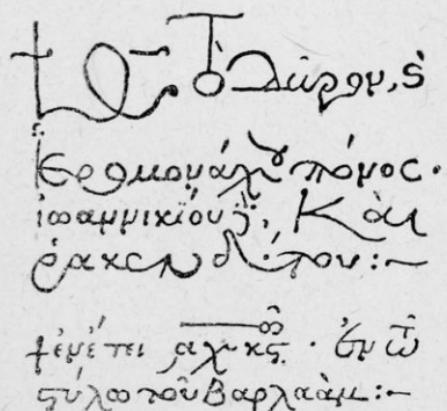
ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ ΑΠΟ ΧΕΙΡΟΓΑΦΟΝ ΕΠΙ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

«Ο Θεός δι μόνος ἀγαθός
καὶ εὐσπλαχνος, δὲν
ὑψηλοῖς κατοικῶν».

διδασκάλους καὶ σπουδαίους λόγιους. Όνομαστοί ἔγιναν εἰς ὅλου τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον ὁ Ἀνθιμος Γαζῆς, ὁ Εὐγένιος Βούλγα-

ΔΕΙΓΜΑ ΓΡΑΦΗΣ ΤΟΥ ΙΣΤ ΑΙΩΝΟΣ

«Τίθεσθε τὸ διθρον, καὶ
ιερομονάχου πόνος.
Ιωαννικίου δέ, καὶ
ράκενδύτου:-
Τὸν ἔτεις φυκιὰ σῷ ἐν τῷ
στόλῳ τοῦ Βαρλμαΐ».

οης, ὁ Νικηφόρος Θεοτόκης, ὁ Κωνσταντῖνος Οἰκονόμος καὶ πλήθος ἄλλων σοφωτάτων ἀνδρῶν, οἱ ὅποιοι ἐδιδασκον μὲν ἔνθεον ζῆλον εἰς τὰ Ἑλληνικὰ γυμνάσια τὴν ἀθάνατον παιδείαν τῶν προγόνων.

Οἱ μεγάλοι δὲ οὗτοι διδάσκαλοι δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν διδασκαλίαν. Ἀλλ' ἐξέδιδον καὶ πλήθος συγραμμάτων, φιλολογικά, μαθηματικά, φιλοσοφικά. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον

έγινεν εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ ΙΗ^τ αἰῶνος, μία ἀληθινὴ ἀναγέννησις.⁵ Ομοιάζει δὲ ἡ νεωτέρα Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις μὲ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐποχῆς τῶν Παλαιολόγων καὶ τὴν μεγάλην Εύρωπαϊκὴν τοῦ ΙΕ' - ΙΣΤ' αἰῶνος.

Η ἔκδοσις τῶν ἀρχαίων συγγραφέων. — 'Αλλ' ἡ Ἑλληνικὴ ἀναγέννησις εἶχε καὶ κάτι ἀκόμη σπουδαιότερον. Μαζὶ μὲ τὴν παιδείαν διεδίδετο καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἑλευθερίαν.

Οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους ἐπροσπάθησαν νὰ διαδώσουν τὴν μελέτην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Οἱ Ἑλληνες ἦσαν ὁ πρῶτος λαός, ὁ ὅποιος ἐδίδαξεν εἰς τὸν κόσμον τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν ἀγάπην πρὸς τὴν πατρίδα. Τὰ ὑψηλὰ ἔκεινα αἰσθήματα τὰ διδασκόμεθα ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας συγγραφεῖς. Διὰ τοῦτο οἱ λόγιοι τοῦ Ἐθνους ἥρχισαν νὰ κάμουν ἔκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πνεύματος, μὲ τὴν γνῶσιν τῆς ἀρχαίας ιστορίας, ἥναφεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα πολὺ φλογερὰ ἀγάπη πρὸς τὴν ἑλευθερίαν καὶ τὴν πατρίδα.

ΔΕΙΓΜΑ ΑΙΟ ΕΝ ΤΥΠΩΜΕΝΟΝ ΒΙΒΑΙΟΝ

Τὸ βιβλίον εἶναι **'Ἀρχαιολογία Ἑλληνικὴ** (δηλαδὴ ιστορία) καὶ ἐπιπώθη ἐν Ἐρετίᾳ τὸ 1815.

αἰνέγνωσε τὴν Ἰσορίαν τοῦ, ἢτις τόσον δύσκοληματεῖ, ὥστε οἱ Ἑλληνοδίκαιοι ἔδωκαν τὰ ὄνόματα τῆς ἐννέα Μεσῶν εἰς τὰ ἐννέα βιβλία αὐτῆς.

Τὰ ἔτι ταῦτα ἡμέραν ἡγωνίζοντο τὴν Πάλην, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἀθληταὶ γυμνασθεύτες ἀλείφοντο μὲ ἔλαιον, ἔπειτα ἐξίβοντο μὲ φιλέων.

Οἱ Ἡρόδοτος εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας «αἰνέγνωσε τὴν ιστορίαν τοῦ, ἢτις τόσον εὐδοκίμησεν, ὥστε οἱ Ἑλλανοδίκαιοι ἔδωκαν τὰ ὄνόματα τῶν ἐννέα Μουσῶν εἰς τὰ ἐννέα βιβλία της.

Τὴν τρίτην ἡμέραν ἡγωνίζοντο τὴν πάλην, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ ἀθληταὶ γυμνασθέντες ἀλείφοντο μὲ ἔλαιον, ἔπειτα ἐτρίβοντο μὲ ἄμμον» κτλ.

δ.—Οι πρόδρομοι τῆς Ἐπαναστάσεως.

‘Ο Ρήγας Φεραίος, ὁ Κοραῆς, ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία.

Τότε ἐφάνησαν οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι δικαίως πρέπει νὰ ὀνομασθοῦν οἱ πρόδρομοι τοῦ Ἱεροῦ Ἀγῶνος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας. Εἰναι: δὲ οὗτοι ὁ Ρήγας Φεραίος καὶ ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς. Συγχρόνως ἰδρύθη ἡ Φιλικὴ Ἐταιρία, τῆς ὅποιας σκοπὸς ἦτο νὰ παρασκεύσῃ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν.

‘Ο Ρήγας Φεραίος (κατὰ τὸ 1790).— Ο μεγαλομάρτυς οὗτος ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας ἐγεννήθη εἰς τὸ Βελεστίνον τῆς Θεσσαλίας, τὰς ἀρχαίας Φεράς (διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Φεραίος). Ο Ρήγας ἥρχισε τὸ στάδιόν του μὲ τὸ ἐμπόριον, ὅπως οἱ καλύτεροι νέοι “Ἐλληνες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἄλλ’ ἡ σκέψις πῶς θὰ ἡλευθερώνετο ἡ πατρίς του τὸν κατέτρωγε διαρκῶς. Εἰς τὴν ἰδέαν αὐτὴν ἔθυσίσασε τὰ πάντα, κόπους, χρῆμα, πνεῦμα, ἐπὶ τέλους καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν του.

Κέντρον τῶν ἐνεργειῶν του ἐκαμενός ὁ Ρήγας τὴν Βιέννην. Ἀπὸ ἐκεῖ εἰχεν ἀλληλογραφίαν μὲ ὅλους τοὺς ἔξεχοντας “Ἐλληνας, ἐμπόρους, διδασκάλους, ἐπισκόπους. Συγχρόνως δὲ ἥρχισε νὰ ἐκδίηῃ χάριν τῶν συμπατριωτῶν του διάφορα συγγράμματα. Ἐτύπωσε τὸν χάρτην μιᾶς μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐκαμε πολλὰ ἀσματα, τὰ ὅποια διεδόθησαν εἰς τὸν λαὸν καὶ ἐψάλλοντο παντοῦ, εἰς τὰ σχολεῖα, εἰς τὰ σπίτια, εἰς τὰ βουνά. Μὲ τὰ πολεμικά του ἀσματα ὁ Ρήγας προκαλεῖ εἰς ἔξέγερσιν ἐναντίον τῶν τυράννων τοὺς Σουλιώτας καὶ Μανιάτας, λιοντάρια ἔακουστα, τοὺς ἀνδρείους Μακεδόνας, τοὺς νησιώτας, δελφίνια τῆς θαλάσσης, βίλους τοὺς Γραικούς, ὅλους ἐν γένει τοὺς Χριστιανούς:

«Ὦς πότε; παλληκάρια, νὰ ζῶμεν στὰ στενά,
Μονάχοις σὰν λιοντάρια, στὶς ράχες, στὰ βουνά;»

Τὸ μαρτύριον τοῦ Ρήγα. — Αἱ ἐνέργειαι ὅμως τοῦ Ρήγα ἀνησύχησαν τὴν Αὐστριακὴν ἀστυνομίαν. Οἱ Αὐστριακοὶ κατόπιν προδοσίας συνέλαβον τὸν Ρήγαν καὶ τὸν παρέσωκαν εἰς τὴν Τουρκικὴν κυβέρνησιν, οἱ ὥποια διέταξεν νὰ φονευθῇ. Μὲ ἀκαταδάμακοτον θάρρος ὑπέστη ὁ Ρήγας εἰς γῆικίαν 35 ἔτῶν τὴν θυσίαν ὑπὲρ τῆς πατρίδος του.

‘Ο Ἀδαμάντιος Κοραῆς (κατὰ τὸ 1800). — Ο βίος τοῦ Κοραῆ, ὑπῆρξεν ἐντελῶς διαφορετικὸς ἀπὸ τὸν βίον τοῦ Ρήγα. Ο Κοραῆς δὲν ἦτο ἄνθρωπος τῆς δράσεως, ἦτο εἰς σοφός, ὁ ὥποιος ἔζησε πολὺ περιωρισμένον καὶ γῆσυχον βίον εἰς τὰ σπουδαστήριάν του.

Ο ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΚΟΡΑΗΣ

θερίας, τὰς ὥποιας γῆζησεν ἡ ἀκαταπόνητος μελέτη τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων.

Τὰ συγγράμματα τοῦ Κοραῆ. — Τόσον μέγας σοφὸς ἔγινεν ὁ Κοραῆς, ὃστε οἱ Γάλλοι ἡθέλησαν νὰ τὸν ἐκλέξουν

‘Ακαδημαϊκὸν εἰς τὴν ἔνδοξον Γαλλικὴν Ἀκαδημίαν, ἀλλὰ δὲν ἐδέχθη. Τὸ καλύτερον δὲ μέσον πρὸς διέγερσιν τῆς φιλοπατρίας εὑρίσκειν, ὅτι ἡτοῦ γνῶσις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων. Διὰ τοῦτο ἥρχισε νὰ ἐκδίδῃ τὴν Ἑλληνικὴν Βιβλιοθήκην εἰς πολλοὺς τόμους. Πλούσιοι Ἐλληνες, πρῶτοι οἱ Ζωσιμάδαι, ἔδιδον εἰς αὐτὸν τὰ ἔξοδα διὰ τὰς πολυτίμους ἐκδόσεις του.

‘Ο Κοραής δὲν κατέδη εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ λάθῃ μέρος εἰς τὸν ἀγῶνα, διότι ἡτοῦ ἀσθενεικὸς καὶ γέρων. Ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σπουδαστήριόν του ὁφέλησεν δύον καὶ οἱ πολεμισταί. Αἱ ἐκδόσεις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ὑπῆρξαν τὸ ισχυρότερον ὅπλον διὰ τὸν ἀγῶνα. Τόσην μεγάλην δύναμιν ἔχει τὸ πνεῦμα, ὃστε ὁ γέρων ἐκεῖνος, κλεισμένος εἰς τὸ γραφεῖον του, ἥγαπτε φλόγας πατριωτισμοῦ εἰς τὰς καρδίας τῶν Ἑλλήνων. ✓

✓ **III Επελεκὴ Ἐταιρεία.**—Τὸν ἵδιον καιρὸν συνεστήθη καὶ μία ἔνωσις μεταξὺ Ἑλλήνων πατριωτῶν, ἡ ὁποία ὀνομάσθη Φιλικὴ Ἐταιρία. Οἱ ἰδρυταὶ αὐτῆς ἔτρεχον ἀκούραστοι παντοῦ διὰ νὰ προσηλυτίζουν τοὺς δύμεθνεῖς εἰς τὰς ἱδέας των. Ἐκαμψαν μακρυνὰ ταξίδια πρὸς συνεννόησιν μὲ τοὺς Ἐλληνας, οἱ ὁποῖοι ἔζων εἰς τὸ ἔξωτερικόν, εἰς τὴν Αδστρίαν, εἰς τὴν Ρωσίαν, ἔφθασαν ἔως τὴν Πετρούπολιν.

‘Η διάδοσις τῆς Ἐταιρείας ἐγίνετο μὲ πολὺ μυστικὸν τρόπον. ‘Ολοι ὅμως ἐγνώριζον, ὅτι κοινὸς ἡτοῦ ὁ σκοπός, ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς πατρίδος ἀπὸ τοὺς τυράννους.

· **Ο Καποδίστριας καὶ ὁ Ψυχλάντης.**—Εἰς τὴν Πετρούπολιν ἔζων τότε δύο ἐπιφανεῖς Ἐλληνες, ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Υψηλάντης. Καὶ οἱ δύο ἥσαν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας καὶ πολὺ ἀγαπητοὶ εἰς αὐτόν. Οἱ Φιλικοὶ ἐσκέψησαν νὰ ἐκλέξουν ἀρχηγὸν ἔνα ἀπὸ τοὺς δύο ἐκείνους ἄνδρας διὰ νὰ δείξουν, ὅτι ἔχουν τὴν βοήθειαν τῆς Ρωσίας.

Κατ’ ἀρχὰς ἔζητησαν ἀρχηγὸν τὸν Καποδίστριαν, ὁ ὁποῖος ἡτοῦ ὑπουργὸς καὶ πολὺ ἴκανὸς πολιτικός. Ἀλλ’ οὗτος ἐνόμισεν ὅτι

θὰ ἡτο ὥφελιμώτερος διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀν εἴμενε πλησίον τοῦ Αὐτοκράτορος. Τότε ἔδωκαν τὴν Ἀνωτάτην ἀρχὴν εἰς τὸν Ὅψηλάντην, ὑπασπιστὴν τοῦ Αὐτοκράτορος ὁ ὅποιος κατήγετο ἀπὸ εὐγενεστάτην Φαναριωτικὴν οἰκογένειαν.⁵ Ο Ὅψηλάντης ἦτο ἀνδρεῖος, εἰς μίαν μάχην μάλιστα εἶχε χάσει τὸν δεξιόν του βραχίονα.

Ο Ὅψηλάντης ἐλαθεν ἀδειαν ἀπουσίας καὶ εἰσῆλθε τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1821 εἰς τὴν Μολδαΐαν, διὰ νὰ ἐξεγείρῃ τὸ ἔθνος ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας.⁶ Απὸ τότε ἀρχίζει ὁ μέγας καὶ ἴερὸς Ἀγῶν τοῦ 1821, ὁ ὅποιος ἔδόξασε τὴν Ἑλλάδα καὶ μὲ ήρωϊκὰς θυσίας ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐλευθερίαν.

ΟΙ ΑΔΕΛΦΟΙ ΥΨΗΛΑΝΤΑΙ

Ο Δημήτριος, ὁ ὅποιος κατῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁ Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίτροπος τῆς Ἀνωτάτης Αρχῆς.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

Ο πόνος της δουλείαςκαὶ τὸ κύρου γῆπα τῆς ἐλευθερίας.

Πόσον σκληρός γέτο ὁ πόνος τῆς δουλείας καὶ μὲ πάσην χαρὰν διεσάλπισαν εἰς τὸν κόσμον οἱ Ἑλληνες τὸν πόθον διὰ τὴν ἐλευθερίαν των, θὰ ἔννοήσω μεν, ἐν ἀναγνώσι των μερικὰ τειμάχια ἥπερ ὅσα ἐλέγοντο καὶ ἐγράφοντο τότε.

τον) Ὁ λεροῦρος Ἡλίας Μηνιάτης (κατά τὸ 1700) ἵκετεύει τὴν Παναγίαν διὰ τὴν ἐλευθερίαν μὲ τοιούτους συγκινητικούς λόγους:

«Ἐως πότε, πανακήσατε κόρη, τὸ τρισάθλιον γέρος τῶν Ἐλλήνων ἔχει νὰ εὐρίσκεται εἰς τὰ δεσμὰ μᾶς ἀνυποφέρον δουλείας; Ἄχ, παρθένε, ἐνθυμήσου πῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα πρότερον παρὰ εἰς ἄλλον τόπον ἐλαμψε τὸ ζωηφόρον φῶς τῆς ἀληθινῆς πίστεως. Τὸ Ἑλληνικὸν γένος ἔδωκεν εἰς τὸν κόσμον τὸν διδασκάλους, οἱ δόποι μὲ τὸ φῶς τῆς διδασκαλίας των ἐφώτισαν τὰς ἡμαρτωμένας παρδατὰς τῶν ἀνθρώπων. Λοιπόν, εὐσπλαχνεῖ Μαριάμ, παρακαλοῦμεν Σὲ διὰ τὸ χαῖρε ἐκεῖνο, ὃντο μᾶς ἐποξεῖνης τὴν χαράν· χάρισε τὸν τὴν προτέραν τὸν τιμήν! Σήκωσέ το ἀπὸ τὴν αἰχμαλωσίαν εἰς τὸ Βαστειον. Καὶ ἄν ἐτοῦται μας αἱ φωναὶ δὲν Σὲ παρακατοῦνται εἰς σπιλάγχνος, ἀς Σὲ πάρακινήσωσιν αἱ φωναὶ καὶ αἱ παρακλήσεις τῶν Ἀγίων Σου, ὃντο ἀκαταπλάνωτις φωνάζουν ἀπὸ δλα τὰ μέρη τῆς τρισαθλίου Ἑλλάδος, καὶ δείχνοντας τὴν σκληροτάτην τυραννίδα τῶν ἀθλίων Ἀγαρηνῶν ἐλπίζουνται ἀπὸ τὴν ἄκραν Σου εὐσπλαχνίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους τὴν ἀπολύτωσιν».

τον) Οἱ λόγοι τοῦ Ῥήγα Φεραίου.—Εἰς τὰς ἀνακρίσεις, εἰς τὰς δροπίας ὑπεβλήθη ὁ Ῥήγας ἀπὸ τὴν Αὐστριακὴν διοικησιν, κατέθεσεν ἀτρόμητος τὰ ἔξης:

«Οἱ πολυχρόνιοι ἀγῶνες καὶ αἱ θυσίαι τοῦ ἔθνους μου ὑπῆρξαν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς σωτήριοι εἰς τὴν Εὐρώπην, αἱ σοφαὶ γιώσεις τῶν προπατόρων του ἐφώτισαν ἀπαντὰ τὸν κόσμον. Ἐπιθυμῶ καὶ ἐγὼ νὰ ἰδω τὸ ἔθνος μου ὑπὸ Χριστιανικὴν βασικείαν ὥφειλον νὰ γράψω, ὅσα ὁ ὑπὲρ πατρίδος ξῆλος μὲ ὠδήγησε κατὰ τοῦ ἀντιχρόστου. Εἳν ὅμως ὁ θεῖος ἐνθουσιασμός μου καταδίκασθη, τοῦτο δὲν μὲ φοβίζει διόλου, οὐδὲ ὁ θάνατος μὲ τρομάζει, οὐδὲ μὲ ἀπελπίζει, διότι ἡξένυχω, δι τοι μυριάδες ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἐθνοσιάσθησαν, οἱ ἀπόγονοι ὅμως αὐτῶν ἐπογματο ποίησαν τὸ ποθούμενον, ἔχοντες τὸ παράδειγμα τὴν διαγωγὴν τῶν προγόνων των».

τον) Τὸ πολεμιστήριον δάλπισμα τοῦ Κορανί.—Μὲ φλογεροὺς λόγους δι Κορανῆς ἡνκαπτε τὴν ἀγίαν πρὸς τὴν πατρίδα εἰς τὰ στήθη δλων

τῶν Ἑλλήνων. Ιδού τι ἔγραψε διά νὰ διαδασθοῦν, ὅπως ἔλεγεν, ἀπὸ ὅλους τοὺς Ἑλληνας:

«Φαντασθῆτε λοιπόν, ὅτι ἔχετε πρὸ δρθαλμῶν τὴν μητέρα μας, τὴν περιφημονὴν εἰς ὅλα τὰ ἔθνη καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας Ἑλλάδα, ἡ ὁποία μὲ μαῦρα

— Η ΕΙΚΩΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ —

Είναι τυπωμένη εἰς τὸ **Πολεμιστήριον** δάλπιδυα τοῦ Κοραῆ.

καὶ ξεσχισμένα φορέματα, πληγωμένη ἀπὸ τοὺς τιράνους, ὁδυδομένη καὶ υλαίουσα, τρέχει πρὸς ἡμᾶς τὰ τέκνα της, μᾶς ἀποκαλύπτει τὰς πληγάς της, μᾶς

βάφει μὲ τὰ αἰματά της, ἐναγκαλίζεται ἔκαστον ἀπὸ ήμᾶς καὶ ζητεῖ ἀπὸ ὅλους ἐκδικησιῶν μὲ τοῦτα τὰ λόγια :

«Τέκνα μου διαπητά, εἰς κανέρα αἰώνα, εἰς κανέρα τοῦ κόσμου τόπον ἀπ' ἐμὲ τὴν μητρόν σας, οὕτε πλέον εὐτυχής, οὕτε πλέον λαμπρὰ ἄλλη καμπία δὲν ἐφάνη. Τὰ πρῶτα μου τέκνα, οἱ πρόγονοι σας, ησαν οἱ πλέον φωτισμένοι, οἱ πλέον ἀνδρεῖοι ἀνθρώπων τῆς οἰκουμένης. Τῆς ἐλευθερίας τὸ γλυκύτατον δύνομα ἀπ' ἐκείνους εὑρέθη, ἀπ' ἐκείνον τὰ στόματα πρῶτον ἐξεφωνήθη, αὐτοὶ πρῶτοι εὑρηκαν καὶ αὔξησαν τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Εἰς ἐμὲ τὴν Ἑλλάδα πρώτην ἐγεννήθησαν ποιηταί, ὄντορες, φιλόσοφοι, καλλιτέχναι, στρατηγοὶ τόσον μεγάλοι, ώστε, δσα λέγονται περὶ αὐτῶν, ἥθελαν ἀναμφιβόλως νομισθῆ μνθοί, ἀν δὲν εἶχαμεν τὴν ἀπόδειξιν ἀπὸ τὰ λείφατα τῆς μεγαλουργίας των. Αὐτοὶ, δὲλγοι τὸν ἀριθμόν, καὶ νόμους εὑρήκαν καὶ ποιείας συνέστησαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν των μὲ μεγαλοψυχίαν ἀπότετοντο ὑπεράσπισαν ἐναντίον εἰς κραταιοὺς καὶ μεγάλους βασιλεῖς μὲ στρατιώτας πολλὰ δὲλγοντο, ἀλλὰ γέμοντας ἀπὸ τὸν ἄγιον τῆς ἐλευθερίας ἐνθουσιασμόν».

4ον) ·**Η προκύπτουσις τοῦ Τύψουλάντου.**—Μόλις εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μολδαβίαν ὁ Ἀλέξανδρος Τύψηλάντης, ἐξέδωκε τὴν ἔξης προκήρυξιν εἰς δόλους τοὺς Ἐλληνας:

«Ἐλληνες!

Πρὸ πολλοῦ οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης πολεμοῦντες ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῶν μᾶς ἐποκάλοντον εἰς μίμησιν. Ἡ Εὐρώπη προσηλώνοντα τοὺς ὄφθαλμοὺς εἰς ήμᾶς ἀπορεῖ διὰ τὴν ἀκινησίαν μας. "Ἄσ ἀντηγήσωσι λοιπὸν ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἥχον τῆς πολεμικῆς μας οὐλμιγός, καὶ αἱ κοιλάδες ἀπὸ τὴν τρομερὰν πλαγγήν τῶν ἀρμάτων μας. Ἡ Εὐρώπη θέλει θαυμάσει τὰς ἀνδραγαθίας μας, οἱ δὲ τύραννοι ήμῶν, τρέμοντες καὶ ὠχροί, θέλουσι φύγει ἀπ' ἐμπροσθέν μας. Πολλὰ Ἐλληνικὴ ψυχὴ θέλει ἀδιαφορήσει εἰς τὴν πρόσωκλησιν τῆς πατρίδος; Στρέψατε τοὺς ὄφθαλμούς σας, ὡς συμπατριῶται, καὶ ιδετε τὴν ἐλεεινήν μας κατάστασιν! Ιδετε ἐδῶ τοὺς γανὸν καταπατημένους, ἐκεὶ τὰ τέκνα μας ἀρπαζόμενα, τοὺς οίκους μας γεγυμνωμένους, τοὺς ἀγούντος μας λεηλατημένους καὶ ήμᾶς αὐτοὺς ἐλεεινὰ ἀνδράποδα. Τί θέλετε κάμει σεῖς, ὡς Ἐλληνες, πρὸς τοὺς όποιους ἡ πατρὶς γυμνὴ δεικνύει τὰς πληγάς της; "Ἄσ πολεμήσωμεν εἰς τὸν τάφον των πετέρων μας, οἱ όποιοι, διὰ τὰ μᾶς ἀφήσουν ἐλευθέρους, ἐπολέμησαν καὶ ἀπέθανον εἰς τὸν Μαραθῶνα καὶ τὰς Θερμοπύλας».

Α Ν Α Σ Κ Ο Π Η Σ Ι Σ

Εἰς τὸ Γ' μέρος: *Οἱ χρόνοι τῆς δουλείας (1453—1821).*

Κεφ. Α'. — **Ἡ ἴδονδις τῆς Ὀθωμανικῆς Αὐτοκρατορίας.** — *Μὲ τὰς κατακτήσις τοῦ Μωάμεθ Β' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ Σουλτάνων οἱ Τοῦρκοι ἔδινον ἐν μέγα βαρβαρικὸν κράτος εἰς τὰς χώρας τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας τοῦ Μεσαιωνος. Τὸ κράτος τοῦτο ὄντος πάζεται Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία ἀπὸ τὸν ἀρχηγέτην Ὀθομάνην. Ἡ ἀπαίδεια ἐκείνη ἐποχὴ διὰ τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ἡ ὥποια διήρκεσε σχεδὸν 4 αἰώνας, λέγεται **Τουρκοκρατία**.*

Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρώπης, οἱ ὥποιοι κατετρόμαξαν ἀπὸ τὴν ἰσχὺν τῶν Σουλτάνων, δὲν ἐπανσαν νὰ νάμυσον σχέδια. *Σταυροφορίας*, ἀλλὰ χωρὶς ἀποτέλεσμα. Ἡ μόνη ἀληθινὴ προσπάθεια ἦτο τῆς Ἐρετίας, ἡ ὥποια κατώρθωσε νὰ γλυγῇ ἡ ναυμαχία τῆς Ναυπάκτου. Ὁ Τουρκικὸς σιόλος κατεστράφη ἀπὸ τὸν Χριστιανικόν, ἀλλ’ οἱ Τοῦρκοι ἐξηκολούθουν νὰ γίνωνται ἰσχυροί ἕως τὸ 1700.

Ἡ Ὀθωμανικὴ Αὐτοκρατορία διωργανώθη στερεῶς ἀπὸ τοὺς Σουλτάνους. Οἱ ὑπόδουλοι λαόι, οἱ χαγιάδες, δὲν κατεστράφησαν. Λιότι ώφελον νὰ πληρώνουν τοὺς φόδους καὶ νὰ ἐργάζωνται διὰ τοὺς αὐθέντας των.

Κεφ. Β'. — **Ἡ διοργάνωσις τοῦ δούλων Ἐλληνιδυοῦ.** — *Ἄλλα καὶ οἱ Ἑλληνες, οἱ ὥποιοι ἡσαν ἄλλοτε οἱ κυρίαρχοι εἰς τὴν Ἀγατολήν, διωργάνωσαν τὰς δυνάμεις των. Αἱ μεγαλύτεραι ἡσαν τὸ θρησκευτικὸν καὶ τὸ ἔθνικὸν αἰσθημα.*

Ο Μωάμεθ Β' ἔδωκε μερικὰς φρονκευτικὰς ἀλευθερείας εἰς τοὺς ὁραγιάδες. Ὁ ἀνώτατος φρονκευτικός ἀρχηγὸς τῶν Ὀρθοδόξων ἦτο ὁ Πατριάρχης, ὁ ὥποιος τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας ἦτο ὁς Ἐθνάρχης, Αὐτοκράτωρ τῶν δούλων. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ τὰ μοναστήρια εἶχον ἀρκετὰ προνόμια.

Εἰς δὲ τὸ Φανάριον, ὅπου ἡσαν τὰ πατριαρχεῖα, ἐσχηματίσθη μάταιες ἀνωτέρα, οἱ Φαναριώται. Ἀπὸ τὸν Ἑλληνας τούτους εὐγενεῖς ἐγίνοντο οἱ μεγάλοι διερμηνεῖς, ἀνώτατοι ὑπάλληλοι τοῦ Οθωμανικοῦ κράτους. Ἀπὸ αὐτοὺς ἐστέλλοντο οἱ ἡγεμόνες εἰς τὴν Βλαχίαν καὶ τὴν Μολδαβίαν (τὴν σημερινὴν Ρουμανίαν). Οἱ Φαναριώται, μεγάλοι διερμηνεῖς καὶ ἡγεμόνες, ἐπροστάτευον εἰς κάθε περιστασιν τοὺς δούλους δμοεθνεῖς αὐτῶν.

Ἄλλο δὲ στήθιγμα τῶν Ἑλλήνων ἦτο ἡ αὐτοδοικησις. Εἰς πολλὰ μέρη ἀνεδείχθησαν ἐγχώριοι ἄρχοντες, οἱ προύχοντες ἡ δημογέρωντες. Οἱ Τοῦρκοι ἥθελον μόνον νὰ εἰσπράττονται τακτικὰ τοὺς φόδους. Λιὰ νὰ τὸ κατορθώσουν καὶ διὰ νὰ εἴναι αὐτοὶ ἥσυχοι, ἀφίγανται κᾶποιαν αὐτονομίαν εἰς μερικὰς Ἑλληνικὰς χώρας.

Κεφ. Γ'. — Αἱ πολεμικαὶ δυνάμεις τοῦ ἔθνους. — Τὸ παλαιὸν φιλοπόλεμον πνεῦμα τῶν Ἑλλήνων, διετηρήθη καὶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δούλειας. Μερικαὶ χῶραι, ἴδιως αἱ ὁρεῖναι, ἐμειναν σχεδὸν ἀνέξαρτησι. Αἱ σπουδαιότεραι ἦσαν τὸ Σοῦλι εἰς τὴν Ἡπειρον καὶ ἡ Μάνη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Πολλοὶ δὲ ἔτεροι εἰς τὰ βουνά διὰ τὰ ζοῦν ἐλεύθεροι, ὥνομασθησαν δ' οὗτοι κλέφται, διότι ἐλαφυραγώγοντι τοὺς Τούρκους. Ἐπειτα ἔγιναν τὰ ἀρματωλίκια, δηλαδὴ περιφέρειαι, τὰς ὄποιας ἐφύλαττον οἱ ἀρματωλοί. Οἱ κλέφται καὶ ἀρματωλοί ἀπετέλεσαν τὰ σπουδαιότερα πεζικὰ σώματα κατὰ τὴν μεγάλην Ἐπανάστασιν.

Συγχρόνως δὲ ἐσκηνωτίζετο καὶ ἰσχυρὰ γαυτικὴ δύναμις ἀπὸ τὰ ἐμπορικὰ πλοῖα τῶν Ἑλληνικῶν νήσων. Τὸν σπουδαιότερον οἰστόν εἶχον αἱ τρεῖς νῆσοι Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Οἱ οἰστοί οὕτοις ἔγινε τὸ ιερὸν πολεμικὸν γαυτικὸν τοῦ Ἀγῶνος.

Κεφ. Δ'. — Ο βίος καὶ ὁ πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων. — Αἱ Ἑλληνικαὶ χῶραι ἔπαθον μεγάλας καταστροφὰς ἐπὶ Τουρκοκρατίας. Οἱ πληθυσμὸς ἥλιττοι ἀπὸ τὰς σφαγὰς τῶν Τούρκων, τὸ παιδομάζωμα καὶ τὰς μεταναστεύσεις. Οοσοὶ δὲ ἐμειναν ὑπέρεργον καθημερινὰς συμφοράς.

Μὲ τὸν καιδὸν ἥχθισαν γὰρ ζοῦν ὑποφεριὰ οἱ Ἑλληνες εἰς τὰς πόλεις. Εἶχον στήμαγμα τὸν κλῆρον καὶ τὴν ἐκκλησίαν. Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ ἐπαγγελματίαι εἶχον σχηματίσει τὰς συντεχνίας διὰ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ ἔργου των καὶ τὴν ἀλληλοβοήθειαν. Ἄλλ' ἡ γυναικεία παρογοστία καὶ ἐνθάρρυνσις τῶν δούλων ἦσαν αἱ ἀγαμήσεις, τὰς ὄποιας ἀργῆκαν αἱ τελευταῖαι ἡμέραι τῆς Κωνσταντινούπολεως, καὶ ἡ προφητεία, ὅτι «πάλι δικά μας είναι».

Διὰ ν' ἀγαπτίζουν τὸν βίον των οἱ Ἑλληνες εἰργάσθησαν πολὺ καὶ προώδευσαν εἰς τὸ ἐμπόριον. Παρότι δὲ τὰς δυσκολίας, μερικὰ μέρη ἔγιναν πλούσια μὲ τὸ ἐμπόριον, ίδιως αἱ τρεῖς νῆσοι καὶ τὰ Ἀμπελάκια. Εἰς τὰ μέρη δὲ αὐτὰ ἀνεπιύθη καὶ τὸ θαυμάσιον οὐστήμα τοῦ συνεταιρισμοῦ. Η ἐμφύτος δὲ κλίσις τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν παιδείαν ἔκαμψεν, ώστε τὰ εἶναι διαδεδομένα τὰ γράμματα καθ' ὅλην τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας.

Κεφ. Ε'. — Αἱ παραμοναὶ τῆς Ἐπαναστάσεως. — Κατὰ τὰ τελευταῖα 50 ἔτη, ποὺν ἀρχίση ἡ Ἐπανάστασις, δόκοις ήτο εἰς κίνησιν διὰ τὸν μέγαν Ἀγῶνα. Η Ὁρθόδοξος Ρωσία ἥθελε τὰ φαίνεται προστάτης τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀγατολῆς. Η Τσαρία μεγάλη Αλκατεργία παρωρμήσει τοὺς Ἑλληνας γὰρ κάμουν ἐπανάστασιν (τὸ 1770). Ἄλλ' ἡ Ρωσία ἐγκατέλειψε τοὺς Ἑλληνας καὶ οἱ Τούρκοι ἤριμωσαν τὴν Πελοπόννησον. Ο ἀγώνας δυνατὸς ἐξηκολού-

θησεν ἀπὸ τὸν Δάμπρον Κατσώνην, ὁ ὅποιος ἀνεδέχθη ἀλε-
θινὸς ἥρως καὶ ἐκυριάρχης μὲ τὰ δόλγα πλοῖα του εἰς τὸ Αἴγαίον.
Ἡρωῖκὰ δὲ κατορθώματα διέπραξαν καὶ οἱ ἀρματωλοί.

Κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς τὴν Ἡπειρὸν ἀπέκτησε μεγάλην
δύναμιν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς. Οἱ δόλγοι, ἀλλὰ γενναιοί Σουλιῶται, οἱ
ὅποιοι ἔζων εἰς τὰ ἀπόκομυνα βουνά των, ἀντεστάθησαν μὲ ἀξιο-
θουμάστους ἥρωισμούς εἰς τὴν μεγάλην δύναμιν ἀντοῦ.

Κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, τὰ τέλη τοῦ ΙΗ' αἰ. ἀνεπτύχθη εἰς
θαυμάσιον βαθμὸν τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑλλήνων. Μέγας πλοῦτος συνη-
θροίσθη εἰς χεῖρας αὐτῶν, καὶ πλούσιη Ἐλληνες ἰδούσαν πολυά-
ριθμα σχολεῖα. Τότε ἔγινε διὰ μᾶς μία ἀληθινὴ Ἐλληνικὴ Ἀρα-
γένησις εἰς τὰ γράμματα. Ἡ ἀρχαία παιδεία διεδόθη καὶ οἱ ἀρ-
χαῖοι Ἐλληνες συγχραφεῖς ἐξήγειραν τὸν πόθον πρὸς τὴν ἐλευθε-
ρίαν, τότε ἀναφαίνονται οἱ πρόδοσμοι τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Ῥή-
γας Φεραίος, ὁ Ἀδικάντιος Κεραχῆς καὶ ἡ Φιλικὴ Ἐταιρεία

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

Εἰς τὰς ἑνδόξους χώρας, αἱ ὅποιαι ἀπετέλουν τὴν μεγάλην Ἐλληνικὴν
Ἄυτοκρατορίαν, ἰδρύθη ἀπὸ τὸ 1453 ἐν ισχυρὸν βαρβαρικὸν κράτος, ἡ Ὀθω-
μανικὴ Άυτοκρατορία. Οἱ ἄλλοτε κυρίαρχος λαὸς, οἱ Ἐλληνες, γίνονται
δοῦλοι. Μικρὸν κατὰ μικρὸν ὅμως λαμβίνουν τὴν ἔθνικήν των συνείδησιν μὲ
τὴν γλωτσαν, τὴν θρησκείαν καὶ τὸν πολιτισμόν.

Οἱ Μωάμεθ ὁ Β', διὰ νὰ εἰχρρυθμίσῃ τὸ κράτος του, ἡναγκάσθη νὰ δώσῃ
μερικὰς θρησκευτικὰς ἐλευθερίες εἰς τοὺς Ἐλλήνες. Οἱ Ἐλληνης Πατριάρχης
ἔγινεν ὁ Ἐθνάρχης, ὁ Αὐτοκράτωρ τῶν δούλων. Συγχρόνως οἱ Τούρκοι,
ἔθωκαν μεγάλας θέσεις εἰς τοὺς Φαναριώτας καὶ ἐλευθερίες εἰς μερικὰς χώ-
ρας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον η Ἐκκλησία, οἱ Φαναριώται καὶ οἱ προοῦχοι τες
ήσαν οἱ προστάται τῶν δούλων. Εἰς πολλὰ δὲ δρεινά μέρη ἔζων οἱ Ἐλληνες
σχεδὸν ἐνέχρητοι. Οἱ κλέφται, οἱ ἀρματωλοί, οἱ Ἐλληνες νυὔται εἶγιναν
θαυμάσιοι πολεμισταί. Ή νωθρότης καὶ ἡ ἐνικητήτης τῶν Τούρκων ἐκκεμένη,
φάτε οἱ δοῦλοι ν' ἀποκτήσουν στηρίγματα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν των. Τοι-
ουτοτρόπως ή εὐφυῖς καὶ δ ἀνώτερος πολιτισμὸς τῶν Ἐλλήνων ἐπεδήληθη εἰς
τὴν Τουρκικήν βαρβαρότητα.

Ἐκτὸς τῶν Ἐλλήνων, καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανοί λαοὶ τῆς Χερσονήσου
(οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι, οἱ Ρουμάνοι) εἶχον ὑποδουλωθῆ. Ἀλλὰ μόνος ὁ
ἄλλοτε κυρίαρχος λαός, δὲν ἔχασε τὴν ἔθνικήν του συνείδησιν καὶ τὸν πολιτι-
σμόν του. Ἡ ἑνδόξης πτῶσις τῆς Αὐτοκρατορίας του, αἱ ώραιαι παραδόσεις,
ὅτι πάλι δικά μας εἶναι, ἐνίσχυσεν τὸν Ἐλληνικὸν λαὸν εἰς τὰ μαρτύρια
του. Διὰ δὲ τῆς πατρίδας ἐφωτίσθησαν οἱ Ἐλληνες, ἐγνώρισαν πάσον μεγάλην
εἰγιαλήν πατρίδα των καὶ πόσον μέγιχ ἀγαθὸν είναι ή ἐλευθερία.

ΜΕΡΟΣ Δ'.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ—Η ΙΔΡΥΣΙΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

23/5/29

1821—1830

Μετὰ σκληρὰν δουλείαν τεσσάρων αἰώνων τὸ Ἐλληνικὸν Ἐθνος ἐξηγέρθη μὲν ἔνα πόθον καὶ μίαν ψυχήν, διὰ νὰ ξητήσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτοῦ ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Ἡ Ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶναι μέγα γεγονός ὅχι μόνον διὰ τὴν Ἐλληνικήν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν παγκόσμιον ἱστορίαν. Διότι ἔδειξεν εἰς τὸν κόσμον τί δύναται νὰ κατερθώσῃ εἰς μικρὸς λαός, ὁ ὅποιος θυσιάζει τὰ πάντα διὰ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ἐλευθερίαν του.

Ἡ ἑξέγερσις τοῦ Ἐλληνικοῦ λαοῦ ἐναντίον τῶν τυράννων του δὲν ἔγινεν αἰφνιδίως. Εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν πόθων, μὲ τοὺς ὅποιους ἔζησαν οἱ Ἐλληνες ἐπὶ τέσσαρας αἰώνας. Παρεσκεύασε δὲ αὐτὴν ἡ θαυμασία ἀκμὴ τῶν Ἐλλήνων κατὰ τὸν ΙΗ' αἰώνα εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ τὰ γράμματα. Οἱ μέγας καὶ ἵερὸς ἀγῶν τοῦ 1821 εἶναι κοινὸν ἔργον ὅλων τῶν Ἐλλήνων.

Ἡ ἐναρξις τῆς Ἐπαναστάσεως ἔγινε μὲ τὴν εἰσοδον τοῦ Ἀλεξάνδρου Ψυχλάντου ἐπὶ κεφαλῆς στρατοῦ εἰς τὰς Ἕγεμονίας τοῦ Δουνάβεως. Ἀμέσως ἐπειτα ἥγαψεν ἡ πυρκαϊὰ εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἐλλάδος. Παντού οἱ δοῦλοι ἐξηγέρθησαν ἐναντίον τῶν τυράννων διὰ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἐλευθερίαν καὶ ν' ἀναστήσουν τὴν πεγάλην πατρίδα.

Τὰ μεγάλα ἥρωϊκὰ κατορθώματα, αἱ τραγικαὶ συμφοραὶ καὶ θυσίαι, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀκλόνητος ἐπιμονὴ τῶν Ἐλλήνων, ἐπροκάλεσαν τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου. Ἡ Ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις τοῦ 1821 ἔμεινεν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς τὸ ἐνδοξότερον ἀπὸ τὰ κατορθώματα τῶν λαῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΝΑΡΞΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

- α. — **Η ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου.** — Η Ἐπαναστασις εἰς τὴν Μολδαβίαν. Η καταστροφή τοῦ Δραγατσανίου.
- β. — **Η ἐξέγερσις εἰς τὴν Ἐωλάδα.** — Η Ἐπαναστασις εἰς τὴν Πελοπόννησον, εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα, εἰς τὰς νῆσους.
- γ. — **Αἱ φοβεραὶ ἀντεκδικήσεις τῶν Τούρκων.** — Αἱ σφαγαὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἀλλαχοῦ. Οἱ ἀπαγχονισμοὶ τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'.

**α. — Η ἐκστρατεία τοῦ Ὑψηλάντου
εἰς τὰς Ἡγεμονίας.**

ἱ ἐπιφανεῖς Ἐλληνες κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς Ἐπαναστάσεως εύρεθησαν εἰς μεγάλην στενοχωρίαν κατὰ ποῖον τρόπον ν' ἀρχίσουν τὴν ἐξέγερσιν. Οἱ Αλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐθεώρησε καλὸν ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰς Ἡγεμονίας, δπως ἐλέγοντο ή[Βλαχία]καὶ ή Μολδαβία (ή σημειεινή Ρουμανία).

· Η εἵσοδος τοῦ Ὑψηλάντου εἰς τὴν Μολδαβίαν.
— Μόλις ὁ Αλέξανδρος Ὑψηλάντης ἀνέλαβε τὴν ἀρχηγίαν

τοῦ Ἀγῶνος, ἐξήτησεν ἀδειαν ἀπουσίας ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα καὶ κατέδη εἰς τὴν Ὀδησσόν. Ἀπὸ ἐκεῖ ἥλθεν εἰς συνεννόησιν μὲ τοὺς ἔξεχοντας Φιλικούς καὶ μὲ τοὺς ἐν Ἑλλάδι ὀπλαρχηγούς. Οὗτοι ἐνόμιζον, διὰ ἐπρεπε ν^τ ἀρχίσῃ ἡ Ἐπανάστασις ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ ὁ Ὑψηλάντης εὔρε συμφερώτερον ν^τ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰς Ἡγειμονίας, αἱ ὅποιαι ἦσαν ὡς μία μεγάλη Ἑλλάς. Ἀπὸ τὸν Δούναβιν δὲ Ὑψηλάντης θὰ κατέδαινεν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ θὰ εἰσήρχετο εἰς τὴν παρδίαν τῆς Ἑλλάδος.

Μὲ τὰς σκέψεις καὶ τὰς ἐλπίδας αὐτὰς δὲ Ὑψηλάντης εἰσῆλθεν εἰς τὴν Μολδαβίαν ἐπὶ κεφαλῆς ἐνὸς μικροῦ στρατοῦ (τὸν Φεδρουάριον τοῦ 1821).

Ο στρατὸς τοῦ Ὑψηλάντου. — Οἱ Ἑλληνες ἡγεμόνες τῆς Βλαχίας καὶ τῆς Μολδαβίας εἶχον εἰς τὰς φρουράς των πολλοὺς ἀριματωλούς ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀρχηγοὶ δὲ αὐτῶν ἦσαν ἐμπειροὶ πολεμισταί, ὁ Γεωργάκης Ὄλυμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης.

Ἐκτὸς αὐτῶν οἱ νέοι Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἐφοίτων εἰς τὰ γυμνάσια τῆς Ρωσίας καὶ τῆς Μολδοβλαχίας, ἀφῆκαν τὰ θρανία καὶ ἔτρεξαν νὰ πολεμήσουν διὰ τὴν πατρίδα. Ἀπὸ τοὺς νέους ἐκείνους ἐσχηματίσθη δὲ Ἱερὸς Λόχος, κατὰ μίμησιν τοῦ ἀρχαίου ἱεροῦ λόχου τῶν Θρησκίων, τὸν ὅποιον ὀδήγει ὁ Πελοπίδας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον κατηρτίσθη μικρός στρατὸς ἀπὸ 8.000 περίπου ἄνδρας. Ο στρατὸς οὗτος ἀπετελεῖτο ἀπὸ ἀριματωλούς καὶ τοὺς νέους τοῦ ἱεροῦ Λόχου. Οἱ ἱερολογίται δὲν εἶχον βεβαίως τὴν πεῖραν καὶ τὴν ἀσκησιν τῶν ἀριματωλῶν, ἀλλ εἶχον ἱερὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ ἦσαν ἔτοιμοι ν^τ ἀποθάνουν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος*.

* Ίδοι τι ἔγοχρεν εἰς ἀξιωματικός τοῦ Ἱεροῦ λόχου πρὸς τὴν οἰκογένειαν του, δὲ **Σοῦτσος**, ἀδελφός τοῦ ποιητοῦ Σούτσου :

«Δὲν ἔχω πλέον ὑποδήματα, τὰ πόδια μον κατεξοχίσθησαν. Κοιμοῦμαι μέσα εἰς θανατηφόρα τέλματα. Ζῶ μὲ καρπούς, σπανίως εὑρίσκω ἓνα ἔγρον κομμάτι ψωμί. Ἀλλ αἱ στερήτες αὐταὶ μοῦ είναι γλυκεῖαι, δὲ βίος αὐτὸς μὲ ἀρέσει. Ἀπὸ παιδὶ δὲν ὀνειρευόμην ἄλλο, ἀπὸ τὴν ἡμέραν τῆς ἀνεξαρτησίας μας».

III καταστροφὴ τοῦ Ἱεροῦ λόχου. — Ήπειρ' οὐλας ὅμως τὰς προσπαθείας ἀπέτυχεν ὁ Υψηλάντης. Τρεῖς πασάδες εἰσώρμησαν εἰς τὰς Ἡγεμονίας καὶ ἐφώρμησαν ἐναντίον τῶν Ἐλλήνων. Ὁ στρατὸς τοῦ Υψηλάντου ἔπαθε καταστροφήν. Ἡ μεγαλυτέρα ἔγινεν εἰς τὸ Δραγατσάνιον. Ἐκεῖ τριγύρω εἰς τὴν μονήν τοῦ Δραγατσανίου συνήφθη πολὺ πεισματώδης μάχη. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος μὲ τὸν Ἱερὸν λόχον ἔκαμψαν θαύματα ἀνδρείας. Οἱ νέοι ἐκεῖνοι Ἱερολοχῖται, εἰς τοὺς ὄποιους τὰ Ἐλληνικὰ γράμματα εἶχον ἐμπνεύσει τὸ Ἱερὸν πῦρ ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐτίμησαν τὸ ὄνομά των. Ἄλλ' εἶχον ἀπέναντί των ὀκταπλασίους Τούρκους καὶ διὰ τοῦτο πολὺ δλίγοι ἐσώθησαν.

Ο Ὅψηλάντης ἀπηλπίσθη ἀμέσως, ἐνόμισεν ὅτι διὰ ἑτελείωσαν καὶ κατέψυγεν εἰς τὴν Αὔστριαν διὰ νὰ εὕρῃ ἄσυλον. Ἐκεῖ ὅμως συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Αὐστριακούς, ἔμεινε πολλὰ ἔτη φυλακισμένος καὶ ἐπὶ τέλους ἀπέθανε τὴν στιγμὴν ποσῇ Ἐλλὰς ἐγίνετο ἐλευθέρα (1828).

III καταστροφὴ τῶν ἀριματωλῶν. — Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Ὅψηλάντου, πολλοὶ ὀπλαρχηγοὶ ἔμειναν εἰς τὰς Ἡγεμονίας καὶ ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα μὲν ἡρωϊσμόν. Ὁ Γεωργάκης Ὀλύμπιος καὶ ὁ Φαρμάκης ἐκλείσθησαν εἰς ἐν μοναστήριον. Ἐκεῖ ἐποιειρκήθησαν ὑπὸ πολυαριθμῶν Τούρκων. Ὁ Γεωργάκης, διὰ νὰ μὴ παραδοθῇ, τὴν στιγμὴν ποσῇ ἐπλησίαζον οἱ ἔχθροι, ἢναψε τὴν πυριταποθήκην καὶ ἔθαψε ὑπὸ τὰ ἐρείπια τὸν ἑαυτόν του καὶ τοὺς συντρόφους του μαζὶ μὲ τοὺς ἐφορμῶντας ἔχθρούς. Ὁ δὲ Φαρμάκης συνελήφθη μὲ ἄλλους, καὶ μετεφέρθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ἐξεδάρη ζωντανὸς καὶ ἐρρίφθη πρὸς θέαν εἰς τὰς ὁδούς.

Ταῦτα ἥσαν τὰ πρῶτα ἡρωϊκὰ θύματα τοῦ Ἀγῶνος. Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Ὅψηλάντου εἰς τὰς Ἡγεμονίας ἔσθισε ταχέως, ἢναψεν ὅμως τὴν πυρκαϊὰν εἰς τὰς χώρας τῆς παλαιᾶς Ἐλλάδος.

**β.— Ἡ ἔξέγερσις εἰς τὴν Πελοπόννησον,
εἰς τὴν Στρατείαν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὰς νῆσους.**

Ἡ κυρία ἐστία τῆς Ἐπαναστάσεως ὑπῆρξεν ἡ Πελοπόννησος. Εἰς τὴν χώραν αὐτὴν οἱ Ἑλληνες ησαν περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ ἔζων περισσότερον ἀνεξάρτητοι εἰς τὰ ὅρη των. Μετ' ὅλιγον ἔξηγέρθησαν καὶ αἱ ἄλλαι χῶραι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος.

III ἔναρξις τῆς Ἐπαναστάσεως. — Ὡς ἡμέραν ἐνάρξεως τοῦ μεγάλου Ἀγώνος ἑορτάζοιμεν μὲν ἵερὸν ἐνθουσιασμὸν τὴν 25ην Μαρτίου. Εἶναι η μεγάλη ἑμίκη ημέραν ἑορτή. Κατὰ τὰς ἡμέρας ἐκείνας ἀνυψώθη ἡ σημαία τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελοπόννησον. Τὰ σπουδαῖα κέντρα ησαν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς Πελοποννήσου, η Ἀχαΐα καὶ η Μάνη.

Ἡ πρώτη ἔξέγερσις ἔγινεν εἰς τὰς Πάτρας. Μόλις ἔξηγέρθησαν οἱ Ἑλληνες, οἱ Τούρκοι ἔτρεξαν νὰ κλεισθοῦν εἰς τὰ φρούρια. Ο λαὸς φωνάζει μὲν ἐνθουσιασμὸν : «Ζήτω η ἐλευθερία! Καὶ εἰς τὴν Ηδόνιν νὰ δώσῃ δ Θεός!» Οἱ ἀρχηγοί, οἱ ὅποιοι ησαν ὁ ἐπίσκοπος Γερμανὸς καὶ ὁ Ἀνδρέας Ζαΐμης, ἔξέδωκαν ἐπαναστατικὰς προκυρύζεις πρὸς τοὺς Ἑλληνας, ἔστειλαν δὲ καὶ εἰς τοὺς Εύρωπαίους καὶ ἔλεγον τὰ ἔξης :

« Ἡμεῖς τὸ Ἑλληνικὸν Ἐθνος τῶν Χριστιανῶν, βλέποντες, δτὶ οἱ Ὁθωμανοὶ σκοπεύουν τὸν ὅλεθρόν μας, ἀπεφασίσαμεν νῦν ἀποθάνωμεν ὅλοι η νὰ ἐλευθερωθῶμεν. Ὅντες λοιπὸν βέβαιοι, δτὶ ὅλα τὰ Χριστιανικὰ βασίλεια θέλουν μᾶς συνδράμει καὶ δτὶ ἔχουν εἰς μνήμην, δτὶ οἱ ἐνδοξοί πρόγονοί μας ἐφάνησάν ποτε ὡφέλιμοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, διὰ τοῦτο παρακαλοῦμεν νὰ εἴμεθα ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ μεγάλου κράτους σας ».

Οἱ Τούρκοι ὅμως τῶν Πατρῶν ἔλασδον ἔνισχύσεις. Οἱ ἐπαναστάταις ησαν ὅλως διόλου ἀσύνταχτοι, μόλις δὲ εἶδον τοὺς τα-

κτικούς Τούρκους στρατιώτας κατελήφθησαν ώπό φόδου και ἐσκορπίσθησαν. Οι δὲ Τούρκοι ἔκαμψαν τότε μεγάλην σφαγὴν εἰς τὴν πόλιν.

III ἐξέπλωσες τῆς Ἐπαναστάσεως — "Αν καὶ τόσον λυπηρὸν ἦτο τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἐξεγέρσεως εἰς τὰς Πάτρας, ὅμως ἡ Ἐπανάστασις ἥρχισε νὰ ἐξαπλώνεται ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου. Οἱ Μανιάται ἐξεγείρονται ώπό τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Πέτρου Μαυρομιχάλη καὶ πηγαίνουν εἰς τὴν Καλαμάταν. Οἱ Τούρκοι φοβισμένοι παραδίδονται μὲ τὰς περιουσίας καὶ τὰ δηλα των. Οἱ νικηταὶ τοὺς ἔχαρισαν τὴν ζωὴν καὶ ἀνεκήρυξαν τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Καλαμάτα ἔχει τὴν τιμὴν, διὶ εἰς αὐτὴν ἔγινεν ἡ πρώτη συνέλευσις· τῆς ἐλευθερουμένης Ἑλλάδος. Ἡ Μεσσηνιακὴ Γερουσία ἐξέδωκεν ἐνθουσιώδη προκήρυξιν εἰς τὴν Εύρωπην διὰ νὰ διαλαλήσῃ τὰ δικαιώματα τοῦ Ἐθνους.

Ο φόδος τῶν Τούρκων. — Μὲ τὰς πρώτας ἐξεγέρσεις τῶν Ἑλλήνων οἱ Τούρκοι ἐδειλίασαν. Τοὺς ἐκυρίευσεν φόδος καὶ ἐζήτησαν νὰ φύγουν. "Οσοι εὑρέθησαν εἰς τὰς πόλεις τὰς ἀφῆκαν βιαστικὰ μὲ τὰς γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Χωρὶς μάλιστα τὰ καταδιώκωνται κατέφυγον καὶ ἐκλείσθησαν εἰς τὰ κάστρα. Ταῦτα συνέθησαν εἰς τὰς Πάτρας, τὴν Τρίπολιν, τὸ Ναύπλιον, παντοῦ οἱ Τούρκοι ἐντροποὶ ἐζήτουν νὰ ἐξασφαλισθούν.

III ἐξέγερσες εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. — Ἡ Αιτωλία, ἡ Ἀκαρνανία καὶ ἡ Ἡπειρος, ἐπειδὴ κατεπιέζοντο ἀπὸ τὸν Ἀλη-πασᾶν, εύρισκοντο πρὸ πολλοῦ εἰς τὰ δηλα διὰ νὰ ἀποχρούσουν τὰς λεηλασίας καὶ ἐπιδρομάς τῶν Ἀλβανῶν καὶ τῶν Τούρκων.

Ἡ δὲ Ἀνατολικὴ Ἑλλὰς ἐξηγέρθη σχεδὸν συγχρόνως μὲ τὴν Πελοπόνησον. Οἱ δηλαρχηγὸς Πανουργιᾶς συνέλεξεν ἀριατωλούς καὶ ἐπολιόρκησε τὴν Ἀμφισσαν (τὰ Σάλωνα, ὅπως ἐλέγοντο τότε). Οἱ δὲ δηλαρχηγὸς Ἀθανάσιος Διάκος ἐπολιόρκησε τὴν Λιθαδίαν. Οἱ Τούρκοι τῶν Σαλώνων καὶ τῆς Λιθαδίας

γηναγκάσθησαν νὰ παραδοθοῦν εἰς τοὺς "Ελληνας μὲ τὰ ὅπλα των.

"Ολίγον ἀργότερα ἡρχισεν ἡ Ἐπανάστασις εἰς τὸ Πήλιον, ὅπου ἐκήρυξεν αὐτὴν ὁ διδάσκαλος Ἀνθίμος Γαζῆς, συγχρόνως δὲ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ εἰς τὸ "Αγιον Ὅρος.

Ἐξέγερσις τῶν νήσων. — Εἰς δὲ τὰς νήσους τοῦ Αιγαίου πελάγους εἶχεν ἀρχίσει ἡ Ἐπανάστασις ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον. Πρώταις ἦσαν αἱ τρεῖς μικραὶ, ἀλλ' ἡρωτικαὶ νήσοι, "Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. "Η μία ὄστερον ἀπὸ τὴν ἄλλην ἐσήκωσαν εἰς τὰ πλοῖα των τὴν σημαίαν τῆς Ἐπαναστάσεως. Οἱ "Υδραῖοι ἔξεδωκαν ὥραίαν προκήρυξιν εἰς τὴν Εύρωπην, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλεγον :

«Ἐν δόνματι τοῦ Θεοῦ τοῦ Παντοκράτορος !

» Τὸ "Ελληνικὸν "Εθνος, βεβαρυμένον πλέον νὰ στενάζῃ
» ὑπὸ τὸν σκληρὸν ζυγὸν τεσσάρων περίπου αἰώνων, τρέχει μὲ
» γενικὴν καὶ διμόφωνον δρμὴν εἰς τὰ ὅπλα διὰ νὰ κατασυντρίψῃ
» τὰς βαρείας ἀλύσους τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν. Τὸ ἱερὸν
» δόνομα τῆς ἐλευθερίας ἀντηχεῖ εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς "Ελλάδος καὶ
» πᾶσα "Ελληνικὴ καρδία ἀναφλέγεται ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ νὰ
» ἐπαναλάβῃ τὸ πολύτιμον τοῦτο δῶρον τοῦ Θεοῦ ἢ ν' ἀπολεσθῇ
» εἰς τὸν ὑπὲρ τούτου ἀγῶνα...

» Οἱ ἀπόγονοι τῶν ἐνδόξων ἀνδρῶν, οἵτινες ἐτίμησαν τὸ
» ἀνθρώπινον γένος μὲ τὰς ὑψηλὰς ἀρετάς των καὶ ἐφώτισαν τὸν
» κόσμον, μάχονται ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας των ἐναντίον εἰς τοὺς
» τυράννους των βαρβάρους, τοὺς ἔξολοθρευτὰς τῶν ἐπιστημῶν
» καὶ τῶν τεχνῶν καὶ ἐχθροὺς τῆς "Ιερᾶς θρησκείας τοῦ Ἰησοῦ
» Χριστοῦ.

10529

Οἱ κάτοικοι τῆς νήσου "Υδρας".

γ'. — Αἱ φοβεραὶ ἀντεκδικήσεις καὶ σφαγαὶ τῶν Τούρκων.

Ἡ ἐξέγερσις τῶν δούλων εἶχε φοβερὰς συνεπείας δι’ αὐτούς. Ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἐπὶ αἰώνας κύριοι καὶ τύραννοι, ἐξεμάνησαν, ὅταν εἶδον μὲν πόσον ἐνθουσιασμὸν ἔσηκαν οἱ δοῦλοι αὐτῶν διὰ νὰ ζητήσουν τὴν ἐλευθερίαν των. Ἡ Φοβεραὶ σφαγαὶ ἔγιναν τότε εἰς ὅλας τὰς Ἑλληνικὰς χώρας ἀπὸ μῆσος καὶ πρὸς ἐκφοβίσιμόν.

Ἀλέ σφαγαὶ εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. — Οἱ πολυάριθμοι Ἑλληνες, οἱ ὅποιοι ἔζων εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἦσαν εἰς τὸ ἔλεος τῶν Τούρκων. Οἱ θραυσμοὶ διετάχθησαν νὰ ὀπλισθοῦν καὶ νὰ εἰναι ἄγρυπνοι φύλακες. Στρατεύματα ἐκλήθησαν ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ ἐξαπελύθησαν εἰς τὰς δόδοὺς νὰ σφάζουν ἀδιαχρίτως τοὺς Ἑλληνας, οἱ ὅποιοι ὅλοι χωρὶς ἐξαίρεσιν ἐθεωροῦντο ώς ἀντάρται καὶ ὡς ἀπιστοί*.

Ἀλέ ἐπέσημοι σφαγαί. — Ἐκτὸς τῆς λεηλασίας καὶ τῆς σφαγῆς ἐκ μέρους τοῦ Τουρκικοῦ ὅχλου καὶ τῶν στρατιωτῶν, ἥρχισαν καὶ αἱ σφαγαὶ κατὰ διαταγὴν τῶν Τουρκικῆς Κυβερνήσεως. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς Ἑλληνας ὑπαλλήλους ἐσφάγησαν, διότι ἦσαν ὅποπτοι δτὶ ἥρχοντο εἰς συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἐπαναστάτας. Συγχρόνως αἱ σφαγαὶ ἐπεξετάθησαν εἰς ὅλας τὰς μεγάλας πόλεις, εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, τὴν Σμύρνην καὶ ἀλλαχοῦ. Παντοῦ οἱ Ἑλληνες κατεδιώκοντο καὶ ἐσφάζοντο.

* Οἱ αιμοδόροι Ἀσιανοὶ στρατιῶται διέτρεχον τὰς δόδοὺς κραδαίνοντες τὴν σπάθην, ἐσφάζοντας χωρὶς διάκρισιν ἢ ἐλήστευον δόσους εὑρίσκοντο. Ἐπειτα ἥρχισαν αἱ σφαγαὶ. Χωρὶς ἀποδεῖξεις οἱ Χριστιανοὶ παρεδίδοντο εἰς τὸ ξίφος καὶ τὴν ἀγχόνην. Ἀλλοι ἐστραγγαλίζοντο εἰς τὰς δόδούς, ἄλλοι ἀπηγχονίζοντο εἰς τὰς θύρας τῶν οἰκιῶν των ἐμπρός εἰς τοὺς συγγενεῖς των, καὶ ἄλλοι ἐριπτοντο εἰς τὰς φυλακὰς, διὰ νὰ βασκινισθῶν μὲ φοβερὰ μαρτύρια. Ἐδειθήλωναν καὶ ἐλήστευον τὰς ἐκκλησίας, ἐκρήμνιζον τὰς οἰκίας, ἥρπαζον τὰς γυναικας καὶ τὰ κοράσια, μὲ μίαν λέξιν ὁ δουλτάνος ἐνδιμίζειν, διὰ κάθε Ἑλλην εἰναι ζειος θανάτου» (κατὰ τὸν Σπυριδώνα Τρικούπην).

Αἱ πλέον συγκινητικαὶ σφαγαὶ ἡσαν οἱ ἀπαγχονισμοὶ σεβαστίων ἀρχιερέων καὶ εἰς τὴν πρωτεύουσαν καὶ εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς πόλεις. Ἀλλ' ἡ σφαγὴ, ἡ ὅποια ὑπῆρξεν ἡ πλέον ἀποτρόπαιος, ἡτο ἡ σφαγὴ τοῦ Πατριάρχου καὶ τῶν μεγάλων χληροικῶν. Αὕτη ἔφερε κατάπληξιν καὶ πένθος εἰς ὅλον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον.

Ο ἀπαγχονισμὸς τοῦ Πρηστορίου τοῦ ΕἼ.—Ο Γρηγόριος ἐγεννήθη εἰς τὴν Δημιτσάναν, καὶ ἐπειδὴ ἡτο πολὺ πεπαθευμένος ἔγινε μητροπολίτης τῆς Σμύρνης. Κατόπιν ἐκκλήθη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν ὡς ἀρχηγὸς τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Τὴν νύκτα τοῦ Πάσχα τοῦ 1821 οἱ ἄγριοι στρατιῶται τοῦ Σουλτάνου περιεφέροντο τριγύρω εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐλειτούργει ὁ Πατριάρχης μὲ 12 ἀρχιερεῖς, καθ' ὃν χρόνον οἱ Τούρκοι ἡσαν συνθροισμένοι ἔξω τῆς ἐκκλησίας. Ο Πατριάρχης ηὐλόγησε τὸ λαόν, ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων καὶ μὲ φωνὴν συγκεκινημένην εἶπε τὸ Χριστὸς Ἄνεστη. Τὴν οἱράν ἐκείνην στιγμὴν οἱ παρευρισκόμενοι ἐνόμισαν, ὅτι ἥκουσαν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ ἀρχηγοῦ των τὴν ὑπόσχεσιν τῆς ἀναστάσεως τοῦ Ἔθνους.

Μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς ἐκκλησίας ὁ Πατριάρχης ἀνέβη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα. Ἐνῷ προσηγέτο, συνελήφθη καὶ ἐσύρθη εἰς τὴν φυλακὴν, ἐπειτα εἰς τὴν πύλην τῶν Πατριαρχείων, ἀπὸ τὴν ὅποιαν ἐκρεμάσθη. Τρεῖς ἡμέρας ἔμεινε τὸ λειψανόν ἐπὶ τῆς ἀγγόνης. Τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν οἱ Ἐδραιοὶ τὸ ἐπῆραν καὶ ἀγγόνης. Τὴν δὲ τετάρτην ἡμέραν οἱ Ἐδραιοὶ τὸ λειψανόν καὶ τὸ ἔσυραν εἰς τὰς ὁδοὺς χλευάζοντες καὶ βλασφημοῦντες. Τέλος τὸ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν. Εἰς Ἕλλην πλοίαρχος εὗρε τὸ λειψανόν εἰς τὰ κύματα καὶ τὸ μετεκόμισεν εἰς τὴν Ὁδησσόν, ὅπου κατὰ διαταγὴν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας ἐκηδεύθη μὲ βασιλικὰς τιμάς. Μὲ ὅμοιας δὲ τιμᾶς ἔγινε μετὰ καιρὸν ἡ ἀνακομιδὴ τοῦ λειψάνου εἰς τὴν ἐλευθέραν πατρίδα. Ἀπετέθη δὲ τοῦτο εἰς ἐν ὥρατον ἐπιτύμβιον μνημεῖον εἰς τὴν Μητρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν.

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΝ

- α. — **Ο χαρακτήρ τῆς Ἐπαναστάσεως.** — Αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων καὶ ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων.
- β. — **Σύγκριδις τῶν δυνάμεων τῆς ἘΩΛΑΔΟΣ καὶ τῆς Τουρκίας.** — Οἱ μεγάλοι στρατοὶ καὶ στόλοι τῶν Τούρκων. Αἱ μικραὶ Ἑλληνικαὶ δυνάμεις.
- γ. — **Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως.** — Οἱ κυριώτεροι ἀρχηγοί. Οἱ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως.

α. — **Ο χαρακτήρ τῆς Ἐπαναστάσεως.**

Ἡ Ἐπανάστασις ἦρχισε μὲν ἐνθουσιασμόν, ως εἶδομεν, εἰς τὴν παλαιὰν Ἑλλάδα, τραγικαὶ δημαρχίαι συνέδευσαν τὴν ἔναρξιν αὐτῆς. Πρὶν δὲ διηγηθῶμεν τὰ μεγάλα γεγονότα τοῦ Ἀγῶνος, διὰ νὰ τὰ ἐκτιμήσωμεν περισσότερον, πρέπει νὰ ξινωμεν εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκετο τότε ἡ Ἑλλὰς ἐν συγκρίσει μὲ τὴν Τουρκίαν.

Οι μέγας καὶ ἱερὸς Ἄγων. — Οἱ λαδόντες τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν Ἑλληνες ἐγγνώριζον, ὅτι ἡ πατρὶς των διηρέει μεγάλη καὶ ἔνδοξος. Οἱ ἀρχαῖοι Ἑλληνες ὑπῆρξαν οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ δὲ Χριστιανοὶ ἡμῶν Αὐτοκράτορες ἔσωσαν τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμόν. Ἡ ἔνδοξος λοιπὸν αὐτὴ πατρὶς ἐπρεπε γὰρ ἐλευθερωθῆ. Οἱ Ἄγων ήτο μέγας καὶ συγχρόνως ἱερός. Διὰ τοῦτο ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπα-

νάστασις καθηγιάσθη ἀπὸ ὅλον τὸ ἔθνος ώς μέγας καὶ ἵερὸς
Ἀγῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ ὑπὲρ πατρέδος.

Τοιαυταὶ ἔλεγον εἰς τὰς προκηρύξεις τῶν ὁ Ρήγας Φεραίος
ὁ Ἀδαμάντιος Κοραῆς καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Υψηλάντης. Ἐλλὰ
καὶ οἱ ἄνδρες τοῦ Ἀγῶνος, οἱ ὅποιοι ἦσαν ἀπλοὺντεροι ἀνθρώ-
ποι, καὶ αὐτοὶ τὴν ἴδαιαν ἀντίληψιν εἶχον, δπως δεικνύουν αἱ
γνωσταὶ μας προκηρύξεις τῶν Ηελοποννησίων καὶ τῶν Υδραιῶν.

Ἄντι σφαγὴ τῶν Τούρκων. — Ο πόλεμος τοῦ 1821
ἡτο ἀγριός, ἡτο ἀγριος πόλεμος. Ή ἀπανθρωπία καὶ αἱ κατα-
στροφαὶ τῶν Τούρκων ἐμειναν ώς στίγμα τῆς ἀνθρωπότητος.

Μόλις ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, οἱ Τούρκοι ἦρχισαν τὰς
ἀγρίας καὶ συστηματικὰς σφαγὰς, τὰς ὁποίας γνωρίζομεν. Κα-
τόπιν, ὅσον ἐπροχώρει ἡ Ἐπανάστασις, τόσον μεγαλυτέρα ἐγί-
νετο ἡ μανία καὶ πλέον θηριώδεις αἱ σφαγαὶ καὶ καταστροφαὶ.
Εἰς τὴν Μακεδονίαν ἐξηφάνισαν 120 πόλεις καὶ χωρία, εἰς τὴν
μεγάλην καὶ πλουσίαν πόλιν Κυδωνίας τῆς Μικρᾶς Ασίας καὶ
εἰς πολλὰ ἄλλα μέρη, δπως θὰ ἴδωμεν, δὲν ἀφῆκαν λίθον ἐπὶ λίθου.
Οἱ κάτοικοι ἐσφάζοντο ἀνηλεώς, τὰ γυναικόπαιδα ἐπωλοῦντο
κατὰ χιλιάδας ώς δοῦλοι: εἰς τὰς Μωαμεθανικὰς ἀγορὰς τῆς
Ἀνατολῆς καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Τὸ σχέδιον τῆς ἐξιλασθρεύσεως τῶν Ἑλλήνων. —
Αἱ φρικαλεότητες αὗται δὲν προήρχοντο μόνον ἀπὸ τὸν ἀγριον
φανατισμόν. Ἡσαν μελετημένον σχέδιον. Ἰδοὺ ποίας διαταγὰς
ἔδιδεν ἡ Πόλη εἰς τοὺς πασάδες, τοὺς ὄποιους ἔστελλε διὰ νὰ
καταπνίξουν μὲ τοὺς στρατούς των τὴν Ἐπανάστασιν:

«Τὰ ἀκάθαρτα αὕτα ἐρπετά, τὰ δποια ὀνομάζονται "Ἐλληνες, πρέπει γά-
θινατωθεῖν διὰ τῆς ῥομφαίκης, αἱ γυναικες καὶ τὰ παιδία των νὰ γίνουν δοῦλοι
τῶν πιστῶν Μουσουλμάνων, τὰ ἀγαθά των νὰ μοιρασθεῖν μεταξὺ τῶν νικητῶν,
αἱ οικίαι των νὰ γίνουν στάκτη, ὥστε οὕτε φωνὴ ἀνθρώπου, οὕτε φωνὴ ἀλέ-
κτορος νὰ μὴ ἀκούσται πλέον εἰς αὐτάς. Διὰ τούτο σᾶς διατάσσουμεν νὰ κυ-
ρύξετε εἰς τὸν στρατὸν τὸν ἐξολοθρευτὸν καὶ τὴν ἐξαφάνισίν των ἀπὸ τὸ πρό-
σωπον τῆς γῆς. Ο Θεός νὰ μᾶς είναι βοηθός!»

Τὸ καρτερόν τῶν Ἑλλήνων. — Τόσον ἀγριον πόλεμον
είχον νὰ ὄποιστουν οἱ "Ἐλληνες. Ἀλλ' ἦσαν γεμάτοι ἀπὸ ἱερὸν

ἐνθουσιασμόν, ὁ ὅποιος τοὺς ἔκαιπνεις νὰ γίνωνται μάρτυρες. Οὕτε αἱ σφαγαὶ, οὕτε τὰ βασανιστήρια τοὺς ἑτρόμαζον, τὰ γυναικόπαιδα ἔτρεχον εἰς τὰς ἐρημίας καὶ τὰ βουνά, ὑπέφερον τὴν κούρασιν, τὸ ψῦχος, τὴν πεῖναν, οἱ πολεμισταὶ ἐβασανίζοντο, ἐφονεύοντο, ἀλλὰ δὲν παρέδιδον τὰ ὅπλα.

“Ο Ἄγῶν ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας, εἰναι ἀγῶν ἡρώων, ὁ ὅποιος διήρκεσεν ἐννέα ἔτη. Ἡ ιστορία του εἰναι γεμάτη ἀπὸ ἡρωϊσμοὺς καὶ θυσίας, αἱ ὅποιαι ἐπροκάλεσαν τὸν σεβασμὸν καὶ τὸν θαυμασμὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Ἀκόμη δὲ περισσότερον θὰ θαυμάσωμεν αὐτόν, ὅταν γνωρίσωμεν πόσον μικρὰ μέσα καὶ μικρὰς δυνάμεις εἶχον οἱ γονεῖς μας διὰ τοιούτον μέγαν ἀγῶνα.

β.—Σύγκρισις τῶν δυνάμεων τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Τουρκίας.

Είναι ἄξιον θαυμασμοῦ πῶς ἡδυνήθη τὸ ἔθνος^{γν} ἀνθέξῃ εἰς ἓνα τόσον μέγαν ἀγῶνα. Ἡ Ὁθωμανικὴ Αὐτοκρατορία^γ ήτο

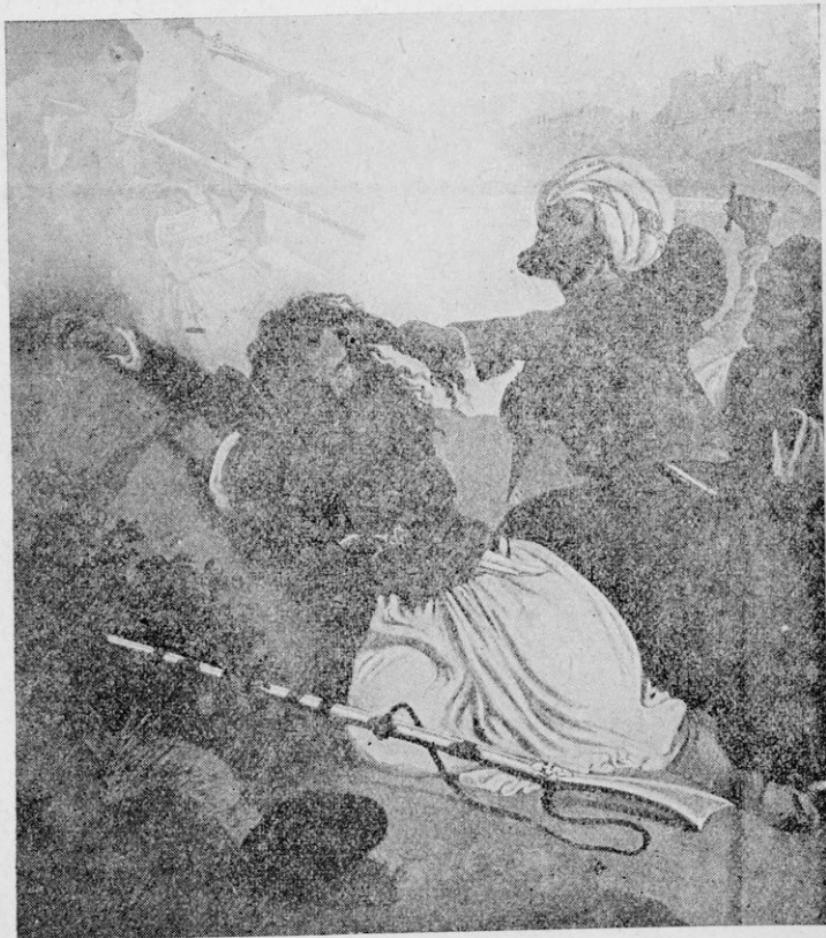

Η ΟΘΩΜΑΝΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ

“Ἡ ἐπαναστατήσασα Ἑλλάς περικλείεται εἰς στιγμάς.

πολὺ μεγάλη καὶ εἶχεν ἄφθονα χρηματικὰ μέσα. Ἡ χώρα, ἡ ὥποια ἐπανεστάτησεν, ἦτο μία μικρὰ γωνία, χωρὶς κυβέρνησιν, χωρὶς χρήματα, χωρὶς τακτικὸν στρατόν.

Αἱ στρατιωτικαὶ δυνάμεις τῆς Τούρκειας. — Οἱ Τούρκικοι στρατοὶ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Ἐπαναστάσεως δὲν εἶχον τὴν παλαιὰν δύναμιν τῶν. 'Αλλ' ἡσαν πάντοτε ἀσυγκρίτως

ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΠΟΛΕΜΙΣΤΑΙ ΣΥΜΠΛΕΚΟΜΕΝΟΙ

'Ο Τούρκος ἀνήκει εἰς τὸν τακτικὸν Τούρκικὸν στρατόν, δὲ "Ελλην" εἰναι, ἐπιπλέον, ἀτακτος πολεμιστής, ἀπὸ τούς κλέφτας η ἀμαρτιώλους.

πολυαριθμότεροι ἀπὸ τὸν "Ελληνικόν. "Ἐπειτα ἡσαν τελείως ψυλισμένοι, εἶχον ὅλα τὰ χρειώδη εἰς ἔνα στρατόν, πολεμοφόδια,

τροφάς, τὰ ὅποια ἔσυρον μαζὶ των ἐπάνω εἰς μεγάλας ἀμάξες. Τὸ σπουδαιότερον ἦτο τὸ καλὸν πυροβολικὸν καὶ ἀκόμη καλύτερον ἐπιπικόν. Μεγάλην δὲ βοήθειαν εἶχον οἱ Τοῦρκοι τὰ φρούρια, τὰ ὅποια κατεῖχον εἰς τὰς Ἑλληνικὰς χώρας, τῆς Χαλκίδος, τοῦ Ναυπλίου, τῆς Μονεμβασίας καὶ πολλὰ ἄλλα.

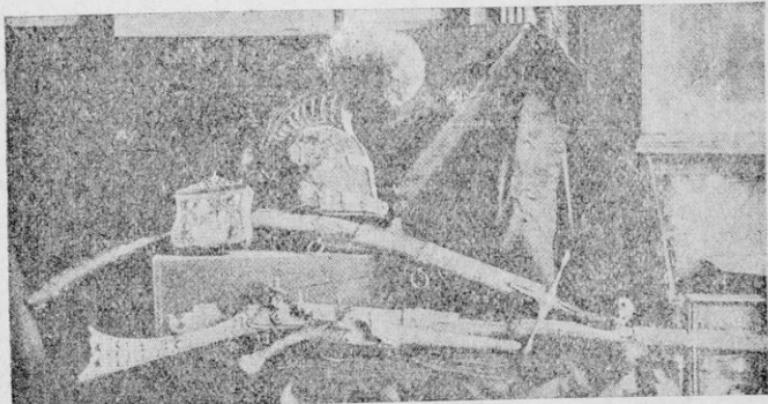
ΕΛΛΗΝ ΠΟΛΕΜΙΣΤΗΣ ΤΟΥ 1821

Φέρει τὴν συνήθη ἑνδυμασίαν καὶ ἔχει πλήρη τον ὀπλισμόν του.

Ο Έλληνεκός στρατός τῆς Ἐπαναστάσεως. — Η Ἐπανάστασις δημιώς δὲν εἶχεν ἀληθινόν στρατόν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀτακτα σώματα πολεμιστῶν. Κάθε δὲ σῶμα ἦτο ὑπὸ τὰς διατάγας τοῦ ὀπλαρχηγοῦ του.

Οι πολεμισταί μας ἡσαν οἱ παλαιοὶ ἀρματωλοὶ η καὶ ἐπαναστατημένοι χωρικοί, οἱ ὅποιοι ἔγινοντο δμοιοι μὲ αὐτούς. Ἐλέγοντο καὶ οὗτοι παλληκάρια, καὶ εἶχον τὴν ἴδιαν ἐνδυμασίαν.

Ο δὲ ὄπλισμός των συνίστατο ἀπὸ ἐν μακρὸν τουφέκι, τὸ ὅποιον ἐλέγετο καριοφύλι, καὶ ἀπὸ μίαν σπάθην καμπύλην, τὸ γιαταγάνι. Εἰς τὸ σελάχι των εἶχον τὴν πιστόλαν καὶ εἰς τὸν δμον των ἐκρέμων τὰς παλάσκας. Διὰ νὰ ἀμύνωνται ἔκαμπον

ΤΑ ΟΠΛΑ ΤΟΥ ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗ

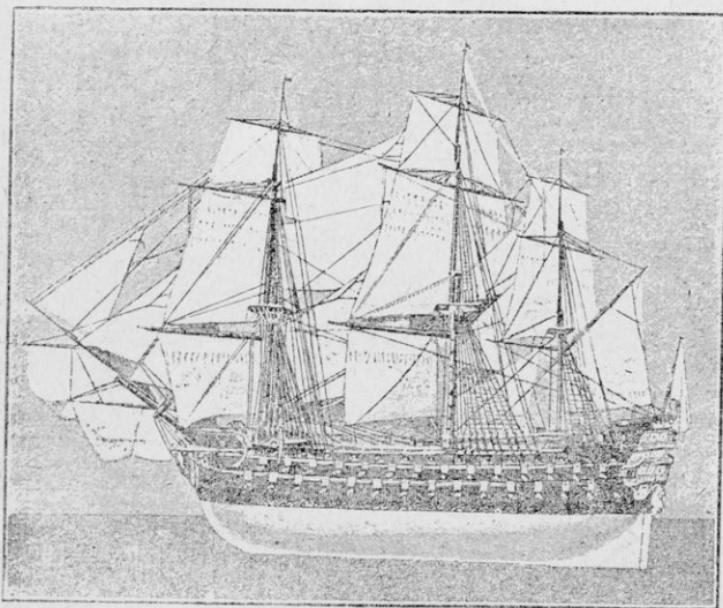
Τὰ δηλα αὐτὰ φυλασσονται εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον τῆς Ἰστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας.

πρόχειρα δχυρώματα, τὰ ὅποια ἐλέγοντο ταμπούρια, καὶ ἐπυροβόλουν γονατιστοῖ. Ολίγον κατ' δλίγον ἐπροχώρουν, ὅταν δὲ ἐπλησσαζον τὸν ἑχθρόν, ἐφώριμων μὲ τὸ γιαταγάνι καὶ συνεπλέκοντο σῶμα μὲ σῶμα.

Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ δὲν ἦτο μόνον ὁ μικρὸς ἀριθμὸς αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ ἔλλειψις πειθαρχίας. Τὰ διάφορα σώματα αὐτὰ τῶν πολεμιστῶν δὲν ἔδαδιζον κατὰ τοῦ ἑχθροῦ ἥνωμένα ὑπὸ τὰς διαταγὰς ἐνὸς ἀρχηγοῦ. Κάθε σῶμα εἶχε τὸν ἴδιον τοῦ καπετάνιον, ἐπολέμει μόνον του, ὅπως ἐνόμιζεν, διτε ἔπρεπε νὰ πολεμήσῃ.

Τὸ ναυτικὸν τῶν Τούρκων.— Ισχυρότατον ἦτο καὶ τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν τῆς Τουρκίας. Εἰς πολεμικὸς στόλος τὴν

ἐποχὴν ἐκείνην δὲν ώμοιάζε βεβαίως μὲνα σημερινόν. "Όλα τὰ πλοῖα ἡσαν ἴστιοφόρα, διέφερον μόνον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν ἴστιων. Εἰς τὸν ναύσταθμον τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐστάθμευε μέγας πολεμικὸς στόλος: πολυάριθμα μικρὰ πλοῖα, πολλὰ φρεγάται καὶ εἴκοσι περίπου τρίκροτα καὶ δίκροτα. Αἱ φρεγάται ἡσαν πλοῖα ἐλαφρά καὶ ταχύπλοα μὲ μίαν σειρὰν κανονίων, ώμοιάζον μὲ τὰ σημερινὰ καταδρομικά. Τὰ δὲ δίκροτα καὶ τρίκροτα ἡσαν πελώρια πλοῖα μὲ δύο ἢ τρία καταστρώματα

ΕΝ ΠΛΟΙΟΝ ΤΗΣ ΓΡΑΜΜΗΣ ΚΑΤΑ ΤΟ 1800.

Είναι τρίκροτον, ἔχει μῆκος 50 μέτρων καὶ 108 τηλεεόλαια.

καὶ δύο ἢ τρεῖς σειρὰς κανονίων. "Εφερον δὲ 100 περίπου κανόνια καὶ 800 ναυταῖς, ἡσαν ἀληθινοὶ κολοσσοί.

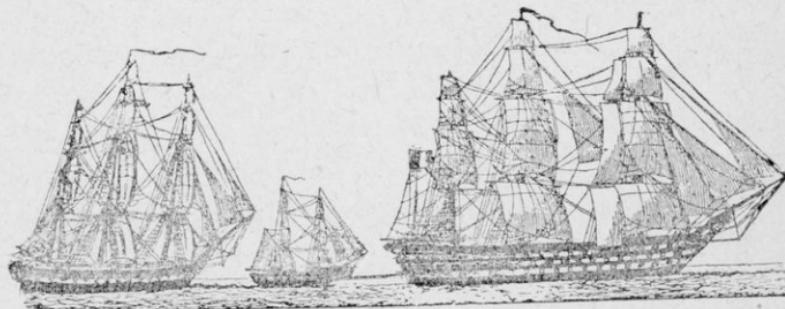
Τὸ ναυτεκὸν τῆς Ἐπαναστάσεως.— Μὲ τὰ μικρὰ πλοῖα, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ὅμονοιάν των, οἱ ναυτικοὶ μας πολλάκις κατετρόπωσαν τοὺς Τουρκικοὺς κολοσσούς. Διὰ τοῦτο τὰ κατορθώματά μας εἰς τὴν θάλασσαν ἐπροκάλεσαν τὸν θαυμασιὸν τῶν

μεγάλων ναυτικών του κόσμου, καὶ ἐφημίσθησαν περισσότερον ἀπὸ τὰ κατὰ ἔγραν.

Τὰ πλοῖα τῶν τριῶν νήσων κατὰ τὸ 1821 ἦσαν περίπου 150, ἀλλὰ μικρά. Τὰ μεγαλύτερα ἦσαν τὰ βρίκια καὶ αἱ γολέτες Ἐλέγοντο δὲ οὕτω τὰ πλοῖα ἑκεῖνα, τὰ ὅποια εἶχον δύο ἵστοις μὲ πολλὰ ἵστια. Τὰ πλοῖα αὐτὰ ἦσαν εὐκίνητα, τὸ κάθε ἐν εἰχε 10 περίπου πυροβόλα καὶ 100 ναύτας.

Διὰ νὰ ἐννοήσωμεν τὴν φορεὶαν δισαναλογίαν μὲ τὸν Τουρκικὸν στόλον, πρέπει νὰ ἐνθυμηθῶμεν, ὅτι τὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα ἦσαν ἐμπορικὰ, τὰ ὅποια εἶχον μετατραπῆ εἰς πολεμικά. Τὰ Τουρκικὰ δίκροτα καὶ τρίκροτα ἦσαν ως «κινητὰ βουνὰ», τὰ μικρὰ κανόνια τῶν Ἐλληνικῶν ἦτο ἀδύνατον νὰ τρυπήσουν τὰ παχέα τοιχώματα τῶν κολοσσῶν ἑκείνων.

III Δεξιότητος τῶν ναυτεικῶν μαζ. — Καὶ ὅμως τὰ μικρὰ Ἐλληνικὰ πλοῖα, τὰ ὅποια ἦσαν ώς πλέονδοι ἀπέναντι τῶν ἔχ-

Η ΦΡΕΓΑΔΑ — ΒΡΙΚΙΟΝ — ΤΡΙΚΡΟΤΟΝ

Εἰς τὴν εἰκόνα αὐτὴν ἔχομεν τὸ σχετικὸν μέγεθος τῶν ἀντιπάλων πλοίων.

Ορικῶν, ἔκαμναν νικηφόρους ναυμαχίας ἐναντίον στόλων μάλιστα. Τὸ μέγα κατόρθωμα ἔγινε δυνατὸν μὲ τὴν καταπληκτικὴν δεξιότητα καὶ πεῖραν τῶν ναυτικῶν μαζ. Μὲ τόσην ταχύτητα ἔκαμνον τοὺς χειρισμοὺς τῶν ἵστιών, τοὺς ἐλιγμοὺς εἰς τὴν θάλασσαν, τοὺς ἐφόδους των, ὥστε ὁ Τουρκικὸς στόλος παρέλυεν.⁷ Ατρόμητοι οἱ ναυτικοί μαζ ἐπέτων ως ἀληθινὰ θαλασσοπούλια ἐπάνω εἰς τοὺς ἀφρούς τῶν κυμάτων καὶ ἐτριγύριζαν τοὺς Τουρκικούς,

κολοσσούς, ήμέραν καὶ νύκτα διαρκῶς ἐνοχλοῦντες καὶ φοβίζοντες τοὺς ἔχθρούς.

Εἰς Γάλλος πλοίαρχος, ὁ ὅποιος εἶδεν ἀπὸ τὸ πλοῖον τους ναυμαχίας τοῦ Ἐλληνικοῦ στόλου ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ, λέγει:

«Ἀληθῶς οἱ ἄνδρες ἐκεῖνοι ἦσαν θαυμαστοί, διότι διήρχοντο καὶ ἐπανήρχοντο πλησίον τῶν Τούρκων, ύφεσταντο ἀπτόητοι τὸ φοβερὸν πῦρ, τὸ δόποιον ἐπρεπε νὰ τοὺς ἔξοντασσῃ, οὐδὲν δὲ ἄλλο κατώρθωντε παρὰ νὰ ἔξακοντάζῃ ἐπάνω εἰς αὐτοὺς τὸ σδαρωτῆς θαλάσσης».

Τὰ πυρπολικά.—Οἱ ναυτικοί μας εἶχον καὶ ἐν ἄλλῳ φοβερὸν δπλον, τὸ δόποιον μόνοι αὐτοὶ ἤξευραν νὰ μεταχειρίζωνται. Τὸ δπλον αὐτὸν ἦσαν τὰ πυρπολικά. Ἐλέγοντο δὲ οὕτω μικρὰ πλοῖα, τὰ δόποια ἐγέμιζον μὲ εὐφλέκτους ὅλας. Ἀπ' ἔξω ἐκάρφωναν σκεπάσματα βουτηγμένα εἰς τὸ θειάφι, ἐπεριτύλισσαν τὰ σχοινία μὲ κατράμι καὶ ἐγέμιζαν τὸ ἐσωτερικὸν μὲ θειάφι καὶ πυρίτιδα. Ὁ πυρπολητὴς λαταταὶ δρθιος εἰς τὰ δόπισσα, διευθύνει τὸ πυρπολικόν του πρὸς τὸ ἔχθρικὸν καὶ τὸ προσκολλᾷ ἐπ' αὐτοῦ. Ἐπειτα δίδει φωτιὰν καὶ πηδᾷ εἰς τὴν δπισθίεν συρομένην λέμβον, ὃπου τὸν περιμένει τὸ πλήρωμα. Ἔννοεῖται, διὰ νὰ κατορθωθοῦν ταῦτα, πρέπει νὰ είναι ἀτρόμητος ὁ ἄνθρωπος, ὁ δόποιος διευθύνει τὸ πυρπολικόν. Ἄλλὰ τοιούτους ἀτρομήτους εἶχε πολλοὺς τὸ Ἐλληνικὸν ναυτικόν.

11/6/29

γ' — Οἱ ἄνδρες τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ἡ Ἐπανάστασις δὲν ηὔτυχησε ποτὲ νὰ ἔχῃ μίαν λοχυρὰν κυβέρνησιν. Μόνον μερικοὶ ἵκανοι ἄνδρες κατώρθωσαν νὰ ἐπιβληθοῦν καὶ νὰ γίνουν ἡρωῖκοι ἀρχηγοὶ τοῦ Ἀγῶνος.

Ἡ πρώτη ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΝΕΛΕΥΣΙΣ. — Μία γενικὴ διοικησις καὶ λοχυρὰ κυβέρνησις δῆλης τῆς Ἐλλάδος θὰ εὑρισκειχρήματα, θὰ διωργάνωνται τὰς πολεμικὰς δυνάμεις καὶ ἐν γένει θὰ ωδήγηται καλῶς τὰ κοινὰ συμφέροντα τοῦ Ἐθνους.

‘Η πρώτη προσπάθεια διὰ νὰ κυδερνηθῇ ὁ τόπος ἔγινε μέ τὴν Μεσσηνιακὴν Γερουσίαν, ὅτε οἱ “Ἐλλῆνες ἐκυρίευσαν τὴν Καλαμάταν.” Ἀλλ’ ἡ ἀληθινὴ Κυδέρνησις θὰ ἦτο ἔκεινη, ἡ ὅποια θὰ εἰχεν ἔξουσίαν εἰς ὄλόκληρον τὴν Ἐλλάδα Διὰ νὰ γίνῃ δὲ τοῦτο ἔπρεπεν ὅλαι αἱ Ἐλληνικαὶ χῶραι νὰ στείλουν ἀντιπροσώπους, ἀπὸ τοὺς ὅποιους νὰ ἀποτελεσθῇ ἡ Κυδέρνησις.

Μετὰ πολλὰς ἐνεργείας συνήλθον ἐπὶ τέλους πλησίον τῆς ἀρχαίας Ἐπιδαύρου ἀντιπρόσωποι ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον, τὰς νῆσους καὶ τὴν Στερεάν Ἐλλάδα (τὴν 1ην Ἰανουαρίου 1822).

‘Η Συνέλευσις τὴν Ἐπιδαύρου συνέταξε τὸ πρῶτον προσωρινὸν πολίτευμα τῆς Ἐλλάδος, δηλαδὴ τὸ πρῶτον Σύνταγμα, τοὺς θεμελιώδεις νόμους, κατὰ τοὺς ὅποιους ἔπρεπε νὰ κυδερνᾶται ἡ χώρα.’ Ωρισε δὲ ὡς ἔθνικὴν σημαῖαν τὴν κυανόλευκον.

‘Η προσπάθεια ὅμως αὕτη τῶν Ἐλλήνων νὰ κάμουν ἰσχυρὰν Κυδέρνησιν δὲν ἐπέτυχε, διότι πολλοὶ ἥθελον νὰ ἀρχουν καὶ κανεὶς δὲν ὑπετάσσετο μὲ εὐχαρίστησιν εἰς τὸν ἄλλον. Οἱ πρόκριτοι ἐνόμιζον, ὅτι αὐτοὶ ἦσαν κατάλληλοι, ἀλλ’ οἱ ὅπλαρχηγοὶ ἥθελον νὰ ἀρχουν, ἀφοῦ αὐτοὶ ἐπολέμουν καὶ ἐκινδύνευον. ‘Η διχόνοια ἔκεινη πολὺν καιρὸν ἐτάραξε τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν ἔξησθένησεν ἐν μέσῳ τῶν φοβερῶν κινδύνων αὐτῆς.

Τὰ οἰκονομικά.— Τὸ μέγα ζήτημα διὰ τὰ ἔθνη, καὶ ἵδιως ὅταν διεξάγουν πόλεμον, εἶναι τὸ οἰκονομικὸν ζήτημα, δηλαδὴ ἡ εὔρεσις καὶ ἡ καλὴ χρησιμοποίησις τῶν χρήματων. Τὸ ἔθνος τότε εἰχεν ἐλαχίστους πόρους νὰ διαθέσῃ διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ πολέμου. ‘Η Κυδέρνησις κατέρθωνε νὰ συναθροίζῃ χρήματα ἀπὸ φόρους. ‘Ο καθεὶς ἐστερεῖτο τὰ ἀπολύτως χρήσιμα εἰς αὐτὸν διὰ νὰ πληρώνῃ τοὺς φόρους. Ἀλλὰ τὰ περισσότερα χρήματα συνηθροίζοντο ἀπὸ τοὺς εὐπόρους Ἐλληνας, οἱ ὅποιοι ἔκαμνον μεγάλας θυσίας καὶ πρὸς τοὺς ὅποιους τὸ ἔθνος ὀφείλει εὐγνωμοσύνην ὅχι μικροτέραν ἀπὸ τοὺς πολεμιστάς.

Αἱ τρεῖς νῆσοι.— Τὰς μεγαλυτέρας χρηματικὰς θυσίας ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος ἔκαμπαν αἱ τρεῖς νῆσοι “Υδρα, Σπέτσαι καὶ

Ψαρά. Οι προσύχοντες τῶν τριῶν νήσων ἔδωκαν ἔκουσίως εἰς τὸ δημόσιον ταμεῖον τόσα χρήματα, σασ σλη σχεδὸν ή ἄλλη Ἑλλάς. Κάθε μία ἀπὸ τὰς τρεῖς νήσους εἶχε τοὺς ἰδικούς της δημογέροντας, ἀλλ' αἱ ναυτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἐγίνοντο μὲ κοινὴν ἀπόφασιν. "Ολα ἡσαν κοινά, οἱ ἀγῶνες, αἱ θυσίαι, η δόξα. Ἀλλ' η Ὑδρα ὑπερτέρει ὡς πρὸς τὰ πλοῖα καὶ τὸν πλοῦτον, διὰ τοῦτο εἶχε τὰ πρωτεῖα. Πρῶτος δὲ εἰς τὴν Ὑδραν ἦτο ὁ Λάζαρος Κουντουριώτης, γεμάτος ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πατρίδα.

Οἱ σπουδαιότεροι ἀρχηγοί.—Μολονότι μὲ τόσον μικρὰς δυνάμεις ἥρχισεν ὁ Ἀγών, δημιώς ἐθριάμβευσεν. Δὲν εὑρέθη μία ἴσχυρὰ Κυδέρνησις, η δόπια νὰ ἐνώσῃ δλας τὰς δυνάμεις του Ἐθνους. Εὐρέθησαν δημιώς μερικοὶ ἀνδρες, οἱ δόποιοι ἀφιέρωσαν τὸν βίον των εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πατρίδος.

"Ως πολιτικοὶ ἀρχηγοὶ διεκρίθησαν κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν δύο εὐγενεῖς Φαναριώται, ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης καὶ ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος. Ο πρῶτος ἦτο νεώτερος ἀδελφὸς του Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὡς ἀντιπρόσωπος αὐτοῦ. Ἡτο μικρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀσθενικός. Ἀλλ' εἶχε γενναίαν ψυχήν, καὶ, δσάκις ἐχρειάζετο, ἔκαμνε τὸ καθηκόν του καὶ ὡς στρατιώτης. Ο δὲ Μαυροκορδάτος ἦτο πολὺ μορφωμένος καὶ εἰργάσθη μὲ μεγάλην ἀφοσίωσιν διὰ τὸ καλὸν τῆς πατρίδος.

Περισσότερον δημιώς ἐφημίσθησαν δύο γενναῖοι ἀρχηγοὶ τῶν πολεμικῶν δυνάμεων του Ἐθνους καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Θεόδωρος Κολοκοτρώνης καὶ ὁ Ἀνδρέας Μιαούλης. Ο «γέρος του Μοριά» δπως ἐλέγετο ὁ Κολοκοτρώνης, δ σπουδαιότερος ὀπλαρχηγὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἦτο μεγαλόσωμος, εἶχεν μακρὰν κόμην καὶ βροντώδη φωνὴν, δλα ἐν γένει τὰ καρίσματα δσα ἐχρειάζετο διὰ νὰ ἐπιβάλλεται. Ο δὲ Ὑδραιος Μιαούλης ἔγινεν ὁ ἀρχιναύαρχος του Ἑλληνικοῦ στόλου. Ἡτο ὁ πλέον ἀτρόμητος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἶχεν ἄκαμπτον καρα-

κτήρα, μόλις συνελάμβανεν ἐν σχέδιον τὸ ἔξετέλει αἰμέσως μὲ
ἀξιοθαύμαστον ἐπιμονὴν καὶ τόλμην.

Οὐδὲ ἥρωες τῆς Ἐπαναστάσεως. — Ἀκαταγώνιστον
δὲ δύναμιν ἔδωκεν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ὁ ἀθάνατος ἥρωισμὸς
τῶν ἀτρομήτων πολεμιστῶν αὐτῆς. Πολυάριθμοι εἶναι οἱ ἥρωες
τῆς Ἐπαναστάσεως, μεταξὺ δ' αὐτῶν εὑρίσκομεν πολλοὺς κλη-
ρικούς. Ἐν γένει ὁ κληρος ἔλαθε πολὺ ἐνεργὸν μέρος καὶ ἔδω-
κεν εἰς τὸν Ἀγῶνα τὰς εὐλογίας τῆς Ἐκκλησίας.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἥρωας τῆς Ἐπαναστάσεως ἔζησαν καὶ εί-
χον τὴν εὐτυχίαν νὰ ἴδουν ἐλευθέραν τὴν πατρίδα των. Ἀλλοι
ἐφάνησαν ώς μία λάμψις καὶ ἔσθυσαν ἀμέσως. Εἰς δὲ οὓς αὐτούς,
γνωστούς καὶ ἀγνώστους ἥρωας, ὅφειλομεν οἱ ἀπόγονοι ἀλη-
γμόνητον εὐγνωμοσύνην. Τὸ τίμιον αἷμα αὐτῶν ἔστερέως τὸν
Ιερὸν Ἀγῶνα τοῦ Ἐθνους, ὅπως καὶ τὸ αἷμα τῶν μαρτύρων
είχε στερεώσει τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ.

BYZANTINON ΜΟΛΥΒΔΟΒΟΥΛΛΟΝ

Ἀριστερὰ παραστάνεται ἡ Παναγία, δεξιὰ μία Αὐτοκράτειρα.

ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΝ ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Η ΠΡΩΤΗ ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1821—1825

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΞΗΡΑΝ—ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΟΠΛΑΡΧΗΓΩΝ

Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις διήρκεσεν ἐννέα ἔτη καὶ δύναται νὰ διαιρεθῇ εἰς δύο περιόδους. Κατὰ τὴν πρώτην, ἡ ὁποίᾳ διήρκεσε τέσσαρα ἔτη (1821—1825), οἱ ἀντίπαλοι Ἑλληνες καὶ Τοῦρκοι πολεμοῦν ἐναντίον ἀλλήλων μόνοι μὲ τὰς ἴδιας τῶν δυνάμεις. Κατόπιν ἔρχεται μία ἄλλη περίοδος πέντε ἔτῶν (1825—1829), κατὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀντίπαλοι πολεμοῦν μὲ βοηθείας, οἱ Τοῦρκοι μὲ τὴν βοηθείαν τῶν Αγγυπτίων καὶ οἱ Ἑλληνες μὲ βοηθείας τῶν Εὐρωπαίων.

α.— *Αἱ νῖκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πελοπόννησον.*— Τὸ Βαλ-
τέσι.—. Η ἀλωσις τῆς Τριπόλεως.

β.— *Κατορθώματα εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.*— Η Ἀλαρίδα καὶ
τὸ Χάνι τῆς Γραετίδης.

γ.— *Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλον.*— Η καταστροφή του εἰς τὴν Πε-
λοπόννησον.— Ο Ἀγών εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα.

α.— *Αἱ νῖκαι τῶν Ἑλλήνων εἰς τὴν Πελοπόννησον*

Τὰ πρῶτα ἥρωϊκὰ κατορθώματα διεπράχθησαν εἰς τὴν Πε-
λοπόννησον, ὅπου ἀμέσως ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀγῶνος οἱ Ἑλ-
ληνες ἐπεκράτησαν. Η Πελοπόνησος ἀνεδείχθη ἡ Ἀκρόπολις
τῆς Ἐπαναστάσεως.

Αέ πρωτας κενήσεις τῶν Ἑλλήνων. — Εύθυς ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τῆς Ἐπαγαστάσεως ἐπειδὴν ὡς ἀρχηγὸς εἰς τὴν Πελοπόννησον ὁ γενναῖος ὅπλαρχηγὸς Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Μετὰ τὴν ἀλωσιν τῆς Καλαμάτας ὁ Κολοκοτρώνης ἐσκέψθη νὰ κυριεύσῃ τὴν Καρύταιναν καὶ ἔπειτα νὰ βαδίσῃ κατὰ τῆς Τριπόλεως. Ἀπὸ διάφορα μέρη τῆς Πελοποννήσου συνηθροίσθησαν 6 χιλ. περίπου χωρικοὶ μὲ τοὺς ὅπλαρχηγούς των καὶ ἐτέθησαν ὅλοι ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Κολοκοτρώνη. Ἄλλ' οἱ συγκεντρωθέντες Ἔλληνες δὲν εἶχον πειθαρχίαν, δὲν εἶχον ὅπλα, ἥσαν ἀγύμναστοι. Μόλις ἐφάνησαν οἱ Τούρκοι στρατιώται, οἱ ὅποιοι ἦρχοντο νὰ δοηθῆσουν τοὺς ἐν Καρυταίνῃ πολιορκουμένους, ἀμέσως οἱ Ἔλληνες διεσκορπίσθησαν. Οἱ ὅπλαρχηγοὶ ἦθελον ν' ἀποσυρθοῦν εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐφοβήθη, ὅτι τότε θὰ ἔμενεν ἀνυπεράσπιστος ὅλοκληρος ἡ Πελοπόννησος, καὶ ἐφώναξεν εἰς τοὺς ὅπλαρχηγούς: «Δὲν πάγω πουθενά. Ἔγὼ θὰ μείνω ἐδῶ, ὅπου καὶ τὰ βουνὰ καὶ τὰ πουλιά μὲ γνωρίζουν. Ἀν χαθῶ, κάλλιο νὰ μὲ φᾶν σύτά». .

«Ολοι οἱ ὅπλαρχηγοὶ ἔψυγαν καὶ ἐλυποῦντο τὸν Κολοκοτρώνην διὰ τὴν ἀνοησίαν του. Εἰς μάλιστα διέταξεν ἔνα στρατιώτην νὰ μείνῃ: «Βρὲ μεῖν' ἐσύ μαζὶ του, νὰ μήν τὸν φᾶν οἱ λύκοι». Ὁ Κολοκοτρώνης ἔμεινε μόνος του. Ἀμα ἐνύκτωσεν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ χωρίου, ἐστάθη ἐμπρὸς εἰς τὴν εἰκόνα τῆς Θεοτόκου καὶ ἔκαμε τὸν σταυρόν του. Αἴφνης τοῦ ἐφάνη ὡς νὰ ἥκουσεν αὐτὸν ἡ Παναγία καὶ τὸν διεδεδαίωσεν ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς Ἐλλάδος εἶχεν ἀποφασισθῆ ἀπὸ τὸν Θεόν.

Ο ΚΟΛΟΚΟΤΡΩΝΗΣ

Τὸ σχέδιον τοῦ Κολοκοτρώνη.— Ὁ κύριος σκοπὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν ἰδέαν τοῦ Κολοκοτρώνη ἔπειτε νὰ εἰναι ἡ ἀλωσις τῆς Τριπόλεως. Διότι ἡ πόλις αὕτη ἦτο ἡ πρωτεύουσα καὶ εἰς αὐτὴν εἶχον συρρεύσει οἱ περισσότεροι Τούρκοι τῆς Πελοποννήσου. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπῆρε τὸν δρόμον μὲ ἔνα μόνον στρατιώτην. Χωρὶς ν' ἀπελπισθῇ, χωρὶς νὰ κουρασθῇ, ἔγραφεν ἀδιακόπως, ἔστελλε παντοῦ ἀπεσταλμένους εἰς τοὺς ὅπλαρχηγούς. Ἐπὶ τέλους εἶδε μὲ χαρὰν νὰ σχηματίζεται μικρὸς στρατὸς τριγύρῳ του. Ἀμέσως κατέλαβε τὰ δουνά καὶ τὰ χωρία τριγύρῳ τῆς Τριπόλεως.

Εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου, τὰ Ἰωάννινα, ὑπῆρχεν ἐν μέγα Τουρκικὸν στρατόπεδον, διὰ νὰ πολεμῇ τὸν Ἀλῆ-Πασᾶν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἐπαναστατήσει. Ἀπὸ ἐκεῖ ἀπεσπάσθησαν στρατιώτικαὶ δυνάμεις, διὰ νὰ πνέουν τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Ἄλλος στρατὸς ἐστάλη εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἄλλος κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁ τελευταῖος οὗτος στρατὸς εἶχε στρατηγὸν τὸν Μουσταφάμπεην, ὁ ὅποιος κατώρθωσε καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Τρίπολιν. Ὁ Κολοκοτρώνης ἐπρότεινε νὰ καταλάδουν οἱ Ἑλληνες τὸ χωρίον Βαλτέται. Ὁ Μουσταφάμπεης εἶχε σκοπὸν νὰ κυριεύσῃ τὸ Βαλτέται, νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Δακωνίαν, νὰ καθυποτάξῃ αὐτὴν, καὶ τότε θὰ ἥτο εὔκολος ὁ ὑποδούλωσις ὅλοκλήρου τῆς Πελοποννήσου. Οἱ εἰς τὸ Βαλτέται Ἑλληνες ἦσαν περίου 1000. Ὡχυρώθησαν προχείρως καὶ εἶχον ἐντὸς τοῦ ναοῦ τὰ πολεμοφόδια των.

Ο θρέψιμος τῶν Ἑλλήνων εἰς τὸ Βαλτέται.— Ὁ Μουσταφάμπεης ὥρμησε τὴν αὐγὴν ἐναντίον τοῦ Βαλτετού. Οἱ πολιορκούμενοι ἀντεστάθησαν μὲ μεγάλην γενναιότητα. Εἰς τὸ μεταξὺ ἔτρεξε καὶ ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ὅποιος ἦτο ἐκεῖ πλησίον, καὶ ἄλλοι ὅπλαρχηγοί. Τὰ μεσάνυκτα οἱ Ἑλληνες κατώρθωσαν δλοις γεμάτοις χαρὰν νὰ εἰσέλθουν εἰς τὸ Βαλτέται.

Τὴν ἄλλην ἡμέραν οἱ πολιορκούμενοι Ἑλληνες ἐξώρμησαν ἐναντίον τῶν Τούρκων μὲ τόσην ὀρμήν, ὡστε τοὺς ἡγάγκασαν νὰ

δπισθοχωρήσουν. Ἀπ' ἔξω ἄλλοι "Ελληνες ὀπλαρχηγοὶ ἐπετέθησαν ἐναντίον των. Οἱ Τούρκοι, οἱ ὅποιοι ὑπεχώρουν, συμπαρέσυραν καὶ τοὺς ἄλλους. Μόλις κατέρθωσε νὰ σωθῇ ὁ Μουσταφάμπεης. Ἐξακόσιοι Τούρκοι ἐφονεύθησαν καὶ μόνον τέσσαρες "Ελληνες. Αἱ ἀποσκευαὶ τῶν Τούρκων, αἱ ζωστροφίαι, τὰ ὅπλα των ἐπεσαν εἰς τὰς χεῖρας τῶν ιδικῶν μας, καὶ οἱ "Ελληνες διὰ πρώτην φορὰν ἐκυρίευσαν πολλὰ λάφυρα (13 Μαΐου 1821).

Ἄλλαι ἐπιτυχέαι τῶν Ελλήνων. — Τὴν νίκην τοῦ Βαλτετσίου ἐπηκολούθησαν καὶ ἄλλαι ἐπιτυχίαι τῶν Ελλήνων. Ὁ Μουσταφάμπεης ἦθελε νὰ λάβῃ ἐκδίκησιν. Ἐξεστράτευσε μὲ 6000 πεζῶν καὶ ἵππεις ἐναντίον 200 Ελλήνων, οἱ ὅποιοι ἦσαν στρατοπεδευμένοι εἰς τὰ Δολιαγά. Οἱ Τούρκοι κατετροπώθησαν, ἀληθινὸς δὲ ἥρως ἀνεδείχθη ὁ ἀνεψιὸς τοῦ Κολοκοτρώνη Νικήτας. Τόσην σφαγὴν ἔκαψεν εἰς τοὺς Τούρκους ὁ Νικήτας, ὥστε ἐπωνομάσθη Τουρκοφάγος.

Οἱ Τούρκοι, κατησχυμένοι ἀπὸ τὴν νέαν αὐτὴν ἥτταν, εἰσῆλθον τὴν νύκτα εἰς τὴν Τρίπολιν. Οἱ "Ελληνες μετ' ὀλίγον ἐκυρίευσαν τὴν Μονεμβασίαν καὶ τὸ Ναζαρίνον, τὸ σπουδαιότερον δῆμος διὰ τὸν ἀγῶνα ἦτο νὰ κυριευθῇ ἡ Τρίπολις.

Ταὶ πολιορκίαι τῆς Τριπόλεως. — Ενθουσιασμένοι ἀπὸ τὰς νίκας των οἱ "Ελληνες, ἔτρεξαν διὰ νὰ κυριεύσουν τὴν πρωτεύουσαν τῆς Πελοποννήσου.

"Η πολιορκία τῆς Τριπόλεως δὲν ὠμοίαζε καθόλου μὲ τὰς πολιορκίας, τὰς ὅποιας γνωρίζομεν. Οἱ "Ελληνες δὲν εἶχον οὔτε πυροβολικόν, οὔτε ἵππον. Ἡσαν ὀχυρωμένοι καὶ αὐτοὶ εἰς τὰ βουνὰ τριγύρω τῆς Τριπόλεως. Οἱ Τούρκοι ἔκαψαν ἔξόδους, διὰ νὰ εῦρουν τροφὴς εἰς τὴν πεδιάδα. Τότε κατέθαινον μερικοὶ "Ελληνες ἀπὸ τὰ δχυρώματά των διὰ νὰ τοὺς κυνηγοῦν. "Η πολιορκία συνίστατο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς ἐνέδρας, ὠμοίαζε μὲ τὰς πολιορκίας, τὰς ὅποιας ἔκαψαν οἱ ἥρωες τῆς ἀρχαίας Ελλάδος.

"Οταν ἡ συμπλοκὴ ἐγίνετο πλέον πεισματώδης, τότε κατήρχετο ὁ "Ελληνικὸς στρατὸς ἀπὸ τὰ ὅρη. "Η ἐπίθεσις ἥρχιζεν. Οἱ

"Ελληνες ἐπυροδόλουν ἀπὸ μακράν, συνήθως γονατιστοί, ἐπροσπάθουν πάντοτε νὰ κρύπτωνται ὅπεισθεν ἐνὸς βράχου ἢ ἐνὸς τοῖχου. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους ἔθαρύνοντο ἀπὸ τοιούτον ἀνωφελῆ πυροβολισμόν. ἔσυρον τὴν σπάθην καὶ ἐπετίθεντο κατά τῶν Τούρκων. Τότε ἥρχοντο εἰς χεῖρας μὲ τοὺς ἐχθροὺς, ἐπίλασιον σῶμα μὲ σῶμα. Τὴν νύκτα ἔπικυεν ἡ μάχη καὶ κάθε ἔνας ἀπεσύρετο εἰς τὸ στρατόπεδόν του. Καμμίαν φοράν, δταν οἱ "Ελληνες ὄπλαρχηγοι δὲν ὠδηγοῦν τοὺς στρατιώτας των εἰς τὴν μάχην, ἔψηνον ἐν ἀρνίον, ἐκάθηντο τριγύρω καὶ διεσκέδαζον. Εἰς τὸ τέλος, εἰς ἀπὸ τοὺς γενναίους ἑκείνους ἔπαιρνε τὴν λύραν του μὲ τρεῖς χορδάς καὶ ἐτραγούδει τὰ κατορθώματα τῶν φημισμένων κλεψτῶν.

III ἀλοφασις τῆς Τρεπόλεως.— Εἰς τὴν Τρίπολιν ἥρχισεν ἡ πεῖνα καὶ ἡ δίψα. Οἱ Τούρκοι ἦσαν ἀπηλπισμένοι. Ἐπὶ τέλους μίαν ἡμέραν μερικοὶ "Ελληνες κατώρθωσαν νὰ ἀνέλθουν εἰς τὸ περιτείχισμα, πατῶντες οἱ μὲν ἐπάγω εἰς τὸν δῆμον τῶν ἄλλων, καὶ ἔστησαν τὴν σημαίαν των ἐπὶ τοῦ τείχους. Ἐπειτα ἤνοιξαν μίαν θύραν, καὶ τότε οἱ πολιορκηταὶ ἔτρεχον ἀπὸ παντοῦ νὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν πόλιν. Οἱ δρόμοι ἐγέμισαν ἀπὸ πιώματα. Παντοῦ ἤκουες πυροβολισμούς, σπαθισμούς, κραυγὰς ἀπελπισίας.

β.— Ἡ Ἀλαμάνα καὶ τὸ Χάνι τῆς Γραβιᾶς.

"Οπως εἰς Πελοπόννησον, ἐπίσης καὶ εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα ἔξετελέσθησαν ἐνδοξότατα κατορθώματα ἀπὸ δύο ἥρωας ὄπλαρχηγούς, τὸν Ἀθανάσιον Διάκονον καὶ τὸν Ὁδυσσέα Ἀνδροῦτσον.

III ἐκστρατεία τοῦ Ὀμέρ Βριώνη.— Ὄλόκληρος ἡ Ἀνατολικὴ Ἐλλὰς εἶχε σηκωθῆ ἐις τὰ ὅπλα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της. Πολυάριθμος Τουρκικὸς στρατὸς εἰσῆλθεν ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ὀμέρ Βριώνη καὶ κατήρχετο πρὸς Νότον μὲ 9.000 πεζοὺς καὶ ἵπποις διὰ νὰ καταστείλῃ τὴν Ἐπανάστασιν. Οἱ σπουδαιότεροι ὄπλαρχηγοι τῆς Στερεᾶς Ἐλλάδος ἦσαν ὁ Πανούργιας, ὁ Δυοδουνιώτης καὶ ὁ Διάκος. Ἀπεφάσισαν καὶ οἱ

τρεῖς ήγωμένοι νὰ ἀντισταθοῦν. Τότε ἔγιναν ἀθάνατα κατορθώματα, τὰ ὅποια δψείλονται εἰς δύο λαμπροὺς ἥρωας.

Ο Άθανάσιος Διάκος καὶ ὁ Οδυσσεὺς Ανδρούτσος. — Ο Διάκος ἦτο νέος ώραιος καὶ ρωμαλέος. Εἶχε γίνει καλόγηρος, ἀλλ' ἀφῆκε τὸν μοναχικὸν δίον καὶ ὡμοσεν ἐκδικησιν ἐναντίον τῶν Τούρκων.

Απὸ τοὺς πρώτους ἐξήγειρε τοὺς συμπατριώτας του εἰς τὴν Διβαδίαν νὰ λάδουν τὰ ὅπλα καὶ νὰ διώξουν τοὺς Τούρκους.

Ο δὲ Οδυσσεὺς Ανδρούτσος ἦτο υἱὸς τοῦ περιφήμου κλέφτου Ανδρούτσου, ὁ ὅποῖος ἐδοξάσθη κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1770.

Ο Ανδρούτσος ἦτο ἀνδρεῖος, ἀλλ' ὄρμητικὸς καὶ πανούργος, δὲν εἶχεν τὴν ἄδολον ψυχὴν τοῦ Διάκου.

Ἐτρεξεν δημόσιος καὶ αὐτὸς μὲ προθυμίαν διὰ νὰ λάδῃ μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν.

Τρίγεφυρα τῆς Αλαιμάνας. — Οι Ἑλληνες ὀπλαρχηγοί, διὰ νὰ ἐμποδίσουν τὸν Όμέρ Βριώνην, κατέλαβον τὰς διόδους τριγύρω εἰς τὰς Θερμοπύλας μὲ 1500 ἄνδρας. Εἰς τὸ μέσον ἐστάθη ὁ Διάκος μὲ τοὺς συντρόφους του διὰ νὰ φυλάξῃ τὴν γέφυραν τοῦ Σπερχειοῦ ποταμοῦ Αλαιμάναν. Απὸ τὸ ἐν μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο ἦσαν ὁ Πανουργιᾶς καὶ ὁ Δυσδουνιώτης.

Αλλ' ὁ Όμέρ Βριώνης δὲν τοὺς ἀφῆσε καιρὸν νὰ συγκεντρωθοῦν καὶ νὰ διχυρωθοῦν. Πρῶτον ἐπέπεσεν ἐναντίον τοῦ Πανουργιᾶς καὶ τοῦ Δυσδουνιώτη, οἱ ὅποιοι θὰ ἐπροστάτευον τὸν Διάκονον ἀπὸ τὰ πλάγια. Αἱ μεγάλαι Τουκικαὶ δυνάμεις ἐσκόρπισαν τὰ ὀλίγα παλληκάρια τῶν δύο ὀπλαρχηγῶν. Αλλὰ καὶ ὁ Διάκος ἐγκατελεῖφθη ἀπὸ τοὺς στρατιώτας του. Μόνον 40 πιστὰ παλληκάρια μένουν ἀκλόνητα εἰς τὰς θέσεις των. Καὶ τότε διε-

ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ ΔΙΑΚΟΣ

πράχθη εἰς τὰς Θερμοπύλας, τὰς ὁποίας εἶχε δοξάσει πρὸ δισ-
χιλίων ἑτῶν ὁ Λεωνίδας μὲ τοὺς τριακοσίους Σπαρτιάτας, ἥρω-
ῖκὸν κατόρθωμα ἀντάξιον τοῦ παλαιοῦ (22 Ἀπριλίου 1821). Ὁ
Διάκος μὲ τοὺς γενναίους του σκεπάζονται κυριολεκτικῶς ἀπὸ
τοὺς Τούρκους. Μὲ ἀπελπισίαν πολεμοῦν ώς λέοντες. Ἐπὶ τέ-
λους ὁ Διάκος μένει μὲ 10 μόνον παλληκάρια, ὁ ψυχογούσ του
φέρει ταχύτατον ἵππον διὰ νὰ φύγῃ, ἀλλ᾽ ἐκεῖνος μὲ ὑπερηφά-
νειαν ἀποκρίνεται «Ο Διάκος δὲν φεύγει!» Μὲ τοὺς ὀλίγους
ἀνδρεῖους του κατορθώνει καὶ πηγαίνει εἰς τοὺς δράχους, οἱ
ὅποιοι δυνομάζονται ἔως σήμερον ἀκόμη τοῦ «Διάκου τὰ λιθά-
ρια». Τὸ αἷμα καὶ ὁ ἰδρὼς τρέχουν ποτάμι ἀπὸ τὸ σῶμα του,
καὶ τὸ τραγοῦδι τοῦ λαοῦ λέγει:

«Σχίστηκε τὸ τουφέκι του κ' ἐγίνηκε κομμάτια,
Καὶ τὸ σπαθὶ του ἔσυρε, καὶ στὴν φωτιὰ ἐμβῆκεν.
Ἐκοψε Τούρκους ἀπειρους...
Πλὴν τὸ σπαθὶ του ἔσπασεν ἀπὸ τὴν φοῦχταν,
Κι' ἔπεις' ὁ Διάκος δυντανός εἰς τῶν ἔχθρῶν τὰ γέρια.

Ἐν θριάμβῳ καὶ ἀλαλάζοντες οἱ Τούρκοι ὠδήγησαν τὸν
Διάκονον εἰς τὴν Λαμίαν, ὅπου οἱ πασάδες ἐπροσπάθησαν νὰ τὸν
δειλεάσουν μὲ χρήματα καὶ μὲ μεγάλας τιμάς. Εἰειτα τὸν ἔσυ-
ραν εἰς τὸ μαρτύριον, καὶ ἐκεῖνος μὲ ἀκαταδάμαστον καρτερίαν
ήρνειτο νὰ ὑποταχθῇ. Ἡ δημιοτικὴ μας ποίησις ἔξυμνησε καλύ-
τερα ἀπὸ κάθε περιγραφὴν τὴν ἀνδρείαν καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ
ἥρωος τῆς Ἀλαιμάνας:

«Γίνεσαι Τούρκος, Διάκο μου, τὴν πίστιν σου ν' ἀλλαξήσῃ,
Νὰ προσκυνᾶς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσῃς;
Κ' ἐκεῖνος τ' ἀποκρίθηκε...
Ἐγὼ Γραικός γεννήθηκα, Γραικός θέντος ν' ἀποθάνω...
Τὸν Διάκο τὸν ἐπήρανε καὶ στὸ σουθλὶ τὸν βάλαν,
Ολόρθιο τὸν ἐιτήσανε, κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε...
Ἐμένα κι' ἂν σουθλίσετε ἔνας Γραικός ἔχαθη...
Γιὰ δὲς καιρὸ ποῦ διείλεξες ὁ Χάρος νὰ μὲ πάρῃ,
Τῷρα π' ἀνθίζουν τὰ κλαριά καὶ θράνεις ἡ γῆ χορτάρει!

Τὸ Ξάνε τῆς Γραικεᾶς. — Μὲ τοιαύτας φρικαλεότητας
ἐνόμιζον οἱ Τούρκοι, ὅτι θὰ ἐνέπνεον τρόμον εἰς τοὺς "Ελληνας.

Άλλα τούγαντίον εδωκαν δύναμιν και τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἐκδικήσεως. Οι ὄπλαρχηγοὶ συνῆλθον εἰς τὸ χωρίον Γραβιὰ (μεταξὺ τῆς Αμφίσσης καὶ τῆς Διδαβίλας) διὰ νὰ σκεφθούν τὴν κάμουν. Απὸ ἐκεῖ διέρχετο ἡ ὁδὸς πρὸς τὴν Αμφίσσην. Εἰς τὸ χωρίον ἐκεῖνο ειρήνησετο ἐν χάνι, πτωχικὸν κτίριον, κτισμένον μὲ πλινθους. Οἱ "Ελληνες κατέλαθον τὴν ὁδὸν ἀπὸ τὸ ἐν καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος. Οἱ δὲ Οδυσσεὺς Ανδροῦτσος ἀνέκραξε: «Ἐ! παῖδιά! ὅποιος θέλει νὰ μὲ ἀκολουθήθησῃ, ἀς πιασθῇ εἰς τὸν χορόν».

Ἐκατὸν εἶκος γεννατοὶ ἐπιάσθησαν χέρι μὲ χέρι, ἐμπρὸς δὲ ὁ Οδυσσεὺς ἔσυρε τὸν χορὸν καὶ ὅλοι χορεύοντες μὲ τὴν σειράν των εἰσῆλθον εἰς τὸ χάνι, ὡς νὰ ἐπῆγαιναν εἰς πανηγύρι. "Οταν δὲ ἐφάνησαν ἀπὸ μακρὰν οἱ Τούρκοι οἱ ἄλλοι ὄπλαρχηγοὶ ἔψυγαν καὶ ἔμεινε μόνος ὁ Οδυσσεὺς, ὅπως καὶ ὁ Διάκος εἰς τὴν Αλαμάναν. Οἱ οἰκητοὶ αἱ δυνάμεις τῶν Τούρκων ἔπεισαν ἐπάνω εἰς τὸ χάνι. "Αμα ἐπλησίασαν, ἐστάθησαν, ὅπως συνήθιζον, διὰ νὰ κάμουν δέησιν." Επειτα εἰς δερβίσης ἔφιπος προχωρεῖ ἐμπρὸς εἰς τὸ χάνι. "Ο δερβίσης λέγει εἰς τὸν Ανδροῦτσον, ὅτι, ἀν προσκυνήσῃ, δὲ Ομέρ Βριώνης θὰ τὸν κάμη πασᾶν ὅλης τῆς Ανατολικῆς Ελλάδος. Οἱ Οδυσσεὺς ἔξυδρίζει αὐτὸν καὶ ἔπειτα τὸν πυροβολεῖ. Οἱ Τούρκοι ἔγιναν μανιώδεις ὅταν εἶδον τὸν ὅγιον ἄγδρα αὐτῶν φονευτεῖν, καὶ ὥρμησαν ἀλαλάζοντες νὰ σύναρπάσουν τὸ ἀσθενὲς χάνι. Οἱ "Ελληνες ἀτρόμητοι ἀρχίζουν ὁμοδαίον τουφεκισμόν. Οἱ Τούρκοι ἀναγκάζονται νὰ ὑποχωρήσουν. Πάλιν ἔφορμοισην καὶ πάλιν ἀποκρύονται. Τέσσαρες μανιώδεις ἔφοδοι ἀπέτυχον. Οἱ Ομέρ Βριώνης καὶ οἱ Τούρκοι ἦρριζον ἀπὸ τὴν λύσσαν.

ΟΔΥΣΣΕΥΣ ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΣ

Ήλθεν ή νῦν καὶ οἱ Τούρκοι ἐπερικύλωσαν τὸ χάνι. Ἐπερίμεναν γὰ τοὺς ἔλθουν τὴν ἀλλην ἡμέραν κανόνια ἀπὸ τὴν Λαμίαν. Ἀλλ' αἰφνίδιως τὰ μεσάνυκτα οἱ Ἐλληνες ὅρμοιν ὅλοι μαζὶ ἔσω ἀπὸ τὸ χάνι φωνάζοντες «ἐπάνω τους βρὲ παιδιά!» Ἡ ὅρμη καὶ ἡ ἀνδρεῖα τῶν γενναίων ἐκείνων εἶνε τόσον μεγάλη, ὥστε κατορθώνουν νὰ διαφύγουν τοὺς Τούρκους καὶ σώζονται ἐπάνω εἰς τὰ βουνά. Δὲν ἔχασαν παρὰ μόγον 6 νεκροὺς, δ' Ὁμέρ Βριώνης είχε χιλίους νεκρούς καὶ τραυματίας.

III ἀποτυχέα τῆς Τουρκικῆς ἐκστρατείας.— Οἱ Ἐλληνες είχον σταματήσει τὸν Ὁμέρ Βριώνην μὲ δύο ἐνδόξους μάχας, εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ εἰς τὴν Γραβιάν, καὶ είχον ἀδυνατίσει τὸν στρατόν του. Τόσον τρόμον ἐνέπευσεν εἰς τοὺς Τούρκους ἡ ἀνδρεῖα τῶν Ἐλλήνων, ὥστε δ' Ὁμέρ Βριώνης δὲν ἐτόλμησε νὰ προχωρήσῃ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Οἱ Ἐλληνες ὄπλαρχηγοι ἔμαθον, ὅτι μεγάλη βοήθεια ἀπὸ 8.000 ἀνδρας ἦρχετο εἰς τὸν Βριώνην ἀπὸ τὴν Μακεδονίαν. Οἱ ὄπλαρχηγοι Διοδουνιώτης καὶ Γκούρας ἀπεφάσισαν νὰ ἐμποδίσουν τὴν ἔνωσιν τοῦ Βριώνη μὲ τὸν νέον Τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατέλασσον τὴν θέσιν Βασιλικὰ, πλησίον τῆς Υπάτης. Οἱ Τούρκοι ἤσαν τετραπλάσιοι ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας, είχον πυροβολικόν, ἵππον καὶ ἐπετέθησαν μὲ δλας των τὰς δυνάμεις. Μὲ πεῖσμα ἔγινεν ἡ μάχη, εἰς τὸ τέλος οἱ Τούρκοι ἐτράπησαν εἰς ἀτακτον φυγήν. Οἱ ἔχθροι ἔχασαν 2.000 ἀνδρας, πολλὰς σημαῖας, 7 πους, 600 ἀμάξις γεμάτας πολεμιφόδια καὶ τροφάς. Οἱ Τούρκοι ἔφυγαν τότε πρὸς Βορρᾶν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν.

Εἰς δὲ τὴν Πελοπόννησον ἡ Τρίπολις είχε κυριευθῆ ὑπὸ τῶν Ἐλλήνων. Οἱ Βριώνης ἔμεινεν ἀδογήθητος καὶ ἡναγκάσθη ν' ἀποσυρθῆ μὲ τὸν στρατόν του εἰς τὰ Ἰωάννινα, διοι καὶ τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ Ἀγατολικὴ Ἐλλὰς ἀπηλλάγη ἀπὸ τὸν κίνδυνον.

Ἡ μεγάλη Ἐλληνικὴ Ἐπανάστασις ἤρχισε μὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα. Ἡ νίκη τοῦ Βαλτετσίου καὶ ἡ ἀλωσις τῆς Τριπόλεως

εἰς τὴν Πελοπόννησον, αἱ μάχαι τῆς Ἀλαμάνας καὶ τῆς Γραβιᾶς
ἥσαν τὰ πρῶτα ἔνδοξα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων. Πολλὰ
μεγάλα κατορθώματα ἔμελλον κατόπιν νὰ ἐπακολουθήσουν, ἀλλ᾽
οἱ πρῶτοι ἐκεῖνοι ἡρωῖκοι ἀγῶνες ἔδωκαν ἀπὸ ἀρχῆς λάμψιν εἰς
τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐστέρεωσαν τὸ μέγα τέρας τοῦ αὐτῆς. Κατὰ
τὸ τέλος λοιπὸν τοῦ πρώτου ἔτους, τοῦ 1821, ἡ Ἐπανάστασις
ἐθριάμβευεν.

γ.—*Ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη.*

Καταστροφή τῶν Τούρκων.

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τοῦ Ὀμέρ Βριώνη ἔγινεν ἡ μεγαλυτέρα
ἐκστρατεία τῶν Τούρκων ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, ἡ ἐκστρα-
τεία τοῦ Δραμάλη. Ὁ πολυάριθμος δῆμος Τουρκικὸς στρατὸς
κατεστράφη εἰς τὴν Πελοπόννησον.

III μεγάλη ἐκστρατεία τῶν Τούρκων. — Εἰς τὴν
Δάρισσαν συγκεντρώθη τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου μέγας
στρατὸς ἀπὸ 30.000 ἄνδρας μὲ λιχυρὸν ἵππικόν, μὲ πλούσια
ἐφόδια καὶ μεταγωγικὰ μέσα. Εἰς τὸν στρατὸν τοῦτον ἦσαν πολ-
λοὶ πασάδες καὶ βέηδες, ἥτο δὲ υπὸ τὴν ἀρχηγὸν τοῦ πασᾶ τῆς
Δράμας, ὁ ὅποιος διὰ τοῦτο ἐλέγετο Δράμ-ἀλῆς, καὶ συγήθως
Δράμαλης.

Ο πολυάριθμος ἐκεῖνος στρατὸς εἰσδάλλει εἰς τὴν Ἀνατο-
λικὴν Ἑλλάδα, ἐργιώνει τὰς χώρας καὶ φθάνει εἰς τὴν Μεγα-
ρίδα. Οἱ κάτοικοι φεύγουν ἔντρομοι. Ὁ Δράμαλης λεηλατεῖ
ἀνηλεως τὴν χώραν καὶ ἐνσπείρει παντοῦ τὸν τρόμον. Κατ’
αὐτὸν τὸν τρόπον διέρχεται τὸν Ἰσθμόν, φθάνει εἰς τὴν Κόριν-
θον καὶ πλημμυρίζει μὲ τὸν στρατὸν του τὴν μεγάλην πεδι-
άδα τῆς Ἀργολίδος.

Οι Τούρκοι, πρὶν προχωρήσουν, ἔπρεπε νὰ κυριεύσουν τὸ φρούριον τοῦ Ἀργούς, τὸ ὅποῖον εἶχεν ἐνισχύσει ὁ Υψηλάντης. Ἡ πολιορκία αὕτῃ ἔδιδε καιρὸν εἰς τὸν Κολοκοτρώνην. Ὁ γέρος τοῦ Μοριᾶ ἐκκινεῖ ἀπὸ τὴν Τρίπολιν μὲν ἀρκετὸν στρατόν, ὃ ὅποῖος εἰς τὸν δρόμον ἐγίνετο πολυαριθμότερος, διότι ὅλοι ἐνθουσιασμένοι ἔτρεχον νὰ συνενωθοῦν. Ὁ στρατὸς τοῦ Κολοκοτρώνη ἔφθασεν εἰς 9. 000. Ἐστρατοπέδευσεν εἰς τοὺς Μύλους, πλησίον τοῦ Ἀργούς, καὶ ἐδοήθησε τοὺς πολιορκουμένους νὰ ἔξελθουν σῶις ἀπὸ τὸ φρούριον.

Ἡ ΝΠΟΧΩΡΗΣΙΣ ΤΟῦ ΔΡΑΜΑΛΗΣ. — Ὁ Δράμαλης, ἐπειδὴ ἐκυρίευσε τὴν Στερεάν Ἑλλάδα χωρὶς νὰ εὕρῃ ἐμπόδιον, ἐνόμιζεν, ὅτι θὰ ἐκαμνεν ἔνα περίπατον καὶ εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἀλλ’ ὁ στρατός του ἦρχισεν νὰ στενοχωρῆται ἀπὸ τὴν ἔλλειψιν τροφῶν καὶ ὕδατος, οἱ δὲ Ἑλληνες δὲν τοὺς ἀφίνον αὐτε μίαν στιγμὴν ἡσύχους. Κρυμμένοι εἰς τὰ ἀμπέλια καὶ τὶς ρεμματικές διαρκῶς τοὺς γνώχλουν καὶ ἐφόνευον πολλοὺς Τούρκους. Ὁ Δράμαλης, διὰ νὰ σώσῃ τὸν στρατὸν του, ἀπεφάσισε νὰ ὑποχωρήσῃ εἰς τὴν Κόρινθον.

Τὰ ἔνδοξα Δερβενίκια. — Ἀπὸ τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀργούς φέρει εἰς τὴν Κόρινθον ἐν μαχρὸν στενὸν μεταξὺ δρέων. Τὰ στενὰ ἐκεῖνα λέγονται Δερβενάκια. Ὁ Κολοκοτρώνης καὶ μερικοὶ ἄλλοι ὄπλαρχηγοι εἶχον καταλάβει πρωτύτερα τὰ στενὰ αὗτά. Μόλις ἐφάνη ἐν σῷμα τῶν Τούρκων, ἐκεῖ ὅπου εἶναι ὁ Ἀγιος Σώστης, πίπτουν οἱ Ἑλληνες ἐναντίον των, οἱ Τούρκοι προσπαθοῦν νὰ φύγουν, ἀλλ’ ἔχουν περικυκλωθῆ ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Μή εὑρίσκοντες δίσδον ἀναρριχῶνται εἰς τὰ βουνά, ἀκόμη καὶ οἱ οἱ ἱππεῖς προσπαθοῦν νὰ τὰ ἀναδοῦν μὲ τοὺς ἵππους των. Ἀλλ’ ὑποκάτω εἶναι βαθεῖαι χαράδραι, οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοὺς ἀποκρούουν, πίπτουν λοιπὸν ἄνδρες, ἵπποι, κάμηλοι ἀιχματεῖ εἰς τὰς χαράδρας, ὃ εἰς ἐπίνω εἰς τὸν ἄλλον.

Ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἡγωνίζοντο οἱ Τούρκοι νὰ περάσουν τὰ στενά (26 - 28 Ιουλίου 1822). Καὶ τὰς ἄλλας ἡμέρας ἐξηρ-

λούθησεν ἡ καταστροφή των. Οἱ γῆραις ἦσαν ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ ἀνεψιός του Νικήτας ὁ Τουρκοφάγος, καὶ ὁ Δημήτριος Ὑψηλάντης.

Τὸ οἰκτρὸν τέλος τῆς ἐκστρατείας. — Ἐπὶ τέλους ὁ Δράμαλης κατώθωσε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς τὴν Κόρινθον τὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του. Ἀπὸ τὴν Κόρινθον ἐπροσπάθησε νὰ ἔξελθῃ καὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς Πάτρας. Ἄλλ' ὁ Κολοκοτρώνης εἶχε καταλάβει ὅλους τοὺς δρόμους καὶ ἐπερίμενεν ἄγρυπνος. Οἱ Τούρκοι, μὲν ὅλας τὰς προσπαθείας των, δὲν κατώρθωναν νὰ προχωροῦν καὶ ἐπέστρεψον εἰς τὸ στρατόπεδον κατηγοριμένοι.

Τὸ φρούριον τοῦ Ἀργούς κατελήφθη πάλιν ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας. Ἐπίσης ἐκυριεύθη καὶ τὸ Ναύπλιον. Ὁ Δράμαλης ἔμεινεν ἀποκλεισμένος εἰς τὴν Κόρινθον. Μετ' ὅλιγον χρόνον ἀπέθανεν ἀπὸ τὴν λύπην του. Τὰ δὲ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἐπροσπάθησαν νὰ φθάσουν εἰς τὰς Πάτρας, ἀλλ' ἐπαθον νέαν συμφορὰν ἀπὸ τοὺς Ἐλληνας πλησίον τῆς Ἀκράτας.

Οὕτως ἐσώθη ἡ Πελοπόννησος καὶ ὅλοκληρος ἡ Ελλὰς ἀπὸ τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἐκστρατείαν τῶν Τούρκων. Ἀντὶ νὰ ἐπιτύχῃ ὁ Σουλτάνος τὰ μεγάλα ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια ἐπερίμενε, δηλαδὴ τὴν ὑποδούλωσιν πάλιν τῆς Ἐλλάδος, ἔθλεπε τοὺς στρατούς του νὰ καταστρέψωνται. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη ἦτο μία ἀπὸ τὰς μεγάλας καταστροφὰς ἐνὸς στρατοῦ. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν διὰ τοῦ ἔιφους καὶ τῆς πείνης 25.000 ἀνδρας μόνον εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ὁλοι δὲ οἱ Ἐλληνες ὁμολόγουν, καὶ ὁ λαὸς καὶ ὁ στρατός, ὅτι ἡ σωτηρία ὠφελέτεο κυρίως εἰς τὸν Κολοκοτρώνην, ὁ δόποιος διὰ τοῦτο ἀνεκηρύχθη ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως ἀρχιστράτηγος τῆς Πελοποννήσου.

δ.— Ὁ ἀγὼν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐλλάδα.

Καθ' ὃν χρόνον ἐτελοῦντο τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐλλάδος, εἰς τὴν Δυτικὴν Ἐλ-

λάδα ώς κέντρα ἀντιστάσεως ήσαν τὸ Σοῦλι καὶ ἐπειτα τὸ Μεσολόγγιον.

III ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ. — Τὴν Ἐλληνικὴν Ἑπανάστασιν ἐδοήθησε κατ' ἀρχὰς ἡ ἀνταρσία τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου. Διότι μέγας στρατὸς τῶν Τούρκων ἦτο ἀπησχολημένος εἰς τὰ Ἰωάννινα διὰ νὰ καταδάλη τὸν Ισχυρὸν ἐκεῖνον σατράπην τῆς Ἡπείρου.

Ἄπὸ τὸ Τουρκικὸν στρατόπεδον τῶν Ἰωαννίνων ἀπεσπώντο τὰ στρατεύματα, τὰ ὅποια ἀπεστέλλοντο εἰς εἰς τὴν Ἐλλάδα διὰ νὰ καταπνίξουν τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀλλ’ αἱ μεγάλαι δυνάμεις τῶν Τούρκων ἦσαν ἀπησχολημέναι εἰς τὴν Ἡπείρον. Διὰ τοῦτο οἱ Σουλιώτας, διὰ νὰ ἀπασχολοῦν τὸν Τουρκικὸν στρατόν, ἦσαν τώρα σύμμαχοι τοῦ Ἀλῆ.

Μετὰ πολλοὺς ἀγώνας ὁ στρατὸς τοῦ Σουλτάνου κατέστειλε τὴν ἀνταρσίαν καὶ ὁ Ἀλῆ πασᾶς ἐφονεύθη. Τότε ὁ Τουρκικὸς στρατὸς ἔμεινεν ἐλεύθερος. Μὲ τὰς μεγαλυτέρας δυνάμεις του ἔγινεν ἡ ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη, τῆς ὅποιας γνωρίζομεν τὸ οἰκτρὸν τέλος. Ἀλλαὶ δυνάμεις ἐστράφησαν ἐναντίον τοῦ Σουλιού. Ἄν ἔπιπτε τὸ Σοῦλι, ὅλαι αἱ Τουρκικαὶ δυνάμεις θὰ ἦσαν ἐλεύθεραι νὰ ἔπιπέσουν ἐναντίον τῆς Ἐλλάδος. Μέγας λοιπὸν ἦτο ὁ κίνδυνος. Διὰ τοῦτο ἔσπευσεν εἰς βοήθειαν ὁ Μαυροκορδάτος μὲ δύλαρχηγούς καὶ μὲ πολλοὺς Φιλέλληνας, Γερμανούς, Γάλλους, Ἰταλούς καὶ ἄλλους, οἱ διοικοῦσι τὴν επαρχίαν μὲ ἐνθουσιασμὸν νὰ βοηθήσουν τοὺς Σουλιώτας. “Ολοι ἦσαν περίπου τρεῖς χιλιάδες.

III καταστροφὴ τοῦ Ηλέται. — Μέρος τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ διηγήθη κατ’ εὐθεῖαν εἰς τὸ Σοῦλι. Ἀλλοι ἐπὶ γραν εἰς πλησιόχωρα μέρη, ἀλλὰ παντοῦ ἐνικήθησαν ἀπὸ τοὺς Τούρκους. Τέλος, ὅσοι ἔμειναν, συνηθροίσθησαν εἰς τὸ χωρίον Πέτα πρὸς Βαρρᾶν τῆς Ἀρτας. Ἐκεῖ προσεδλήθησαν ἀπὸ ἐξ χιλιάδες Τούρκους. Οἱ Φιλέλληνες ἔθλεπον διὰ ἡ καταστροφὴ των ἦτο βεβαία. Καὶ δύως ἔμειναν καὶ ἐπολέμησαν μὲ ἥρωςμιόν, σχεδὸν

βλοι: ἐφονεύθησαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος, εἶναι τὰ τιμημένα θύματα ἐνὸς ἱεροῦ ἀγῶνος.

Τότε οἱ Σουλιώται: ἥλθον εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους. Τὸ Σοῦλι παρεδόθη, αὐτὸι δὲ ἔμειναν ἐλεύθεροι νὰ ἀπέλθουν, ὅπου ἦθελον. Τὰ γυναικόπαιδα τῶν Σουλιωτῶν ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἐπτάνησον.

Τὸ Μεσολόγγιον.—Ἡ Ἐπανάστασις λοιπὸν ἐκινδύνευε νὰ σιδύσῃ εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Βλέπων τοῦτο ὁ Μαυροκορδάτος, ἔπεισε μερικοὺς Σουλιώτας καὶ κατέλαβον τὸ Μεσολόγγιον. Ἀρχηγὸς τῶν Σουλιωτῶν ἦτο ὁ γενναῖος Μάρκος Μπότσαρης. Οἱ περισσότεροι, βλέποντες πόσον δύσκολον θὰ ἦτο νὰ φρουρηθῇ τὸ Μεσολόγγιον, ἤθελον νὰ φύγουν. Ἄλλος ὁ Μαυροκορδάτος ἀπήντησεν: «Ἄν ἐγκαταλείψωμεν τὸ Μεσολόγγιον, τότε οἱ ἔχθροι θὰ προχωρήσουν χωρὶς ἐμπόδιον καὶ δλα εἶναι χαιμένα. Θὰ μείνω λοιπὸν καὶ θ' ἀποθάνω ἐδῶ». — «Καὶ ἐγώ», ἐφώναξεν ὁ Μάρκος Μπότσαρης.

Τὸ Μεσολόγγιον ἔμελλεν ἀργότερα νὰ διοξάσῃ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπανάστασιν. Άλλὰ καὶ ἀπὸ τώρα ἔγιναν ἐκεῖ ἡρωϊκὰ κατορθώματα. Πολυάριθμοι Τούρκοι ἔτρεξαν νὰ πολιορκήσουν τὴν μικρὰν ἐκείνην πόλιν, τῆς ὁποίας οἱ ὑπερασπισταὶ ἦσαν πολὺ δλίγοι. Τὴν γύντα τῶν Χριστουγέννων, ὅτε οἱ Τούρκοι ἐνόμιζον, ὅτι οἱ Ἑλληνες θὰ ἦσαν εἰς τὰς ἐκκλησίας, ἐφώρμησαν αἰφνιδίως. Ἄλλος ἡ φρουρὰ ἐπερίμενεν ἀγρυπνος καὶ ἐκρήμνισε τοὺς ἐφορμῶντας ἀπὸ τὰ τείχη. Οἱ Τούρκοι ἔχασαν 500 νεκροὺς καὶ τραυματίας, ἐνῷ οἱ Ἑλληνες μόνον τέσσαρας, καὶ ἐκυρίευσαν διάφορα πολεμισθία καὶ πολλὰ ἄλλα λάφυρα. Μετὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν ἐγκατέλειψαν τὸ στρατόπεδόν των (31 Δεκεμβρίου 1822).

Ο Θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη.—Τὸ ἐπόμενον ἔτος (1823) Ιανουάριος Τούρκικὸς στρατὸς ἀπὸ 14.000 ἄνδρας εἰσέβαλεν εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυδέρνησις διώρισε στρατηγὸν τὸν Μάρκον Μπότσαρην. Ἄλλος ὅταν ὁ γενναῖος ἐκε-

νος Σουλιώτης ἐνόησεν ὅτι οἱ ἄλλοι ὁπλαρχηγοὶ δυσηρεστήθησαν, ἡσπάσθη τὸ ἔγγραφον, εἰς ἔνδειξιν σεβασμοῦ, ἔπειτα τὸ ἔσχισε καὶ εἶπεν: «Οποιος εἰναι ἀξιος παιρνει τὸ δίπλωμά του ἐμπρὸς στὸν ἔχθρον».

Ἡ πρωτοπορεία τοῦ ἔχθροῦ, περίπου 5.000 ἀνδρες, ἐστρατοπέδευσε πλησίον εἰς τὸ Καρπενῆσι. Ὁ Μπότσαρης ἀπεφάσισε νὰ ἐπιτεθῇ μὲ 350 μόνον Σουλιώτας. Τὸ μεσονύκτιον τῆς 9 Αὐγούστου ὥρμησεν ὁ Μάρκος καὶ εἰσεχώρησε μὲ τοὺς ἀνδρείους συντρόφους του εἰς τὸ ἔχθρικὸν στρατόπεδον. Μεγάλη σύγχυσις καὶ ταραχὴ γίνεται. Ἀκούραστοι οἱ Σουλιώται σφάζουν τοὺς Τούρκους. Οἱ ἔχθροι δίπτουν τὰ ὅπλα καὶ τρέπονται εἰς φυγὴν. Ὁ Μπότσαρης τρέχει εἰς μίαν μάνδραν καὶ ὑψώνει τὴν κεφαλὴν διὰ νὰ ἴδῃ. Ἄλλ' αἰφνιδίως πίπτει νεκρὸς κτυπημένος ἀπὸ μίαν σφαίραν. Οἱ σύντροφοι του ἔξακολουθοῦν τὴν σφαγὴν ἔως τὰ ἔξημερώματα. Τότε μόνον παραλαμβάνουν τὸ πτῷμα τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ ἐπιστρέφουν ἀνενόχλητοι μὲ πολλὰ λάφυρα.

Ο ΜΑΡΚΟΣ ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ

Οἱ σύντροφοι του ἔξακολουθοῦν τὴν σφαγὴν ἔως τὰ ἔξημερώματα. Τότε μόνον παραλαμβάνουν τὸ πτῷμα τοῦ ἀρχηγοῦ των καὶ ἐπιστρέφουν ἀνενόχλητοι μὲ πολλὰ λάφυρα.

Οἱ ἡρωϊκὸς θάνατος τοῦ Μάρκου Μπότσαρη κατελύπησεν δληγὴν τὴν Ἑλλάδα. Διότι ὁ φονευθεὶς ἀρχηγὸς δὲν ἦτο μόνον γενναῖος, ἀλλ' εἶχε καὶ μεγάλην ψυχὴν. Ὡπῆρξεν εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον ἡρωϊκοὺς καὶ εὐγενεῖς ἀνδρας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ δὲ Τουρκικὸς στρατὸς ἔκοψε διαφόρους ἀποπείρας, ἀλλ' οἱ Ἑλληνες διαρκῶς τὸν παρηγώχλουν. Ἐπὶ τέλους, ἀφοῦ ἔπαθε πολλὰς καταστροφάς, ἡ ναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ ἐν ἀταξίᾳ καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἡπειρον. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐσώθη ἡ Δυτικὴ Ἑλλάς, καὶ ὁ Μαυροκορδάτος ἐφρόντισε τότε νὰ ὀχυρώσῃ τὸ Μεσολόγγιον ώς προπύργιον τῆς Ἑλλάδος.

BYZANTINON ΚΟΣΜΗΜΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΘΆΛΑΣΣΑΝ

ΤΑ ΝΑΥΤΙΚΑ ΚΑΤΟΡΘΩΜΑΤΑ — ΟΙ ΕΜΠΟΛΕΜΟΙ ΕΩΣ ΤΟ 1825.

- α. — **Τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.** — Ή καταστροφὴ τῆς Χίου. Τὰ ὥρωτεκά ἔργα τῶν πυρπολικῶν (1821-1822).
- β. — **Ἡ καταδροῦσθαι τῶν Ψαρῶν.** — Άι ὥρωτεκαλ ναυμαχίαι τοῦ Ἑλλήνικοῦ στόλου (1823-1824).
- γ. — **Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἐώς τὸ 1823.** — Άι ὥρωτεκαλ θυσίαι τῶν Ἑλλήνων καὶ δι Φιλελληνισμός.

α. — *Τὰ πρῶτα κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου.*

Μὲ θαυμασμὸν ἡ ἱστορία θ' ἀναφέρη πάντοτε τὰ ἔνδοξα κατορθώματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν. Ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἔναρξιν αὐτῆς, καθ' ὃν χρόνον ἐθριάμβευον οἱ ἀρματωλοὶ εἰς τὴν ἔηράν, διεπράττοντο καὶ εἰς τὴν θάλασσαν ἀθάνατα ὥρωτεκά ἔργα ἀπὸ τοὺς "Ἑλληνας ναυτικούς.

Τὸ ἔργον τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ. — Ο Ἑλληνικὸς στόλος ἔδωκε μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἔδεξεσεν αὐτήν. Τὸ ἔργον αὐτοῦ ὑπῆρξε μέγα. Διότι ἀπέκλειε καὶ αὐτὸς ἀπὸ τὴν θάλασσαν τὰ φρούρια, τὰ ὅποια ἐποιεῖσαν οἱ "Ἑλληνες ἀπὸ τὴν ἔηράν, ὅπως τὸ Ναύπλιον, τὰς Πάτρας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον δι Τουρκικὸς στόλος δὲν ἴρδύνατο νὰ τὰ βοηθήσῃ οὔτε μὲ στρατὸν, οὔτε μὲ τροφάς. Τούναντίον δ

Έλληνικὸς στόλος ἔδοήθει τὰ φρούρια, τὰ ὁποῖα ὑπερησπίζονται οἱ "Ελληνες, δπως τὸ Μεσολόγγιον. Προσέτι δέ γηπόδιζε τὴν μεταβίβασιν Τουρκικοῦ στρατοῦ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν εἰς τὴν Εὐρώπην. Μόλις ἐξήρχετο ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἔτρεχεν ὁ Ἐλληνικὸς καὶ τὸν γηάγκαζε νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ νὰ κλεισθῇ ἔντρομος εἰς τὸν Ἐλλήσποντον.

Αἱ πρῶται ἐπιχειρήσεις. — Αἱ τρεῖς νῆσοι, Ὅδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά, ἦνωμέναι παρεῖχον, ώς γνωρίζομεν, 150 περίπου ἰστιοφόρα, τὰ ὁποῖα ὀπλιζόμενα διὰ τὸν πόλεμον ἀπετέλουν τὸν Ἐλληνικὸν στόλον. Αἱ τρεῖς νῆσοι δὲν ὅπλιζον ὅλα τὰ πλοῖα συγχρόνως, ἀλλ' ἐκ περιτροπῆς ἀπὸ 60 μόνον, τὰ ὁποῖα ἐξήρχοντο εἰς τὸ πέλαγος. Ἐχρειάζοντο δὲ πολλὰ χρήματα διὰ νὰ ἑτοιμασθοῦν τὰ πλοῖα, διότι ἡ παρασκευὴ ἐνὸς στόλου εἶναι δυσκολωτέρα παρὰ ἐνος στρατοῦ. Τὰ μεγάλα ἔξοδα τὰ κατέβαλλον μὲ ζηλευτὴν ὅμονοιαν αἱ τρεῖς νῆσοι. Κάθε μία είχε τὸν ναύαρχόν της, ώς ἀρχιναύαρχος δέ ἀνεγνωρίζετο ὁ ἴνανώτερος ἀπὸ ὅλους, ὁ Ὅδραιος Ἀνδρέας Μιαούλης.

Τὰ πρῶτα ἔργα τοῦ Ἐλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦσαν συλλήψεις πλοίων. Ἡ δὲ πρώτη συμφορὰ τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἦτο ἡ καταστροφὴ ἐνὸς δικρότου εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἐρεσσοῦ εἰς τὴν Μυτιλήνην. Ο Ψαριανὸς Παπανικολῆς ἐκόλλησε τὸ πυρπολικόν εἰς τὸ δίκροτον του καὶ ἀνετινάχθη τοῦτο εἰς τὸν ἀέρα μὲ 400 ναύτας (27 Μαΐου 1821). Ο Τουρκικὸς στόλος ἔτρεξε νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος (τὰς ἀρχὰς τοῦ 1822) ὁ Ὁθωμανικὸς στόλος ἐξῆλθε πάλιν ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον καὶ διηρυθύνθη εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον διὰ γὰ δυναμώσῃ τὰ ἐκεῖ φρούρια, τὰ ὁποῖα κατεῖχον οἱ Τούρκοι. Μετ' ὀλίγον ἔφθασε καὶ ὁ Ἐλληνικὸς στόλος μὲ τὸν Μιαούλην, ὁ ὁποῖος συνεκρότησε μὲ τὸν Τουρκικὸν τὴν πρώτην ἀληθινὴν ναυμαχίαν καὶ ἡγωνίσθη γενναιότατα ἐναντίον τῶν ἐχθρικῶν κολοσσῶν.

Η καταστροφὴ τῆς Χίου. — Ο γηρυχός λαὸς τῆς ώραιᾶς νήσου Χίου ἐπανεστάτησε μόνον κατὰ τὰς ἀρχὰς του 1822. Διὸς νὰ ἐμπνεύσῃ τρόμον εἰς τοὺς "Ἐλληνας, ὁ Σουλτάνος διέταξε τὸν στόλον του νὰ καταστρέψῃ τὴν Χίον. Ο ναύαρχος Καρᾶ Ἀλῆς ἔπλευσεν ἀπὸ τὸν Κορινθίακὸν κόλπον εἰς τὴν Χίον. Πρὶν προφθάσῃ ὁ Ἐλληνικὸς στόλος, ὁ Καρᾶ Ἀλῆς ἐδοιμδάρδισε τὴν πόλιν καὶ ἔπειτα ἀπεβίδασεν εἰς τὴν νῆσον φανατικὸν στρατόν, ὁ ὄποιος ἥρχισε φοβερὰν σφαγὴν καὶ καταστροφήν.

Τὰ ἄγρια στίφη τῶν Τούρκων ἐσκορπίσθησαν εἰς τὴν νῆσον. Χωρία, μοναστήρια, νοσοκομεῖα, ὅλα ἐκάρησαν. Ἀνδρες, γυναικεῖς, παιδία, ἐσφάζοντο ἀδιακρίτως. Οἱ νέοι καὶ οἱ νέαι ἥρπάζοντο καὶ ἐπωλοῦντο ώς δοῦλοι εἰς τὰς ἀγορὰς τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς.

Η καταστροφὴ τῆς νήσου ἦτο τελεία. Ἀπὸ 100.000 κατοίκους δὲν ἔμειναν παρὰ 30.000. Οἱ Ἐλληνες ἔδλεπον πλέον, δτι ἐπρόκειτο περὶ τῆς ἐξολοθρεύσεως αὐτῶν ώς ἔθνους.

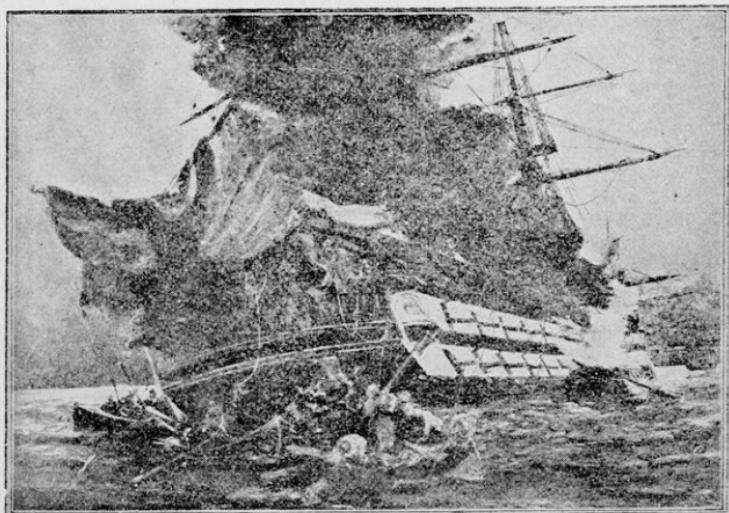
Ο θρεπτικὸς τοῦ Κανάρη. — Ο Ἐληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ σώσῃ τὴν Χίον, ἔφθασε πολὺ ἀργά. Ἔπλευσε πέριξ τῆς νήσου καὶ ἔσωσε πολλοὺς κατοίκους. Κατόπιν οἱ Ἐλληνες ἐπέστρεψαν εἰς τὰ Ψαρὰ καὶ ἀπεφάσισαν νὰ καύσουν τὸν Τουρκικὸν στόλον μὲ πυρπολικά.

Οι ἐκλεγέντες ώς πυρποληταί, ὁ "Υδραιος Πιπίνος" καὶ ὁ Ψαριανὸς Κανάρης, πρὶν ἐπιδιδασθοῦν εἰς τὰ πυρπολικά των, ἐπῆγαν εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ μετέλαθαν. Ἀμέσως ἔπειτα διηγούνθησαν εἰς τὸν λιμένα τῆς Χίου. Ή νῦν ἦτο σκοτεινή. Ἄλλος λιμὴν ἐφωτίζετο ἀπὸ τὰς φωταψίας τῶν ο πύρπολητης ΚΑΝΑΡΗΣ Τουρκικῶν πλοίων, διότι ο Τούρκος εἶχεν τότε ἑορτὰς καὶ διακεδάσσεις.

Ο ΠΥΡΠΟΛΗΤΗΣ ΚΑΝΑΡΗΣ

Μέθαυμαστήν τόλμην οἱ δύο πυρποληταὶ εἰσῆλθον εἰς τὸ μέσον τῶν ἐχθρικῶν πλοίων. Τὸ πυρπολικόν, τὸ ὄποιον ὀδήγει ὁ ἀτρόμητος Κανάρης, προσεκολλήθη στερεώς εἰς τὴν ναυαρχίδα καὶ εἰς τρόπον, ὥστε ὁ ἄνεμος νὰ φέρῃ τὰς φλόγας πρὸς τὸ πλοῖον. Ἡ ναυαρχὶς ἐπήρεν ἀμέσως φωτιάν. Φοβερὰ ἀναστάτωσις ἔγινεν εἰς τὸ πλήρωμα καὶ ὅλοι ἐσπευδον διὰ νὰ σωθοῦν. Τὸ πῦρ μετεδόθη εἰς τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος καὶ ὅλοι ληγρον τὸ πλοῖον ἀνετινάχθη εἰς τὸν θέρα (6 Ιουνίου 1822). Τὰ κανόνια ἐξεπυρσοκρότουν μόνα των, αἱ φλόγες κατέπιεν τοὺς Τούρ-

Η ΠΥΡΠΟΛΗΣΙΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΙΚΗΣ ΝΑΥΑΡΧΙΔΟΣ

‘Απὸ τὸν εν Μοναχῷ πίνακα τοῦ ζωγράφου “Εξ.

κους ναύτας. Οἱ ἀνώτεροι ἀξιωματικοὶ, ὁ Τούρκος ναύαρχος, ὅλοι ἐφονεύθησαν. Ο Τουρκικὸς στόλος ἔτρεξε νὰ κρυφθῇ εἰς τὸν Ἐλλήσποντον καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ Ἐλληνικοῦ.’

III ἐπάνοδος τῶν πυρπολητῶν.— Κατὰ τὴν σύγχυσιν, ἡ ὄποια ἐπεκράτησε, κατώρθωσαν αἱ λέμβοι τῶν πυρπολικῶν γὰρ διέλθουν διὰ μέσου τοῦ Τουρκικοῦ στόλου. ‘Ολοι ἐπανηλθον σῶς εἰς τὰ Ψαρά. Οἱ πυρποληταὶ ἦσαν ἔτοιμοι, ἢν συ-

νελαμβάνοντο, νὰ ἀνατινάξουν ἑαυτοὺς εἰς τὸν ἀέρα. Τώρα ἐπανήρχοντο ἐν θριάμβῳ. Εἰς τὰ Ψαρά ὁ λαός τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ἐπευφημίας, καὶ ὅλοι μαζὶ ἐπῆγαν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ νὰ εὐχαριστήσουν τὸν Θεόν.

Τὰ κατορθώματα πλησίου τοῦ Ναύπλεου. — Μετ' ὀλίγους δὲ μῆνας νέους θριάμβους ἐκέρδισε πάλιν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος. Τὸ Ναύπλιον ἐπολιορκεῖτο ἀπὸ τοὺς ιδικούς μας καὶ οἱ ἐν αὐτῷ Τούρκοι ἥρχισαν νὰ πεινοῦν. Διὰ ἔηρᾶς δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ τροφοδοτηθῇ, διότι εἶδομεν πῶς κατεστράφησαν οἱ Τουρκικοὶ στρατοί, οἱ ὅποιοι ἐστάλησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. Ἐπροσπάθησαν λοιπὸν οἱ Τούρκοι νὰ ἐφοδιάσουν τὸ κάστρον διὰ θαλάσσης.

Μέγας Τουρκικὸς στόλος ἐξῆλθεν εἰς τὸ Αἴγαίον καὶ διηγούμηθε εἰς τὸ Ναύπλιον. Ἀπετελεῖτο ἀπὸ 84 σκάφη, πολλὰ ἡσαν δίκροτα καὶ φρεγάτες. Ἀμέσως ἔτρεξεν ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, ὁ ὅποιος εἶχε 60 μικρὰ πλοῖα, ἀλλὰ ναύαρχον τὸν Ἀνδρέαν Μιαούλην. Ὁ μικρὸς Ἑλληνικὸς στόλος ἀντιπαρετάχθη ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ εἰς τὴν εἰσόδον τοῦ Ἀργολικοῦ κόλπου. Τόσον μεγάλην στενοχωρίαν ἔφερεν εἰς αὐτὸν ὁ Μιαούλης, ὥστε ὁ φοβερὸς ἐκεῖνος στόλος τῶν ἐχθρῶν ἥναγκάσθη νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Ναύπλιον (τὸν Σεπτέμβριον 1822). Τὸ Ναύπλιον ἀργότερα, ὡς γνωρίζομεν, τὸ ἐκυρίευσαν οἱ "Ἑλληνες".

Νέον κατόρθωμα τοῦ Κανάρη. — Ο Τουρκικὸς στόλος ἤραξε πλησίου τῆς Τενέδου, ὅπου ἐνόμιζεν, ὅτι ἦτο ἀσφαλής. Τὴν νύκτα δύο Ἑλληνικὰ πυρπολικὰ εἰσδύουν εἰς τὸν ἐχθρικὸν στόλον. Τὸ ἔν τὸ διευθύνει ὁ ἀτρόμητος ἥρως Κανάρης καὶ τὸ προσκολλᾷ εἰς ἔν δίκροτον, τὸ ὅποιον ἀνατινάσσεται εἰς τὸν ἀέρα μὲ τὸ πλήρωμά του.

Τὸ ὄνομα τοῦ Κανάρη ἔγινεν ἐξακουστόν. "Υπῆρξε, λέγει εἰς Γάλλος ναύαρχος καὶ ἱστορικός, εἰς ἀπὸ τοὺς γενναιοτέρους ἀνδρας, τοὺς ὅποιους ἀναφέρεις ἡ ἱστορία. Οἱ ναυταὶ ὅλου τοῦ

κόσμου δὲν θὰ παύσουν ποτὲ νὰ τὸν θαυμάζουν. Ἐντὸς ἔξι μηνῶν κατέστρεψε δύο δίκροτα καὶ 3.000 ἐγχθρούς.

Ο Τουρκικὸς στόλος ἐπῆγε πάλιν ἔντρομος νὰ κλεισθῇ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Τὰ Τουρκικὰ πολεμικὰ δὲν ἐτόλμων νὰ ἐμφανισθοῦν εἰς τὰς νήσους τοῦ Αἴγαλου. Καὶ μόνον τὰ ὀνόματα τοῦ Κανάρη καὶ τοῦ Μιαούλη ἔτρεπον εἰς φυγὴν τοὺς στόλους τῶν Τούρκων. Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ ἦσαν πάλιν κύριοι τῆς θαλάσσης, ἔπως καὶ εἰς τοὺς παλαιοὺς χρόνους.

β.—Μεγάλαι καταστροφαί.—Ἡρωϊκαὶ ναυμαχίαι (1823-1824).

Μετὰ τὰς συμφοράς, τὰς ὅποιας ἔπαθον οἱ Τούρκοι εἰς τὴν θάλασσαν, ὁ Σουλτάνος ἔξεμάνη καὶ διέταξε μεγάλας καταστροφὰς Ἑλληνικῶν χωρῶν. Ἀλλ’ ὁ Μιαούλης διεξήγαγε πάλιν ἡρωϊκὰς ναυμαχίας ἐναντίον τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.

Η καταστροφὴ τῆς Κρήτης καὶ τῆς Κάσου.—Οἱ Χριστιανοὶ τῆς Κρήτης ὑπέστησαν μεγάλα δεινοπαθήματα ἀπὸ τοὺς ἐντοπίους Τούρκους, οἱ δόποιοι ἦσαν πολυάριθμοι καὶ λιχυροί. Παρ’ ὅλας ὅμως τὰς δυσκολίας ἐπανεστάτησαν καὶ αὐτοῖς, κατὰ δὲ τὸ 1823 ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ μεγαλόνησος ἥτο εἰς χεῖρας τῶν Ἑλλήνων.

Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ὁ Ἑλληνικὸς στόλος δὲν ἔκαμε σπουδαίας κινήσεις ἐνεκκα ἐλλείψεως χρημάτων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀφοῦ ἐπυρπόλησε διάφορα Ἑλληνικὰ παράλια, ἐπέστρεψεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τίποτε σπουδαῖον.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος, τὸ 1824, διὰ νὰ καταπνίξῃ τὴν Ἐπανάστασιν τῆς Κρήτης ὁ Σουλτάνος, διέταξε νὰ ὑπάγῃ στόλος καὶ στρατεύματα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον. Ο στρατὸς τῶν Αἴγυπτων, καλῶς ἐφωδιασμένος, ἀπεβίβασθη εἰς τὴν νῆσον. Ἀμέσως ἐπροχώρησεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς καίων, λεηλατῶν καὶ σφάζων.

Μὲ φοδεράς καταστροφὰς συνεπληρώθη ἡ κατάκτησις τῆς Κρήτης. Αἱ Ἰδαιοὶ συμφορᾶι ἔγιναν καὶ εἰς τὴν νῆσον Κάσον. Οἱ μὲν ἀνδρεῖς καὶ αἱ γραῖαι ἐσφάγησαν, οἱ δὲ νέοι καὶ οἱ παιδεῖς ἐστάλησαν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὅπου ἐπωλήθησαν ώς ἀνδράποδα.

III ἐπέθεσις τῶν Ψαρῶν. — Ἀλλ' ἀκόμη περισσότερον τραγικὴ ἦτο ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. Φοδερὸς Τουρκικὸς στόλος ἀπὸ 176 πλοῖα μὲ πολυάριθμον στρατὸν ἐνεφανίσθη αἰφνιδίως ἐμπρὸς εἰς τὴν μικρὰν νῆσον. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἦσαν τότε 30 χιλ. οἱ πολεμισταὶ δὲν ἦσαν περισσότεροι ἀπὸ 3.000, καὶ ἐπρεπε ν' ἀντισταθοῦν εἰς ἑξαπλάσιον στρατόν. Οἱ Ψαριανοὶ ἀπεφάσισαν νὰ μείνουν ὅλοι εἰς τὴν νῆσον τῶν καὶ νὰ σώσουν αὐτὴν ἢ νὰ καταστραφοῦν, διὰ τοῦτο ἀφήρεσαν μάλιστα τὰ πηδάλια τῶν πλοίων τῶν.

Ο Τουρκικὸς στόλος ἐπληγίσασεν εἰς τὴν νῆσον καὶ μὲ ὅλην τὴν γενναῖαν ἀντίστασιν τῶν Ψαριανῶν κατώρθωσε ν' ἀποδιβάσῃ στρατὸν εἰς διάφορα μέρη τῆς νήσου. Ἐπειτα ἐδάδεισαν ὅλοι μαζὶ καὶ ἐκυρίευσαν τὴν πόλιν.

III καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν. — Τότε ἔγινε φοδερωτὴ σφαγὴ καὶ καταστροφὴ. Ἀπὸ τὸν ἀνηλεῇ φόνον ἡ θάλασσα εβάφη μὲ αἷμα. Μόνον εἰς ἓν μικρὸν φρούριον, τὸ Παλιόκαστρον, ἔιχον κλεισθῆ δλίγοι πολεμισταὶ καὶ πολλὰ γυναικόπαιδα. Ἐπειταποθήκηγεν. Ἐκρηγξις τότε φοδερὰ διέσχισε τὸν ἀέρα. Οἱ ὑπερασπισταὶ, τὰ γυναικόπαιδα, οἱ ἐφορμῶντες ἐχθροί, ὅλα ἔγιναν θρύμματα.

Τὰ Ψαρὰ εἶχον καταστραφῆ. Οἱ Ψαριανοὶ ἔγιναν τὰ πάντα, καὶ τὴν πατρίδα καὶ τὴν ζωήν. Τοὺς ἔμεινεν δύως ἀθάνατος ἢ δόξα, τὴν ὁποίαν ἔψαλεν ὁ ἔθνικὸς ποιητής Σολωμός:

«Στῶν Ψαρῶν τὴν ὁλόμαυρην ράχην
Περπατῶντας ἢ δέξα μονάχην.
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια

Καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
Γινομέν' ἀπὸ λίγα χορτάρια,
Ποῦχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ·.

Αἱ ήρωϊκαι ναυμαχίαι. — Ο ‘Ελληνικὸς στόλος δὲν εἶχε προφθάσει νὰ ἔλθῃ εἰς βοήθειαν τῶν Ψαρῶν δι’ ἔλλειψιν χρημάτων. Ἀλλ’ ἡ συμφορὰ τῆς ήρωϊκῆς νήσου ἐπλήγωσεν δόλικληρον τὴν Ἑλλάδα. Ἐπὶ τέλους κατωρθώθη νὰ ἑτοιμασθοῦν οἱ Ἑλληνικοὶ στολίσκοι καὶ ἐξέπλευσαν διὰ νὰ καταδιώξουν τὸν ἔχθρικόν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐκβι-

νησεν ἐναντίον τῆς Σάμου. Ισχυρὸς στόλος ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον ἦλθεν εἰς βοήθειάν του, καὶ ἀπετελέσθη οὕτω φορερὰ ἔχθρική δύναμις. Οἱ ἔχθροι εἶχον 400 πλοῖα πολεμεῖ- καὶ καὶ φορτηγά, 50,000 ναύτας καὶ στρατιώτας καὶ 2.500 κανόνια. Ο Ἰδικός μας στολίσκος δὲν εἶχε παρὰ μόνον 70 πλοῖα καὶ 300 μικρὰ κα- νόνια. Ὁλον τὸ πέλαγος ἐσκεπάσθη ἀπὸ πλοῖα, ὡς νὰ ἥσαν κινούμενον δάσος. Καὶ τότε ἔγιναν ἐκεῖ τριγύρω εἰς τὴν θάλασσαν τῆς Σάμου μεγάλα κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων θαλασσι- νῶν ὑπὸ τὴν ἀρχηγὸν τοῦ Μιαούλη.

‘Ο μικρὸς Ἑλληνικὸς στόλος^α ἀντιπαρετάχθη μὲ τόλμην ἐναν- τίον τοῦ Τουρκικοῦ. Αἱ ἐπιθέσεις τῶν Τούρκων καὶ αἱ ναυμα- χίαι διήρκουν πολλὰς ἡμέρας κατὰ συνέχειαν. Πάντοτε τὰ Ἑλ- ληνικὰ πλοῖα εύρεσκοντο ἐμπρός των, πάντοτε τὰ πυρπολικά μας ἐφώρμων καὶ ἔφερον τὴν σύγχυσιν καὶ τὸν τρόμον. Ἐπὶ τέλους οἱ φορεροὶ ἔχθρικοι στόλοι κατετροπώθησαν καὶ διεσκορπίσθη- σαν. Τότε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος ἐπανῆλθεν εἰς τὴν “Γύραν, ἀφοῦ

Ο ΜΙΑΟΥΛΗΣ

ἐπὶ τέσσαρας σχεδὸν μῆνας διαρκῶς ἐπολέμει (ἀπὸ τὸν Αὐγούστου τὸν ἔως τὸν Νοέμβριον τοῦ 1824).

Ἡ μεγάλη ναυμαχία τοῦ Γέροντος. — Ἡ πλέον ἀξιοθαύμαστος ἀπὸ τὰς ναυμαχίας ἐκείνας ἔγινεν εἰς τὸν Γέροντα, ὅπως ὀνομάζεται εἰς κόλπος τῆς Μικρᾶς Ασίας, πρὸς Νότον τῆς Σάμου.

Ο Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἐπετέθη μὲ σύριον ἀνεμον ἐναντίον τοῦ Ἑλληνικοῦ. Τὰ ἴδια μας ὅμως πλοῖα δὲν ἦδύναντο νὰ κινηθοῦν, διότι εἶχον πέσει εἰς νηγεμίαν. Πολλὰ μάλιστα εἶχον μείνει εἰς τὸν κόλπον τοῦ Γέροντος, ώς νὰ ἥσαν κλεισμένα εἰς μίαν μάνδραν. Οἱ ἐχθροὶ ἥλπιζον, ὅτι θὰ κατέστρεφον εὐκόλως τὸν Ἑλληνικὸν στόλον, ὁ ὅποιος ἦτο εἰς ἀκινησίαν. Εφόδουντο νὰ πλησιάσουν, ἀλλ' ἀπὸ μακρὰν ἐπυροδόλουν ἀκατάπιεστα καὶ μὲ μανίαν.

Οἱ Ἑλληνες ὅμως ναῦται κατώρθωνται καὶ μὲ τρικυμίαν καὶ μὲ γαλήνην νὰ γίνωνται νικηταί. Μόλις ἔπνευσεν δλίγος ἀνεμος, ἀρχίζουν τὰ δύο τμῆματα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου νὰ προελαύνουν. Οἱ ἐχθροὶ ἀρχίζουν νὰ ὑποχωροῦν. Ο Μιαούλης διατάσσει νὰ προελάσουν τὰ πυρπολικά. Δύο ἵσχυρὰ πλοῖα τῶν ἐχθρῶν πυρπολοῦνται. Οἱ βανδρες καίονται, πνίγονται, ἀλλοι συλλαμβάνονται αἰχμάλωτοι. Τότε οἱ ἐχθροὶ τρέπονται εἰς βιαστικὴν φυγήν.

Τρύπια ἡσκούν τὰ πανικόλων τῶν πλοίων, ἀλλ' ὅλοι εὑρίσκοντο παρόντες, κανένες Ἑλληνικὸν πλοῖον δὲν κατεστρέψῃ. "Ολην τὴν ἡμέραν οἱ ναῦται μας ἥσαν νηστικοί, μαῦροι ὡς πίσσα ἀπὸ τὴν πυρίτιδα, καὶ τὸ δρέπου ὅλοι μαζὶ ἐκάθισαν νὰ φάγουν τὸ λιτόν θεῖπνον." Οἱον τραγανοὶ ἄρτοι καὶ δλίγας ἔλαιας μὲ φαιδρὰ πρόσωπα διεξάγοντες τὸν θεόν ὅτι τοὺς ἐδώρησε τὰ νικητήρια καὶ ἐλυπήθη τοὺς ὑπερμάχους τῆς πίστεως τοῦ Χριστοῦ. (Κατὰ τὸν Σπετσιώτην Ἀνάργυρον Ἀναργύρου).

γ.—**Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔως τὸ 1825.**

Τὰ μεγάλα κατορθώματα καὶ αἱ ἡρωϊκαὶ θυσίαι τῶν Ἑλλήνων εἶχον πολὺ σπουδαίας συνεπείας. Ο ἔνδοξος ἀγών τῶν Ἑλλήνων ἐγέννησε τὸν Φιλελληνισμὸν εἰς τὴν Εὐρώπην. Εξ ἀλλού

ό Σουλτάνος, διὰ νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα, ἐζήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Τὰ τέσσαρα πρώτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως.— Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ μεγάλου Ἀγῶνος εἶχε συμπληρωθῆναι καὶ ἡ Τουρκία δὲν εἶχε κατορθώσει τίποτε σπουδαῖον. "Ολαὶ αἱ ἐκστρατεῖαι, τὰς ὁποῖας εἶχε στείλει ὁ Σουλτάνος ἐναντίον τῆς Ἑλλάδος, εἶχον ἀποτύχει κατὰ σειράν: τοῦ Ὁμέρο Βριώνη (1821), ἡ μεγάλη ἐκστρατεία τοῦ Δράμαλη (1822), δύο ἄλλαι, ἡ μία εἰς τὴν Ἀνατολικήν, ἡ ἄλλη εἰς τὴν Δυτικήν Ἑλλάδα (1824).

Οἱ δὲ Ἑλληνες θαλασσινοὶ ἐπετέλεσαν τὰ πλέον θαυμαστὰ ἔργα, ἀθάνατα δὲ θὰ μείνουν τὰ πυρπολικὰ κατορθώματα τοῦ Κανάρη (1822). Λαμπρότατα δὲ ἦσαν καὶ τὰ κατορθώματα τοῦ 1825. Οἱ μεγάλοι στόλοι τῶν Τούρκων κατενικήθησαν εἰς πολλὰς ναυμαχίας καὶ ἔχασαν 7 μεγάλα πολεμικά, τὰ ὁποῖα ἐπυρπολήθησαν μὲ σλα τὰ πληρώματά των. Συνελήφθησαν δὲ 50 μεταφορικὰ καὶ ἥχμαλωτίσθησαν 4.000 ἔχθροι.

Οἱ Τουρκικοὶ στόλοι μετὰ τὰ παθήματά των ἔμειναν χλευσμένοι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Τὸ μόνον δπλον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀπομείνει εἰς τὸν Σουλτάνον, ἦτο ἡ ἀγριότης. Ἔστελλε λοιπὸν τοὺς κολοσσιαίους στόλους του νὰ ἐρημώνουν τὰς Ἑλληνικὰς νήσους καὶ ἔκχαμαν τὰς φοισερὰς καταστροφὰς τῆς Χίου, τῆς Κρήτης, τῆς Κάσου, τῶν Ψαρῶν.

Ο θαυμασμὸς τῶν Εὐρωπαίων.— Γεμάτοι θαυμασμὸν οἱ Εὐρωπαῖοι ναύαρχοι καὶ πρέσβεις, οἱ ὁποῖοι ἦσαν τότε εἰς τὴν Ἀνατολήν, ἐπληροφόρουν τὰς Κυθερνήσεις των διὰ τὰς Ἑλληνικὰ κατορθώματα. Οἱ Γάλλοι ναύαρχος ἔγραψεν.

«Αἱ φοβεραὶ λοιπὸν τῶν Τούρκων παρασκευαὶ εἰς οὐδὲν ἀποτέλεσμα κατέληξαν. Ἰδοὺ συμπληροῦται τὸ τοίτον ἔτος τῆς Ἐπαναστάσεως καὶ οἱ ἡγωμένοι ἀγῶνες τῶν Ὁθωμανικῶν στόλων καὶ στρατῶν τίποτε δὲν κατώρθωσαν. Οἱ Τούρκοι μόνοι των δὲν δύνανται νὰ καθυποτάξουν τοὺς Ἑλληνας».

Κατόπιν δὲ ἡ Γαλλικὴ Πρεσβεία ἔγραψεν εἰς τὴν Κυδέρνησίν της κατὰ τὸ 18^ο4.

«Τὰ λαμπρὰ κατορθώματα, ὅσα ἐπέτυχον οἱ ἐπαναστάται κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο, ἐστερέωσαν τὸ οἰκοδόμημα τῆς ἀνεξαρτησίας αὐτῶν».

Τόσον δὲ ἀκλόνητος ἦτο ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων, ὥστε οἱ ξένοι ὀμολόγουν, ὅτι «οἱ Τούρκοι δὲν δύνανται νὰ νικήσουν τοὺς Ἑλληνας, μόνον νὰ τοὺς ἔξοντώσουν δύνανται».

Αἱ δεκόνοιες τῶν Ἑλλήνων. — Κατὰ τὸ τέλος λοιπὸν τοῦ 1824 ἐφαίνετο ὅτι ἐθριάμβευεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. «Ἄν δὲ ὑπῆρχε τότε λιχυρὰ Κυδέρνησις καὶ ὄμονοια μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων, αἱ καταστροφαὶ τῶν Τούρκων θὰ ἥσαν πολὺ μεγαλύτεραι καὶ ἡ ἀπελευθέρωσις τῆς Ἑλλάδος θὰ ἐγίνετο ταχύτερον.

«Αλλ᾽ ὅταν ἀπηλλάγησαν οἱ Ἑλληνες ἀπὸ τὰς φοιβερὰς ἐκστρατείας τῶν Τούρκων, δὲν ἐφρόντισαν νὰ ἐτοιμασθοῦν διὰ νὰ ἀποκρούσουν πάντα κίνδυνον. Κατέτριψαν τὸν χρόνον εἰς ἔριδας. Ἐπὸ τὸ ἐν μέρος οἱ προεστῶτες, ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ στρατιωτικοὶ ἥσαν εἰς διάστασιν ἡ ὅποια μάλιστα ἔφθασε καὶ ἔως ἐμφύλιον πόλεμον. Ποιὸν δὲ λυπηρὰ ἀποτελέσματα ἐπῆλθον τότε ἀπὸ τὴν διαιρεσίν τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κολοκοτρώνης ἥθελησε νὰ ἀντισταθῇ εἰς τὴν Κυδέρνησιν, κατεδίωχθη, καὶ μάλιστα ἐφυλακίσθη μὲ ἄλλους ὁπλαρχηγούς.

Κατὰ τὴν θλιβερὰν ἔκεινην περίοδον κατέπεσεν ἡ φήμη τοῦ Ὀδυσσέως Ἀνδρούτσου. «Ο γῆρας τῆς Γραδιᾶς μετὰ τὸ κατόρθωμά του δὲν ἐδείχθη ἀντάξιος τῶν ἐλπίδων τοῦ ἔθνους. Δὲν ὑπήκουεν εἰς κανένα καὶ ἐφέρετο ώς ἀντάρτης. Διὰ τοῦτο συνελήφθη καὶ ἐφυλακίσθη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν, ὅπου ἐτελείωσεν ἀναξίως τὸν βίον του.

Ἐλλειψεψις χρημάτων. — «Εξ ἄλλου, τὰ χρήματα, τὰ ὅποια ἥδυνατο νὰ διαθέσῃ ἡ κυδέρνησις διὰ τὸν Ἀγῶνα, ἥσαν πολὺ διλίγα. Ὁ τόπος ἦτο ἐξηγντλημένος, καὶ καθ' ἥμέραν ἔζην-

τιλεῖτο περισσότερον ἀπὸ τὰς καταστροφάς. Πολὺ δὲ γοι λοιπὸν φόροι εἰσεπράττοντο. Οἱ πλούσιοι δὲν εἶχον πλέον νὰ συνεισφέρουν. Τὸ δὲ θλιβερώτερον εἶναι, ὅτι ἡ διχόνια ἔκαμψε νὰ σπαταλῶνται ἀσκόπως καὶ τὰ δὲ γα χρήματα, τὰ διότια διέθετεν ἡ Κυβέρνησις.

Ἡ ἔλλειψις δὲ αὗτη τῶν χρημάτων ἔδλαπτε κυρίως τὸν στόλον, ὁ ὁποῖος ἔχρειάζετο πολλὰ διὰ νὰ κινηθῇ. Εἰς τὰς ἀρχὰς οἱ πλούσιοι νησιῶται εἶχον συνεισφέρει ἑκατομμύρια διὰ νὰ ἐτοιμασθῇ ὁ στόλος, ἀλλὰ τώρα καὶ αὐτοὶ δὲν ησαν πλέον εἰς κατάστασιν νὰ τὸν συντηρήσουν. Διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις ἐπροσπάθει νὰ εὕρῃ δάνειον εἰς τὴν Ἀγγλίαν διὰ νὰ συνεχίσῃ τὸν ἀγῶνα. Εἰς τὴν ἔξεύρεσιν δὲ χρημάτων εἰργάσθησαν πολὺ οἱ Φιλεληνικοὶ σύλλογοι, οἱ ὁποῖοι εἶχον ἰδρυθῆ ἐις τὴν Εὐρώπην.

Αἱ κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων. — Αἱ Εὐρωπαϊκαὶ κυβερνήσεις ησαν δυσμενεῖς πρὸς τὴν Ἐπανάστασιν. Διότι οἱ δασιλεῖς τῆς Εὐρώπης ἐφοδιοῦντο τὰς ἔξεγέρσεις τῶν λαῶν. Ὁ πρωθυπουργὸς τῆς Αὐστρίας Μέτερνιχ, ὁ ὁποῖος ἦτο φιλότουρκος, ἔλεγεν: «Ἐκεῖ κάτω (εἰς τὴν Ἀνατολήν), καὶ ἂν κρεμασθοῦν ἡ στραγγαλισθοῦν 300 ἢ 400 χιλιάδες ἀνθρώποι, τοῦτο δὲν ἔχει καμμίαν σημασίαν».

Ἄλλὰ τὰ κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων καὶ αἱ σφαγαὶ τῶν Τούρκων ἥλλαξαν τὰ πράγματα. «Οταν μάλιστα ἔγινεν εἰς τὴν Ἀγγλίαν πρωθυπουργὸς ὁ Κάνιγγ καὶ εἰς τὴν Ρωσίαν Αύτοκράτωρ ὁ Νικόλαος Α', τότε αἱ Κυβερνήσεις κατέστησαν εὐμενέστεραι. Οἱ Ἀγγλοι καὶ οἱ Ρώσοι ἤρχισαν νὰ συνεννοοῦνται μὲ τοὺς Γάλλους διὰ νὰ ἐπεμδοῦν ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἡ πραγματικὴ δύμως ἐνέργεια τῶν Δυνάμεων ἤργησε πολύ, καὶ οἱ Ἑλληνες εἶχον ἀκόμη νὰ διοφέρουν μεγάλας δυστυχίας.

Οἱ φιλέλληνες καὶ ὁ φιλελληνισμός. — Ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς Τουρκοκρατίας οἱ περιηγηταὶ εἶχον διαδώσει τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῶν ἀπογόνων τῆς ἐνδόξου ἀρχαίας Ἑλλάδος. Μόλις δὲ ἐξερράγη ἡ Ἐπανάστασις, πολλοὶ Εὐρωπαῖοι, λίγως

“Αγγλοι καὶ Γάλλοι, ἔτρεξαν ν' ἀγωνισθοῦν καὶ αὐτοὶ μαζὶ μὲ τοὺς Ἑλληνας. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἔλεγε τὴν παραμονὴν τῆς ἐν Πέτρᾳ καταστροφῆς: «Ἀπὸ τὴν νεότητά μου ἐπολέμησα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Τώρα ἐν μόνον ποθῷ, ν' ἀποθάνω ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς ἡγιασμένης αὐτῆς γῆς, ἢ νὰ ἴδω τὴν ἐλευθερίαν ἀναθάλλουσαν ἐν αὐτῇ».

Εἰς δὲ τὴν Εὐρώπην, ἵδως εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἀγγλίαν, ἰδρύθησαν Φιλελληνικοὶ Σύλλογοι διὰ νὰ ἐνισχύσουν τὸν Ἀγῶνα. Αἱ ἥρωϊκαι θυσίαι τῶν Ἑλλήνων ἐνθουσιάσαν τοὺς λαοὺς τῆς Εὐρώπης. Χρήματα καὶ πολεμιφόδια ἥρχισαν νὰ στέλλωνται εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ο δὲ ἐνθουσιασμὸς τῶν λαῶν ἡγάγκασε τὰς Κυδερνήσεις νὰ εὑνοήσουν τὸν Ἀγῶνα.

Ο λόρδος Βύρων. — Ἀπὸ ὅλους τοὺς Φιλέλληνας ἀλησμόντος εἶναι ὁ μέγας Ἀγγλος ποιητὴς Βύρων. Ή αφιξίες του εἰς τὴν Ἑλλάδα διηγείρεν ἐνθουσιασμόν, ἡτο ἐκτάκτως ώραῖς καὶ ἐλκυστικός, κατήγετο ἀπὸ μεγάλην οἰκογένειαν καὶ τὸ ὄνομά του εἶχε γίνει περιλάλητον. Εδωκεν εἰς τοὺς Ἑλληνας τὴν περιουσίαν, τὴν δύναμίν του, τέλος καὶ τὴν ζωήν του.

Ο Βύρων ἔτρεξεν εἰς τὸ ἥρωϊκὸν Μεσολόγγιον μὲ μεγάλα σχέδια. Εδωκε χρήματα πολλὰ ὑπὲρ τοῦ Ἀγῶνος, ἐφρόντισε διὰ τὸ δάνειον ἀπὸ τὴν Ἀγγλίαν, ἐπροσπάθησε νὰ καταρτίσῃ τακτικὸν στρατὸν ἀπὸ τοὺς ἀγαπημένους

Ο ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝ

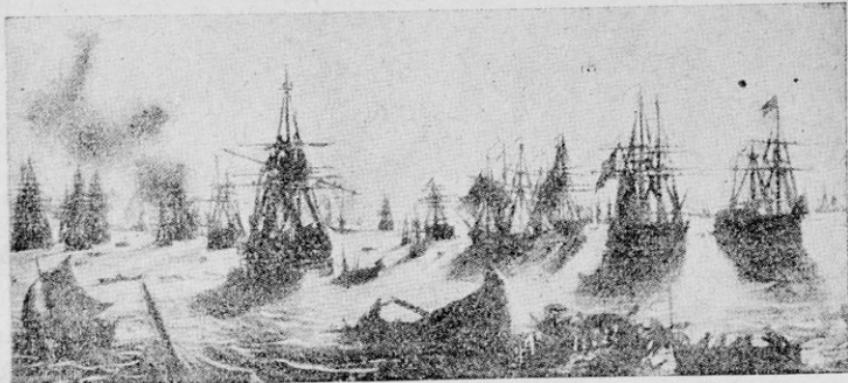
Μωάρον

του Σουλιώτας. Ἀλλὰ τὸ νοσηρὸν κλίμα ἐπέδρασεν δλεθρίως εἰς τὴν ὑγείαν του καὶ μετ' ὀλίγους μῆνας ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 37 ἔτων (7 Ἀπριλίου 1824). Ἡ αηδεία του ἔγινεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον μὲν μεγάλας τιμάς. "Ολη ἡ Ἐλλὰς ἐδυθίσθη εἰς πένθος.

Ο ἐνθουσιασμὸς τῶν Φιλελλήνων ἀνεκούφιζε τοὺς ἀγωνιζομένους πρὸς σωτηρίαν τῆς πατρίδος των. Ἄλλ' αἱ διχόνοιαι αὐτῶν ἔκαμνον ὅλους ν' ἀπελπίζωνται. Αἰφνιδίως αἱ διχόνοιαι κατέπιπον. Διότι μεγάλαι συμφοραὶ ἐπῆλθον εἰς τὴν Ἐλλάδα, ὅπως ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν, καὶ τώρα ἡ ἀπόδοσις τοῦ Ἱερατίου πασᾶς τῆς Αἰγύπτου εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ ἀποτρόπαιον σχέδιον. — Αἱ ἀποτυχίαι, τὰς ὁποὶς ὑπέστη ὁ Σουλτάνος, τὸν ἡγάκιασαν νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ξητήσῃ βοήθειαν ἀπὸ τὸν ἀντιδασιλέα τῆς Αἰγύπτου Μεχμέτ Ἀλῆν. Ο ἡγεμὼν οὗτος, ὁ ὁποῖος ἦτο ὑποτελῆς εἰς τὸν Σουλτάνον, εἶχε καταρτίσει δυνατὸν στρατὸν καὶ στόλον. Ο Σουλτάνος ὑπεσχεθη ἐις αὐτὸν τὸ πασαλίκιον, δηλαδὴ τὴν διοίκησιν τῆς Πελοποννήσου, μὲ τὸ ἀντάλλαγμα δὲ τοῦτο ὁ Μεχμέτ πασᾶς, ὁ ὁποῖος εἶχε μεγάλας φιλοδοξίας, ἀνέλαβε προθύμως νὰ δώσῃ βοήθειαν.

Τὸ σχέδιον τῶν δύο ἥγεμόνων ἦτο ὅχι μόνον νὰ σδύσουν καθ' ὄλοκληρίαν τὴν Ἐλληνικὴν Ἐπανάστασιν, ἀλλὰ καὶ νὰ καταστρέψουν τοὺς Ἐλληνας. Ο Σουλτάνος μὲ ἵδικὸν του στρατὸν θὰ καθυπέτασσε τὴν Στερεάν Ἐλλάδα. Οι δύο στόλοι ἡγωμένοι θὰ κατέστρεψον ὅλας τὰς Ἐλληνικὰς νήσους μὲ τὰ φοβερὰ Ἀσιατικὰ στίφη. Ο δὲ Μεχμέτ Ἀλῆς θὰ καθυπέτασσε τὴν Πελοπόννησον. Ἐπειδὴ δὲ αὕτη ἦτο ἡ ἀκμαιοτέρα Ἐλληνικὴ χώρα, διὸ τοῦτο ἔπρεπε νὰ ἔξοντωθῇ εἰς αὐτὴν τελείως ὁ Ἐλληνισμός. Οι κάτοικοι τῆς Πελοποννήσου θὰ μετεφέροντο εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ οἱ Ἀραδεῖς θὰ ἐλάμβανον τὴν θέσιν των. Ἡτο ἀπαίσιον τὸ σχέδιον, ἀντάξιον τῆς Μουσουλμανικῆς βαρδαρότητος. Ο κίνδυνος λοιπὸν ἦτο τρομακτικός. "Ολη ἡ Εύρωπη ἐταράχθη, ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε διὰ νὰ τὸν προσλάδη.

Η ΝΑΥΜΑΧΙΑ ΤΟΥ ΝΑΒΑΡΙΝΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΠΕΡΙΟΔΟΣ.—ΟΙ ΑΝΤΙΠΑΛΟΙ ΠΟΛΕΜΟΥΝ
ΜΕ ΒΟΗΘΕΙΑΣ 1824-1825

Η ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΤΟΥ ΙΒΡΑΪΜ
Η ΕΠΕΜΒΑΣΙΣ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

- α. — 'Ο Ιβραϊμ είς τὴν Πελοπόννησον. — Άι καταστροφαὶ τοῦ Αιγυπτιακοῦ στρατοῦ. Ἡ καρτερία τῶν Ἐλλήνων.
- β. — 'Η ἔνδοξος ποδιοροκία τοῦ Μεδοβογγίου. — Ἡ ἡρωικὴ ἀμυνα. Ἡ ἀθάνατος ἔξοδος τῶν πολιορκουμένων.
- γ. — Οι τελευταῖοι ἄγωνες εἰς τὴν Στερεάν Ερημάδα. — Ο Γεώργιος Κυριοκάκης. Ἡ καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου.
- δ. — Τὸ Ναβαρίνον. — Ἡ ἐκδιώξις τοῦ Ιεραΐμ. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἐλλάδος.

α.—'Ο Ιβραϊμ εἰς τὴν Πελοπόννησον.

Ἡ βοήθεια τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ ἐφερεν εἰς μέγαν κίνδυνον τὴν Ἐπανάστασιν. Οὐδὲς τοῦ Ιεραΐμ πασᾶς ἀπειθάσθη μὲ τακτικὸν στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον καὶ ἐπέφερε φοβερὰς καταστροφὰς εἰς τὴν χώραν.

Οἱ "Αραβεῖς εἰς τὴν Πελοπόννησον. — Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Ιεραΐμ πασᾶ, υἱοῦ τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, ἀπειθαστιού Νεωτέρα Ιστορία

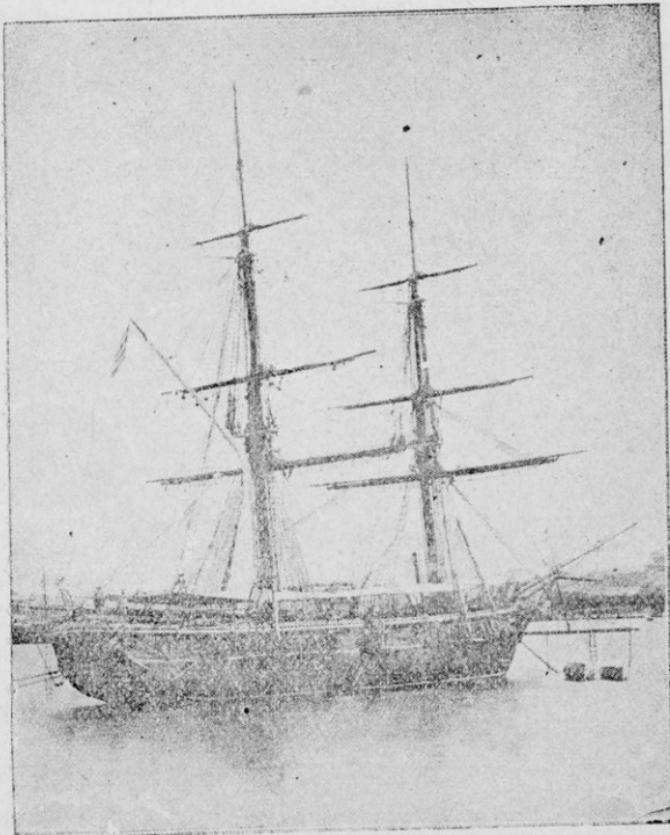
δάσθησαν, τὴν ἄνοιξιν τοῦ 1825, 11 χιλ. Ἀραδες, ὅπως ἐλέγοντο οἱ Αἰγύπτιοι, εἰς τὴν Πελοπόννησον. Κατὰ διαστήματα δὲ νέαις ἐνισχύσεις ἥρχοντο ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον.

Οἱ Ἰεραῖμ πασᾶς εἶχεν ἐκπαιδευθῆ ἐις τὴν τέχνην τοῦ πολέμου, ἡτο ἐπίμονος καὶ τολμηρός. Τίποτε δὲν τὸν ἔκαμνε νὰ ματαιώσῃ τὰ σχέδιά του. Οἱ δὲ στρατός, τὸν ὅποιον ὠδήγηει, εἶχεν ὅλα τὰ ἐφόδια, λαμπρὸν ἵππεικὸν καὶ πυροβολικόν, ἡτο ἐν γένει τέλειος στρατός. Η ἀπόδασις λοιπὸν τοῦ Ἰεραῖμ πασᾶς εἰς τὴν Πελοπόννησον ἔπεσεν ὡς κεραυνός. Πρὸς ἀντιμετώπισιν τοῦ φοβεροῦ κινδύνου ἡ Κυδέρνησις ἐψήφισε γενικὴν ἀμυνηστείαν, διότι «ἡ σύμπνοια καὶ ἡ σύμπραξις ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἦτο τὸ μόνον ἀκαταμάχητον ὅπλον ἐναντίον τοῦ ἀσπόνδου ἐχθροῦ τῆς πατρίδος».

III κατάληψις τοῦ Ναβαρένου.—Τὸ σχέδιον τοῦ Ἰεραῖμ ἡτο νὰ στερεωθῇ καλῶς εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ ἀπὸ ἐκεῖ νὰ κατακτήσῃ ὅλην τὴν Πελοπόννησον. Καὶ πρῶτον ἀπεφάσισε νὰ κυριεύσῃ τὸ Ναβαρίνον, ὅπως λέγεται κοινῶς ἡ Πύλος. Εἰς τὸ Ναβαρίνον δ στρατός καὶ ὁ στόλος του θὰ εἶχεν ὡς βάσιν τῶν ἐπιχειρήσεών του ἴσχυρὸν κάστρον καὶ πρὸ παντὸς θαυμάσιον λιμένα. Η εἰσόδος τοῦ μεγάλου λιμένος κλείεται ἀπὸ μίαν νησίδα, τὴν Σφακτηρίαν. Όλιγα Ἑλληνικὰ πλοῖα καὶ ἄνδρες ἔτρεξαν νὰ τὴν φυλάξουν. Οἱ Ἰεραῖμ περιεκύλωσε τὴν νῆσον μὲ τὸν στόλον του καὶ κατώρθωσε νὰ τὴν κυριεύσῃ ἐξ ἐφόδου. Οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς ὑπερασπιστάς της ἐφονεύθησαν ἢ ἥχμαλωτίσθησαν.

Τὰ δὲ ὅλιγα Ἑλληνικὰ πλοῖα κατώρθωσαν νὰ διαφύγουν. Τελευταῖον ἔμεινε τὸ περίφημον πλοῖον Ἀρης. Οἱ Αἰγυπτιακὸς στόλος εἶχε πλέον κλείσει τὸ στόμιον τοῦ λιμένος. Οἱ ναῦται ἡσπάσθησαν ἀλλήλους τὸν τελευταῖον ἀσπασμὸν καὶ τὸ πλοῖον ὅρμησε νὰ ἐξέλθῃ. Οἱ Ἀρης κατώρθωσε νὰ σωθῇ, ἀφοῦ ἐπέρασε διὰ μέσου ὅλου τοῦ Αἰγυπτιακοῦ στόλου κανονιοβολούμενος ὑπὸ αὐτοῦ.

Ἡ ἀντίστασις τοῦ φρουρίου ἦτο πλέον ἀδύνατος, διότι ὁ Αἰγυπτιακὸς στόλος ἐπλησίασε καὶ ἐκανονισθόλει αὐτό. Οἱ Ἐλ-ληνες ἡγαγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσουν καὶ νὰ παραδώσουν τὸ φρούριον.

ΤΟ ΒΡΙΚΙΟΝ ΑΡΗΣ

Τὸ ἡρωικὸν πλοῖον ἐσώζετο ἥως πρὸ ὅλιγου

Ηρωϊκὴ μάχη εἰς τὸ Μάνιακε. — Οἱ Υπουργὸς τῶν Εσωτερικῶν Παπαφλέσσας ἔτρεξεν ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν Μεσσηνίαν διὰ νὰ σταματήσῃ τὸν Ἰδραῖον. Οἱ Παπαφλέσσας ἤτο ἀτρόμητος πολεμιστής. Μὲ χιλίους ἄνδρας κατέλαβε τὴν θέ-

σιν Μανιάκι πρὸς τὰ ΒΑ. τῆς Ηύλου. Ἀλλ' ὅταν τὰ πέριξ ἐσκεπάσθησαν ἀπὸ τὰ Αἰγυπτίακὰ στρατεύματα, οἱ περισσότεροι ἄνδρες τὸν ἐγκατέλειψαν, ἔμεινε δὲ μόνον μὲ 300 ἐναντίον 6,000 Αἰγυπτίων, τοὺς ὅποιους ὠδήγηε ὁ Ἰδιος ὁ Ἰεραῖμ. Τότε ἔγινεν εἰς τὸ Μανιάκι μία ἀπὸ τὰς πλέον ἡρωϊκὰς θυσίας τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ Αἰγύπτιοι ἐφώρμων μὲ τὰς λόγχας ἐφ' ὅπλου. Οἱ Ἑλληνες δὲν εἶχον παρὰ μόνον τὰ ἔιφη. Ἐπάλαισαν ως λέοντες σῶμα μὲ σῶμα. "Ολοι ἐφονεύθησαν, ἀφοῦ ἐφόνευσαν διπλασίους ἐχθρούς. "Οταν ἔφεραν ἐνώπιον τοῦ Ἰεραῖμ τὴν κεφαλὴν τοῦ Παπαφλέσσα τὴν ἐκύτταξε σιωπηλῶς καὶ εἶπεν ἔπειτα εἰς τοὺς ἀξιωματικούς του: «ἀλήθεια! ἦτο γενναῖος ὁ ἀνήρ».

III προέλασις τοῦ Ἰεραῖμ.— Μόνος ὁ Κολοκοτρώνης θὰ ἥδυνατο νὰ ἐμπνεύσῃ θάρρος εἰς τοὺς κατοίκους καὶ νὰ συναθροίσῃ στρατόν. Διὰ τοῦτο ἡ Κυθέρωνησις συνεφιλέθη μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν διώρισεν ἀρχιστράτηγον τῆς Πελοποννήσου.

Ο Κολοκοτρώνης ἔτρεξεν ἀκούραστος, ἡ δυνατὴ φωνὴ του ἀντήχησεν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τῆς Πελοποννήσου καὶ ἔδωσε παρηγορίαν εἰς τοὺς φοισιμένους κατοίκους. Ἀλλὰ μὲ τὸν ὄλεγον στρατόν του δὲν κατώρθωσε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν προέλασιν τοῦ Ἰεραῖμ. Ο Αἰγύπτιος στρατηγὸς, ἀφοῦ ἐλεγχάτησε τὴν Μεσσηνίαν, ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Ἀρκαδίαν, ἐκυρίευσε τὴν Τρίπολιν καὶ ἔπειτα εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἀργολίδα. Ο σκοπός του ἦτο νὰ καταλάβῃ τὸ Ναύπλιον, ὅπου ἥδρευεν ἡ κυδέρωνησις, διὰ νὰ γίνῃ κύριος ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Δὲν τὸ κατώρθωσεν δῆμος διότι εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν ἐμπρὸς εἰς τὸ Ἀργος, εἰς τοὺς Μύλους καὶ ἐπέστρεψε πάλιν εἰς τὴν Τρίπολιν.

Εἰς ὅλας τὰς χώρας, ἀπὸ τὰς ὅποιας διήρχετο ὁ Ἰεραῖμ, ἐπέφερε φοιερὰς καταστροφάς. Ἡρχίσε δὲ τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς ἀπὸ τὴν ἀνοιξίαν τοῦ 1825 καὶ ἐξηκολούθησεν ἀδιαχόπως ἔως τὸ τέλος σχεδὸν τοῦ 1827. Ο Κολοκοτρώνης δὲν ἥδυνατο

νὰ πράξῃ τίποτε σπουδαῖον. Μόνον τὸν παρηκολούθει κατὰ πόδας καὶ τὸν παρηγνώχλει μὲν κάθε τρόπον.

·III· ἐρήμωσις· τῆς Ηλειοπονηγῆσου.—·II· καρτερέα τοῦ Ἐθνους.— Κατὰ τὰς μεγάλας ἐκείνας συμφορᾶς τὸ Ἐθνος ἀνεδείχθη ἀξίον θαυμασιοῦ διὰ τὴν καρτερίαν καὶ ἀφοίωσίν του. Καὶ ἀλλοτε ἡ Ἑλληνικὴ ἴστορία ἀναφέρει φοβερὰς ἡμέρας, ὅπως τὴν συμφορὰν τῶν Ἀθηναίων κατὰ τὴν ἐκστρατείαν τοῦ Σέρξου. Ἄλλ’ αἱ δοκιμασίαι τῶν Ἑλλήνων διήρκεσαν τρεῖς μῆνας. Τώρα ἡ φρικτὴ δοκιμασία διήρκεσε τρία διλόκληρα ἔτη.

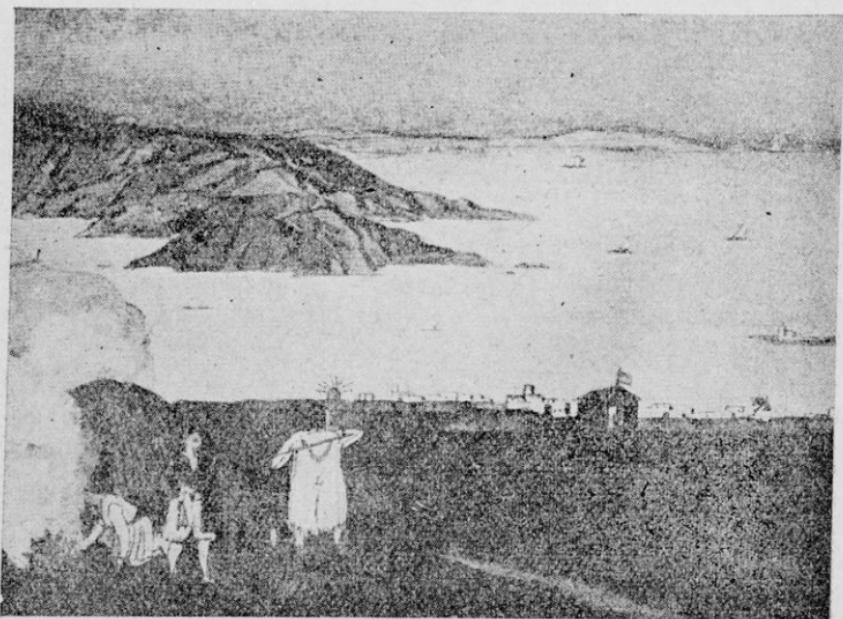
“Οπου διέρχεται ὁ Ἰερατῖμ, τὰ πάντα καταστρέφονται. Σφάζει τοὺς κατοίκους, σύρει εἰς αἰχμαλωσίαν τὰ γυναικόπαιδα, κόπτει σύρριζα τὰ δένδρα, καίει τὰ σπαρτά καὶ τὰς ζωστροφίας. Ἡ ἀνάμνησις τῶν φρικωδῶν καταστροφῶν ἔμεινεν ἔως σύγμερον εἰς τὸν λαόν : «σὰν νὰ πέρασεν ὁ Ἰερατῖμης» ! Ἄλλ’ οἱ Πελοποννήσιοι δὲν ὑποτάσσονται. Οἱ γέροντες καὶ τὰ γυναικόπαιδα κρύπτονται εἰς σπήλαια ἀποκρήμνων βουνῶν. Ἐκεῖ μένουν ὄλοκληροις μῆνας, πεινοῦν, κρυώνουν, ἀλλὰ δὲν παραδίδονται. Οἱ πολεμισταὶ φονεύονται, ἀλλὰ δὲν παραδίδουν τὰ ὅπλα. Αὐτὸς ἡτο ὁ βίος τῶν πατέρων μας ἐπὶ τρία διλόκληρα ἔτη. Εἰς καμμίαν ἴστορίαν ὅλου λαοῦ δὲν ἀναφέρονται τοιαῦται ἥρωϊκαι θυσίαι.

β'—·Η· ἔνδοξος πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

Τὸ μέγα κατόρθωμα.— Καθ’ ὃν χρόνον κατεστρέφετο ἡ Πελοπόννησος, ἥρχισε καὶ ἡ περίφημος πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου, ἡ ὥποια διήρκεσεν ἐν ἔτος (ἀπὸ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1824 ἕως τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1825). Τὸ Μεσολόγγιον ἡτο μικρὰ πόλις τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν ἔξοδον τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου. Ἡτο κτισμένη εἰς τὸ ἄκρον μιάς χαμηλῆς ἤηρᾶς, ἡ ὥποια

προχωρεῖ εἰς τὴν θάλασσαν, τριγύρω δὲ τὰ νερὰ εἶναι ἀδαθῆ καὶ διὰ τοῦτο λέγονται λιμνοθάλασσα. Ἀπὸ δὲ τὸ μέρος τῆς ἔηρᾶς εἶχεν ὡς ἄμυναν πολὺ ἀδύνατον τεῖχος.

Ἡ πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου εἶναι γεμάτη ἀπὸ ἥρωσμούς καὶ θυσίας. Ἐδόξασε τὸν Ἑλληνικὸν Ἀγῶνα περισσότερον ἀπὸ τόσα ἀλλα ἥρωικὰ ἔργα, καὶ ἀπέδειχεν, ὅτι ἡ νέα Ἑλλὰς εἶχε τέκνα ἀντάξια τῶν προγόνων. Αἱ περισσότεραι Ἑλληνικαὶ νῆ-

ΤΟ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΝ

Ἀπὸ παλαιῶν ζωγραφίαν, ἡ δποικ φυλάσσεται εἰς τὸ Μουσεῖον τῆς Ἰστορικῆς καὶ Ἑθνολογικῆς Ἐταιρείας.

σοι εἶχον ὑποδουλωθῆ, ἡ Πελοπόννησος ἐκάιετο, πρὸς Βορρᾶν τοῦ Ἰσθμοῦ ἡ Ἐπανάστασις εἶχε σῆύσει, καὶ μόνον εἰς τὸ Μεσολόγγιον εἶχε περισσειθῆ ἡ ἐλευθερία. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν ἔχθροι ὅλαις τὰς δυνάμεις των κατέδαλον διὰ νὰ τὸ κυριεύσουν, οἱ δὲ Ἑλληνες προσέφερον τὴν ζωήν των διὰ νὰ τὸ σώσουν.

Η ἄρματα τοῦ Μεσολόγγεων.— Τὸ ἀσθενὲς τεῖχος τῆς Ἑγρᾶς ἐνισχύθη μὲ πύργους καὶ προτειχίσματα. Ἐπὶ τοῦ τείχους ἐτέθησαν 50 περίπου κανόνια. Ἡ φρουρὰ ἦριθμει 4.000 ἄνδρας, πολλοὶ ἡσαν Σουλιάται. Ὁ Σουλιάνος ἔστειλε τὸν καλύτερον στρατηγόν του, τὸν Ρεσίτ πασᾶν, ὁ ὃποῖος εἶναι γνωστὸς μὲ τὸ ὄνομα Κιουταχῆς. Τοῦ εἰχεν εἶπε : «Τὸ Μεσολόγγιον ἡ τὴν κεφαλήν σου». Ὁ Ρεσίτ ἔφθασεν εἰς τὸ Μεσολόγγιον τὸν Ἀπρίλιον του 1825 μὲ ἐκλεκτὸν στρατὸν ἀπὸ 30.000 πεζοὺς καὶ ἵππεις, Τούρκους καὶ Ἀλβανούς.

Η πολεορκία ὑπὸ τοῦ Κιουταχῆ.— Πολὺν χρόνον ὁ Κιουταχῆς ἐποιείρκησε τὸ Μεσολόγγιον. Πρὶν ἐπιχειρήσῃ γενικὴν ἔφοδον, ἔστειλεν ἀπεσταλμένους ζητῶν νὰ παραδοθῇ ἡ φρουρά. Οἱ πολεμισταὶ καὶ ὁ λαὸς ἐδόγχασαν «Πόλεμος»! Ἐδέθη δὲ ἡ ἑξῆς ἀπάντησις : «Ἄν παραδώσωμεν τὸ κάστρον, ὅχι μόνον δὲν θὰ εὑδωμεν τόπον νὰ ζήσωμεν, παρὰ οὕτε διὰ τὸ ὄνομά μας θὰ ἐρωτήσῃ κανένας. Τόσον μισητοὶ θὰ εἴμεθα, τόσον ἀπὸ τὸν Θεὸν ὅσον καὶ ἀπὸ τὴν ἀνθρωπότητα. Ὁ Ρούμελης (ὁ Κιουταχῆς) νὰ ἥξειν οὐαλά, διτὶ χωρὶς νὰ κάμῃ γιουροῦσι νὰ ἐμβῇ μὲ τὸ σπαθί του, Μεσολόγγι δὲν παίρνει».

Η ἔφοδος καὶ ἡ φυγὴ τῶν Τούρκων.— Τότε ὁ Κιουταχῆς διέταξε γενικὴν ἔφοδον. Μὲ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου ἐφράμησαν ἀθρόοι οἱ Τουρκαλβανοί. Πυροβολισμοὶ καὶ κλαγγαὶ σπλων, καυγαὶ καὶ οἰμωγαὶ ἀνθρώπων συνταράσσουν τὸ πᾶν. Ἡ πόλις καλύπτεται ἀπὸ καπνόν. Ὁ πασᾶς βλέπει τοὺς στρατιώτας του νὰ ἐφορμοῦν μὲ γενναιότητα. Τοὺς βλέπει νὰ ἀναβαίνουν τὸ τεῖχος, νὰ φθάνουν εἰς τὴν κορυφήν. Ἐπειτα αἰφνιδίως νὰ κρημνίζωνται ἀπὸ τὰ χαρακώματα καὶ νὰ τρέπωνται μὲ ἀταξίαν εἰς φυγὴν. Τρεῖς φορᾶς ἐπετέθησαν οἱ ἐχθροί, καὶ τὰς τρεῖς φορᾶς ἐκρημνίσθησαν ἀπὸ τὰ τείχη. Τώρα ἐξορμοῦν οἱ «Ελληνες καὶ καταστρέφουν μέγα μέρος τοῦ Τουρκικοῦ στρατοῦ. Δὲν ἔμειναν εἰς τὸν πασᾶν παρὰ μόνον 3.500

στρατιώται. Μὲ τὰ ἐλεεινά λείψανα τοῦ στρατοῦ του ἀπεμακρύθη τότε πρὸς Βορρᾶν διὰ νὰ σωθῇ.

Ἡ εἰδῆσις τῆς νίκης ἐπέταξεν εἰς ὅλην τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐγέμισε χαρὰν καὶ ἐνθουσιασμὸν τοὺς Ἕλληνας.

Οἱ Ἰδραῖμαὶ εἰς τὸ Μεσολόγγιον.—Τὴν ταπείνωσιν τοῦ Κιουταχῆ ὁ Ἰδραῖμι ἤκουσε μὲ κάποιαν χαράν, διότι ἀνύψωνε τὴν ἴδιαν του δόξαν. Τὸ Μεσολόγγιον εἶχε καταστρέψει δύο μεγάλους Τουρκικοὺς στρατούς, ἀλλ’ εἰς τὸν ἴδιαν του ἥτο ἀδύνατον ν’ ἀντισταθῆ.

Οἱ Ἰδραῖμι λαθῶν νέας ἐνισχύσεις ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν, 10 χιλ. ἀνδραῖς, ἐνεφανίσθη μὲ στόλον καὶ στρατὸν εἰς τὸ Μεσολόγγιον (τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1825). Ἐνῷ οἱ κάτοικοι τοῦ Μεσολογγίου ἦσαν ἥσυχοι, αἰφνιδίως παρελαύνουν ποιμπωδῶς ἐνώπιόν των οἱ Ἀραδεῖς μὲ παράταξιν καὶ μὲ κρότον δργάνων. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ μουσική, ἔπειτα τὸ πυροβολικόν, τὸ πεζικόν καὶ τὸ ἵππικόν. Οἱ πολιορκούμενοι ἔθλεπον μὲ ἀπάθειαν νὰ παρελαύνουν οἱ Στραβαραπάδες, ὅπως τοὺς ὀνόμασαν.

Μόλις ἔφθασεν ὁ Ἰδραῖμι ἐπέπληξε τὸν Κιουταχῆν : «Πῶς δὲν ἡμπόρεσες, τοῦ εἰπεν, 8 μῆνας νὰ κυριεύσῃς αὐτὸν τὸν φράκτην»; Οἱ Ἰδραῖμι ἀνέλαβε μόνος νὰ κυριεύσῃ τὸν φράκτην ἔκεινον εἰς 15 ἡμέρας. Πρὶν ἀρχίσῃ τὴν πολιορκίαν, ἔστειλε νὰ προτείνῃ συμβιθασμὸν εἰς τοὺς πολιορκουμένους. «Ολοι, στρατὸς καὶ λαός, μὲ ἓν στόμα ἐφώναξαν πάλιν: «Πόλεμος» !

Οἱ ἀποτυχέα τοῦ Ἰδραῖμα.—Καὶ μὲ τὸν στρατὸν καὶ μὲ τὰ πλοῖα του ἀπέκλεισεν ὁ Ἰδραῖμι τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ πολιορκούμενοι ἀπὸ τροφὰς μόνον εἶχον ἀνάγκην. Οἱ Μιαούλης διεσκόρπισε δύο φορᾶς τὸν ἐχθρικὸν στόλον καὶ ἔφερε τροφὰς εἰς τοὺς πολιορκουμένους.

Οἱ Ἰδραῖμι ἥτο ἔκει σχεδὸν δύο μῆνας καὶ δὲν εἶχε κατορθώσει ἀκόμη τίποτε. Ἐπὶ τέλους ἐπεχείρησε γενικὴν ἔφοδον. Μετὰ λυσσώδη μάχην οἱ Ἀραδεῖς ἀποκρύσονται, οἱ Ἕλληνες τοὺς καταδιώκουν εἰς τὰ ὄχυρά ματά των καὶ κυριεύουν πολλὰ ὅπλα καὶ

αιγαλώτους. Ὁ Ἰδραῖμ ἐξεμάνη, ὁ Κιουταχῆς ἔθλεπεν ἀπὸ πακρὰν ηὐχαριστημένος. Τότε οἱ δύο πασάδες συνήγνωσαν τοὺς στρατούς των.

III πολιορκία ἀπὸ ὅλου τὸν ἐχθρικὸν στρατόν.— Οἱ πασάδες ἀπηλπίσθησαν, ὅτι θὰ ἐκυρίευον τὸ Μεσολόγγιον μὲ ἐφόδους. Ἐξηκολούθουν τὰ τὸ κατακεραυνώνουν μὲ τὸ πυροβολικόν των, καὶ ἀπεφάσισαν νὰ μεταχειρισθοῦν φοβερώτερον ὅπλον, τὴν πεῖναν. Ἐπεχείρησαν νὰ κυριεύσουν πρῶτον τὰ μικρὰ νησίδια, τὰ ὅποια εἶναι εἰς τὴν λιμνοθάλασσαν. Ἐρριψαν εἰς τὰ νερὰ πολλὰ πλοιάρια καὶ τὰ ἐκυρίευσαν, μὲ μεγάλας δμως ἀπωλείας. Ἡρωϊκωτάτη θὲ λίδιας ἦτο ἡ ἄμυνα εἰς τὴν Κλείσοβαν, τὴν ὅποιαν ἐφύλαξσον μόνον 130 ἄνδρες ὑπὸ τὸν Κίτσον Τζαβέλλαν. Καὶ ὁ Κιουταχῆς καὶ ὁ Ἰδραῖμ είχον ἐπιτεθῆ, καὶ οἱ δύο ἑτράπηγοι εἰς αἰσχρὰν φυγήν. Ἡ λιμνοθάλασσα ἐγέμισε μὲ 1500 πτώματα τῶν ἐχθρῶν.

III τελευταία ἄμυνα.— Ἡ φρουρὰ τοῦ Μεσολογγίου ἀπήντα πάντοτε ὑπερηφάνως εἰς τὸν Ἰδραῖμ, ὁ ὅποῖος ἐπρότεινε συμβιδασμόν : «Δὲν σᾶς δίνομεν τὰ αίματωμένα μας ἄρματα». Ὁ μέγας δμως ἐχθρὸς ἦτο ἡ πεῖνα. Οἱ ἀνθρωποι ἐτρέφοντο μὲ γάτας καὶ μὲ ποντικούς. Ἀκόμη καὶ μὲ δέρματα καὶ μὲ φύκη τῆς θαλάσσης ἐπροσπάθουν νὰ καθυσηγάσουν τὴν πεῖναν των. Εἶχον γίνει ώς σκελετοί. Ὁμοιοι μὲ φαντάσματα, σκεπασμένοι μὲ αίματωμένα ῥάκη, ἐτριγύριζον εἰς τὸ μέσον τῶν πτωμάτων, τὰ ὅποια δὲν εἶχον τὴν δύναμιν νὰ θάψουν. Μὲ τὴν πεῖναν ἤλθε καὶ ἡ ἀρρώστεια. Οἱ περισσότεροι ἀπέθνησκον ὅχι ἀπὸ τὸν πόλεμον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τὰς νόσους καὶ τὴν πεῖναν.

Εἰς τοιαύτην οἰκτρὰν κατάστασιν εὑρίσκοντο οἱ πολιορκούμενοι. Καὶ δμως εἰς κανένα, οὔτε εἰς ἄνδρα, οὔτε εἰς γυναῖκα, δὲν εἶχεν ἔλθει ἡ λίδια νὰ παραδοθοῦν. Καὶ δὲν παρεδόθησαν. Ἀπεφάσισαν γ' ἀνοίξουν διὰ μέσου τῶν πολιορκητῶν, καὶ νὰ σωθοῦν, διοι θὰ τὸ κατώρθωναν.

Η εξόδος του Μεσολογγέου.—Τὴν νύκτα τῆς 10ης -11ης Ἀπριλίου τοῦ 1826 ὅσοι πολεμισταί, εἶχον μείνει, 3 χιλ.

Η ΕΞΟΔΟΣ ΤΟΥ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ
Απὸ ζωγραφίαν τοῦ Ἐε σις τὸ Μέναχον.
Ὥριμησαν ἐναντίον τῶν ἑκθρῶν. Τὴν παραμονὴν εἶχον κάμει

λειτουργίαν, καὶ εἰχον πάρει τὴν θείαν μετάληψιν. Συνέδη τότε σκηνή ἐξόχως συγκινητική, ἡ ὅποια ἐνθυμίζει τὴν παραμονὴν τῆς Ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων. Καὶ τότε ὁ Αὐτοκράτωρ καὶ ὁ λαός του εἶχον κοινωνήσει εἰς τὴν Ἀγίαν Σοφίαν.

Οἱ πολιορκούμενοι ἔκαμπν τὴν ἔξοδον μὲν ἐλπίδας. Διότι εἶχον εἰδοποιήσει καὶ τοὺς ἔξω ὀπλαρχηγοὺς νὰ τρέξουν εἰς βοήθειαν. Ἄλλος ὁ Ἰδραικὸς ἐπερίμενεν ἔτοιμος μὲ τὸν στρατὸν του. Οἱ πολιορκούμενοι ὥριμησαν ἔξω εἰς τὸ σκάτος τῆς νυκτός. Οὔτε τὰ γιαταγάνια τῶν Τουρκαλδανῶν, οὔτε αἱ ἔιφολόγχαι τῶν Ἀράθων δὲν τοὺς ἀνεχαίτισαν. Εμπρὸς ἦσαν οἱ πολεμισταί, εἰς τὸ μέσον οἱ γέροντες καὶ αἱ γυναῖκες, ἥκολούθουν ἄλλοι πολεμισταί. Αἱ νεαρώτεραι γυναῖκες ἐφόρεσαν ἐνδύματα ἀνδρῶν καὶ ὠπλισθῆσαν καὶ αὐταὶ μὲ τουφέκια.

Ἡ δεμὴ τῶν ἐφορμώντων Ἑλλήνων ἦτο τόσον μεγάλη, ὥστε εἰς μίαν στιγμὴν ἐπήδησαν ὅλα τὰ ὀχυρώματα καὶ συμπαρέσυραν τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλος ἔξω, ἐνῷ τοὺς ἐσάρωναν, αἴφνης ἐπεσαν εἰς τὴν ἐνέδραν. Στίφη Ἀλβανῶν ἔρριψαν πρὸς τὰ ὀπίσω τὰ γυναικόπαιδα. Τότε ἔγινε φοβερὰ σύγχυσις. Τὸ ἀσπλον πλῆθος τρέχει ὀπίσω πρὸς τὸ Μεσολόγγιον. Αἱ γυναῖκες καὶ τὰ παιδία καταπατῶνται, σφάζονται. Φωναί, οἰμωγαί, ἀναιμιγνύονται μὲ τοὺς πυροβολισμούς καὶ τὸν κρότον. Οἱ Σουλιώται ἐνώνονται πάλιν καὶ προχωροῦν, νομίζοντες ὅτι τοὺς περιμένουν οἱ ἀπ' ἔξω ὀπλαρχηγοί. Ἄλλος ἡ βοήθεια δὲν εἶχεν ἔλθει, διότι ὁ σπουδαιότερος ὀπλαρχηγός, ὁ Καραϊσκάκης, ἦτο ἀσθενής. Εμπίπτουν καὶ πάλιν εἰς ἐχθρούς, διαπερῶσι καὶ τούτους, ὅπως δύνανται, καὶ τρέπονται εἰς τὰ βουνά. Μόλις 1300 ἀπὸ τὴν φρουράν ἔφθασαν εἰς τὴν Ἀμφισσαν, ὅπου τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ κάτοικοι μὲ δάκρυα. Τὰ γυναικόπαιδα εἶχον ὅλα κατασφαγῆ.

III ἡρωϊκὴ θυσία.— Περισσότερον τραγικὰ ἦσαν ὅσα συνέβαινον εἰς τὴν πόλιν. "Οσοι ἔμειναν, ὅλοι σχεδὸν ἀπωλέσθησαν, ἀλλὰ μὲ θαυμαστὰς θυσίας. "Οταν, κατὰ τὴν ἀνατολήν

τοῦ ἡλίου, εἰδὸν τοὺς Τούρκους, τοὺς Ἀλβανοὺς καὶ τοὺς Ἀραβας νὰ εἰσορμοῦν εἰς τὴν πόλιν, συνηθροίσθησαν ὅλοι εἰς τὰς οἰκιας, εἰς τὰς ὄποιας εἰχον σωρεύσει πυρίτιδα. Εἰς τὰς ὁδούς, τὰς οἰκιας, τὰς ἐκκλησίας φοβεροὶ ἀγῶνες ἐγίνοντο, ιδίως τῶν γυναικῶν ἐναντίον τῶν βαρδάρων. "Οσα: δὲν ἥδυνατο νὰ εὕρουν τὸν θάνατον μαχόμεναι, ἔρριπτοντο μὲ τὰ βρέφη των, ἀλλαι εἰς τὰς φλόγας, ἀλλαι ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν. "Οσοι δ' εἰχον συναθροίσθη, εἰς τὰς πυριταποθήκας, ἀνετινάσσοντο εἰς τὸν ἀέρα Φοβεροὶ ἐκπυρροσοκροτήσεις διαδέχονται ἡ μία τὴν ἀλλην. "Ολα κρημνίζονται, καὶ οἱ Μεσολόγγιται θάπτονται ὑπὸ τὰ ἐρείπια τῆς πατρίδος των, ψάλλοντες πατριωτικὰ ᾠσματα καὶ νεκρωσίμους ὅμινους καὶ ἀναφωνοῦντες τὸ «Μνήσθητί μου, Κύριε». Εἰς δὲλιγόν χρόνον τὸ ἡρωϊκὸν Μεσολόγγιον, δὲν ἦτο παρὰ εἰς σωρὸς ἐρειπίων, ἀπὸ τὰ ὄποια ἐξήρχοντο φλόγες καὶ καπνός.

Η ἀθάνατος πτώσις. — "Ελληνες ἔχαθησαν κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἔξοδον 10 χιλ. περίπου, ἔχθροι 30 χιλ. Η ιστορία δὲν ἀναφέρει ἀλληγ καταστροφὴν τόσον τραγικήν, ἀλλὰ καὶ τόσον ἔνδοξον. Τοιαύτη πτώσις Ισοδυναμεῖ πρὸς τὴν λαμπρότεραν νίκην. Ο κόσμος ὅλος συνεκινήθη καὶ ἐθαύμασεν. Οἱ Φιλελληνικοὶ σύλλογοι τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀμερικῆς ἔκαμψαν μεγάλας ἐνεργειας ὑπὲρ τῆς Ἐλλάδος καὶ ἔστειλαν τροφάς, πολεμοφόδια, χρήματα. Ο ἐνθουσιασμὸς δὲ οὗτος τῶν λαῶν ἔκαμψε καὶ τὰς Εὐρωπαϊκὰς κυβερνήσεις καὶ ἔγιναν εὐλιενέστεραι. Τὸ Μεσολόγγιον ἔπεσεν, ἀλλ' ἡ ἀθάνατος πτώσις αὗτοῦ ἐστήριξε τὴν Ἐλλάδα.

**γ'.) Οἱ τελευταῖοι ἀγῶνες εἰς τὴν Στερεάν
Ἐλλάδα.—Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης.**

Μετὰ τὴν πτώσιν τοῦ Μεσολογγίου ἡ Ἐπανάστασις περιεθρήσθη εἰς τὴν Ἀττικὴν γύρω εἰς τὴν Ἀκρόπολιν τῶν Ἀθηνῶν. Τότε, κατὰ τὸ τέλος τῆς Ἐπαναστάσεως, διέλαμψεν ὡς ἀρχιστράτηγος τῆς Στερεάς Ἐλλάδος ὁ Γεώργιος Καραϊσκάκης.

Ο Κιουταχής εἰς τὴν Ἀττικήν.—Τὸ ισχυρὸν προπύργιον τῆς Ἐπαναστάσεως, τὸ Μεσολόγγιον, εἶχε πέσει. Ὁ Ἰδραῖμ πασᾶς ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, διὰ νὰ ἀποτελειώσῃ τὴν καταστροφὴν αὐτῆς.

Ο δὲ Κιουταχῆς, ἀφοῦ συνεπλήρωσε τὸν στρατὸν του, ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Ἀνατολικὴν Ἑλλάδα. Κατέκτησε τὰς ἄλλας ἐπαρχίας καὶ κατέδη εἰς τὴν Ἀττικὴν. Μὲ δὲ οἴκον κόπον ἔκυρρευσε τὰς Ἀθήνας. Τότε ἥρχισεν ἡ πολιορκία τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχον κλεισθῆ οἱ πολεμισταί. Ὅλη ἡ προσοχὴ τῶν Ἑλλήνων ἐστράφη εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ὅπως πρὶν τὸ Μεσολόγγιον, τώρα δὲ ἵερὸς ἐκείνος βράχος ἐπρεπε νὰ γίνη τὸ προπύργιον τῆς Ἑλλάδος. Ἐδῶ εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ εἰς τὰ Βόρεια διεξήχθη ἡ τελευταία φάσις τῆς Ἐπαναστάσεως.

Η Ἑλλὰς εὑρίσκετο εἰς μέγιστον κίνδυνον. Τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς ἦτο εἰς τὰς χειρας τῶν Τούρκων. Οἱ κάτοικοι ἔφευγον διὰ νὰ σωθοῦν εἰς τὰ παράλια, καὶ στρατὸς δὲν ὑπήρχεν. Ο δὲ ἀνηλεής ἐχθρὸς ἐξηκολούθει τὸ ἔργον τῆς καταστροφῆς διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου.

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης.—Εἰς τὸ μέσον τῆς ἀπελπισίας ἐκείνης ἐνεφανίσθη ὁ ὁπλαρχηγὸς Γεώργιος Καραϊσκάκης, ὁ ὁποῖος ἔδωκε ζωὴν καὶ ἐλάμπρυνε τὴν τελευταίαν ἐποχὴν του Ἀγῶνος. Ὁ ὁπλαρχηγὸς οὗτος δὲν εἶχεν ἔως τώρα ἀκουσθῆ. Ήτο λιχνὸς καὶ ἀσθενικός, ἀλλὰ πολὺ γενναῖος. Ὁ ἀτακτος βίος καὶ ὁ θυμώδης χαρακτήρος του τὸν εἶχον ἐμποδίσει νὰ διακριθῇ. Εἰς τὴν ἀπελπισικὴν ἐκείνην περίστασιν ἡ Κυρέρηνησις ἀπεφάσισε νὰ τὸν διορίσῃ ἀρχιστράτηγον τῆς Στρεβῆς Ἑλλάδος.

Μόλις ὁ Καραϊσκάκης ἐπῆρε τὸν διορισμόν του, ἔγινεν ὅλως διόλου ἄλλος ἄνθρωπος. Ἄν καὶ ἦτο ἀμύρρωτος, ὅπως ἐν γένει οἱ ἥρωες τῆς ἐπαναστάσεως, ἔδειξεν ὅμως ἔκτακτον στρατηγικὴν ἰδιοφυΐαν. Ο κίνδυνος τῆς πατρίδος ἐνέπνευσεν εἰς αὐτὸν ὅψη-

λὰ αἰσθήματα. Ὅτο σχεδὸν πάντοτε ἀσθενής, πολλάκις τὸν κατέτρωγεν ὁ πυρετός. Ἀλλ' ἡ ψυχὴ του ἦτο λαχυρά, ὁ ἐνθου-

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗΣ

σιασμὸς τοῦ ἔδιδε δύναμιν, ἡγείρετο ἀπὸ τὴν κλίνην καὶ ἔτρεχεν ἀτρόμητος εἰς τὴν μάχην.

Μεταξὺ τῶν ἀρχηγῶν ἥρωών τῆς Ἐλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, τρεῖς μεγάλαις μορφαῖ ἐπιβάλλονται, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Μιαούλης καὶ ὁ Καραϊσκάκης. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν πάλιν κινεῖ περισσότερον τὸν θαυμασμὸν μὲ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα καὶ τὴν ἀκράτητον ἀνδρείαν καὶ ὀρμῆν του ὁ Καραϊσκάκης. Εἰς ὅλην

τὴν Τουρκοαρβανιτιὰν ἔμεινεν ὡς παροιμία ἡ φράσις : «Μωρὲ, τὶ τρέχεις, σὰν νὰ σε κυνηγάῃ ὁ Καραϊσκάκης» !

III πολιορκία τῆς Ἀκρόπολεως. — Ὁ Καραϊσκάκης συνεκέντρωσε τὸν στρατόν του εἰς τὴν Ἐλευσῖνα. Ὁ Κιουταχῆς ἐποιεύρκει τὴν Ἀκρόπολιν μὲ πολυάριθμον στρατόν, ἀλλὰ δὲν ἐπετύγχανε τίποτε. Οὕτε καὶ οἱ Ἐλληνες ὅμως κατώρθωνον νὰ διαλύσουν τὴν πολιορκίαν. Πολλαὶ μάχαις συνεκροτήθησαν μεταξὺ τῶν Ἐλλήνων καὶ τῶν Τούρκων εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἀλλὰ χωρὶς σπουδαῖον ἀποτέλεσμα.

Τότε ὁ Καραϊσκάκης ἔθαλεν εἰς ἐφαρμογὴν ἄλλο σχέδιον, νὰ ἐκστρατεύσῃ πρὸς Βορρᾶν καὶ νὰ ἀποκλείσῃ τὰς συγκοινωνίας τοῦ Κιουταχῆ. Μὴ δυνάμενος πλέον οὗτος νὰ λαμβάνῃ τροφὰς ἀπὸ τὴν Θεσσαλίαν, θὰ γηναγκάζετο νὰ λύσῃ τὴν πολιορκίαν. Συγχρόνως δὲ θὰ ἐνίσχυε τὴν Ἐπανάστασιν εἰς ὅλην τὴν Στερεάν Ἐλλάδα.

IV νικηφόρος ἐκστρατεία. — Ὁ Καραϊσκάκης μὲ ἐκλεκτὴν δύναμιν διγυθύνθη εἰς τὸν Παρνασσὸν διὰ νὰ αἰχμαλωτίσῃ τοὺς ἐκεῖ Τούρκους. Πρὸς βοήθειαν αὐτῶν ἔσπευσε στρατὸς ἀπὸ

ἀνδρείους Ἀλδανούς. Οἱ δύο στρατοὶ κατέλαβον θέσεις τριγύρω
εἰς τὸ χωρίον Ἀράχοδα ἐπὶ τοῦ Παρνασσοῦ. Τόσον στενῶς ὁ
Καραϊσκάκης περιέκλεισε τοὺς Τούρκους, ὅτε οὗτοι εἶδον δτε
μόνον μὲ τὴν φυγὴν θὰ ἔσωζοντο.

Τότε μὴν Νοέμβριος (τοῦ 1826), ἡ δὲ νῦν ἔκεινη ἦτο πα-
γερά, σωροὶ χιόνος ἔστρων τὴν γῆν, ὁ Βορρᾶς ἄγριος ἐμυκάτο
κατερχόμενος ἀπὸ τὰς κορυφὰς τοῦ Παρνασσοῦ. Οἱ Τουρκαλδανοὶ
ἄρμησαν νὰ φύγουν. Ἀλλ' οἱ φεύγοντες ἐνέπιπτον εἰς τοὺς κατα-
διώκοντας Ἐλληνας καὶ ὑπέστησαν ἀληθινὴν πανωλεθρίαν.
Ολοι, ὅσοι ἔσωζοντο ἀπὸ τὸ ξίφος τῶν Ἐλλήνων εὑρίσκον τὸν
θάνατον ἀπὸ τὸ ψυχός, ἡ ἐπιπτον εἰς κρημνούς καὶ βάραθρα.
Ἄπὸ τοὺς ἔχθρους μόλις 170 ἔσωζονται, Ἐλληνες δὲ μόνον 4
ἐφονεύθησαν.

Οἱ Κιουταχῆς, μανθάνων τὰ τρόπαια τοῦ Καραϊσκάκη,
ἔστειλε πολλοὺς στρατοὺς ἐναντίον του. Ἀλλ' ὁ ἀτρόμητος στρα-
τηγὸς ἐκέρδισε καὶ ἀλλας τρεῖς νίκας πλησίεν τοῦ Διστόμου. Ἡ
ἐκστρατεία τοῦ Καραϊσκάκη διήρκεσε 4 μῆνας (κατὰ τὰ τέλη
τοῦ 1826 καὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827). Ὁταν ἀνεγώρησεν ἀπὸ
τὴν Ἐλευσίνα, ὀλόκληρος ἡ Στερεά Ἐλλὰς ἦτο ὑπόδουλος εἰς
τοὺς Τούρκους, ὅταν ἐγύρισεν, ὀλόκληρος ἦτο ἐλευθέρα.

Η πολιορκουμένη Ἀκρόπολις. Θαβιέρος καὶ οἱ τακτικοί.—Καθ' ὃν χρόνον ἐθριάμβευεν ὁ Καραϊσκά-
κης εἰς τὴν Στερεάν Ἐλλάδα, οἱ Ἐλληνες τῆς Ἀκροπόλεως
εὑρίσκοντο εἰς πολὺ κακὴν θέσιν. Διότι ηρχισαν νὰ ὑποφέρουν
ἀπὸ ἔλειψιν τροφῶν καὶ πολεμοφοδίων.

Εἰς τὸ Ἐλληνικὸν στρατόπεδον, τὸ ὄποιον ἐπροσπάθει ν' ἀπε-
λευθερώσῃ τὴν Ἀκρόπολιν, ἦτο καὶ ἐν σῶμα τακτικοῦ στρατοῦ.
Τὸ εἶχε καταρτίσει εἰς ἐνθουσιώδης Γάλλος Φιλλέλην, ὁ στρα-
τηγὸς Φαβιέρος. Μὲ ἀξιοθάμαστον τόλμην κατώρθωσεν ὁ Φα-
βιέρος νὰ φέρῃ πολεμοφόδια εἰς τοὺς πολιορκουμένους. Διέρχε-
ται νύκτα τὰ χαρακώματα τῶν ἔχθρων καὶ εἰσέρχεται θριαμ-

θευτικώς εἰς τὴν Ἀκρόπολιν ἐνισχύσας τὸ θάρρος τῶν πολιορκουμένων (1 Δεκεμβρίου 1826).

Η Θέσης τῆς Ἑλλάδος.—Αἱ νίκαι τοῦ Καραϊσκάκη καὶ μεγάλαι βοηθεῖσαι εἰς χρήματα καὶ πολεμοφόδια, τὰ ὅποια ἦλθον εἰς τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀμερικήν, εἶχον ἀνακουφίσει τὴν Ἑλλάδα κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1827. Τότε ἔφθασαν καὶ δύο νέα πλοῖα, ἡ λαμπρὰ φρεγάτα Ἑλλὰς καὶ τὸ ἀτμοκίνητον Καρτερία.

Κατὰ τὴν ἓδειαν ἐποχὴν ἥρχισαν νὰ γίνωνται μεγάλαι συζητήσεις μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κυβερνήσεων διὰ νὰ βοηθήσουν τὴν Ἑλλάδα. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Ἑλληνες ἐθεώρησαν κατάλληλον τὴν εὔκαιρίαν νὰ κάμουν νέαν ἑθνικὴν συνέλευσιν. Συνήλθε δὲ αὕτη εἰς τὴν Τροιζῆνα καὶ ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ συγκεντρώσῃ ὅλην τὴν ἔξουσίαν εἰς τὰς χειρας ἐνδὸς ἵκανου ἀνδρός. Ἐξελέγη δὲ ὡς Κυβερνήτης τῆς Ἑλλάδος, ὅπως τὸν ὄνομασε, τὸν ὑπουργὸν τοῦ Αὐτοκράτορος τῆς Ρωσίας Ἰωάννην Κοποδίστριαν. Ἐπίσης διώρισε δύο Ἀγγλους Φιλέλληνας ἀρχηγοὺς πολεμικῶν δυνάμεων, τὸν Τζώρτζην, ἀρχιστράτηγον τῶν κατὰ ξηρὰν δυνάμεων καὶ τὸν λόρδον Κόχραν στόλαρχον, δηλαδὴ ἀρχιναύαρχον. Οἱ μεγάλοι Ἑλληνες ἀρχηγοί, ὁ Κολοκοτρώνης, ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Μιαούλης ἐδήλωσαν ὅτι χάριν τῆς πατρίδος, εὐχαρίστως ὑπηρετοῦν ὅπὸ τὰς διαταγὰς τῶν ἔνων.

Η ἐπάνοδος τοῦ Καραϊσκάκη.—“Οταν ἐπέστρεψεν ὁ Καραϊσκάκης ἀπὸ τὴν νικηφόρον ἐστρατείαν του εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, ἔσπευσαν μὲ προθυμίαν οἱ πολεμισταὶ πλησίον του καὶ ἐσχηματίσθη Ἑλληνικὸν στράτευμα εἰς τὴν Ἀττικὴν ἀπὸ 10 χιλ. ἀνδρας. Ὁ Καραϊσκάκης μὲ πολλοὺς ἀγώνας κατώρθωσε νὰ ἐκβάλῃ τοὺς Τούρκους ἀπὸ τὰ ὀχυρώματά των καὶ νὰ κάμῃ ἐν μέγα Ἑλληνικὸν στρατόπεδον ἀπὸ τὸ Κερατούνι: ἔως τὸ Φάληρον (κατὰ τὰ μέσα Ἀπριλίου 1827).

Ο Καραϊσκάκης εἶχε σχέδιον νὰ προχωρῇ ὀλίγον κατ’ ὀλίγον μὲ μικρὰς μάχας καὶ νὰ περικυλώσῃ τὸν ἔχθρον, διότι οἱ

ἀτάκτοι στρατιώται ήταν ἔμπειροι εἰς τοὺς τοιούτους πολέμους. "Αν ἔξετελείτο τὸ στρατηγικὸν σχέδιον τοῦ Καραϊσκάκη, βεβαίως ὁ Κιουταχῆς θὰ γηναγκάζετο νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα καὶ θὰ γήλευθερώνετο ἡ Ἀκρόπολις καὶ ὅλη Στερεά Ελλάς. 'Αλλ' οἱ δύο ἔνοι στρατηγοί, ὁ Κόχραν καὶ ὁ Τζώρτ, δπως καὶ ὁ Φαδιέρος πρωτύτερα, ἥθελον νὰ ἐπιτεθοῦν ἀμέσως ἐναντίον τῶν Τούρκων. 'Ο Καραϊσκάκης, διὰ νὰ μὴ φέρῃ στενοχωρίας, διεχώρησεν.

Καθ' ὃν χρόνον ὅμως ἤτοι μάζετο ὁ Καραϊσκάκης διὰ τὴν ἔφοδον ἔγινε μία μικρὰ συμπλοκὴ μὲ τοὺς Τούρκους. 'Ο Καραϊσκάκης ἥτο ἀσθενής μὲ πυρετόν, ἐγείρεται ἀπὸ τὴν κλίνην, τρέχει καὶ προλαμβάνει τὴν μάχην. 'Αλλ' εἶχε τραυματισθῆ, καὶ ὅταν ἐπέστρεψε εἰς τὴν σκηνήν του, μετ' ὀλίγας ὥρας ὁ λαμπρὸς ἥρως καὶ στρατηγὸς ἀπέθανεν. 'Η κηδεία του ἔγινεν εἰς τὴν Σαλαμίνα μὲ μεγάλας τιμᾶς καὶ θρήνους.

III ἐπέθεσις καὶ ἡ καταστροφή. — Ποτὲ θάνατος ἀνδρὸς δὲν ἔδειξε τέ ηξέζεν οὕτος. Τρεῖς χιλιάδες ἀνδρες ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ καὶ τὸ Φάληρον τὴν νύκτα τῆς 23 Ἀπριλίου βαδίζουν πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν. Είναι οἱ ἐκλεκτότεροι μαχηταὶ τῆς Ελλάδος, Σουλιώταις καὶ Κρήτες, Πελοποννήσιοι καὶ Αθηναῖοι, ἐπίσης οἱ ταχτικοὶ καὶ οἱ Φιλέλληνες. 'Αλλ' ἡ πορεία πρὸς τὴν Ἀκρόπολιν ἔγινε χωρὶς σχέδιον καὶ πολὺ ἀτάκτως. Τὸ πρωτὸ μόνον μέρος τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ ἥτο πληγίον τῆς Ἀκροπόλεως, πολλοὶ εύρισκοντο ἀκόμη πληγίον τῆς παραλίας.

'Ο Κιουταχῆς, δὲν εἶδε τόσον ὀλίγους πολεμιστάς, δὲν ἤδυνατο νὰ πιστεύσῃ, δὲν εἶχον τὴν τόλμην νὰ ἐπιτεθῶσιν. Ἐπερίμενεν, δὲν συγχρόνως θὰ ἔγινετο ἔξοδος τῶν ἐν τῇ Ἀκροπόλει, καὶ δὲν εἶχε τὸ ἄλλο μέρος. 'Αλλ' ἀφοῦ εἶδεν δὲν εἶχεν ἐνώπιόν του παρὰ μόνον τοὺς 3.000 ἀνδρας, ἔδωκεν ἀμέσως τὸ σημεῖον τῆς μάχης. Πρῶτον ἤρχισε τὸ Τουρκικὸν πυροβολικόν, ἔπειτα ἐπετέθη τὸ πεζικὸν καὶ ἀπὸ τὰ πλάγια τὸ ιππικόν.

Οι Ἑλληνες ἀπέκρουσαν γενναιώς δύο ἐφόδους, ἀλλ' ἡ ἐπίθεσις τοῦ ἵππικου διέσπασε τὰς τάξεις αὐτῶν. Οἱ φεύγοντες παρασύρουν καὶ τοὺς ἄλλους, οἱ δόποῖοι ἔξηκολούθουν νὰ προχωροῦν. Οἱ Ἑλληνες καταδιώκονται, καταπατῶνται ὑπὸ τῶν ἵππων καὶ σφάζονται. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἀπωλέσθησαν εἰς τὸ Φάληρον οἱ γενναιότεροι Ἑλλήνες πολεμισταί, περὶ τοὺς 1500. Η καταστροφὴ αὕτη εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Φαλήρου ἦτο ἡ μεγαλύτερα ἡτταὶ τοῦ Ἀγῶνος.

Οἱ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ἦτο δυνατὸν πλέον νὰ συγκρατηθῇ καὶ τὸ στρατόπεδον διελύθη ἀμέσως. Οἱ πολιορκούμενοι ἐσυνθηκολόγησαν μὲ τοὺς Τούρκους καὶ μετεφέρθησαν εἰς τὴν Σαλαμίνα. Μὲ ἐκστρατείαν 4 μόνον μηνῶν ὁ Καραϊσκάκης εἶχεν ἀπελευθερώσει τὴν Στερεάν Ἑλλάδα. Τὸ μέγα ἔργον του κατεστράφη εἰς ὀλίγας ὥρας κατὰ τὴν μάχην τοῦ Φαλήρου καὶ ἡ Ἐπανάστασις ἔσδυσεν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα.

δ.—Τὸ Ναβαρīνον.—Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος.

Μετὰ τὴν συμφορὰν τοῦ Φαλήρου ἡ Ἐπανάστασις ἐκινύδυνευεν. Ἡ ἐνεργὸς ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων καὶ ἡ καταστροφὴ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ στόλου εἰς τὸ Ναβαρīνον ἐπέφεραν τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Οἱ κατὰ Θάλασσαν ἀγῶνες.—Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη (1825, 1826 καὶ 1827) δὲν ἔγιναν μεγάλα ναυτικὰ κατόρθωματα, δύναται κατὰ τὰ πρώτα ἔτη τῆς Ἐπαναστάσεως.

Οἱ δύο σπουδαιότεροι σκοποὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ναυτικοῦ ἦσαν: 1ον) νὰ σώσουν τὸ Μεσολόγγιον, καὶ 2ον) νὰ ἐμποδίσουν τὰς συγκοινωνίας τοῦ Ἰθρατῆμ μὲ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Οἱ Ἑλληνες ναυτικοὶ δὲν κατώρθωσαν αὐτοὺς δι? ἔλλειψιν χρημάτων. Ἄλλ' οἱ πλέον τολμηροὶ ἐπιχειρήσεις τοὺς ἐφαίνοντο μηδαμιναῖ. Καὶ πλοῖα ἔχθρικὰ ἔκανασαν μὲ πυρπολικὰ καὶ εἰς ναυμαχίας ἐνέκγισαν.

Τό τολμηρότερον σχέδιόν των ήτο νὰ πυρποληθῇ ὁ Αίγυπτος στόλος εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Μὲ ἀφάνταστον τόλμην εἰσέρχεται ὁ Κανάρης εἰς τὸν λιμένα καὶ πλέει μὲ τὸ πυρπολικόν του κατ' εὐθεῖαν ἐπάνω εἰς τὸν Αίγυπτιακὸν στόλον. Τὰ ἔχθρικὰ ὅμιλα πλοῖα τὸν ἔννοούν, ὁ ἀτρόμητος Ψαριανὸς διέρχεται ὑπὸ τὸν σφοδρὸν κανοβολισμὸν τῶν καὶ ἐπὶ τέλους φθάνει ἀδιαβῆτος εἰς τὸ πέλαγος (29 Ιουλίου 1825).

Ἀργότερα ὁ Ἐλληνικὸς στόλος εἶχε καὶ τὰ δύο λαμπρὰ πλοῖα, τὴν Ἐλλάδα καὶ τὴν Καρτερίαν, η ὅποια μάλιστα ἦτο τὸ πρώτον ἀτμοκίνητον πολεμικόν. Ἄλλη ὁ Ἄγγλος ναύαρχος δὲν γίνεται ὡς κατορθώσῃ τίποτε παρόμοιον μὲ τὰ λαμπρὰ κατορθώματα τῶν Ἐλληνικῶν πλοίων, τὰ ὅποια ὅμιλα ὠδηγοῦντο ἀπὸ ἕνα Κανάρην καὶ ἥπο ἔνα Μιασύλην.

Τὸ σπουδαῖον ναυτικὸν ἔργον, τὸ ὅποιον διεπράχθη κατὰ τὴν ἐποχὴν αὐτήν, ἔγινεν ἀπὸ τοὺς Εὐρωπαίους, καὶ εἶναι η μεγάλη ναυμαχία τοῦ Ναδαρίου.

III ἐπέμβασις τῶν Δυνάμεων.— Μεταξὺ τῶν μεγάλων Δυνάμεων είχον ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 1825 νὰ γίνωνται διαπραγματεύσεις διὰ τὸν Ἐλληνικὸν ἄγωνα. Ἐπὶ τέλους (τὰ μέσα τοῦ 1827) ὑπεγράφη μεταξὺ τῶν Δυνάμεων εἰς τὸ Λονδίνον συνθήκη, συμφώνως πρὸς τὴν ὅποιαν η Ἄγγλια, Γαλλία καὶ Ρωσία ἔζητησαν ἀπὸ τοὺς ἐμπολέμους τὴν κατάπauσιν τῶν ἔχθροπραξιῶν.

Κατὰ τὸν χρόνον τούτον η Ἐλλὰς εύρισκετο εἰς δεινὴν θέσιν. Δὲν ἔμενεν ἐλευθέρα (ἐκτὸς τῆς Ὑδρας, τῶν Σπετσῶν καὶ τῆς Μάνης) παρὰ μόνον η Ἀνατολικὴ γωνία τῆς Πελοποννήσου, εἰς τὴν ὅποιαν ἦτο καὶ η πρωτεύουσα, τὸ Ναύπλιον. Ο δὲ Ἰερατὶς εἶχε λάβει ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον μεγάλας βοηθείας. Εἰς τὴν Πύλον ἔφθασεν ἴσχυρὸς στόλος ἀπὸ 90 πλοῖα μὲ παντὸς εἰδούς πολεμοφόδια καὶ νέον τακτικὸν στρατόν.

Αἱ Δυνάμεις ἀνεκόλυταν εἰς τοὺς ἐμπολέμους τὴν συνθήκην τοῦ Λονδίνου καὶ τοὺς ἐκάλεσαν νὰ καταθέσουν τὰ ὅπλα. Οἱ Ἐλλῆνες ἀπεδέχθησαν τὴν ἀνακωχήν. Ο Σουλτάνος ἀπέκρουσεν αὐ-

τὴν ἀγερώχως, ὁ δὲ Ἰόρατιμ ἐξηκολούθησε τὰς καταστροφάς. Τότε οἱ στόλοι τῆς Ἀγγλίας, τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Ρωσίας συνεκεντρώθησαν εἰς τὸ Αἴγαλον καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἐπιβάλουν τὴν θέλησιν τῶν διὰ τῆς βίας. Οἱ στόλοι τῶν Συμμάχων εἰσγλύθον εἰς τὸ Ναδαρίνον, καὶ τότε ἥρχισε φοβερὰ ναυμαχία μεταξὺ τοῦ Τουρκοαιγυπτιακοῦ καὶ τοῦ Συμμαχικοῦ στόλου.

III ναυμαχία τοῦ Ναδαρίνου.—Οἱ γηνώμενοι στόλοι ἀπετελοῦντο ἀπὸ 26 πολεμικὰ ωπλισμένα μὲ 1300 κανόνια. Γενικὸς ναύαρχος ἦτο ὁ Ἀγγλος Κοδριγκτών. Ο δὲ Τουρκοαιγυπτιακὸς στόλος ἦρθει 120 πλοῖα, πολεμικὰ καὶ φορτηγά, ωπλισμένα μὲ 2400 κανόνια.

Ἡ ναυμαχία ἥρχισε τὴν 8 Οκτωβρίου 1827, ἥμέραν Σάββατον εἰς τὰς 3 τὸ ἀπόγευμα. Οἱ ἔχθρικὸι στόλοι ἦτο παρατεταγμένοι εἰς τρεῖς ἀλλεπαλλήλους σειράς. Οἱ σύμμαχοι ἐπροχώρησαν εἰς μίαν γραμμήν. Καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ οἱ Όθωμανοι ναῦται ἥγωνται σθησαν γενναιότατα. Τέσσαρας ώρας ἐξηκολούθησεν ἡ φοβερὰ μάχη. Εἰς τὰς 7 τὸ βράδυ ἀπὸ τὸν λαμπρὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον δὲν ὑπῆρχον παρὰ μόνον ὅλιγα πλοῖα.

III ἐκδίωξις τοῦ Ἰόρατιμ.—Πολὺ μεγάλα ὑπῆρχαν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναδαρίνου. Οἱ Σουλτάνος ἐξηγριώθη καὶ ἐξήτησεν ἀπὸ τὰς Δυνάμεις ἀποζημίωσιν καὶ αἰτήσιν συγγνώμης. Ο Τσάρος Νικόλαος Α' ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Πύλης. Η δὲ Γαλλία ἔστειλε στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον διὰ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν Ἰόρατιμ, ἥρχισαν δὲ καὶ οἱ Πελοποννήσιοι νὰ συναθροῖσουν στρατόν. Τότε ὁ Ἰόρατιμ ἐνόησεν, διὶ τὴν Πελοπόννησος ἦτο χαμένη δι' αὐτὸν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν μὲ τὰ ἐλεεινὰ λείψανα τοῦ στρατοῦ του (τὸν Σεπτέμβριον τοῦ 188).

III ἀγεξαρτησέα τῆς Ἐλλάδος.—Ο Ρωσικὸς στρατὸς διέβη τὸν Δούναβιν καὶ κατέλαβε τὴν Ἀδριανούπολιν. Τότε ὁ Σουλτάνος ἤναγκάσθη νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν ὑπεγράψῃ ἡ συνθήκη, διὰ τῆς ὥποιας ἡ Τουρκία ἤναγ-

κάζετο νὰ ἀναγνωρίσῃ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος (8 Αὐγούστου 1829). Ὁλον τὸ ἔδαφος πρὸς Νότον μιᾶς γραμμῆς ἀπὸ τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον ἕως τὸν κόλπον τοῦ Βόλου μὲ τὰς Κυκλαδίας ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τὴν Τουρκικὴν Αὐτοκρατορίαν. Τὸ ἔδαφος τοῦτο ἀπετέλεσε τὸ ἀνεξάρτητον Ἑλληνικὸν κράτος.

Οταν ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις εἶδε πόσον περιωρισμένα ἦσαν τὰ δριτα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους, ἀπεφύγεσε νὰ ἔξακολουθήσῃ τὸν πόλεμον. Οἱ Τούρκοι ἔξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, κατακρυπθέντες εἰς τὸ χωρίον Πέτρας τῆς Βοιωτίας (12 Σεπτεμβρίου 1829). Η μάχη τῆς Πέτρας τελειώνει ἐνδόξως τὸν Ἑλληνικὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας.

Ο Κυβερνήτης Καποδίστριας. — Η ἐν Τροιζήνι Εθνικὴ Συνέλευσις, διὰ νὰ καταπαύσουν αἱ διχόνοιαι, ἔξελεξεν, ὡς εἴπομεν, Κυβερνήτην τῆς Ἑλλάδος τὸν Ιωάννην Καποδίστριαν. Ο φιλόπατρις ἄνηρ ἐδέχθη τὴν πρόσκλησιν καὶ ὑπέβαλε τὴν παραίτησίν του ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Τσάρου. Η Κυβέρνησις, ἡ ὁποία εἶχε μεταφερθῆ εἰς τὴν Αἴγιναν, ἐκαμεν ἐπίσημον ὑποδοχὴν εἰς τὸν Κυβερνήτην. Διὰ πρώτην φορὰν τὰ εἰς τὸν λιμένα Αγγλικὰ καὶ Γαλλικὰ πολεμικὰ υψώσαν τὴν κυανόλευκον Ἑλληνικὴν σημαῖαν καὶ τὴν ἔχαιρέτισαν μὲ κανονιοδολισμούς (12 Ιανουαρίου 1828).

Η Ἑλλὰς κατὰ τὰ τέλη τοῦ Αγώνος. — Ἡ Ἑχώρα, ἡ ὁποία ἐγίνετο ἐλευθέρα καὶ τὴν ὁποῖαν ἥρχετο νὰ κυβερνήσῃ ὁ Καποδίστριας, ἥτο σχεδὸν ὅλοκληρος κατεστραμμένη. Σκληρὰ δουλεία, ἡ ὁποία διεήρκεσεν αἰώνας, ἐπειτα ἥρωϊκὸς ἀγὼν 9 ἑτῶν τὴν εἶχεν ἐρημώσει. Φυσικὰ οὕτε ἐκπαίδευσις ὑπῆρχεν, οὕτε νόμοι ἐλειτούργουν, τὸ χειρότερον δὲ ἥτο, δτι ὁ λαός ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος ἐγίνετο ἐλεύθερος, εἶχε ζῆσει ἕως τώρα ἐπὶ πολλὰς γενεὰς εἰς τὴν φοιτερωτέραν τυραννίαν, κατόπιν δὲ εἰς τὸν σκληρότερον πόλεμον.

Η διοίκησις τοῦ Κυβερνήτου. — Η πρώτη φροντὶς τοῦ Κυβερνήτου ἦτο νὰ εῦρῃ χρήματα. Ο ἴδιος ἔδωκεν ὅλην

τὴν περιουσίαν του, κατώρθωσε δὲ καὶ ἔλαβε δάνειον ἀπὸ τὰς Δυνάμεις. Τότε διὰ πρώτην φορὰν ἔκοψεν ἡ Ἑλλὰς νομίσματα. Ὁνομάζονται δὲ ταῦτα φοίνικες, διότι φέρουν ὡς σύμβολον ἔνα φοίνικα, ὁ ὅποιος γεννᾶται ἐκ τῶν φλογῶν, ὅπως καὶ τὸ ἐλευθερωθὲν Ἑλληνικὸν κράτος.

Μὲν ἀφοσίωσιν καὶ μὲν ἀκούραστον δραστηριότητα εἰργάσθη ὁ Καποδίστριας διὰ τὴν διοίκησιν, διὰ τὸν στρατὸν καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν. Μέγαν δὲ ίδιως ἡγέλον ἀφιέρωσεν εἰς τὸ νὰ κάμη σχολεῖα καὶ νὰ διαδώσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν. Διότι ἥθελε μὲν τὴν ἐκπαίδευσιν νὰ ἀναγεννηθῇ ἡ Ἑλλὰς. Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις εἶχεν ἀρχήσει μὲν μεγάλας ἀλπίδας. Διὰ νὰ ἐπιτύχονται ὅμως καὶ αὐτὰ οἱ πατέρες μας τοῦ 1821, ὑπέστησαν συμφορὰς καὶ θυσίας, τὰς ὁποίας αἰωνίως θὰ θαυμάζῃ ἡ ἀνθρωπότης.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΙΣ

Εἰς τὸ Δ' μέρος : **Η μεγάλη Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις.**

Κεφ. Α'.—Η ἔκρηξις τῆς Ἐπαναστάσεως.—Ο μέγας καὶ λερδός ἀγῶν τοῦ Ἐθνους ἀρχίζει ἀπὸ τὴν εἰσοδον τοῦ Υψηλάντου εἰς τὰς Ὑγειονίας. Ἡ προσπάθεια ἐκείνη ἀπέτυχεν, ἥταντεν ὅμως τὴν Ἐπανάστασιν εἰς τὰς χώρας τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος (τὴν ἄροιξιν τοῦ 1821).

Πρώτη ἐξηγέρθη ἡ Πελοπόννησος μὲν ἀρχηγοὺς τὸν Πετρόμπεην καὶ τὸν Κολοκοτρώνην. Ἐπειτα ἡκολούθησαν ἡ Στερεοὰ Ἑλλὰς καὶ αἱ νῆσοι, ίδιως αἱ τρεῖς μικραὶ, ἀλλ᾽ ἥρωικαὶ νῆσοι Υδρα, Σπέτσαι καὶ Ψαρά. Ἡ ἐξέγερσις ὅμως τῶν δούλων εἶχε τραγικὰς συνεπειας, διότι οἱ Τούρκοι ἔκαμαν φοβερὰς ἀντεπδικήσεις καὶ οφράγας. Τὴν θλιβερωτέραν ἐπιώπουσιν εἰς τὸ ἔθνος ἐπροξένησαν τὰ μαρτύρια τῶν ἀρχιερέων, ίδιως τοῦ Πατριάρχου Γρηγορίου τοῦ Ε'.

Κεφ. Β'.—Οι Ἑλληνες κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν.—Οι Ἑλληνες ἐμάχοντο μὲν ὅλας τῶν τὰς δυνάμεις, διότι ὁ ἀγῶν ἦτο διὰ τὴν ὑπαρξίαν αὐτῶν, «ὑπὲρ πίστεως καὶ πατριδίδος». Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις προκαλεῖ θαύμασμὸν ίδιως, διαγ. σκεφθῶμεν, διτοὺς μικρὰ μέσα ὑπῆρχον διὰ τόσον μέγαρ ἀγῶνα. Οὕτε καλὴ κυ-

βέρηνησις υπῆρχεν, ἡ δούλια γὰ καθοδηγήσῃ τὸν ἀγῶνα, οὕτε χρήματα, οὕτε τακτικὸς στρατός. Τὰ σταλλημάτια δύμως ἐμάχοντο μὲν εἰρόν εὐθουσιασμόν, καὶ εὐρέθησαν ἴκανοὶ ἄρδεες, οἱ δοῦλοι ἔγιναν ἀρχηγοί.

Κεφ. Γ'.— Η πρώτη περίοδος, 1821—1823. Ο Αγῶν εἰς τὴν ξηράν. Κατορθώματα τῶν διπλασικηγῶν.—Τὰ πρῶτα κατορθώματα διεπράχθησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲν τὴν ἡρωϊκὴν δομὴν τοῦ Κολοκοτρώνη. Οἱ Πελοποννήσιοι καταρριπώντων τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Βαλτέτσι καὶ τὰ Δολιανά. "Επειτα κυριεύουν τὴν πρωτεύουσαν τῶν πασάδων, τὴν Τριπολινήν.

Εἰς δὲ τὴν Στερεάν Έλλάδα ἐλάμπουν τὴν Ἐπανάστασιν ἡ ἡρωϊκὴ θυσία τοῦ Αθανασίου Διάκου εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ ἡ ἡρωϊκὴ ἄμυνα τοῦ Οδυσσέως Ανδρούτσου εἰς τὸ Χάρι τῆς Γραβιᾶς (τὸν Ἀπρίλιον καὶ τὸν Μάιον τοῦ 1821).

Κατὰ τὸ δεύτερον ἔτος τοῦ πολέμου συνενεντρώθη εἰς τὴν Λάρισσαν μέγας στρατὸς ἀπὸ 30 χιλ. ἄρδεας ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Δράμαλη. Οἱ Τούρκοι ἡρῷμωσαν τὴν Στερεάν Έλλάδα καὶ εἰσεχώρησαν εἰς τὴν Πελοπόννησον. "Αλλὰ" ὁ πολυάριθμος Τουρκικὸς στρατὸς κατεστράφη σχεδὸν ὀλόκληρος (τελος τοῦ 1822).

Οἱ Τουρκικοὶ οὗτοι στρατοὶ ἀνήκουν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ μέγα Τουρκικὸν στρατόπεδον, τὸ δόποντον εἶχε σχηματισθῆνε τὰ Ιωάννινα διὰ γὰ καταστελλῆ τὴν ἀνταρσίαν τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Μετὰ τὸ φόνον τοῦ Ἀλῆ δι Τουρκικὸς στρατὸς ἐκνούσιε τὸ Σοῦλι καὶ ἡγάγα κασσε τοὺς Σουλιώτας γὰ διασκορπισθοῦν. Τότε ὁ Μαυροκορδάτος ἔκαμε προμαχῶν τῆς Δυτικῆς Έλλάδος τὸ Μεσολόγγιον. Οἱ Τούρκοι ἐπεζείρησαν κατὰ τὸ 1823 δύο ἄλλας ἐκστρατείας εἰς τὴν Στερεάν Έλλάδα. "Αλλὰ καὶ αἱ δύο ἀπέτυχον. Εἰς μέλι δύμως ἀπὸ αὐτὰς ἐφορεύθη εἰς ἀπὸ τοὺς πλέον ἡρῷοις μαχηταῖς τῆς Έλλάδος, ὁ Σουλιώτης Μάρκος Μπότσαρης.

Κεφ. Δ'.— Η πρώτη περίοδος, 1824—1823. Ο ἀγῶν εἰς τὴν θάλασσαν. Τὰ ναυτικὰ κατορθώματα.—Ο Ελληνικὸς στόλος ὅχι μόνον παρέσχε μεγάλην βοήθειαν εἰς τὴν Ἐπανάστασιν ἀλλὰ καὶ ἐδόξασεν αὐτήν. "Απειπελεῖτο δὲ ὁ στόλος ἀπὸ τὰ πλοῖα τῶν τριῶν νήσων.

Διὰ γὰ ἐκδικηθοῦν οἱ Τούρκοι ἔστειλαν μέγαν στόλον καὶ ἔκαμψαν φοβερὰν σφαγὴν εἰς τὴν Χίον. Οἱ ἡρωικοὶ πυρωπολητῆς Κανάρων ἔκαναν τὴν Τουρκικὴν ναυαρχίδα (τὸν Ιούνιον τοῦ 1822). "Ο Τουρκικὸς στόλος φοβηθεὶς ἐκλείσθη εἰς τὸν Ελλήσποντον καὶ ο Ελληνες ναυτικοὶ ἦσαν κύριοι τῆς θαλάσσης.

"Αλλὰ τὸ 1824 οἱ Τούρκοι ἔκαμψαν μεγάλας καταστροφὰς εἰς Ελληνικὰς νήσους, τὴν Κρήτην, τὴν Κάσον, τελείαν δὲ καταστροφὴν

τῶν Ψαρῶν. Ὁ Ἑληνικὸς στόλος μὲ ναναρχον τὸν Μιαούλην ἔσωσε τὴν Σάμον καὶ ἐξετέλεσε μεγάλα κατορθώματα. Τὰ μικρά μας πλοῖα εἰς πολλὰς ναυμαχίας ἐν παρατάξεως κατετρόπωσαν φοβεροὺς στόλους τῶν ἐχθρῶν (κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1824).

Κεφ. Ε'. — Δευτέρα περιόδος. Οἱ ἀντίπαλοι πολεμοῦν μὲ βοηθίας (1825—1829). — Ὁ Σουλιάνος ἀπληπίσθη νὰ καθυποτάξῃ μὲ τὰς ἴδιας τον δυνάμεις τὴν Ἐπανάστασιν καὶ ἐξήτησε βοήθειαν ἀπὸ τὸν ἀντιβασιλέα τῆς Αιγύπτου. Ὁ Μεχμέτ Ἀλῆς ἔστειλε τακτικὸν στρατὸν εἰς τὴν Πελοπόννησον μὲ ἀρχηγὸν τὸν νέον τοῦ Ἰβραΐμ στασάν. Ἀπὸ τὴν ἄνοιξην τοῦ 1825, ὅτε ἀπεβιβάσθη ὁ Ἰβραΐμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἥρχισαν μεγάλαι συμφοραὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ ἔτη 1825, 1826, 1827 ἡ Πελοπόννησος καταστρέφεται καὶ γίνεται μία ἐρηματική. Ἄξιοθαύμαστος ὑπῆρξε τότε ἡ παροτρία τοῦ Ἐθνους ἥματος.

Ἄλλη μεγάλη καταστροφὴ, ἀλλὰ γεμάτη ἡρωϊσμούς καὶ δόξας, ἦτο ἡ ἄλωσις τοῦ Μεσολογγίου ἀπὸ τοὺς ἡνωμένους στρατοὺς τοῦ Κιουταζῆ καὶ τοῦ Ἰβραΐμ. Ἡ ἀδάνατος πτώσις τοῦ Μεσολογγίου (εὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1826) ἐλάμψυνε τὴν Ἑληνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ διήγειρε τὸν θαυμασμὸν τοῦ κόσμου.

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Μεσολογγίου ὁ Κιουταζῆς εἰσέβαλεν εἰς τὴν Στερεάν Ἑλλάδα, καθυπέταξεν αὐτὴν, καὶ ἐποιόρκησε τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ Ἀθηνῶν. Τότε ἡ κυβέρνησις διώρισεν ἀρχιστράτηγον τὸν Γεώργιον Καραϊσκάκην ὁ όποιος ἀνεδείχθη λεπτότατος ἥρως καὶ στρατηγός. Ὁ Καραϊσκάκης ἔκαμεν ἐκστρατείαν εἰς τὸν Παρνασσὸν καὶ ἐκέδισεν ἐνδόξους νίκας ἐναντίον τῶν Τούρκων. Κατόπιν ἀπεφασίσθη νὰ γίνη ἐπίθεσις ἐναντίον τοῦ Κιουταζῆ. Ἄλλα τὴν πλαμονήν εἰς μίαν συμπλοκὴν μὲ τοὺς Τούρκους ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκης. Ἡ ἐπίθεσις ἔγινε τὴν ἄλλην ἥμέραν μὲ ἀταξίαν καὶ ἐπέφεσε καταστροφὴν εἰς τὸν Ἑληνικὸν στρατὸν.

Ἡ Ἐπανάστασις ἐκινδύνευσε νὰ οφύσῃ. Ἄλλὰ τότε ἐπενέβησαν οἱ ἡνωμένοι στόλοι τῆς Ἀγγλίας, Γαλλίας καὶ Γρωστᾶς καὶ κατέστρεψαν εἰς τὸ Ναβαρίνον τὸν Τουρκοαιγυπτιακὸν στόλον (Ὀκτώβριον 1827). Ὁ Ἰβραΐμ ἤγαγκάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Πελοπόννησον. Άλλα Δυνάμεις ἀνεγγώνισαν τὴν πλήρη ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος.

Πρῶτος Κυβερνήτης τῆς ἐλευθέρας Ἑλλάδος ὑπῆρξεν ὁ Ἰωάννης Καποδίστριας, ὁ όποιος ἀφωνιώθη μὲ δόλην τὴν δύναμιν του εἰς τὴν ἀναδημονογίαν αὐτῆς (1830).

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ

"Η ἔνδοξος πτερωσις τῆς Ἑλληνικῆς Αὐτοκρατορίας ἔδωκε δυνάμεις εἰς τὸ Ἑθνος νὰ διέλθῃ τοὺς τέρσαρας αιῶνας τῆς σκληρᾶς δουλείας. "Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ήτο καινὸν ἕργον ὅλων τῶν Ἑλλήνων. Οἱ ἀρχαῖοι πρόγονοι είχον γίνει οἱ διδάσκαλοι τῆς ἀνθρωπότητος, οἱ Χριστιανοί Αὐτοκράτορές του είχον σώσει τὸν πολιτισμὸν καὶ τὸν Χριστιανισμόν. "Η μεγάλη αὐτὴ πατρίδη ἔπρεπε νὰ γίνη ἐλευθέρα. Διὰ τοῦτο ὅλον τὸ "Ἑθνος ως εἰς ἀνθρωπος ἡγωνίσθη διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν του.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις είναι ὁ μέγας καὶ ἵερος Ἀγὼν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος. Τὰς φυχὰς ὅλων τῶν Ἑλλήνων ἐνέπνεεν ἵερὸς ἐνθουσιασμός. Χωρὶς κρύματα καὶ χωρὶς τακτικὸν στρατόν, μὲ μικρὰ πλοῖα κατέστρεψαν λιχυρούς στρατοὺς καὶ στόλους τῶν Τούρκων. Οὗτε αἱ κακουχίαι, οὕτε τὰ βισανιστήρια τοὺς ἔκαμνον νὰ ἀποθερρύνωνται. Ἀπίστευτοι ἡρωῖκοι θυσίαι καθηγίασαν τὸν Ἀγῶνα. "Οπως οἱ παλαιοὶ μάρτυρες, ἐθεμελίωσαν καὶ οὗτοι μὲ τὸ αἷμα των τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους ἡμῶν.

Αἱ διχόνοιαι τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν παρ' ὅλιγον νὰ καταστρέψουν τὴν Ἑλλάδα. Ὕπερισχουσεν δύως ἡ ἀγάπη πρὸς τὴν πατρίδα, καὶ κατὰ τὸν καιρὸν τῶν μεγάλων κινδύνων συνηγγάνωντο ὅλοι, ἐλησμόνουν τὰς διαφονίας των, καὶ ἡγωνίζοντο μὲ δλας των τὰς δυνάμεις ἐναντίον τοῦ ἔχθρου τῆς πίστεως, καὶ τὴς πατρίδος.

Τὰ ἡρωῖκά κατορθώματα τῶν Ἑλλήνων, αἱ ὑπεράνθρωποι θυσίαι των διηγειρον τὸν θυμασμὸν ὅλου τοῦ κόσμου. Αἱ δυνάμεις ἐπενέθησαν, καὶ οὕτως ἀπηλευθερώθησαν αἱ χώραι τῆς παλαιᾶς Ἑλλάδος. "Η Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις ἔδειξεν εἰς ὅλον τὸν κόσμον καὶ δεικνύει εἰς τοὺς ἀπογόνους τὶ δύναται νὰ κατορθώσῃ ὁ ἱερός ἐνθουσιασμὸς ὑπὲρ τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἐλευθερίας.

ΜΕΡΟΣ Ε'.

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

1830-1924

Η Έλληνική Επανάστασις έξηγειρε καὶ τοὺς ἄλλους Χριστιανικοὺς λαοὺς τῆς Έλληνικῆς Χερσονήσου νὰ ζητήσουν καὶ νὰ ἐπιτύχουν καὶ αὐτοὶ τὴν ἑλευθερίαν τῶν.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον πολὺ μεγάλαι πρόσδοι πολιτισμοῦ ἐγίνοντο εἰς τὴν Εὐρώπην. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἔγιναν πολὺ λισχυραὶ καὶ ἔκαμαν στρατοὺς καὶ στόλους.

Κατὰ τὰ τελευταῖα αὐτὰ ἔτη ἐξερράγη εἰς μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος. Νέα κράτη ἔγιναν καὶ ἡ Εὐρώπη ἥλλαξε μορφῇ. Κατὰ τὸ μέγαν ἐκεῖνον πόλεμον εὔρον ἐύκαιριαν καὶ οἱ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου νὰ ἐπιτύχουν κατὰ μέγα μέρος τὰς ἔθνικὰς αὐτῶν βλέψεις, ἐμεγάλωσε δὲ ἀρκετὰ καὶ ἡ Έλλάς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΠΡΩΤΟΝ

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΧΕΡΣΟΝΗΣΟΣ ΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟΝ ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ

1830-1912

α.—Τὸ Ἀνατολικὸν ζήτημα.—Απελευθέρωσις τῶν Χριστιανικῶν λαῶν τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου.—Τὰ Βαλκανικὰ κράτη.

β.—Τὸ ΕΩΘΑΝΑΤΙΚΟΝ Βαδίζειον.—Ἡ πρώτη δασιλεία. 'Ο Θωμ Α'.

γ.—Τὸ ΕΩΘΑΝΑΤΙΚΟΝ Βαδίζειον.—Ἡ δευτέρα δασιλεία. 'Ο Γεώργιος Α'. Αἱ Κυδερνήσεις. Οἱ ἔθνικοι ἀγῶνες.

a.—'Ανατολικὸν ζήτημα τὸν ΙΘ' αἰῶνα
Τὰ Βαλκανικὰ Κράτη.

Η μεγάλη Έλληνικὴ Επανάστασις ἦναψε πυρκαϊὰν εἰς τὴν Χερσόνησον τοῦ Αἴμου. Διότι καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου, οἱ δόποιοι εἶχον γίνει ὅπόδουλοι εἰς τοὺς Τούρκους ἐξήτησαν νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἑλευθερίαν τῶν.

Οἱ Βαλκανικοὶ λαοὶ.—Οἱ Χριστιανικοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου εἰναι, ἐκτὸς τῶν Ἑλλήνων, οἱ Σέρβοι, οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Ρουμάνοι. Η Χερσόνησος τοῦ Αἴμου συνήθως λέγεται Βαλκανικὴ ἀπὸ τὰ ὅρη Βαλκάνια (τὸν ἀρχαῖον Αἴμον). Διὰ τοῦτο καὶ οἱ λαοὶ αὐτοὶ λέγονται Βαλκανικοὶ λαοί. Οἱ Σέρβοι καὶ οἱ Βούλγαροι εἰναι Σλαβικοὶ λαοὶ δηλαδὴ συγγενεῖς μὲ τοὺς Ῥώσους. Οἱ δὲ Ρουμάνοι, οἱ ὅποιοι ἐλέγοντο πρωτύτερα Βλάχοι, συγγενεύουν μὲ τοὺς ἀρχαῖους Ῥωμαίους.

Οἱ Σέρβοι.—Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς δουλείας τῶν οἱ Σέρβοι ἔθασαν ισθησαν ὅπως καὶ οἱ Ἑλληνες. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἐπήγανον εἰς τὰ ὅρη καὶ ἐγίνοντο κλέφται. Ἀπὸ τὰς μεγάλας πιέσεις οἱ Σέρβοι ἐπανεστάτησαν, ἥρως δὲ τῆς Σερβίας ἔγινεν ὁ Καραγιώργης. Μετὰ ἀγώνας 30 ἐτῶν ἐπὶ τέλους τὸ 1830 ἀνεγνωρίσθη ὑπὸ τοῦ Σουλτάνου ἡ Σερβία ως ὑποτελής ἡγεμονία. Ἀργότερα (1878) ἡ Σερβία ἔγινεν ἐντελῶς ἀνεξάρτητος, καὶ ἐπειτα ἀνηγορεύθη εἰς Βασίλειον (1882).

Οἱ Ρουμάνοι.—Τὸ Ρουμανικὸν ἔθνος ἦτο χωρισμένον εἰς δύο χώρας, τὴν Μολδαβίαν καὶ τὴν Βλαχίαν. Αἱ χώραι αὐταὶ, ως γνωρίζομεν, ἐκυρεργώντο ἀπὸ εὐγενεῖς Φαναριώτας. Οἱ Ἑλληνες ἡγεμόνες διέμενον ὁ εἰς εἰς το Βουκουρέστιον, πρωτεύουσαν τῆς Βλαχίας, ὁ δὲ ἄλλος εἰς τὸ Ιάσιον πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας.

Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος οἱ Μολδαβοὶ καὶ οἱ Βλάχοι ἔζήτησαν νὰ σχηματίσουν ἔνα λαὸν καὶ ἐσχημάτισαν τὸν Ρουμανικὸν λαόν. Η Ρουμανία ἀνεγνωρίσθη καὶ αὐτὴ πρῶτην ως ὑποτελής ἡγεμονία (1862), πατόπιν ἀπέκτησε τελείων ἀνεξαρτησίαν καὶ τέλος ὑψώθη εἰς ἐλεύθερον Βασίλειον (1881).

Οἱ Βούλγαροι.—Οἱ Βούλγαροι ἔμειναν εἰς τὴν δουλείαν περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους Βαλκανικοὺς λαούς. Οὗτοι δὲν ἐπανεστάτησαν μόνοι, ὅπως οἱ Ἑλληνες καὶ οἱ Σέρβοι, ἀλλ᾽ ἐπωφελήθησαν ἀπὸ διαφόρους εὐκαιρίας, διὰ νὰ ἐπι-

τύχουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὴν αὐξήσιν αὐτῶν. Κατόπιν ἐνὸς μεγάλου πολέμου μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας ἀνεκηρύχθη ἡ Βουλγαρία ὑποτελής ἡγεμονία (1878). Τὸ Βόρεον δὲ μέρος τῆς Θράκης ἔγινεν αὐτόνομος ἐπαρχία μὲ τὸ ὄνομα Ἀνατολικὴ Ῥωμυλία καὶ μὲ πρωτεύουσαν τὴν Ἑλληνικὴν πόλιν Φιλιππούπολιν. Ἀλλὰ μετ' ὅλιγα ἔτη οἱ Βουλγαροὶ κατέλαβον τὴν Ἀνατολικὴν Ῥωμυλίαν καὶ τὴν προσήρτησαν εἰς τὸ κράτος των (1885). Ἀργότερα πάλιν τὸ (1908) ηὔραν ἄλλην εὐκαιρίαν διὰ νὰ προσιθάσουν τὴν ἡγεμονίαν των εἰς Βασιλείου.

Οἱ Ῥωσοτουρκικοὶ πόλεμοι. — Οἱ Τσάροι τῆς Ῥωσίας δὲν ἔπαισαν νὰ θεωροῦνται ώς οἱ προστάται τῶν Χριστιανῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἔγεκα τούτου προϊθον πολλοὶ πόλεμοι μεταξὺ τῶν Τσάρων καὶ τῶν Σουλτάνων. Αἱ Δυτικαὶ Δυνάμεις, δὲν γίθελον νὰ λάθῃ ἡ Ῥωσία μεγάλην δύναμιν. Διὰ τοῦτο, ὅταν αὕτη ἐκήρυξε πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας, ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Γαλλία συνεμάχησαν μὲ τοὺς Τούρκους. Ο πόλεμος διεξήχθη εἰς τὴν Κριμαϊκὴν χερσόνησον τοῦ Εὐξείνου Πόντου καὶ διὰ τοῦτο ὀνομάσθη Κριμαϊκὸς πόλεμος (1854). Μετὰ πολλὰς πεισματώδεις μάχας οἱ Ἀγγλογάλλοι ἤγγκασαν τοὺς Ῥώσους νὰ συνθηκολογήσουν μὲ τοὺς Τούρκους.

Ἄλλος δὲ μέγας πόλεμος μεταξὺ τῆς Ῥωσίας καὶ τῆς Τουρκίας ἔγινε τὸ 1877. Οἱ Ῥώσοι διέδησαν τὸν Δουνάβιον καὶ ἔφασαν ἔως τὸν Ἀγιον Στέφανον, πολὺ πλησίον εἰς Κωνσταντινούπολιν. Διὰ νὰ κανονισθοῦν ὅλα τὰ ζητήματα, αἱ μεγάλαι δυνάμεις ἔκαμψαν Συνέδριον εἰς τὸ Βερολίνον (1878). Ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου ἔδιδε πολλὰ ὡφελήματα εἰς τὰ Βαλκανικὰ κράτη. "Οἱοι αὗτοὶ οἱ πόλεμοι καὶ ἡ ἀνάμιξις τῶν Δυνάμεων εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀπετέλεσαν τὸ λεγόμενον Ἀνατολικὸν ζήτημα, τὸ ὅπατον συγδέεται καὶ μὲ τὴν ιστορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ Βασιλείου.

β.—Τὸ Ἐλληνικὸν Βασίλειον.

Ἡ πρώτη βασιλεία "Οὐθων Α".

Τὰ πρώτα ἔτη τοῦ ἐλευθέρου Ἐλληνικοῦ Κράτους ὑπῆρξαν πολὺ δύσκολα καὶ γεμάτα ἀπὸ ταραχάς. Ὁ Καποδίστριας ἐδολοφονήθη, καὶ τότε αἱ Δυνάμεις ἔκαμψαν τὴν Ἑλλάδα Βασιλείου. Πρῶτος δὲ βασιλεὺς ἐξελέγη ὁ "Οὐθων Α" τῆς Βαυαρίας.

Ο θάνατος τοῦ Καποδίστρια.—Εἰς τὰς ἀρχὰς, ὅταν ἦλθεν ὁ Κυβερνήτης, τὸν ὑπεδέχθησαν ὅλοι οἱ Ἐλληνες μὲν μέγαν ἐνθουσιασμόν. Ὁ Καποδίστριας εἶχε μεγάλας ἀρετάς. Εἰργάζετο χωρὶς ἀνάπauσιν, ἔνη λιτώτατον βίον, εἶχε μέγαν πατριωτισμὸν καὶ ἦτο πολὺ θρῆσκος.

Ἐπειδὴ διμως ἡ χώρα εὑρίσκετο εἰς ἀναρχίαν γηναικάζετο ὁ Κυβερνήτης νὰ διοικῇ μὲ μεγάλην αὐστηρότητα. Διὰ τοῦτο πολλοὶ δυσχρεστήθησαν ἐναντίον του καὶ τὸν κατηγόρουν διεκρέρνα μὲ ἀπολυταρχίαν. Αἱ δυσαρέσκειαι, τὰς ὅποιας διήγειρεν ὁ Καποδίστριας, γῆξησαν τόσον πολύ, ὅτε ἔγινε συνωμοσία ἐναντίον του καὶ ἐδολοφονήθη εἰς τὸ Ναύπλιον (27 Σεπτεμβρίου 1831).

Τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια ἐπηκολούθησαν μεγάλαι ταραχαί. Ἀλλ' αἱ τρεῖς Δυνάμεις, αἱ ὅποιαι ἦσαν αἱ Ηροστάτιδες Δυνάμεις, ἔκαμψαν νέα σύμβασιν, ἀνεβίβασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν τάξιν Βασιλείου, καὶ ἀνηγόρευσαν βασιλέα αὐτῆς τὸν υἱὸν τοῦ Βασιλέως, τῆς Βαυαρίας "Οὐθωνα.

Τὸ ἐλεύθερον Βασίλειον καὶ ἡ ὑπόδουλος Ἐκλαός.

—Πολὺ μικρὸν ἦτο τὸ Ἐλληνικὸν Βασίλειον. Διότι ἔμεινεν σχεδὸν εἰς τὰ ἴδια σύνορα τὰ ὅποια ἥρχιζον ἀπὸ τὸν κόλπον τοῦ Βόλου καὶ ἔφθανον ἕως τὸν Ἀμβρακικὸν κόλπον.

Ἐξω δὲ τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου ἔμενον μεγάλαις Ἐλληνικαὶ χώραι, πρὸς Βορρᾶν ἡ Θεσσαλία, ἡ Ἡπειρος, ἡ Μακεδονία, πρὸς Ἀνατολᾶς δὲ ἡ παραλία τῆς Μικρᾶς Ασίας μὲ τὰς πλησίον νήσους, καὶ τέλος ἡ μεγαλόνησος Κρήτη. Τὸ ἐλεύθερον Βα-

σίλειον δὲν ἔπαινε νὰ ἔχῃ ἐστραμμένον τὸ βλέμμα πρὸς τοὺς .
δούλους ἀδελφούς.

III ἔλευσις τοῦ Ὀθωνοῦ. — "Ολοὶ ἐπερίμενον τὴν ἀφί-
τοῦ Ὀθωνοῦ ως σωτηρίαν. "Οτε δὲ ἀπεβιβάσθη ὁ πρῶτος βασι-
λεὺς εἰς τὸ Ναύπλιον (τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1833) ἀπειρος λαὸς
ἔτρεξε νὰ τὸν ὑποδεχθῇ. "Ο Ὀθων Α' εἶχεν ἀνατραφὴ μὲ τὴν
ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Διότι ὁ πατήρ του Λουδοβίκος, ἐ-
βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας, ἦτο θερμότατος Φιλέλλην.

III ἀντιθασιλεά. — "Επειδὴ ὁ Ὀθων ἦτο ἀνήλικος ἐκυ-
δέρνησε τὸ Κράτος ἀντιθασιλεά, ἡ ὥποια ἀπετελέσθη ἀπὸ τρεῖς
Βαυαρούς.

Οἱ ξένοι οὗτοι εἶχον μεγάλην διάθεσιν νὰ ἐργασθοῦν ὑπὲρ
τῆς Ἑλλάδος. "Επροσπάθησαν νὰ διορθώσουν τὰ οἰκονομικὰ καὶ
νὰ δημιουργήσουν τακτικὸν στρατόν. "Εκαμπαν νόμους, ἐφρόντι-
σαν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν δικαιοσύνην. "Αλλ' ἔπεισαν
εἰς μεγάλα σφάλματα. Διότι δὲν ἔγνώριζον οὔτε τοὺς ἀνθρώπους,
οὔτε τὸν τόπον καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτοῦ. "Εβαλαν εἰς τὸν στρατὸν
καὶ τὴν διοίκησιν Βαυαρούς καὶ δισηρέστησαν τὸν τόπον.

Οἱ ἀγωνισταί. — Τὸ μέγα λάθος αὐτῶν πρὸ παντὸς ἦτο,
ὅτι παρηγέλησαν τοὺς ἀγωνιστάς. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν μας
ἔσχηματίσθη εἰς τὸ ἔθνος μία ἐκλεκτὴ τάξις ἀνθρώπων, ἡ ὥποια
ἐνέπνεεν ἰδίαιτερον σεβασμόν. "Ησαν δὲ οὗτοι οἱ παλαιοὶ πρού-
γοντες, ἵδιως οἱ ἀγωνισταί, οἱ ὅποιοι εἶχον ὑποστῆ μεγάλας θυ-
σίας καὶ εἶχον χύσει τὸ αἷμα των, διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς
χώρας. Πολὺ δὲ φυσικὰ οἱ ἀγωνισταί ἐπερίμενον ἀπὸ τὸν πρῶ-
τον βασιλέα τοῦ Ἑλληνικοῦ κράτους νὰ λάθουν τιμὰς καὶ ἀξιώ-
ματα. "Αλλ' ἡ ἀντιθασιλεά ἔφερθη πρὸς αὐτοὺς μὲ ἀδια-
φορίαν.

"Ἐν ἀπὸ τὰ μεγάλα κακά, ἀπὸ τὰ ὅποια ὑπέφερεν ἡ
χώρα κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἐλευθερίας της, ἦτο ἡ ληστεία.
Πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ληστὰς ἦσαν τὰ παλαιὰ παλληνάρια. "Η ἀστορ-

γία τῶν Ἀντιθεσιλέων εἶχε κάμει μερικούς πολεμιστὰς τοῦ 1821 νὰ γίνουν πάλιν κλέφται εἰς τὰ βουνά.

Αὲ Ἀθήνας πρωτεύουσα. — Διὰ νὰ είναι ἡ Κυδέρνησιος εἰς κεντρικώτερον μέρος, ἔξελέχθησαν ως πρωτεύουσα αἱ Ἀθῆναι. Ἡ ἀλλοτε λαμπρὰ πόλις ἦτο τώρα ἐν ἑλεεινὸν χωρίον. Κανένα μέρος τῆς Ἑλλάδος δὲν ἔδιδεν εἰκόνα περισσότερον λυπηράν. Διότι πλησίον εἰς τὰς πτωχὰς καλύβας ἔθλεπες τὰ λαμπρὰ ἑρείπια τῆς ἀρχαιότητος. Τὸ ἔνδοξον σηνακια τῆς πόλεως καὶ τὰ ἀθάνατα μνημεῖα προσείλυνον πάντοτε καὶ τοὺς ξένους καὶ τοὺς ἐντοπίους. Ο βασιλεύς, ἡ Κυδέρνησις, οἱ ἐπίσημοι μετέδησαν εἰς τὴν ἀθάνατον πόλιν μὲ μεγάλας ἐλπίδας.

III ἀπολυταρχέα τοῦ Ὀθωνοῦ. — "Οταν ὁ Ὀθων ἔγινεν ἐνγίλικος (1835), ἀνέλαβεν ὁ Ἰδιος τὸν θρόνον. Μετ' ὀλίγον δὲ ἐνυμφεύθη μίαν Γερμανίδα γῆγεμονίδα, τὴν Ἀμαλίαν. Καὶ οἱ δύο βασίλεις εἶχον θερμοτάτην ἀγάπην πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ ἥταν αὐταρχικοί, καὶ ὁ Ὀθων ἐκυδέρνα ως ἀπόλυτος κύριος. Δὲν ἔδιδε Σύνταγμα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔκαμψεν αὐτὸς κυβέρνησιν, ὅπως τοῦ ἥρεσε, καὶ δὲν ἥθελε νὰ ἀκούσῃ τοὺς καλοὺς συμβούλους. Ἐπὶ τέλους ἔγινεν ἐπανάστασις εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ὁ στρατὸς ἤναγκασε τὸν Ὀθωνα νὰ παραχωρήσῃ τὸ Σύνταγμα.

Οἱ ἀγῶνες διὰ τὰ ὄποδουλα μέρη. — Ἡ δὲ πτωχεία τοῦ Κράτους, ηὔξανε τὰς δυσκολίας. Ἡ χώρα ἦτο κατεστραμμένη. Οὔτε γεωργία, οὔτε βιομηχανία ὑπῆρχε, διὰ τοῦτο ἐζήτουν ὅλοι μίαν θέσιν ὑπαλλήλου καὶ ἡ Κυδέρνησις δὲν γιδύνατο νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλους.

"Ἐν τούτοις ὁ πατριωτισμὸς τῶν Ἑλλήνων ἦτο τόσον μέγας, ὅτε καὶ μὲ δλῆν τὴν πτωχείαν, δὲν ἐλησμόνουν τοὺς ἀδελφούς των, οἱ ὅποιοι εἶχον μείνει εἰς τὴν δουλείαν. Ἰδίως ἡ Κρήτη δὲν ἔπαυσε νὰ κάμνῃ ἐπαναστάσεις διὰ τὴν ἀπελευθέρωσίν της καὶ τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν μητέρα Ἑλλάδα.

III ἐκθρόνιεσσα τοῦ Ὀθωνοῦ. — Τὰ ἐπαναστατικὰ αὐτὰ κινήματα, τὰ ὅποια ἐγένοντο μὲ ίερὸν ἐνθουσιασμὸν, έστοι-

χιζαν πολλὰ χρήματα εἰς τὸ Κράτος. Ὁ δὲ βασιλεὺς ἐξηκολούθησε νὰ κυβερνᾷ αὐταρχικῶς. Ὁ λαὸς ἐζήτει νὰ κυβερνᾷ αὐτὸς διὰ τῶν ἀντιπροσώπων, δπως οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης, δηλαδὴ νὰ ἔχῃ πραγματικὰς συνταγματικὰς ἐλευθερίας.

Ἐπὶ τέλους ή δυσαρέσκεια ηὔξησε τόσον πολύ, ὥστε ἐξερράγησαν στάσεις εἰς διαφόρους πόλεις καὶ τέλος εἰς τὰς Ἀθήνας. Μὲ δάκρυα εἰς τοὺς δρόμους ἡγαγκάσθη ὁ Ὅθων καὶ ἡ Ἄμαλλα νὰ ἀναχωρήσουν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα (1862).

γ.—Ἡ βασιλεία τοῦ Γεωργίου Α'.

Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου Α' τὸ Ἑλληνικὸν Βασιλεῖον ἔλαβεν αὐξῆσεις καὶ ἔγινε μεγαλύτερον. Πολλαὶ δὲ πρόσοδοι ἔγιναν εἰς τὴν διοίκησιν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ λαοῦ.

III ἀ· οδος εἰς τὸν θρόνον τοῦ Γεωργίου Α'.—Μετὰ τὴν ἐκθρόνισιν τοῦ Ὅθωνος ἔγινεν Ἐθνοσυνέλευσις, ἡ ὥποια ἐξέλεξε βασιλέα τὸν Γεώργιον, υἱὸν τοῦ βασιλέως τῆς Δανίας Χριστιανοῦ. Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς ἔγινε δεκτὸς εἰς τὰς Ἀθήνας μὲν χαρὰν καὶ ώρκισθη ἐνώπιον τῆς Ἐθνοσυνέλευσεως, ὅτι θὰ τηρῇ εὐλαβῶς τὸ Σύνταγμα (1863). Τότε ἡ Ἄγγλια κατεῖχε τὰς Ἰονίους νήσους, τὰς ὥποιας παρεχώρησεν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' ἐκτὸς τοῦ εὐχαρίστου τούτου γεγονότος, τὰ πρῶτα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Γεωργίου Α' ὑπῆρξαν πολὺ ἀνώμαλα. Τὰ Ὕπουργεια ἥλλαζαν συχνά, ἡ διοίκησις καὶ τὰ οἰκονομικὰ ἦσαν εἰς κακὴν κατάστασιν.

III ἐπανάστασις τῆς Κρήτης.—Κατὰ τὸ 1866 οἱ Κρήτες ἐκήρυξαν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Φυσικὰ τὸ ἐλεύθερον Κράτος ἦτο ἀδύνατον νὰ βοηθήσῃ τὴν Κρήτην εἰς τὸ φανερὸν. Πολλοὶ δμως ἐθελονταὶ μετέθησαν ἀπό τὴν Ἑλλάδα, ἀκόμη καὶ πολεμοφόδια ἐστάλησαν.

Ἡ ἐπανάστασις διήρκεσε τρίσι ἔτη. Ἡ Τουρκία ἔστειλε μεγάλας δυνάμεις, ἀλλ' οἱ Κρήτες μὲ δλας τὰς στερήσεις τῶν ἐπο-

λέμησαν γενναιότατα. Εἰς τὴν μονὴν τοῦ Ἀρκαδίου πλησίον τῆς Ρεθύμνης εἶχον καταφύγει πολλὰ γυναικόπαιδα. "Οταν οἱ ἔχθροι εἰσώρμησαν, ὁ ἥγοςύμενος ἔθηκε πῦρ εἰς τὴν πυριταποθήκην καὶ ἀνετινάχθησαν ὅλοι εἰς τὸν ἄέρα καὶ τὰ γυναικόπαιδα καὶ οἱ εἰσορμῶντες Τοῦρκοι. Ἡ θυσία τοῦ Ἀρκαδίου ἔκαμε μεγάλην ἐντύπωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ εἰς τὴν Εὐρώπην. Ἄλλη γῆ ἥρωική νῆσος δὲν ἥδυνήθη νὰ ἀνθέξῃ καὶ ἔμεινε πάλιν εἰς τὸν Τουρκικὸν ζυγόν.

Ἡ ἐπέκτασις τῶν ὄρέων τῆς Ἑλλάδος. — Κατὰ τὸν Ρωσοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1877 ἐξερράγη νέα ἐπανάστασις εἰς τὴν Κρήτην, τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Ἡπειρον. Εἰς τὸ Συνέδριον τοῦ Βερολίνου (1878) ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Σερβίας, τῆς Ρουμανίας καὶ τῆς Βουλγαρίας. Διὰ τῆς προστασίας δὲ τῆς Ἀγγλίας παρεχωρήθη εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅλη ἡ Θεσσαλία, καὶ ἡ περιοχὴ τῆς Ἀρτας ἀπὸ τὴν Ἡπειρον.

Αἱ κυνηγήσεις ἐπὶ τοῦ Γεωργίου τοῦ Α'. — Κατὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Γεωργίου Α' ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἐστερεώθη ἡ τάξις. Πάντοτε ὅμως τὰ κόμματα δὲν ἔπαινασαν νὰ ἀνταγωνίζωνται μὲ πεῖσμα καὶ διὰ τοῦτο ἐγίνοντο συχνάκις ἀλλαγαὶ τῆς Κυβερνήσεως. Ἡ Ἑλλὰς ἔκαμεν ἵδιως προόδους κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη ἀπὸ τὴν πρωθυπουργίαν τοῦ Τρικούπη, ὁ ὅποῖος ἔθελτίσει τὰ οἰκονομικὰ καὶ ἐφρόντισε νὰ κατασκευασθοῦν πολλὰ δημόσια ἔργα.

Οἱ Ἑλληνοτουρκικὸς πόλεμος τοῦ 1897. — Ἀκούραστοι οἱ Κρήτες ἐξηγέρθησαν καὶ πάλιν. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Τούρκοι προέδησαν εἰς σφαγάς, ἡ Ἑλλὰς ἐστειλε στρατὸν καὶ κατέλαβε τὴν μεγαλόνησον (1897). Ἐπηκολούθησε μεταξὺ τῶν δύο κρατῶν πόλεμος, κατὰ τὸν ὅποιον ἡ Ἑλλὰς ἐνικήθη, ἐπειδὴ ἦτο ἀκόμη ἀπαράσκευος. Ἡ Κρήτη ἀνεκηρύχθη αὐτόνομος ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν Δυνάμεων καὶ ἥγεμών αὐτῆς ὥρισθη ὁ Ἑλλην βασιλόπατς Γεώργιος.

Ο Μακεδονικὸς ἀγώνας. — Οι Βούλγαροι, οἱ προαιώνιοι ἔχθροὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἵδρυσαν εἰς τὴν Σόφιαν μίαν ἑταιρείαν (κομιτᾶτον) πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἀρπάσουν τὴν Μακεδονίαν. Τὸ κομιτᾶτον ἔστελλεν ἀντάρτας (κομιτατζῆδες) εἰς τὴν Μακεδονίαν, οἱ δόποιοι ἐκράτουν εἰς τρόμον τοὺς κατοίκους καὶ κατέστρεψαν τὰ Ἑλληνικὰ χωρία. Τότε ἐσχηματίσθησαν καὶ εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ ἡγωνίζοντο μὲν μεγάλην γενναιότητα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων. Κατ’ ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ Βουλγαρία ἔγινε Βασίλειον (1908).

Τὸ ἵδιον ἔτος οἱ Κρήτες ἐκήρυξαν πάλιν τὴν ἔνωσιν μὲ τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ’ ἡ Ἑλλὰς δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ τοὺς βοηθήσῃ. Ἡ κατάστασις αὐτὴ ἐπροξένει μεγάλην δυσαρέσκειαν εἰς τὸν λαόν. Διὰ τοῦτο πολλοὶ ἀξιωματικοὶ συνῆλθον καὶ συνέστησαν τὸν Στρατιωτικὸν Σύνδεσμον, ὁ δόποιος ἐκάλεσεν ἐκ Κρήτης τὸν Ἑλευθέριον Βενιζέλον ὡς πρωθυπουργόν. Τότε ἡ Ἑλλὰς ἐκάμε σύντονον ἐργασίαν πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεων αὐτῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Η ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΙΘ' ΑΙΩΝΑ.

- α. — **Tὰ μεγάλα Εύρωπαικὰ κράτη.** — Ὁ Γαλλογερμανικὸς πόλεμος.
 β. — **Ο δύγκωνος Εύρωπαικὸς πολιτισμός.** — Ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον. Ἡ συγκοινωνία. Τὰ γράμματα.

α. *Tὰ μεγάλα Εύρωπαικὰ κράτη τοῦ ΙΘ' αἰῶνος.*

Μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ Ναπολέοντος αἱ ἰδέαι τῶν ἐλευθεριῶν διεδόθησαν περισσότερον εἰς τοὺς λαούς. Διὰ τοῦτο μετὰ τὸ 1830 συνέδησαν πολλοὶ πόλεμοι καὶ ἄλλα σπουδαῖα γεγονότα.

Η ιταλογηγησις τής δουλείας. — "Εν από τα μεγάλα και πά της άνθρωπότητος ήτο η δουλεία και κατά την άρχαιότητα και κατά τὸν Μεσαιώνα. Έγίνοντο δὲ δουλοις οἱ αἰχμάλωτοι τοῦ πολέμου, οἱ όποιοι ἐπωλούντο εἰς τὰς ἀγορὰς τῶν μεγάλων πόλεων. Άλλ' ἀπὸ τότε ποῦ οἱ λαοὶ ἔγιναν διεύθεροι, δὲν ήτο δυνατὸν νὰ μείνῃ πλέον η δουλεία. Ολίγον κατ' διλίγον κατηργήθη, καὶ ἀπὸ τὸ 1870 δὲν υπάρχουν πλέον δουλοις οὕτε εἰς τὴν Εὐρώπην, οὕτε εἰς τὴν Ἀμερικήν.

Η ἔνωσις τῆς Ιταλίας. — **Η ἔνωσις τῆς Γερμανίας.** — Δύο μεγάλαι χώραι τῆς Εὐρώπης, η Ιταλία καὶ η Γερμανία δὲν εἶχον ἀκόμη ἔνωθη η κάθε μία εἰς ἓν κράτος. Ήσαν καὶ αἱ δύο διηγημέναις ἀπὸ τὸν Μεσαιώνα εἰς πολλὰ κράτη. Κατὰ τοὺς τελευταῖους χρόνους οἱ πατριώται τῆς Ιταλίας καὶ τῆς Γερμανίας, ἐζήτησαν, ὥστε αἱ χῶραι τῶν, αἱ όποιαι ἀνήκον εἰς ἓν ἔθνος, ν' ἀποτελέσουν καὶ ἓν κράτος.

Εἰς τὴν Ιταλίαν ἔγιναν ὀνομαστοὶ διὰ τοὺς ἀγῶνας πρὸς ξένωσιν ὁ μέγας πολιτικὸς Καβούρης καὶ ὁ γενναῖος Γαριβαλδίης. Πρώτος βασιλεὺς τῆς γηνωμένης Ιταλίας ἔγινεν ὁ Βίκτωρ Εμμανουήλ (1861).

Ἄπὸ δὲ τὰ Γερμανικὰ κράτη τὰ σπουδαιότερα ήσαν η Πρωσία καὶ η Αὐστρία, αἱ όποιαι ἤριζον διὰ τὴν ἡγεμονίαν δῆλης τῆς Γερμανίας. Η ἀντιεγκλαδικὴ αὐτῶν κατέληξεν εἰς πόλεμον (1866). Η Αὐστρία ἐνικήθη καὶ ἤναγκάσθη νὰ ἀφῆσῃ μόνην τὴν Πρωσίαν κυρίαν εἰς δῆλην τὴν Γερμανίαν.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον η Πρωσία κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἐνότητα τῆς Γερμανίας. Τὰ ιδιαιτερα κράτη ἔχουν τὸ κάθε στὸν τὴν ιδιαιτηρίαν του βουλήν. Άλλα στέλλουν ἀντιπροσώπους καὶ εἰς μίαν Γενικὴν βουλήν, η όποια ἐδρεύει εἰς τὸ Βερολίνον, τὴν πρωτεύουσαν. Ο βασιλεὺς τῆς Πρωσίας ἔγινεν Αὐτοκράτωρ τῆς Γερμανίας.

Ο Γαλλογερμανικὸς πόλεμος τοῦ 1870. — Η μεγάλη δύναμις τῆς Πρωσίας ἐκίνησε τὴν ἀντιεγκλαδικὴν δῆλην

τῆς Εύρωπης. Ἰδίως ή Γαλλία ἥσθιάνθη ὅτι ἐκιγδύνευεν ἀπὸ ἕνα τόσον ἴσχυρὸν γείτονα καὶ ἔκαμε τὸ λάθος νὰ κηρύξῃ τὸν πόλεμον κατὰ τῆς Πρωσίας. Τότε ὅλοι οἱ Γερμανοὶ ἑδάδισαν ἡνωμένοι κατὰ τῆς Γαλλίας. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἦτο ὀλίγος καὶ δὲν εἶχε καλὴν διοργάνωσιν. Οἱ Γερμανοὶ ἦσαν περισσότεροι καὶ εἶχον ἔξοχον στρατόν. Ὅλοι λοιπὸν οἱ Γαλλικοὶ στρατοὶ ἐνικήθησαν. Οἱ Γερμανοὶ ἔφθασαν ἕως τὸ Παρίσιο καὶ τὸ ἐπολεόρκησαν. Οἱ δὲ Γάλλοι ἡναγκάσθησαν νὰ συνάψουν εἰρήνην, νὰ πληρώσουν μεγάλην ἀποζημίωσιν καὶ νὰ δώσουν εἰς τὴν Γερμανίαν δύο μεγάλας ἐπαρχίας, τὴν Ἀλσατίαν καὶ τὴν Λορραΐνην.

III Βρετανικὴ Αὐτοκρατορέα.— Οἱ Ἀγγλοὶ μὲ τὴν κατάκτησιν τῶν Ἰνδῶν ἔγιναν κύριοι μιᾶς ἀπεράντου χώρας μὲ 300 ἑκατόμμ. κατοίκους. Κατόπιν ἔκαμαν καὶ ἄλλην μεγάλην ἀποικίαν, τὴν Αὐστραλίαν. Ἐγκατεστάθησαν δὲ καὶ εἰς τὴν Αἰγυπτον καὶ κατέκτησαν τὴν Νοτίαν Ἀφρικήν. Δὲν δύπλρχει εἰς τὸν κόσμον σπουδαῖα θέσις, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ Ἀγγλία νὰ μὴ ἔχῃ βάλει τὸν πόδα της. Διὰ νὰ προστατεύῃ δὲ τὸ ἐμπόριον καὶ τὰς κτήσεις αὐτῆς, ἐδημιούργησε τὸν ἴσχυρότερον πολεμικὸν στόλον τοῦ κόσμου.

Οἱ Ρώσοι καὶ οἱ Ἰάπωνες.— Πολὺ δὲ ἴσχυρὰ ἔγινε καὶ ἡ Ρωσία, ἡ ὁποίᾳ ἀπέκτησε μεγάλας χώρας εἰς τὴν Ἀσίαν. Εἰς δὲ τὴν ἀπωλεῖαν τὸν πόδα της. Διὰ τοῦτο εὑρίσκεται σήμερον εἰς κατάπτωσιν. Τοῦναντίον οἱ Ἰάπωνες ἐμιμήθησαν τὸν Εύρωπαν κὸν πολιτισμόν καὶ ἔκαμαν μεγάλας προόδους.

Εἰς τὸ Βόρειον μέρος τῆς Κίνας ἡ Ρωσία καὶ ἡ Ἰαπωνία ἐπολέμησαν μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις. Ἡ Ρωσία ἐνικήθη (1904) καὶ ἡ Ἰαπωνία ἔγινε τὸ ἴσχυρότερον κράτος τῆς Ἀνατολῆς.

III Γαλλία καὶ ἡ Γερμανία.— Μετὰ τὴν ἡτταν τοῦ 1871 ἀπὸ τοὺς Γερμανούς, ἡ Γαλλία εἰργάσθη ἀσκνως διὰ νὰ ἀνορθωθῇ.

Ίσχυρότατον δὲ κράτος ἔγινε ἡ Γερμανικὴ Αὐτοκρατορία. Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία αὐτῆς ἐπεξετάθη εἰς δόλον τὸν κόσμον. Ἐδημιούργησεν ἴσχυρὸν καὶ πολυάριθμον στόλον πολεμικὸν καὶ ἐμπορικόν.

Αἱ Ἡνωμέναι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς.— Μεγάλη δύναμις ἔγιναν καὶ αἱ Ἡνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς, αἱ ὅποιαι σήμερον περιλαμβάνουν 48 κράτη καὶ ἔχουν 110 ἑκατομμύρια. κατοίκους. Ἡ κυρία βάσις τῆς δυνάμεως τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν εἶναι ἡ ἐργατικότης. Μὲ τὴν ἀκούραστον δραστηριότητά των οἱ Ἀμερικανοὶ ἐξεμεταλλεύθησαν μεγάλας πηγὰς πλούτου, ὅπως τὰ μεταλλεῖα, μὲ τὸν ἀφθονὸν δὲ πλοῦτον αὐτῶν ἐδημιούργησεν ἴσχυρότατον στρατὸν καὶ στόλον.

β.—Ο σύγχρονος Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμός.

Κατὰ τὸν χρόνον, κατὰ τὸν ὅποιον γίγαντίζοντο οἱ λαοὶ καὶ τὰ κράτη διὰ νὰ μεγαλώσουν, οἱ σοφοὶ καὶ οἱ ἐπιστήμονες δὲν ἔπαινον νὰ ἐργάζωνται. Μὲ τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν ἔγιναν τὸν ΙΘ' αἰώνα αἱ μεγαλύτεραι ἐπιστημονικαὶ ἀνακαλύψεις.

Η ἐφαρμογὴ τῶν ἐπιστημῶν. Οἱ ἐπιστήμονες προσπαθοῦν μόνον νὰ εύρουν τὴν ἐπιστήμην. Οἱ δὲ μηχανικοὶ ἐφαρμόζουν τὴν ἐπιστήμην διὰ νὰ παράγουν ἀντικείμενα χρήσιμα εἰς τὸν βίον, μηχανάς, χρωματα, φωταέριον κλπ. Τούτο λέγεται ἐφαρμογὴ τῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν βιομηχανίαν. Μὲ τὰς μεγάλας ἀνακαλύψεις καὶ τὴν ἐφαρμογὴν αὐτῶν εἰς τὴν ἐπιστήμην, ἡ συγκοινωνία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἔκαμπαν κολοσσαίας προόδους καὶ ὁ βίος ἐκσλυτέρευσεν εἰς μέγαν βαθμόν.

Αἱ συγκοινωνέαι καὶ τὸ ἐμπόριον.— Κατὰ τὸν ΙΘ' αἰώνα ἥλλαξαν ἐντελῶς τὰ μέσα τῆς συγκοινωνίας καὶ ἔφθασαν εἰς ἀφάνταστον βαθμὸν ταχύτητος καὶ τελειότητος. Καὶ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ εἰς τὴν ἔηράν ἔχρησιμοποιήθη ὁ ἀτμός, διὰ τοῦ ἀποίου κινοῦνται τὰ ἀτμόπλοια καὶ οἱ σιδηρόδρομοι.

Αἱ τελειοποιήσεις αὐται τῆς συγκοινωνίας ἔφεραν κολοσσιαίαν ἀνάπτυξιν τοῦ ἐμπορίου. Τὰ ἐμπορεύματα δύνανται γὰρ μεταδιδόντωνται μὲν τεραστίαν ταχύτητα εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου καὶ μὲ πολὺ διιγάθερα ἀπὸ πριν ἔξοδα. Συγχρόνως δὲ τὰ ταξίδια ἔγιναν εὔκολα καὶ τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸ γνωρίσουν οἱ Εὐρωπαῖοι τελείως τὸν κόσμον.

Τὰ δημιαύρια ἔργα.— **Αἱ Τράπεζαι.**— Διὰ νὰ εὔκολυνθῇ ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ἐμπόριον, τὰ κράτη ἔκαμψαν μεγάλα τεχνικὰ ἔργα, δποιώντες, γεφύρας, λιμένας.

Ἐπρεπεν ὅμως νὰ εὑρεθῇ καὶ ὁ τρόπος, μὲ τὸν ὅποιον θὰ γῆτο δυνατὸν νὰ στέλλωνται ταχέως χρήματα. Διὰ τοῦτο ἴδρυθησαν αἱ τράπεζαι, αἱ ὅποιαι εὐκολύνουν τὴν συναλλαγὴν μὲ τὰς ἐπιταγάς.

Διὰ νὰ γίνῃ δὲ εὔκολότερον μία μεγάλη ἐπιχείρησις, μία ἀτμοπλοϊκὴ ἑταῖρεία, εἰς σιδηρόδρομος, ἔρχονται πολλοὶ εἰς συμφωνίαν καὶ καταθέτουν χρήματα. Τὸ μέγα ποσὸν μοιράζεται εἰς μερίδια, τὰ ὅποια λέγονται μετοχαί, καὶ τὰ κέρδη τῆς ἐπιχειρήσεως μοιράζονται ἀναλόγως εἰς τοὺς μετόχους. Τὸ σύστημα αὐτό, ὡς γνωρίζομεν, τὸ εἶχον γῆδη ἐφαρμόσει οἱ πατέρες μας ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας, πρὸ ἐνὸς καὶ ἡμίσεως αἰῶνος εἰς τὰ Ἀμπελάκια καὶ εἰς τὰς ναυτικὰς νήσους.

Αἱ πορόσιοι τοῦ βέου.— Σπουδαιόταται ἀνακαλύψεις ἡ τελειοποιήσεις, αἱ ὅποιαι ἔγιναν μὲ τὰς κοπιώδεις ἔρεύνας τῶν σοφῶν, εἰναι δ τηλέγραφος, τὸ τηλέφωνον, ὁ ἀσύρματος τηλέγραφος, τὸ ἥλεκτρικὸν φῶς, ἡ φωτογραφία καὶ ἄλλαι πολλαῖ.

Τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ συγκοινωνία εὔρον ἀκόμη ταχυτέραν ἀνάπτυξιν μὲ τὰ αὐτοκίνητα, μὲ τὰ ἀεροπλάνα. Πρὸς εὔκολωτέραν δὲ διάδοσιν τῶν προϊόντων ἡρχισαν νὰ γίνωνται αἱ διεθνεῖς ἐκθέσεις, αἱ ὅποιαι χρησιμεύουν καὶ ὡς ἐν εἶδος σχολείου βιομηχανίας.

Μὲ ἄλλας δὲ ἐφευρέσεις ἐτελειοποιήθη εἰς μέγαν βαθμὸν ἡ βιομηχανία. Ἐφευρέθησαν διαφόρων εἰδῶν μηχανατο, αἱ ὅποιαι

μόναι των καὶ ταχύτατα κατασκευάζουν διαφόρων εἰδῶν προϊόντα (νήματα, διάσματα, χρώματα, παντοειδῆ ἔργα λεπτὰ κλ.). Ἐπίσης ἀνεκαλύφθησαν νέα φάρμακα, μεγάλοι δὲ ἵατροί, πρώτος ὁ Γάλλος Παστερό, εύρον νέας θεραπευτικὰς μεθόδους. Άλιπεισσότεραι ἀσθένειαι προξενοῦνται ἀπὸ τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια πρέπει ν' ἀποφεύγωμεν ιδίως μὲ τὴν καθαριότητα.

III τέχνη καὶ τὰ γράμματα. Συγχρόνως μὲ τὰς μεγάλας αὐτὰς προόδους τοῦ βίου ἔγιναν καὶ μεγάλαι πρόοδοι τοῦ πνεύματος. Τὰ γράμματα καὶ αἱ τέχναι ἔφθασαν εἰς μεγάλην ἄνθησιν. Ἐξοχα συγγράμματα καὶ ποιήματα ἐγράφησαν. Μεταξὺ τῶν ἄλλων μεγάλων ποιητῶν ιδιαιτέρως πρέπει νὰ ἐνθυμούμεθα τὸν γνωστὸν μας Ἀγγλὸν λόρδον Βύρωνα, ὁ ὅποιος ἔθυσίασε τὴν ζωὴν του διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, καὶ τὸν Γάλλον Βίκτωρα Ούγκῳ, ὁ ὅποιος ἔψαλε τὰς ἡρωϊκὰς θυσίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ ιδίως τὸν Κανάρην. Μεγάλοι δὲ γλύπται καὶ ζωγράφοι ἔκαμπαν ἀξιοθαύμαστα ἔργα τέχνης τὰ ὅποια στολίζουν τὰ Μουσεῖα τῆς Εὐρώπης.

Ἐπίσης κατὰ τὸν ΙΘ' αἰώνα ειργάσθησαν πάρα πολὺ τὰ κράτη διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ. Πολυάριθμα σχολεῖα, μικρὰ καὶ μεγάλα, ἑδρύθησαν, βιβλιοθήκαι, Μουσεῖα. Τὰ ἀγαθὰ τῆς ἐκπαίδευσεως δὲν περιορίζονται πλέον εἰς ὀλίγους. Σήμερον ὅποιοςδήποτε θέλει νὰ μάθῃ γράμματα, δύναται νὰ τὸ κατορθώσῃ χωρὶς νὰ ἔξοδεύῃ, καὶ ὁ λαὸς διαρκῶς ἀναπτύσσεται καὶ ἔχει φύνεται περισσότερον.

· Ο κόσμος τὰ τέλη τοῦ ΙΘ' αἰώνος. — III ἐξάπλωσις τοῦ Εύρωπακοῦ πολιτισμοῦ. — Κατὰ τοὺς ἀρχαίους χρόνους ὁ πολιτισμός, ὃς γνωρίζομεν, δὲν ἔξετείνετο μακρὰν ἀπὸ τὰ παρόλατα τῆς Μεσογείου θαλάσσης. Τὰ μεγάλα κέντρα ἦσαν ή Ἑλλὰς καὶ η Ρώμη. Κατὰ δὲ τὸν Μεσαιώνα ὁ πολιτισμὸς διὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, διεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὅλην τὴν Εὐρώπην. Κατὰ δὲ τοὺς Νεωτέρους χρόνους ἡ ἀνακάλυψις τῆς Ἀμερικῆς ηὕτησε

τὸν γνωστὸν κόσμον. Ἄλλος εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ὁ πολιτεισμὸς ἔξηπλώθη εἰς δὲν σχεδὸν τὸν κόσμον. Ἡ τάσον μεγάλη διάδοσις τοῦ πολιτεισμοῦ ἔγινε μὲν τὰς μεταναστεύσεις καὶ τὰς ἀποικίας.

Πολλοὶ Εὐρωπαῖοι πηγαίνουν εἰς ἄλλας ἡπείρους διὰ νὰ ζῆσουν εὐκολώτερον. Οἱ μετανάσται οὗτοι συνετέλεσαν πολὺ εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτεισμοῦ. Πολλοὶ δὲ περισσότερον αἱ μεγάλαι ἀποικίαι τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, πρωτίστως τῆς Ἀγγλίας, ἔπειτα τῆς Γαλλίας, αἱ δόποιαι δὲν ὅμοιάζουν μὲ τὰς ἀρχαίας Ἑλληνικὰς ἀποικίας, ἀλλοὶ εἰναι χῶραι ὑπήκοοι εἰς τὰς μητροπόλεις, δηλαδὴ εἰς τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη.

Αἱ τεράστιαι αὔται πρόσοδοι τοῦ πολιτεισμοῦ, αἱ ἀντικηλίαι μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν κυρίως πρὸς διάδοσιν τῆς Βιομηχανίας καὶ τοῦ ἐμπορίου, ἔκαμψαν τοὺς λαοὺς νὰ φθονοῦν καὶ νὰ ὑποβλέπουν ἀλλήλους. Αἱ ἀποικίαι των χρειάζονται διὰ νὰ διαδίωνται τὰ βιομηχανικά των προϊόντα εἰς τὸν κόσμον, εἰναι ἀγοραὶ καταναλώσεως, δπως λέγομεν. Πρὸς προστασίαν λοιπὸν τῶν ἀποικιῶν, πρὸς διάδοσιν τοῦ ἐμπορίου ἔκαμψαν τὰ κράτη μεγάλους στόλους καὶ στρατούς. Ἡ Εὐρώπη ἦτο εἰς εἰρήνην, ἀλλοὶ ἦτο αὕτη ἔνοπλος εἰρήνη. "Ολοὶ ἐφοδοῦντο ἐνα μέγαν πόλεμον, ὁ δόποιος πραγματικῶς ἔγινε τὰ τελευταῖα αὔτα ἔτη καὶ ἥλαξεν ὅλως διάλου τὴν μαρφῆν τῆς Εὐρώπης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ**ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΤΩΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΩΝ ΕΤΩΝ****1912—1923**

- α.— Οι Βαλκανικοί πόλεμοι** — Ο Έλληνος υπαρχηγός πόλεμος. — Άλλαξαν τών Έλλήνων.
β.— Ο μέγας Εύρωπαικός πόλεμος. — Οι χντίπαλοι. Η Γαλλία και η Γερμανία. — Η νίκη των Συμμάχων. — Ο πόλεμος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

α.— Οι Βαλκανικοί πόλεμοι.

Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, ἀπὸ τὸ 1912 ὥστε τὸ 1923, ἔγιναν μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολήν. Πρῶτοι γῆραισαν τοὺς πολέμους οἱ Χριστιανοὶ λαοὶ τῆς Χερσονήσου τοῦ Αἴμου διὰ νῦν ἀπελευθερωθοῦν ἐντελῶς ἀπὸ τοὺς Τούρκους.

•Η ἀνάκτησις τῆς Μακεδονίας. — Εἰς τὴν Τουρκίαν εἶχε γίνει ἐσχάτως ἐπανάστασις ἀπὸ τοὺς νεωτερίζοντας Τούρκους. Οἱ Νεότουροι, ὅπως ὄνομάζοντο αὐτοὶ, ἐζήτησαν νὰ καταστρέψουν τὴν ἔθνικότητα τῶν Χριστιανικῶν λαῶν, οἱ όποιοι γῆσαν ἀκόμη εἰς τὴν κυριαρχίαν των. Διὰ τοῦτο τὰ Βαλκανικὰ κράτη, ή Έλλάς, ή Σερβία καὶ ή Βουλγαρία, συνεμάχησαν καὶ ἐκήρυξαν τὸν πόλεμον ἐναντίον τῆς Τουρκίας (τὸν Ὁκτώβριον τοῦ 1912).

Οἱ σύμμαχοι στρατοὶ εἰσῆλασαν εἰς τὴν Τουρκίαν. Ο Έλληνικὸς στρατὸς ὥρμησε μὲν ἐνθουσιασμόν, διέδη τὰ παλαιὰ σύνορα καὶ ἐπροχώρησεν εἰς τὴν Μακεδονίαν. Κατατροπώνει τοὺς Τούρκους εἰς τὸ Σαραντάπορον, προχωρεῖ μὲν ὄριμήν, καὶ ἀπελευθερώνων τὰς παλαιὰς ἐκείνας Ἐλληνικὰς χώρας, προελαύνει ἥσως τὰ Γιανιτσά ἔμπροθεν τῆς Θεσσαλονίκης, ὅπου εἶχε συγκεντρωθῆ ὁ Τουρκικὸς στρατός. Μετὰ πεισματώδη μάχην κατατροπώνει τοὺς Τούρκους καὶ ἀπελευθερώνει τὴν Θεσσαλονίκην. Μόλις ἀνεκτήθη ἡ Θεσσαλονίκη μετέδη καὶ διέμενεν εἰς αὐτὴν ὁ Γεώργιος Α'. Μετὰ 500 ἔτη πρώτην φορὰν "Ἐλλην βασιλεὺς διατείθει εἰς τὴν μεγάλην ἐκείνην Βυζαντινὴν πόλιν.

Οἱ δὲ Βούλγαροι εἰχον προελάσει εἰς τὴν Θράκην. Ἀφοῦ ἐκυρίευσαν τὰς Σαράντα Ἐκκλησίας, ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀδριανούπολιν, τὴν ὥποιαν ἐκυρίευσαν μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σέρβων.

Τῇ ἐκστρατείᾳ τῆς Ἡπείρου. — Συγχρόνως μικρὸς Ἐλληνικὸς στρατὸς ἐπροχώρει εἰς τὴν Ἡπείρον, τὴν ὥποιαν ἀπηλευθέρωσεν. Μεγάλαι ἐπιθέσεις ἔγιναν διὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν τὰ Ἰωάννινα. Ὁ Ἐλληνικὸς στρατὸς εὗρε μεγάλην ἀντίστασιν. Ἄλλ' ὅταν ἦλθεν ὁ Διάδοχος Κωνσταντῖνος, ἔκαμε γενικὴν ἔφοδον καὶ κατέλαβε τὴν πρωτεύουσαν τῆς Ἡπείρου.

Οἱ ἀγῶνες τοῦ ναυτικοῦ. — Πολὺ δὲ μεγάλην βοήθειαν εἰς τὸν πόλεμον τῶν συμμάχων ἔδωκεν ὁ Ἐλληνικὸς στόλος. Ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτου ἀπέκλεισε τὸν Ἐλλήσποντον καὶ ἐκυρίευσεν ὅλας τὰς ἔμπροσθεν αὐτοῦ μεγάλας καὶ μικρὰς νήσους (Θάσον, Ἰμδρον, Τένεδον, Δῆμνον κλπ.) καὶ συγχρόνως ἀπηλευθέρωσε τὸ Ἀγιον Ορος. Ὁ Τουρκικὸς στόλος ἐπεκείρησε τρεῖς φοράς νὰ ἐξέλθῃ ἀπὸ τὸν Ἐλλήσποντον, ἀλλ' ὁ Ἐλληνικὸς συνῆψε πεισματώδεις ναυμαχίας καὶ τὸν ἡγάκιε πάντοτε νὰ κλείσται εἰς τὰ στενά.

Καθ' ὃν χρόνον ἡ Ἐλλὰς ἐπανυγίριζε τὰς νίκας αὐτῆς ἐδολοφονήθη εἰς τὴν Θεσσαλονίκην διὰ τούτους Γεώργιος. Τότε ἀνηλθεν εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος αὐτοῦ Κωνσταντῖνος.

Αἱ διαπραγματεύσεις διὰ τὴν εἰρήνην. — Κατὰ τὸν ἔπειρον ἐπροχώρουν καὶ οἱ σύμμαχοι. Οἱ Βούλγαροι εἶχον προελάσει εἰς τὴν Θράκην καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν Σέρβων ἐκυρίευσαν τὴν Ἀδριανούπολιν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εἰς ὅλης ἑδομάδας οἱ Χριστιανοὶ στρατοὶ εἶχον ἀφαιρέσει ἀπὸ τοὺς Τούρκους ὅλην τὴν Εὐρωπαϊκὴν Τουρκίαν. Δὲν ἔμεινεν εἰς τοὺς κατακτητὰς 400 ἑταῖροι παρὰ μικρὸν μέρος τῆς Θράκης, ὅπου εἶναι ἡ Κωνσταντινούπολις. Η Ὅψηλὴ Πύλη ἡγαγκάσθη νὰ ταπεινωθῇ καὶ νὰ ζητήσῃ εἰρήνην. Αἱ μεγάλαι Δυνάμεις ἐμεσολάθησαν καὶ συνήφθη εἰρήνη εἰς τὸ Λογδῖνον τὸν Μάρτιον του 1913. Η Τουρκία ἡγαγκάσθη νὰ παραχωρήσῃ εἰς τοὺς συμ-

μάχους μέγχα μέρος της Θράκης, την Μακεδονίαν, την "Ηπειρον" καὶ τὴν Κρήτην.

Πόλεμος μεταξὺ τῶν συμμάχων. — Απὸ τὴν Βυζαντινὴν ιστορίαν γνωρίζομεν τοὺς μεγάλους πολέμους μεταξὺ τῶν Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων Αὐτοκρατόρων. Καὶ τώρα, ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ποῦ ἔγινεν ἡ Βουλγαρία Βασίλειον, γίρχεισε πάλιν τὰς παλαιὰς φιλοδοξίας.

Αἱ χώραι, τὰς ὁποῖας ἡγαγκάσθη ν' ἀφῆσῃ ἡ Τουρκία, ἐπρόκειτο νὰ μοιρασθοῦν μεταξὺ τῶν νικητῶν. Οἱ Βούλγαροι ἐνόμισαν κατάλληλον τὴν περιστασιν νὰ οἰκειοποιηθοῦν αὐτοὶ τὰ μεγαλύτερα ὀφελήματα, ἢ δὲ πλεονεξία καὶ δολιότης αὐτῶν ἐπροκάλεσε δεύτερον Βαλκανικὸν πόλεμον. Αἰφνιδίως ἐπιτίθενται συγχρόνως ἐναντίον καὶ τῶν Σέρβων καὶ τῶν Ἑλλήνων (17 Ιουνίου 1913).

Προέκασις τῶν Ἑλλήνων. — Ἀμέσως οἱ "Ἑλληνες" ἡγάγκασαν τὸν Βουλγαρικὸν στρατὸν, ὁ δποῖος ἦτο εἰς τὴν Θεοσαλονίκην, νὰ παραδοθῇ. Κατόπιν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπετέθη ἐναντίον τῶν Βουλγάρων ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βασιλέως Κωνσταντίνου.

Ο στρατὸς ἐμοιράσθη εἰς σώματα, τὰ ὁποῖα ἐπροχώρουν κατὰ διαφόρους διευθύνσεις καταδιώκοντα τοὺς ἔχθρους. Τὸ κύριον σώμα ἐπροχώρησε πρὸς τὴν σιδηροδρομικὴν γραμμὴν Θεοσαλονίκης—Σερρῶν. Εἰς τὰ ὑψώματα καὶ τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς ἔγινε πεισματώδης μάχη ἐπὶ τρεῖς ημέρας, καὶ ἐπὶ τέλους οἱ "Ἑλληνες" ἐδίωξαν διὰ τῆς λόγγης τὸν ἔχθρὸν ἀπὸ τὰς θέσεις του.

Αἱ μάχαι τῆς μεγάλης Κλεισούρας. — Ο "Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐξηγολούθησε νὰ προχωρῇ. Λυσσώδη ἀντίστασιν ἔκαμψαν οἱ Βούλγαροι εἰς τὴν Κλεισούραν τοῦ Δεμίο-Ισπαρά, διὰ τῆς ὁποῖας ὁ ποταμὸς Στρυμὼν ἐκβάλλει εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Σερρῶν. Οἱ "Ἑλληνες" ἐξετόπισαν αὐτοὺς καὶ κατόπιν τῆς γένης ταύτης κατέλαβον τὰς Σέρρας.

Οι Βούλγαροι ἔφευγον υποχωροῦντες εἰς τὴν Βορείαν Μακεδονίαν. Καταδιωκόμενοι ἔφθασαν εἰς τὰ στενά τῆς Κρέσνας. Ἡ κλεισοῦρα αὕτη εἶναι πολὺ μακρὰ (ἔχει μῆκος 20 χιλιομέτρων), οἱ δὲ Βούλγαροι ὠχυρώθησαν ἰσχυρότατα εἰς τὰ στενά καὶ εἰς τὰς κορυφὰς αὐτῶν. Ἡ ἐπίθεσις τῶν Ἐλλήνων διήρκεσε 4 ἡμέρας. Ἀλλ’ ἦτο τόσον ὀρμητική, ὥστε οἱ ἔχθροι καὶ πάλιν κατετροπώθησαν. Εἰς τὰ στενά ἔκεινα πρὸ 900 ἑτῶν εἶχε κατασυντρίψει τοὺς Βουλγάρους ὁ Βασίλειος Β' ὁ Βουλγαροκτόνος. Οἱ Ἐλληνες διῆλθον τὰ στενά καὶ ἔφθασαν πλησίον τῶν συνόρων τῆς παλαιᾶς Βουλγαρίας. Ἡ καταδίωξις ἦτο μία ἀληθινὴ ἡρωϊκὴ πορεία τοῦ Ἐλληνικοῦ στρατοῦ.

Ἡ Συνθήκη τοῦ Βουκουρεστίου.— Κατὰ τὸν ἔδιον χρόνον ὁ Ἐλληνικὸς στόλος κατελάμβανε τὴν Καβάλλαν καὶ ἄλλα μέρη. Συγχρόνως ἐπροχώρουν καὶ οἱ Σέρβοι, ἐπίσης καὶ οἱ Ρουμάνοι. Ἡ Βουλγαρία ἐξήτησεν ειρήνην, ἡ Συνθήκη ὑπεγράφη εἰς τὸ Βουκουρέστιον. Διὰ τῆς Συνθήκης τοῦ Βουκουρεστίου ἔλαβε χώρας καὶ ἡ Σερβία καὶ Ρουμανία. Ἡ Ἐλλὰς ἔλαβε σχεδὸν ὅλην τὴν Νοτίαν Μακεδονίαν. Ἀνεγνωρίσθη δὲ δὲ ὑπὸ τῶν Δυνάμεων ἡ κυριαρχία τῆς Ἐλλάδος ἐπὶ τῆς Κρήτης καὶ ἐπὶ τῶν νήσων τοῦ Αιγαίου Πελάγους.

β.—'Ο μέγας Εύρωπαϊκὸς πόλεμος.—'Ο πόλεμος εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Ο παγκόσμιος πόλεμος (1914 - 1918).— Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν μεγάλων κρατῶν ἔφθασεν εἰς τὸ κατακόρυφον σημείον. Ο μέγας πόλεμος, ὁ ὅποιος ἔκρατει εἰς ἀνησυχίαν τὴν Εὐρώπην, δὲν ἤργησε νὰ ἐκραγῇ.

Ολοις ἐφόδιζεν ἡ ὑπερβολικὴ δύναμις τῆς Γερμανίας, ἡ ὅποια ἤγωντε πολὺ νὰ λάθῃ τὴν ἤγειρονταν τῆς Εὐρώπης. Εἰς δοθεῖσαν εὐκαιρίαν ἡ Γερμανία ἐκήρυξε τὸν πόλεμον ἐναντίον τῶν ἄλλων μεγάλων Δυνάμεων.

Τοιουτοτρόπως ἔξερράγη τὸν Ἰούλιον τοῦ 1914 μεταξὺ τῶν λαών τῆς Εὐρώπης φοδερός πόλεμος, δόποιος διήρκεσε περισσότερον ἀπὸ 4 ἔτη. Κατὰ τὸν μέγαν τοῦτον Εὐρωπαϊκὸν ἥ. παγκόσμιον πόλεμον, δόκιμος διηρέθη εἰς δύο στρατόπεδα. Ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ἡσαν ἡ Γερμανία, ἡ Αὐστρία, ἡ Τουρκία καὶ ἡ Βουλγαρία. Ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος οἱ Σύμμαχοι, δηλαδὴ ὅλα σχεδὸν τὰ ἄλλα κράτη, ἐκ τῶν ὅποιων τὰ σπουδαιότερα ἡσαν ἡ Γαλλία, Ἡγγλία, Ρωσία, Ἰταλία, Ἀμερική.

III νέκητῶν Συμμάχων.—Οἱ Γερμανοὶ ἐπιτίθενται μὲ δόλας τῶν τὰς δυνάμεις ἔναντίον τῆς Γαλλίας καὶ φθάνουν πλησίον τῶν Παρισίων. Εἰς δὲ τὸ Ἀνατολικὸν μέτωπον γίκουν τοὺς Ρώσους καὶ τοὺς Σέρβους. Δύο ἔτη μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ πολέμου οἱ Γερμανοὶ ἡσαν κύριοι δόλοκλήρου τῆς κεντρικῆς Εὐρώπης.

Τότε αἱ Ἕνωμέναι Πολιτεῖαι τῆς Ἡμερικῆς ἔλαδον μέρος εἰς τὸν πόλεμον ὡς σύμμαχοι τῶν Δυτικῶν Δυνάμεων. Ἐξ ἄλλου ἡ Γερμανία ἀπηλλάγη ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, διότι εἰς τὴν μεγάλην κύτην χώραν ἔγινε μία τρομερὰ ἐπανάστασις ἔναντίον τοῦ Τσάρου καὶ τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἐπαναστάται αὐτοὶ ὀνομάζονται Μπολσεβίκοι καὶ ἡ ἐπανάστασις τῶν ἔρριψε τὴν Ρωσίαν εἰς τὸ χάος.

Εἰς τὴν Βορείαν Γαλλίαν, ἡ Ἡγγλία καὶ ἡ Ἡμερική εἶχον συγκεντρώσει στρατεύματα, τὰ ὅποια μὲ τὸν Γαλλικὸν στρατὸν ἀπετέλεσαν τεραστίαν πολεμικὴν δύναμιν. Τότε ἥρχισαν οἱ Σύμμαχοι φοδερὰν ἀντεπίθεσιν. Μὲ πολλοὺς ἀγῶνας διέσπασαν τὰς Γερμανικὰς γραμμὰς καὶ ὁ ἴσχυρὸς στρατὸς τῶν Γερμανῶν διελύθη. Ἐπίσης ἐνικήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι σύμμαχοι τῆς Γερμανίας οἱ Αὐστριακοί, οἱ Τούρκοι καὶ οἱ Βούλγαροι.

III συνθήκη τῶν Βερσαλλίων.—Οἱ Γερμανοὶ ἦναγκάσθησαν νὰ ζητήσουν εἰρήνην. Εἰς τὰς Βερσαλλίας, πλησίον τῶν Παρισίων συνήλθε διάσκεψις ὅλων τῶν κρατῶν, τὰ ὅποια ἔλαδον μέρος εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ τῆς ὑπογραφείσης συνθήκης ἔγιναν δι' αὐτῆς μεγάλαι ἀλλαγαὶ εἰς τὴν Εὐρώπην (1919).

Αἱ ἀρχαὶ, αἱ ὅποιαι ἐπεκράτησαν τώρα, ἡσαν ὅλως διάλου διαφορετικαὶ ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ Συνεδρίου τῆς Βιέννης (1815). Τότε ἀκόμη οἱ βασιλεῖς ἐνόμιζον, ὅτι οἱ λαοὶ ἀνήκον εἰς αὐτούς, τοὺς διέθετον λοιπόν, δπως ἥθελον, ὡς νὰ ἡσαν ποίμνια. Ἐλάμπανον καὶ ἔδιδον τὰς χώρας αὐτῶν χωρὶς νὰ τοὺς ἐρωτήσουν. Τώρα οἱ λαοὶ ἔχουν ἀποκτήσει ἐλευθερίας καὶ δύνανται νὰ διαθέτουν οἱ τίδιοι τοὺς ἑαυτούς των, δπως θέλουν.

III νέα διαρρύθμισες τῆς Εύρωπης.—Αἱ σπουδαιόταται μεταβολαὶ εἰς τὸν χάρτην τῆς Εύρωπης είναι: αἱ ἔξης:

Ἡ Ἀλσατία καὶ ἡ Λορραΐνη ἐδόθησαν εἰς τὴν Γαλλίαν. Ἡ Αὐστροουγγρικὴ Αὐτοκρατορία διελύθη καὶ οἱ διάφοροι λαοί, δποιοὶ ἀπετέλουν αὐτήν, ἀπέκτησαν τώρα τὴν ἐλευθερίαν των. Οἱ Σλάδοι συνηγόθησαν μὲ τοὺς Σέρβους, ἀπὸ ἄλλους λαοὺς ἰδρύθη ἔν νέον κράτος, ἡ Τσεχοσλοβακία. Ἐπίσης οἱ Πολωνοὶ ἔγιναν ἀνεξάρτητοι καὶ ἀπετέλεσαν τὸ Πολωνικὸν κράτος. Ἡ δὲ Αὐστρία καὶ ἡ Ούγγαρια ἔμειναν μικραὶ δημοκρατίαι.

Εἰς δὲ τὴν Ἀνατολὴν ἔπαυσε νὰ ὑπάρχῃ Εύρωπαικὴ Τουρκία, διότι οἱ Τούρκοι ἐκράτησαν μόνον σκεδὸν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ περιωρίσθησαν εἰς τὴν Ἀσίαν. Ἀπὸ δὲ τὰ Χριστιανικὰ κράτη τῆς Βαλκανικῆς χερσονήσου ἡ μὲν Σερβία ἔγινε μέγα κράτος καὶ ὀνομάσθη Νοτιοσλαβία, πολὺ δὲ μικρὰ ἡ Βουλγαρία. Ηδήθησαν δὲ καὶ ἡ Ρουμανία καὶ ἡ Ἑλλάς, ἡ ὅποια διεξήγαγε μεγάλους ἀγῶνας.

IV Ελλὰς καὶ οἱ Σύμμαχοι.—Μόλις ἔξερράγη ὁ Εύρωπαικὸς πόλεμος, ἡ Ἑλλὰς ἐδήλωσεν ὅτι θὰ ἔδιδεν εἰς τοὺς Συμμάχους πᾶσαν εὔκολίαν πρὸς διεξαγωγὴν αὐτοῦ εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντίνος ἐφοδεῖτο νὰ λάθη μέρος ἀμέσως ἡ Ἑλλὰς εἰς τὸν πόλεμον. Ἄλλος δὲ Βενιζέλος ἐπέμενε νὰ ἐξέλθῃ ἀμέσως ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ τὴν οὐδετερότητα. Ὁ Βασιλεὺς ἤναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ καὶ διεδέχθη αὐτὸν ὁ νεώτερος υἱός του Ἀλέξανδρος. Τότε ὅλη ἡ Ἑλλὰς ἐτάχθη μὲ τὸ μέρος τῶν φρισικῶν αὐτῆς συμμάχων.

ΤΗ ζήτα τῶν Βουλγάρων καὶ τῶν Τούρκων.

Εἰς τὴν Θεσσαλονίκην εἶχον ἐγκατασταθῆ ὁι Σύμμαχοι, ιδίως οἱ Γάλλοι καὶ Ἀγγλοι. Ὅταν ἡτοιμάσθησαν, ἐπετέθησαν ἐναντίον τῶν Γερμανοδουλγάρων. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἐπολέμησε μὲ μεγάλην γενναιότητα καὶ εἰς δλεγας ἡμέρας οἱ Βούλγαροι καὶ οἱ Τούρκοι διεσκορπίσθησαν. Οἱ Σύμμαχοι κατέλαθον προσωρινῶς τὴν Κωνσταντινούπολιν. Κατὰ τὸν μέγαν ἐκεῖνον πόλεμον οἱ Τούρκοι εῦρον εὐκαιρίαν νὰ ἔξοντάσσουν τοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἀνατολῆς καὶ ἔκαμψαν μεγάλας σφαγὰς τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ἀρμενίων.

ΤΗ Ἑλλὰς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν.

Ο πόλεμος μεταξὺ τῶν μεγάλων κρατῶν εἶχε τελειώσει, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἐγίνετο μεγάλη. Ἡ Ἑλληνικὴ Θράκη ἐδόθη εἰς τὴν Ἑλλάδα μὲ τὴν μεγάλην πόλιν Ἀδριανούπολιν. Ἐλασσοῦ δὲ ἐντολὴν ἀπὸ τὰς Δυνάμεις νὰ ὑπάγῃ καὶ εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ἑλληνικὸς στρατὸς ἀπεδιδάσθη εἰς τὴν Σμύρνην, καὶ ἡ δρισθεῖσα διὰ τὴν Ἑλλάδα χώρα διαρραγανώθη μὲ Ἑλληνικὴν διοίκησιν.

Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμιλος εἰς Τούρκος στρατηγός, ὁ Μουσταφᾶ Κεμάλ, εἰργάσθη πολὺ δραστηρίως διὰ νὰ ἀνορθώσῃ τὴν πατρίδα του. Κέντρον δὲ τῆς ἐνεργείας του ἔκαμψε τὴν πόλιν Ἀγκυραν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας.

Διὰ νὰ ἐμποδίσουν οἱ Ἑλληνες τὸν στρατὸν τοῦ Κεμάλ νὰ προχωρήσῃ ἐπρεπε νὰ καταλάβουν ἴσχυρὰς θέσεις. Ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς προήλασε μὲ ἐνθουσιασμὸν εἰς τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχε δοξασθῆ ὁ Ἑλληνισμὸς μὲ τοὺς πολέμους τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου καὶ ἔπειτα τῶν Βυζαντινῶν Αὐτοκρατόρων. Μαχόμενοι ἀκαταπάύστως οἱ Ἑλληνες κατέρριψαν νὰ κυριεύσουν πολλὰ ἴσχυρὰ μέρη.

Ἄλλος οὐ κεμάλιος θήσεις νὰ ἔτοιμάζεται μὲ ὅλας του τὰς δυνάμεις, κατώρθωσε δὲ νὰ λαμβάνῃ ἀπὸ τὴν Εὐρώπην πολλὰ πολεμιοφόδια. Ὅταν παρεσκευάσθη τελείως, ἔκαμψεν ἴσχυρὰν ἐπίθεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Ἑλληνικὸς στρατὸς δὲν ἦδυνηθη ν

ἀντισταθῆ καὶ ὑπεκώρησεν εἰς τὴν Σμύρνην. Ἡ Ἑλλὰς ἡγαγάσθη νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν. Ὁ Τουρκικὸς στρατὸς προχωρῶν ἐπροξένησε φρικτὰς καταστροφὰς καὶ σφαγὰς εἰς ὅλην τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ιδίως εἰς τὴν Σμύρνην.

Αἱ προσπάθειαι τῆς Ἑλλάδος.— Ὁ ἐπανερχόμενος εἰς τὰς Ἀθήνας στρατὸς ἔκαμεν ἐπανάστασιν καὶ ἔγινε νέα Κυδέρησις. Ὁ Βασιλεὺς Κωνσταντῖνος, ὁ ὅποιος εἶχεν ἐπανέλθει, ἐκθρονίζεται πάλιν ὑπὸ τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἀναβαίνει εἰς τὸν θρόνον ὁ πρωτότοκος υἱὸς του Γεώργιος Β'.

Μετὰ πολλὰς διαπραγματεύσεις ὑπεγράφη εἰς τὴν Λωζάνην (1923) ἡ εἰρήνη. Οἱ Τούρκοι κατέρθισαν νὰ στερήσουν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὰ δικαιώματά της. Εἰς τὴν Ἑλλάδα ἔχουν καταφύγει πρόσφυγες ἀπὸ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, ἀπὸ τὴν Θράκην, σχεδὸν 1 ἑκατομμύριον, τοὺς ὅποιους ἔχει ὑποχρέωσιν νὰ τρέψῃ ἡ κοινὴ πατρίς. Αἱ συμφοραὶ τὰς δοπίας ἐπαθεῖν ἡ Ἑλλάς, ἡ προσπάθεια πρὸς ἀναδημιουργίαν ἐπέφερε τὴν κατάλυσιν τῆς βασιλείας καὶ τὴν καθίδρυσιν τῆς Δημοκρατίας (1924).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Η ΕΛΛΑΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

Αἱ πρόοδοι τοῦ βίου καὶ πολιτισμοῦ.

Ἡ Ἑλλὰς ως κράτος.— Ἡ προσεχῶς συμπληρουμένη Ἐκατονταετηρίς τοῦ ἐλευθέρου βίου τῆς Ἑλλάδος ἔχει νὰ ἐπιδειξῇ μεγάλας προόδους τοῦ ἔθνους.

Ἐκεῖνο, τὸ ὅποιον ἥργησε περισσότερον νὰ ἀποκτήσῃ ἡ Ἑλλάς, ἦτο ἡ τάξις καὶ ἡ ἐπιβολὴ τῶν νόμων. Ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μετὰ δουλείαν αἰώνων δὲν ἦτο εὔκολον νὰ συνηθίσῃ ἀμέσως εἰς τὸν σεβασμὸν τῶν νόμων καὶ τὴν καλὴν διοίκησιν.

Κατὰ τὸ πολίτευμά μας, εἰς ἀνώτατος δρχῶν κυβερνᾷ τὸ κράτος, κυρίαρχος ὅμως εἶναι ὁ λαός, διότι: αὐτὸς ἐκλέγει ἑλεύθερως τοὺς ἀντιπροσώπους του, τοὺς ὅποιους στέλλει εἰς τὴν Βουλήν. Ἀπὸ τοὺς βουλευτὰς ἐκλέγεται ἡ Κυδέρνησις καὶ σχηματίζει αὐτὴν ὁ ἔχων τὴν πλειονοψηφίαν. Ὁ λαὸς λοιπὸν ὀφελεῖ νὰ ἔχῃ τὴν ἀνάπτυξιν ἐκείνην, ἡ ὅποια χρειάζεται διὰ νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὰ καθήκοντά του.

Η αὕξησις τοῦ Κράτους.— Ἡ βελτίωσις τῆς διοικήσεως καὶ ἡ ἀνδρεία τοῦ στρατοῦ ἔφερε καὶ τὴν αὔξησιν τοῦ Κράτους καὶ τὴν τακτοποίησιν τοῦ βίου. Σήμερον ἡ Ἑλλὰς εἶναι τριπλασία ἀπὸ ὃ τι ἦτο, δτε ἀπελευθερώθη. Ὁ πληθυσμός της τότε μόλις ἔφθαγεν εἰς 750 χιλιάδας, σήμερον εἶναι περὶ τὰ 5 ἑκατομμύρια κατοίκων.

‘Ἄλλ’ ἔκεινο, διὰ τὸ ὅποιον πρέπει νὰ θαυμάσωμεν, εἶναι ἡ αὔξησις καὶ ἡ ἀνέγερσις νέων πόλεων. Κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ὅτεν ὑπῆρχον παρὰ μικραὶ πόλεις, τὸ Ναύπλιον ἡ Αἴγινα, αἱ Σπέτσαι, ἡ Υδρα καὶ μερικαὶ ἄλλαι. Σήμερον ἡ Ἑλλὰς ἔχει μεγάλας πόλεις, αἱ ὅποιαι ἔχουν φθάσει ως πρὸς τὴν εὐπρέπειαν τὰς Εὐρωπαϊκάς. Ὁ Πειραιεύς, αἱ Πάτραι, ἡ Σύρος, ὁ Βόλος, εἶναι ἔξαιρετοι πόλεις, ἀληθινὴ δὲ μεγαλούπολις ἔγιναν αἱ Ἀθῆναι.

Η παιδεία καὶ τὰ γράμματα.— Πρῶτος ὁ Καποδίστριας ἐφέρντισε διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ καὶ ἔδρυσε πολλὰ δημόσια σχολεῖα. Κατόπιν διαρκῶς ηὔξανοντο τὰ σχολεῖα τῆς λαϊκῆς ἐκπαίδευσεως, ώς καὶ τὰ σχολεῖα τῆς μέσης, δηλαδὴ τὰ Ἑλληνικὰ σχολεῖα καὶ τὰ Γυμνάσια. Σήμερον τὸ Κράτος ἔχοδεύει πολλὰ ἑκατομμύρια διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν.

‘Άλλ’ ἐκτὸς τῶν σχολείων τούτων ἴδρυθησαν καὶ εἰδικαὶ σχολαῖ. Πρῶται ἡ Στρατιωτικὴ σχολὴ καὶ ἡ σχολὴ τῶν Ναυτικῶν δοκίμων, ἐπειταὶ ιερατικαῖ, γεωργικαῖ καὶ ἐσχάτως πολλαῖ ἐμπορικαῖ σχολαῖ. Εἰς δὲ τὰς μεγάλας πόλεις ἴδρυθησαν σχολεῖα τεχνικῆς ἐκπαίδευσεως, τὰ ὅποια λειτουργοῦν τὴν νύκτα, διὰ νὰ πηγαίνουν μετὰ τὴν ἐργασίαν των οἱ τεχνιταί.

Τὸ Πανεπιστήμιον. Τὰ δύο ἀγώτερα σχολεῖα είναι τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τὸ Πολυτεχνεῖον, τὰ δύοις ἔχουν σήμερον τελειοποιηθῆ εἰς τὴν διδασκαλίαν. Εἰς τὸ Πανεπιστήμιον διδάσκονται ὅλαις αἱ ἐπιστῆμαι. Ἀπὸ ἑκεῖ ἔξερχονται οἱ θεολόγοι, οἱ καθηγηταί, οἱ λατροί καὶ οἱ ἄλλοι ἐπιστήμονες εἰς τὴν Φυσικὴν καὶ τὴν Χημείαν.

Τὸ ἔθνος μὲν μεγάλην στοργὴν ἔφρόντισεν ἐνωρὶς ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ "Οθωνος νὰ ἔχῃ Πανεπιστήμιον. Διότι οἱ "Ελληνες πάντοτε ἡγάπων τὰς ἐπιστήμας. Είναι συγκινητικόν, ὅτι, μόλις ἰδρύθη τὸ Πανεπιστήμιον, πλούσιοι καὶ πτωχοὶ ἔσπευσαν νὰ κάμουν δωρεάς εἰς αὐτό. Τὸ "Ελληνικὸν Πανεπιστήμιον ἐμόρφωσε πολλοὺς ἐπιστήμονας, οἱ ὅποιοι διεκρίθησαν καὶ εἰς τὴν κοινωνίαν καὶ εἰς τὴν πολιτείαν.

"Αλλ' ἐκτὸς τῆς Ἐπιστήμης ἐκαλλιεργήθησαν καὶ τὰ γράμματα, καὶ ἡ λογοτεχνία. Οἱ λόγιοι ἐκδίδουν διάφορα βιβλία, γράφουν καλὰ ποιήματα, διηγήματα, καὶ ἡ νέα "Ελληνικὴ γλῶσσα προσδεύει. Ἐπίσης καὶ αἱ ωραῖαι λεγόμεναι τέχναι ἔκαμψαν προόδους. Εἰς τὴν ἀρχιτεκτονικὴν, τὴν γλυπτικὴν, τὴν ζωγραφικὴν τέχνην ἔγιναν ἀξιόλογα ἔργα ἀπὸ "Ελληνας καλλιτέχνας.

Ἡ γεωργία, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον.— "Απὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους οἱ "Ελληνες ἔχουν σπανίαν ἴκανότητα διὰ τὸ ἐμπόριον. Καὶ σήμερον ἡ "Ελλὰς ἔχει κάμει μεγάλας προόδους, καὶ ἀξιόλογον ἐμπορικὸν στόλον ἔχει καὶ μεγάλους ἐμπορικοὺς λιμένας, ὅπως τὸν Πειραιᾶ καὶ τὴν Θεσσαλονίκην. Ἄρκετὰς δὲ προόδους ἔκαμψε καὶ ἡ γεωργία ἐπίσης καὶ ἡ βιομηχανία. Ἅλλα βεδαίως εύρισκονται ἀκόμη πολὺ δύσιω. Διὸ τὴν βιομηχανίαν είναι ἀπαραίτητοι οἱ γαιάνθρακες, ἡ δὲ χώρα ἥμινην τοὺς φέρει ἀπὸ τὸ ἔξωτερικόν. Ἐπίσης χρειάζονται πολλαὶ πρωταρίαι, ὥλαι, ὡς λέγουν, δηλαδὴ τὰ πρώτα ὥλικά, ἀπὸ τὰ δύοις γίνονται τὰ πρώτα βιομηχανικὰ προϊόντα. Καὶ αὗτὰ εἰμεθα ὑποχρεωμένοι· νὰ τὰ φέρωμεν ἀπ' ἔξω. Μεγάλην μέριμναν καταβάλλει τὸ Κράτος διὰ νὰ ἐμψυχώσῃ τὴν γεωργίαν καὶ

τὴν βιομηχανίαν, διότι αὗται αὐξάνουσι τὸ ἐμπόριον, τὸ ὅποιον φέρει τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐημερίαν.

Τὰ δημόσια ἔργα.— Τὸ Κράτος δὲν ήδυνήθη ταχέως νὰ κατασκευάσῃ ὁδοὺς καὶ ἄλλα μέσα συγκοινωνίας, διότι ἡτο πτωχόν, τὰ δὲ ἔργα ταῦτα ἀπαιτοῦν μεγάλας δαπάνας. Ἐν τούτοις κατεσκευάσθησαν πολλαὶ ἀμαξιτοί ὁδοί, γέφυραι καὶ σιδηρόδρομοι. Πλεισται παράλιαι πόλεις ἔχουν λιμένας καλούς, φυσικούς ἢ τεχνητούς. Σπουδαιότατον δὲ ἔργον διὰ τὴν ταχύτητα τῆς συγκοινωνίας είναι ἡ διέρρευσ τῆς Κορίνθου, διὰ τῆς ὥποιας διέρχονται τὰ ἀτμόπλοια, ὅντις νὰ περιπλέουν τὴν Πελοπόννησον.

Τὸ συνηθέστερον μέσον συγκοινωνίας διὰ τόσον ναυτικὴν χώραν, ὥποις ἡ Ἑλλὰς, είναι τὰ ἀτμόπλοια. Ἰδρύθησαν λοιπὸν διάφοροι ἀτμόπλοικαι Ἐπιχειρεῖαι διεισιτοῦνται μὲ τὴν συνδρομὴν τοῦ Κράτους. Τὰ ἀτμόπλοια κρατοῦν τὴν ταχικὴν συγκοινωνίαν μεταξὺ τῶν παραλίων πόλεων ἢ τῆς Στερεάς καὶ τῶν νήσων.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικαί.— Όνομασται ἔγιναν, ὡς γνωρίζομεν, αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι. Σήμερον δὲ τὰ μεγάλα Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔχουν μεγάλας ἀποικίας εἰς μακρομήνας χώρας. Τὸ Ἑλληνικὸν κράτος δὲν εἰχε τὴν δύναμιν νὰ κάμη μακρινὰς κτήσεις, ἀλλὰ τὴν ἔλλειψιν αὐτὴν ἀνεπλήρωσεν ἡ φυσικὴ δραστηριότης τῶν Ἑλλήνων. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας ἥρχισαν αἱ Ἑλληνες νὰ φεύγουν εἰς τὸ ἔξωτερικόν. Αἱ κοινότητες δέ, τὰς ὥποιας ἐσχημάτισαν εἰς ξένα μέρη, λέγονται παροικαί.

Αἱ Ἑλληνικαὶ παροικαὶ μὲ τὴν ἐργατικότητά των ἔγιναν πολὺ πλούσιαι, γνωρίζομεν δὲ πόσον ὑφέλιμοι ὑπῆρξαν διὰ τὸν θερὸν ἀγῶνα τοῦ ἔμνους. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν ἦνθησαν πάλιν αἱ Ἑλληνικαὶ παροικαὶ τοῦ ἔξωτερικοῦ. Αἱ σπουδαιότεραι είναι εἰς τὴν Ρουμανίαν, τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀμερικήν. Δὲν διάρχει δὲ μέρος σχεδὸν τοῦ κόσμου, εἰς τὸ ὅποιον νὰ μὴ ξεν

"Ελληνες, εἰς τὴν Νοτίαν Ἀφρικήν, εἰς τὴν Αὐστραλίαν, τὴν Ἀβυσσηνίαν. Οἱ διεσπαρμένοι: "Ελληνες ἀνὰ τὸν κόσμον πλησιάζουν τὸ ἐν καὶ γῆμισυ ἔκατομμύριον.

Αἱ μεγάλαι: "Ελληνικαὶ παροικαὶ ἔχουν πλοῦτον καὶ δύναμιν, φέρουν παντοῦ τὸν πολιτισμόν καὶ εἰναι πάντοτε πρόθυμοι εἰς τὰς ἀνάγκας τῆς πατρίδος.

Οἱ ὄμοιγενεῖς καὶ οἱ δωρηταί.— Δεῖγμα δὲ τῆς φιλοπατρίας τῶν εἰναι αἱ μεγάλαι δωρεαὶ τῶν πλουσίων καὶ τὰ λαμπρὰ κτίρια, μὲ τὰ ὅποια ἐστόλισαν τὰς πόλεις τῆς πατρίδος. Οἱ "Ελληνες τοῦ ἑξωτερικοῦ ὄνομάζονται ὄμοιγενεῖς, οἱ πλουσιώτεροι δ' ἔξ αὐτῶν ἔκαμψαν πολλὰς καὶ μεγάλας δωρεάς, ιδίως δὲ ἰδρυσαν διάφορα ἔθνωφελή, καὶ φιλανθρωπικὰ διρύματα. Θουμάσια μέγαρα στολίζουν, τὰς Ἀθήνας, ὅπως τὸ Πανεπιστήμιον, ἡ Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη, ἡ Ακαδημία, τὸ Στάδιον τοῦ Ἀθέρωφ, τὰ ὅποια προξενοῦν τὸν θαυμασμὸν τῶν ξένων. Πολυάριθμα δὲ φιλανθρωπικὰ καταστήματα, ώς νοσοκομεῖα καὶ γηροκομεῖα, ὑπάρχουν εἰς τὰς μεγάλας πόλεις, κτισμένα ἀπὸ πλουσίους ὄμοιγενεῖς.

Οἱ ἔθνικὸς στρατὸς καὶ στόλος.— Τὸ σπουδαιότερον, τὸ ὅποιον κατώρθωσε τὸ Κράτος μὲ τὰ δλίγα χρήματά του, ὑπῆρξεν ἡ δημιουργία ἔθνικοῦ στρατοῦ καὶ ἔθνικοῦ στόλου. Απὸ τὴν ἐποχὴν τῆς γῆτης τοῦ 1897 ἥρχισεν ἡ ἐργασία τῆς δημιουργίας αὐτῶν. Εἰς τοὺς πολέμους τόσων ἐτῶν ἐπολέμησαν καὶ ὁ στρατὸς καὶ ὁ στόλος, ἐμορφώθησαν δὲ οἱ ἀξιωματικοί. Εσχάτως δὲ Ἑλληνικὸς στρατὸς ἔπαθε δεινὸν ἀτύχημα εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, καὶ ἡ Ἑλλὰς ἔχασε πολλὰς ὀφελείας τῶν μεγάλων ἀγώνων αὐτῆς. Άλλὰ δὲν ὑπῆρξε ποτὲ ἔθνος εἰς τὸν κόσμον, δεὸν μέγα καὶ ἀν ἦτο, τὸ ὅποιον δὲν ὑπέστη γῆτας. Η Ἑλληνικὴ ιστορία διδάσκει δτι πάντοτε ἡ Ἑλλὰς ἀνηγέρθη ἀπὸ μεγαλυτέρας ἀτυχίας. Οἱ δὲ ἔθνικὸς στρατὸς διεργάνεσθαι, ὥστε νὰ είναι ἔτοιμος νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν ἀσφάλειαν καὶ τὴν τιμὴν τῆς πατρίδος καὶ νὰ διεκδικήσῃ πάλιν τὰ ἔθνικά της δίκαια.

Α Ν Α Σ Κ Ο Π Η Σ Ι Σ

Εἰς τὸ Ε' μέρος: Ἡ Ἐκατονταετηρίς τοῦ ἐλευθέρου Βασιλείου.

Κεφ. Α'.—**Ἡ Ἐλληνικὴ γεράσονδος.** Τὸ Ἐλληνικὸν κράτος.—

“Οπως καὶ ἡ Ἑλλάς, καὶ οἱ ἄλλοι Χριστιανοὶ λαοὶ τῆς γερσονήσου τοῦ Αἵμου ἔζητοσαν καὶ ἐπέτυχον τὴν ἐλευθερίαν των. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἴδρυθοσαν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γεράσονησον, η̄ ὅποια λέγεται Βαλκανική, ἐπεὶ τῆς Ἑλλάδος, τὰ Βαλκανικὰ κράτη, η̄ Σερβία, Βούλγαρια καὶ Ρουμανία.

Ἡ δὲ Ἑλλὰς ἔγινε Βασίλειον μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Καποδίστρια. Οἱ πρῶτοι βασιλεὺς ὑπῆρξεν ὁ **Οὐρανὸς Α'** ἀπὸ τῆς Βαναράτων. Ἡ διοίκησις τοῦ “Οὐρανοῦ” ἦτο ἀπολυταρχική, διὰ τοῦτο ἔγινεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ὁ “Οὐρανὸς ἐξεμπορισθή” (1833-1862).

Μετὰ τὸν “Οὐρανὸν ἀνῆλθεν εἰς τὸν υδρόγονον τῆς Ἑλλάδος ὁ **Γεωργίος Α'** ἀπὸ τῆς Δαυλαρίας. Κατὰ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἔγιναν ἀρκεταὶ πρόσδοι εἰς τὸ Κράτος, ἐπίσης δὲ μὲ πολλοὺς ἀγῶνας ἀμεγάλωσε τὰ σύνορά του. Μια ἀπὸ τὰς πολλὰς ἐπαναστάσεις τῆς Κρήτης ἤναγκασε τὴν Ἑλλάδα νὰ ἔλθῃ σὺς ἔνα ἀνυχῆ πόλεμον μὲ τὴν Τουρκίαν. Ἡ ίππα ἐκείνη τοῦ 1897 ἔκαμε τὴν Ἑλλάδα νὰ ἐργασθῇ, καὶ ἀπὸ τὸ 1910 ἥρχισε νὰ παρασκευάζεται ὁ στρατός καὶ ὁ στόλος.

Κεφ. Β'.—**Ο ΙΘ' αἰώνος.**— Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΘ' αἰώνος οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης ἔκαμαν πολλοὺς ἀγῶνας διὰ νὰ ἐπιτύχουν τὰς ἐλευθερίας των. **Ἡ Ιταλία** καὶ **ἡ Γερμανία** ἐπέτυχον τὴν ἔνωσιν αὐτῶν ὡς κράτη. Ἡ δὲ Γερμανία ἔγινε τόσον ισχυρά, ώστε ἐνίκησε τὴν Γαλλίαν (1871).

Ο δὲ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς ἔκαμε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ΙΘ' αἰώνος πολὺ μεγάλας προόδους. Αἱ ἐπιστῆμαι ἐφράσαν εἰς μεγάλη τελειοποίησιν, μὲ τὴν βοήθειαν δὲ αὐτῶν ἔγιναν σπουδαῖαι ἐφευρέσεις, αἱ ὅποιαι ἔκαμαν εὐκολώτερον τὸν βίον. Ἐξηπλώθη δὲ ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἰς δόλον τὸν κόσμον μὲ τὰς μεταναστεύσεις τῶν Εὐρωπαίων καὶ τὰς μεγάλας ἀποικίας τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν, ιδίως τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Γαλλίας. Οἱ ἀνταγωνισμοὶ δύοις τῶν Δυνάμεων ἔκαμεν, ώστε νὰ διατηροῦν μεγάλους στόλους καὶ στρατούς.

Κεφ. Γ'.—**Οι πόλεμοι τῶν τελευταίων ἑτανῶν.**— Κατὰ τὰ τελευταῖα, ἔτη, ἀπὸ τὸ 1912 ἕως τὸ 1922, ἔγιναν μεγάλοι πόλεμοι εἰς τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀνατολήν. Πρῶτος ἦτο ὁ Βαλκανικὸς πόλεμος

τοῦ 1912. Οἱ Ἑλληνες, οἱ Σέρβοι, καὶ οἱ Βούλγαροι ἐπετέθησαν κατὰ τῆς Τουρκίας καὶ διεμοιράσθησαν τὸ μέγιστον μέρος τῶν Εὐρωπαϊκῶν αὐτῆς κτήσεων. — Η ἀπίληστία ὅμως τῶν Βούλγαρων ἦγιεν ἀφορμὴ δευτέρου πολέμου μεταξὺ τῆς Βούλγαριας καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων Βαλκανικῶν κρατῶν. Οἱ σύμμαχοι καταστρέψαντες τὴν Βούλγαριαν, μεγάλας δὲ γίνασι κατήγαγον οἱ Ἑλληνες ἐναντίον τῶν Βούλγαρων.

‘Αλλ’ ὁ μέγας Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος, ὁ δόποῖς μὲ φόβον ἀνεμένετο, ἐξερράγη τὸ 1914. Οἱ κύριοι ἀγτίπαλοι ἦσαν ἀπὸ τὸ ἐν μέρεις οἱ Γερμανοί, ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ Γάλλοι καὶ οἱ Ἀγγλοι. ‘Ολα σχεδὸν τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη ἔλαβον μέρος, ἐπίσης καὶ ἡ Ἑλλάς, ἀκόμη καὶ αἱ Ἡρωμέναι πολιτεῖαι τῆς Ἀμερικῆς. Οἱ πόλεμος διήρκεσε 4 ὧν (1914—1918). Μετὰ μεγάλας μάχας οἱ Σύμμαχοι ἐνίκησαν τὴν Γερμανίαν. Λιά τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλλῶν διερρυθμίσθησαν κατὰ νέον τοπον τὰ πράγματα τῆς Εὐρώπης. Η Ἑλλάς ἐπέτυχε μεγάλην αἴσησιν τοῦ ἑδάφους αὐτῆς. *Εστείλε δὲ καὶ στρατὸν εἰς τὴν Μικρὰν Ασίαν, ὃπου ἐξηκολούθησε τὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους. Άλι μεγάλαι ὅμως προσπάθεια τῆς ἀπέτυχον, καὶ μὲ τὴν εἰρήνην τῆς Λωζάνης (1923) ἔχασε πολλὰ δικαιώματά της. Πάλιν ὅμως ἐξῆλθεν ἀρκετὰ μεγάλη ἀπὸ τοὺς μακροὺς πολέμους τῶν τελευταίων ἐπῶν.

Χερ. Δ'.— Η παρελθόνσα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωσιν Ἐκανταετηρίς ἔχει γὰ δεῖη πολλὰς προσόδους τῆς Ἑλλάδος. Κατὰ μικρὸν ἐβελτιώθη ἡ διοίκησις, τὰ δομαὶ τοῦ κράτους ἐμεγάλωσαν πάρα πολὺ, ἡ παιδεία διεδόθη, ἀνεπτύχθησαν ἐν γένει τὰ γράμματα, ἀκόμη καὶ ἡ τέχνη. Μέγα δὲ ἔργον τῶν Ἑλλήνων είναι οἱ πολυνάριθμοι παροικαὶ αὐτῶν εἰς ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Οἱ Ἑλληνες δημογενεῖς καὶ δωρηταὶ ἔχοντες γίνεται παράδειγμα πατριωτισμοῦ εἰς τὸν κόσμον. Τὸ δὲ Κράτος ἔχει πλέον διοργανωθῆ καὶ ἔχει δημιουργήσει ἐθνικὴν στρατὸν καὶ στόλον, πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πατρίδος.

ΓΕΝΙΚΑΙ ΣΚΕΨΕΙΣ.— ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ.

Η σύγχρονος ἐποχὴ διακρίνεται διὰ τὰς κολοσσακίας προσόδους, τὰς ἑποίας ἔκπλιμεν δὲ βίος καὶ δὲ πολιτισμός. Οἱ ΙΘ' αἰώνι είναι δὲ αἰώνι τῆς οὐφίστης ἀκμῆς τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς διαδοσεως κύτου εἰς δόλον τὸν κόσμον.

Τὴν εἰρηνικὴν ταύτην πρόσδον τοῦ κόσμου ἀνέκοψαν οἱ μεγάλοι πόλεμοι τῶν τελευταίων ἑταῖ. Απὸ τὸ 1912 ἡ Εὐρώπη, ιδίως ἡ Ἀνατολικὴ Εὐρώπη, δὲν ἔχει ήσυχάσει. Οἱ πόλεμοι οὗτοι ἔφεραν μεγάλας καταστροφάς ἀλλὰ πολλοὶ λαοὶ λαοὶ ἀκέρδισαν τὰς ἐλευθερίας των, ἐμεγάλως δὲ καὶ ἡ Ἐλληνικὴ πατρίς.

Ἐν γένει ἡ *Νεωτέρα Ιστορία*, τὴν δοπίαν ἔξιστορήσαμεν, παρέχει πολλὰ μεγάλα διδάγματα. Διότι δεικνύει πῶς οἱ λαοὶ τῆς Εὐρώπης μὲ τὴν ἀκατίμαχην ἀργασίαν κατώρθωσαν νὰ κερδίσουν τὰς ἐλευθερίας των, νὰ κάμουν τὸν βίον εὐχελον καὶ νὰ τελειοποιήσουν τὸν πολιτισμόν. Δὲν πρέπει δὲ ποτὲ νὰ λησμονῶμεν, δτὶ τὸ θεμέλιον θυηρῆγεν δὲ πολιτισμός τῆς ἀρχαίας Ἐλλάδος τὸν διοπολον ἐπὶ 1000 ἔτη διαφύλαξεν ἡ μεγάλη Ελληνικὴ Αὐτοκρατορία της Μεσαιωνικῆς.

Η πατωσίς τῆς Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας ἔφερε τὴν βαρδίαν. Τούρκων εἰς τὴν Ἐλληνικὴν Ἀνατολήν. Ἄλλη οἱ Ἐλληνες σοφοὶ διὰ τὸδε θησαυρούδε τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ εἰς τὴν Δύσιν, καὶ οὕτω προσήμεγάλην Ἀναγέννησις. Απὸ τότε ἀρχίζει ἡ πρόσδον τῆς Εὐρώπης. Αἱ τῆς ἐλευθερίας ἔργαται τοὺς λαούς, οἱ δοπίοι ήσαν δοῦλοι εἰς παλαιάς λήψεις, εἰς τὸδε βασιλεῖς, εἰς ἄλλους λαούς. Ἐπίσης καὶ δὲ ιδιόδε μετὰ λαοῦ δοποίος ητο ἐπὶ 400 ἔτη εἰς ακληράδε δουλείαν, ἐνθυμεῖται τὸ ἔνδοξον παρελθόν, ἔξεγειρεται ως εἰς ἄνθρωπος καὶ ἐπιτυχάνει τὴν ἐλευθερίαν του μεθαίξ, αἱ δοπίοι θὰ μείνουν ἀθάνατοι εἰς τὴν ἀνθρωπότητα.

Κατὰ τὴν ἐλευθέραν Ἐκκοντακετηρίδαν ἡ Ἐλλάς ἔκπλιμ πολλάς προσποθείας διὰ τὴν πρόσδον. Θὰ ἐπιτύχῃ δὲ τὸν μέγαν προορισμὸν της, ὅταν εἰς τὴν συνείδησιν δλων βίζωσῃ τὸ αἰσθημα τοῦ καθήκοντος πρὸς τὸ θηνος. Οἱ Ἐλληνικός λαός διφεύλει τὸ αἰσθημα τοῦτο νὰ τὸ αἰσθάνεται περισσότερον ἀπὸ κατέλλον. Διότι είναι δὲ μόνος λαός εἰς τὸν κόσμον, δὲ ποτος είχει τόσον μέγα καὶ τόσον μακρὸν παρελθόν. Αμέτρητοι γενετεὶ προγόνων, 3,000 ἔτη ἔως τὴν σήμερον, εἰργάσθησαν, ἐταλαιπωρήθησαν, ἔθυσασθησαν διὰ νὰ δημιουργήσουν τὴν Ἐλληνικὴν πατρίδα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΑ

- 1204.— Ιερουσαλήμ Φραγκικών και Βελληνικών κρατών.
- 1261.— Ανέδρυσις τῆς Ελληνικῆς Αύτοκρατορίας.
- περὶ τὸ 1400.— Αναγέννησις τῶν Παλαιολόγων.— Μυστρᾶς.
- 29 Μαΐου 1453.— Άλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Τούρκων.
- 700.— Δημιουργία τῆς Ρωσίας. Ο μέγας Πέτρος
- 700.— Δημιουργία τῆς Γερμανίας. Ο μέγας Φριδερίκος.
- Η Ελληνική έπαναστασις διὰ τῆς Ρωσίας.
- Η Γαλλική Έπαναστασις. Η ἀλωσις τῆς Βαστιλλῆς.
- 1300.— Αναγέννησις τῶν Ελλήνων εἰς τὸ ἐμπόριον και τὰ γράμματα
Θριαμβος Βαλτεσίου, Άλαμανας, Γραβιάς.— Άλωσις Τριπόλεως.
- Πυρπολήσις τοῦ Τουρκικοῦ στόλου.— Καταστροφὴ τοῦ Δράμαλη.
- Καταστροφαὶ Κρήτης, Κάσσου, Ψαρῶν.
- τοῦ 1824. Ήρωικαὶ ναυμαχίαι τοῦ Ελληνικοῦ στόλου.
- Αποδίθασις τοῦ Ιθρατῆμος εἰς τὴν Πελοπόννησον.— Ερήμωσις αὐτῆς.
- Απριλίου 1826.— Η έξοδος τοῦ Μεσολογγίου.
- 1826-1827.— Τρόπαια τοῦ Καραϊσκάκη.— Η καταστροφὴ τοῦ Φαλήρου.
- Οκτωβρίος τοῦ 1827.— Η ναυμαχία τοῦ Ναβαρίνου.
- 1830.— Η ἀνεξαρτησία τῆς Ελλάδος. Ο Κυδερνήτης.
- 1870 Ο Γαλλογερμανικός πόλεμος.
- 1912.— Ο Βαλκανικός πόλεμος.
- 1914-1918.— Ο μέγας Εύρωπαικός πόλεμος.

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Αριθ. Πρωτ. 1909.

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 31 Ιανουαρίου 1924

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΤΩΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

Πρόδει τὸν π. Ἀδ. Ἀδαμαντίου

Συγγραφέα διδακτικῶν βιβλίων.

Ἄνακοινοῦμεν ὑμῖν, ὅτι δι' ἡμετέρας πρόσεως, τῇ 10 τοῦ λίγοντος μηνὸς ἐκδοθείσης καὶ τῇ 29 τοῦ αὐτοῦ δημοσιευθείσης ἐν τῷ ὑπό τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἐνεργίθη τὸ πρός κρίσιν ἐν χειρογράφῳ ὑποβληθὲν ὑμέτερον βιβλίον «Ἐλληνικὴ Ἰστορία» πρὸς χρήσιν τῶν μαθητῶν τῆς Γ' τάξεως τῶν Ἐλληνικῶν σχολείων.

Ἐντολὴ τοῦ ὑπουργοῦ

Ο Τμηματάρχης

ΙΩ. ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Π. Ζαγανιάρης

ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΤΤΟΥ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

- 1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ἀπὸ τοὺς ἀρχαιτάτους χρόνους ἕως τὴν Ἀχαϊκὴν Συμπολιτείαν. Διὰ τὴν Α' τάξιν τοῦ Ἐλληνικοῦ Σχολείου.
- 2) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ (Ἐλληνιστικοὶ· Ρωμαῖοι καὶ Βυζαντῖνοι χρόνοι). Διὰ τὴν Β' τάξιν τοῦ Ἐλληνικοῦ.
- 3) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ἀπὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κρονισταντινούπολεως ὑπὸ τῶν Φράγκων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Διὰ τὴν Γ' τάξιν τοῦ Ἐλληνικοῦ.
- 4) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑΣ διὰ τὴν Ι' τάξιν τῶν Γυμνασίων.

Ὑπὸ τύπωσιν:

- 5) ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ διὰ τὴν Α' τάξιν τῶν Γυμνασίων.
- 6) ΡΩΜΑΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ διὰ τὴν Β' τάξιν τῶν Γυμνασίων.